1158 — Schenking van Bertranus

In het jaar des Heren 1158 schonk een zekere Bertranus, zoon van Johannes en Engeltrudis van Penrich, met toestemming van de abt van Prüm, aan deze kerk een allodium in Merburen, bestaande uit vijf en een halve hoeven.

Zijn moeder was namelijk een dienstvrouw van dit klooster.

De schenking vond plaats onder de voorwaarde dat deze kerk, als erkenning van de eigendomsrechten, ieder jaar aan Prüm één corporale zou betalen, hetgeen tot op de huidige dag gebeurt.

Zie het perkament, folio 4, bladzijde 2.

Omstreeks 1159 — De heilige Gerlach

Omstreeks deze tijd leefde de heilige Gerlach, die uit de ridderschap tot kluizenaar was geworden. Hij leidde een bewonderenswaardig leven, dat uitvoerig wordt beschreven in de levensbeschrijving die zich bij de pastoor van Houthem bevindt.

Daaruit heeft het volgende betrekking op onze geschiedenis.

Toen deze heilige man door de reguliere kanunniken van Meerssen bij de bisschop van Luik uit afgunst valselijk was beschuldigd, alsof zich in de eik waarin hij zijn verblijf had ingericht, onder een heilige steen waarop hij sliep, een onmetelijke hoeveelheid verborgen geld bevond, liet de bisschop de eik omhakken om de vermeende schat te laten opgraven.

Maar toen er geen geld werd gevonden, erkende de bisschop de laster van de aanklagers en zijn eigen vergissing.

Om het de heilige man aangedane onrecht te herstellen, besloot hij hem van iedere onderworpenheid en gehoorzaamheid aan de genoemde proost te ontslaan. Nadat hij hem een stola en een kleine cel had verstrekt, wees hij hem voor zijn geestelijke leiding de abt van Rolduc aan, die destijds aan het hoofd van dit klooster stond.

Hoewel in de levensbeschrijving van deze heilige, die zich bevindt in de Legenda van Houthem, wordt beweerd dat deze abt Bruno of Bono heette en in het jaar 1141 gestorven was, blijkt daaruit duidelijk dat het geen ander dan Erpo kan zijn geweest.

Want het staat vast dat de heilige Gerlach pas onder paus Adrianus IV tot bekering kwam. Deze werd in het jaar des Heren 1154 gekozen en in datzelfde jaar door keizer Frederik I ingehuldigd.

Aangezien de heilige Gerlach na zijn bekering nog zeventien jaar als kluizenaar is blijven leven, kan zijn bekering niet vóór 1163, 1164 of 1165 hebben plaatsgevonden.

Volgens de aantekeningen van dit klooster was abt Erpo echter al in 1178 overleden.

Dat in de levensbeschrijving van de heilige Gerlach wordt gezegd dat het omhakken van de eik door Robert, bisschop van Luik, is bevolen, is duidelijk een vergissing in de naam, aangezien deze bisschop in 1121 zijn leven beëindigde.

Ook moet in de genoemde legende worden verbeterd dat de heilige Gerlach in 1155 is overleden. Volgens andere geschriften is hij namelijk pas in 1175 gestorven.

1158 — Bevestiging van schenkingen door Frederik, aartsbisschop van Keulen

In het jaar des Heren 1158 bevestigde Frederik, aartsbisschop van Keulen, de schenking van tienden in Pommeren, die enkele jaren tevoren door vrouwe Jutta aan het klooster was gedaan met toestemming van de schenkers.

Eveneens bevestigde hij de verwerving van het allodium van Rieneck aan de Amblève, van het allodium van Johannes van Burne, van goederen in Merum en van alles wat het klooster destijds daar en in Endenstorf bezat.

Ook bevestigde hij het allodium dat van een zekere Hugo was verkregen voor de kerk van Flörsheim, evenals andere goederen waarvan destijds alleen de namen nog bij het klooster bekend waren.

Zie dit document in het archief.

Toevoeging bij deze passage:

Lees: door de geestelijken van die kerk, omdat er destijds in Meerssen nog geen reguliere kanunniken waren. Deze kerk werd toen bestuurd door geestelijken die daar als kanunniken waren aangesteld. Van die kerk was hij tot dan toe afhankelijk. Later kwam zij, door bemiddeling van de premonstratenzers, aan de reguliere kanunniken van de abdij van Averbode, die haar gedurende vele jaren zelf door wereldlijke priesters lieten besturen.

1171 — Aankoop van goederen door abt Erpo

In het jaar des Heren 1171 kocht abt Erpo van een zekere Gunthard een leen, bestaande uit drie hoeven op één aaneengesloten grondgebied, met bijbehorende gebouwen, nabij het dorp Rode, dat wil zeggen Kirchrode, voor zestig Keulse marken.

Daarbij waren inbegrepen de bijbehorende weiden, moerassen, bossen en alle rechten.

Deze aankoop werd bekrachtigd en bevestigd door Hendrik van Limburg, zoon van de andere Hendrik en kleinzoon van hertog Walram, zoals blijkt uit het document dat over deze aangelegenheid in het archief op het hierboven genoemde perkament bewaard is gebleven.

Dezelfde Hendrik droeg, voor het zielenheil van zichzelf, zijn vader en zijn moeder, door middel van een oorkonde aan deze kerk eveneens zes hoeven bosgrond over, elk van honderd morgen, nabij Rijferscheid, met alle tiendrechten op de grond en de dieren.

Hij voegde daaraan toe dat het klooster voor het gebruik van zijn vee in het gehele bos het recht zou hebben runderen, geiten, schapen en paarden te weiden.

Ook mocht het de tienden van honderd varkens, gewoonlijk Dethine genoemd, behouden.

Verder mocht het hout gebruiken om gebouwen op de binnenplaats op te richten, voor brandstof en voor andere nuttige doeleinden, en in de wateren vissen en molens daarop bouwen.

Aldus luidt de oorkonde.

1173 — Bevestiging van tienden en goederen te Pommeren

In het jaar des Heren 1173 droeg een zekere Kuniza, dochter van Herman van Rijferscheid, een bepaalde tiende die aan de kerk van Pommeren toebehoorde en die zij als leenrecht van hertog Godfried van Lotharingen had verkregen, aan deze kerk over.

Dit gebeurde door bemiddeling van diens zoon, hertog Hendrik, en met toestemming van diens zonen Hendrik en Adolf en van de hertog van Limburg.

Van deze overdracht zijn documenten in het archief aanwezig, één uit 1173 en een ander uit 1176, waarin Filips, aartsbisschop van Keulen, dezelfde overdracht bevestigt.

1178 — Bevestiging van het patronaatsrecht over drie kerken

In het jaar des Heren 1178 bevestigde Filips, aartsbisschop van Keulen, de schenking van het patronaatsrecht en de inkomsten van drie kerken aan het klooster, gedaan door Hendrik, hertog van Limburg en kleinzoon van Walram.

Het betrof de kerken van Baelen, Douveren en Affden, met al hun tienden en met het recht dat de pastoors die deze kerken destijds bestuurden, daarop hadden.

De reden daarvoor was dat de genoemde hertog Hendrik van Limburg een zekere nalatigheid wilde goedmaken. Zoals wordt gezegd, had hij deze kerken aan onze kerk van Rolduc toevertrouwd, maar de uitvoering van deze schenking uitgesteld.

Daarom wilde hij dit beneficie alsnog verlenen.

Waaruit deze nalatigheid precies bestond, wordt niet vermeld.

Zie het perkament, folio 1, keerzijde.

1178 — Goederen te Lovenich

In hetzelfde jaar kocht abt Erpo van de abt van Sint-Maarten te Keulen een hof te Lovenich, tegen betaling van een jaarlijkse cijns van dertig Keulse solidi.

De overdracht werd verricht door bemiddeling van de voogden van beide kerken en met toestemming van Filips, aartsbisschop van Keulen.

Zie over deze aankoop ook de akte die door de abt van Sint-Maarten is opgesteld, op het perkament, folio 2.

1178 — Andere oorkonden uit de tijd van Erpo

Er bestaan nog andere brieven op hetzelfde perkament, opgesteld in de tijd van Erpo, maar zonder datering.

Daaruit blijkt dat een zekere Reinmarus, deken van Wischele, voor het zielenheil van zichzelf en zijn ouders, voor zeventig marken aan deze kerk een hoeve te Lincenich en drie andere hoeven heeft verworven, namelijk het leen van Gunthard.

Hij deed dit onder de voorwaarde dat uit de inkomsten daarvan jaarlijks vier marken zouden worden betaald binnen het octaaf van Pinksteren en vier marken binnen het octaaf van Driekoningen.

Deze bedragen moesten trouw aan het klooster worden betaald.

Daarvan zouden voor de overleden Otto, zijn bijzondere broeder, jaarlijks op diens sterfdag anderhalve mark worden besteed aan een maaltijd voor de gehele gemeenschap.

Nog eens anderhalve mark moest worden besteed aan de feestdag van de heilige Clemens, paus.

Het resterende bedrag moest worden gebruikt voor het onderhoud van de broeders en voor de viering van zijn eigen jaargetijde.

Aldus luidt de oorkonde.

Onder dezelfde abt Erpo — het jaar wordt niet vermeld — kocht de heer Sibertus, kanunnik van de kerk van de Heilige Apostelen te Keulen, voor het zielenheil van zichzelf en zijn ouders, voor deze kerk zesentwintig mark en acht denarii aan goederen te Merberen.

Hij stelde daarbij als voorwaarde dat deze grond door het klooster zou worden bewerkt en dat jaarlijks, na aftrek van een derde van de opbrengst, de helft van het resterende bedrag aan de broeders zou worden gegeven.

Na zijn overlijden moest op zijn sterfdag uit de helft, of uit meer of minder naargelang de opbrengst, één mark en een halve mark en zes Keulse solidi worden betaald voor de vissen en vier maten tarwe voor de maaltijd van de broeders.

Het overige moest worden gebruikt voor de noodzakelijke behoeften van de gemeenschap.

Er werd bovendien bepaald dat gedurende de vastentijd van vlees moest worden afgezien.

Dezelfde heer Sibertus kocht voor het klooster een tiende te Pommeren, waarvoor jaarlijks negen maten tarwe of meer moesten worden betaald.

Hij bepaalde dat de helft daarvan op het jaargetijde van zijn moeder, op 13 december, en de andere helft op het jaargetijde van zijn vader, op 22 december, aan de gemeenschappelijke maaltijd van de broeders moest worden besteed.

1178 — Wijngaarden in Ahrweiler

Daarenboven voegde hij twee wijngaarden te Ahrweiler toe, die twee dagwerken en meer omvatten.

Al deze zaken heeft Erpo aldus beschreven in de brieven die op het perkament, folio 4, keerzijde, zijn opgenomen.

Dit is wat over de aangelegenheden van Erpo, de zesde abt van dit klooster, is overgebleven.

Hij stond vanaf het jaar 1142 tot het jaar 1178 aan het hoofd van het klooster.

Hoelang hij daarna nog in leven is gebleven, is onbekend.

Bladzijde 63 — Rutcherus, de zevende abt

Rutcherus volgde Erpo op als zevende abt van dit klooster. Hoewel onbekend is in welk jaar hij het ambt aanvaardde of neerlegde, heeft hij het klooster toch lange tijd bestuurd.

Hij heeft namelijk samen met zijn voorganger bijna tachtig jaar aan het hoofd van het klooster gestaan. Erpo begon immers in 1141 zijn bestuur, terwijl Rutcherus in 1217 nog in leven was, zoals uit de hierna vermelde gegevens zal blijken.

Hij kan echter niet lang na dat jaar in leven zijn gebleven, aangezien er documenten uit 1219 bestaan waaruit blijkt dat Helmericus toen reeds de opvolger van Rutcherus was.

1194 — Wijding van de ziekenkapel

In het jaar 1194, op 10 december, werd de in dit klooster gebouwde ziekenkapel door de heer Arnold, bisschop van Ratzeburg, gewijd ter ere van de heilige Everardus, bisschop.

In het altaar werden relieken bijgezet van Johannes de Doper, de apostelen Andreas en Laurentius, Vincentius, Callixtus, Georgius, Cyriacus, de martelaar Sebastianus, Nicolaas, Martinus, Ulrich, Egidius de belijder, Cecilia, Margaretha en de elfduizend maagden en martelaressen.

1202 — Schenking door Hendrik, hertog van Limburg

In het jaar 1202 schonk Hendrik, hertog van Limburg, zoon van Hendrik en kleinzoon van hertog Walram, uit vrije wil en als vrijwillige offergave zijn allodium aan deze kerk, namelijk het nieuw ontgonnen land dat binnen zijn bos lag en Spechholtz werd genoemd, evenals een openbare weg die van de Aquisgrani naar Herle liep en door bepaalde grensmarkeringen werd aangeduid.

Met deze schenking stemden zijn zonen Hendrik, Walram, Frederik en Gerard in, evenals zijn dochters Jutta, echtgenote van Goswin van Falkenburg, en Mathilde.

Van deze schenking bestaat een met een zegel bekrachtigde oorkonde in het archief. Bij het opstellen daarvan waren abt Rutcherus en vijftien met name genoemde broeders aanwezig.

1209 — Wijding van de kloosterkerk

In het jaar 1209 werd de kerk van Rolduc door Filips, bisschop van Ratzeburg, gewijd ter ere van de Aankondiging des Heren, namelijk op de feestdag van die titel.

De kerk werd tevens gewijd ter ere van de heilige Petrus.

In het hoofdaltaar werden relieken bijgezet van de apostelen Petrus en Paulus, Andreas en Johannes, van de onschuldige martelaren, Martinus, Ambrosius, Remigius, Maria Magdalena, Agatha en de heilige maagd Gertrudis.

Op dezelfde dag werd het altaar van het Heilig Kruis gewijd, waarin zich relieken bevinden van het hout van het kruis des Heren, van het bloed van de heilige Paulus, van de martelaar Apollinaris, van Maria Magdalena en van het gewaad van de heilige maagd Agatha.

Het altaar aan de noordzijde werd gewijd ter ere van de apostel Jacobus, bisschop Nicolaas en de apostel Andreas.

Bladzijde 64

Voorts werden relieken bijgezet van de martelaren Georgius, Cosmas en Damianus, bisschop Remigius, Maria Magdalena, de maagd Cecilia en olie van de heilige maagd Catharina.

Het altaar aan de zuidzijde werd gewijd ter ere van de apostel Petrus, bisschop Augustinus, Laurentius, Cosmas en Damianus, de martelaar Albinus, de belijder Hiëronymus, Maria Magdalena, Lucia, Agatha en Anastasia. Het bevatte hun relieken.

Dit alles is ontleend aan het perkament, folio 3, voorzijde.

1211 — Bevestiging van de schenking van de tienden van Pommeren

In april 1211 bevestigde en bekrachtigde Hendrik, hertog van Lotharingen, de schenking van de tienden van Pommeren, gedaan door Jutta, hertogin van Limburg.

Hij deed dit niet als iemand die een nieuwe verwerving goedkeurde, maar als iemand die de reeds eerder gedane schenking van dezelfde Jutta bevestigde.

Deze oorkonde, voorzien van het zegel van de hertog, bevindt zich nog in het archief en is opgesteld in aanwezigheid van abt Rutcherus.

1212 — Goederen en tienden van de kerk van Baelen

In het jaar 1212 verklaarde Hendrik, hertog van Limburg, door middel van een gerechtelijke getuigenverklaring dat aan de kerk van Baelen een hoeve grond toebehoorde, evenals een derde deel van de tienden van alle landbouwproducten, namelijk van graan en hooi, van fruitbomen, dieren, honing en het weiden van schapen en varkens.

Deze tienden werden Dethine genoemd.

Uitgezonderd waren echter de rogge, die Rogge werd genoemd, en de haver, die Scheltzkorn werd genoemd.

Zie over deze kwestie het perkament, folio 5, achterzijde.

In hetzelfde jaar kocht Rutcherus elf morgen grond op verschillende plaatsen, waarvan de ligging niet wordt vermeld.

Eveneens kocht hij van een zekere Theodoricus zes mark aan jaarlijkse inkomsten uit zijn goederen.

Hij voegde daaraan toe dat, indien iemand uit Merberen, van wie deze Theodoricus voogd was, door betaling van een geldsom van het voogdijrecht werd vrijgemaakt, die persoon voortaan vrij zou zijn van het recht van de voogd.

Goederen in Heinsberg

In dezelfde tijd raadpleegde een zekere heer van Mere, Rutcherus genaamd, dit klooster en tegelijk het klooster van Heinsberg over een bepaald allodium nabij Brachts.

Omdat hij dit niet voor gemeenschappelijk gebruik kon behouden, kwam abt Rutcherus met het klooster van Heinsberg overeen dat het aan deze kerk jaarlijks vier maten rogge en drie spint haver zou betalen, en het allodium zelf zou behouden.

Bevestiging van de schenking van Spechholtz

In hetzelfde jaar ontving abt Rutcherus van Hendrik, hertog van Limburg, tweeëntwintig mark, niet als koopprijs, maar ter bevestiging van de eerder gedane schenking van het nieuwe land van Spechholtz.

Het ging om drie en een halve mansus, die Hendrik reeds in 1202 aan het klooster had geschonken en in 1212 opnieuw bevestigde.

Dit alles blijkt uit de brieven van abt Rutcherus die in het archief worden bewaard.

1213 — De kerk van Eupen

In het jaar 1213 lieten Jacobus van Baelen, Stockhem, Eupen en Nivort, op aansporing van abt Rutcherus, een broederschap oprichten.

Uit deze broederschap werd vervolgens de kapel van Sint-Nicolaas te Eupen verbeterd.

Bladzijde 65 — Vervolg over Eupen

Voor de behartiging van deze aangelegenheid kozen zij Hendrik van Nivort en Heldricus van Einatten.

Met hun hulp en door de bijdragen van de genoemde broederschap verwierven zij dertig dagwerken bouwland te Lambestorp.

Daarvoor moesten jaarlijks dertien maten rogge worden betaald.

Vier daarvan waren bestemd voor de priesters en de overige negen voor de genoemde kapel.

Zie het betreffende document in het archief.

1217 — Aankoop van de hof van Arnoldus

In het jaar 1217 bevestigden Hendrik, hertog van Limburg, en de markgraaf van Aarlen aan het klooster de aankoop van de hof van Arnoldus, die door Rutcherus voor zeventig mark was gedaan.

Van deze som had Arnoldus zelf dertig mark aan deze kerk geschonken voor het zielenheil van zichzelf en zijn ouders.

Ook bevestigden zij de aankoop van andere goederen door dezelfde abt, zoals die beschreven staan in de betreffende oorkonde die zich in het archief bevindt.

Er bestaat bovendien nog een andere, ongedateerde oorkonde, opgesteld door dezelfde Rutcherus, waarin de abt verklaart dat hij enkele wijngaarden te Ahrweiler van een zekere Gerardus van Ruckero had gekocht, hoewel die wijngaarden rechtens aan het klooster toebehoorden.

Ter wille van de vrede kocht hij deze opnieuw van dezelfde Gerardus voor zestien solidi en acht denarii.

Bladzijde 65 — Helmericus, de achtste abt

Helmericus volgde Rutcherus op als achtste abt van dit klooster.

Hij bekleedde deze waardigheid niet gedurende vele jaren, aangezien hij niet vóór 1217 of 1218 als opvolger kon zijn aangesteld en niet lang na 1221 in leven kan zijn gebleven.

Want in 1222 blijkt reeds zijn opvolger aan het hoofd van het klooster te staan.

1219 — Vrijstelling van de kloosterbewoners

In het jaar 1219 ontsloeg Hendrik, hertog van Limburg, de bewoners die op het grondgebied van Rolduc tot deze kerk behoorden van alle heffingen, met uitzondering van het recht dat gewoonlijk duntracht werd genoemd.

Dit blijkt uit de met het zegel van de hertog bekrachtigde brieven die bewaard zijn gebleven.

1219 — Overeenkomst over een hof

In hetzelfde jaar werd een overeenkomst gesloten tussen dit klooster en Rutgerus van Beggendorff, een ridder.

Deze beweerde dat hij van het klooster jaarlijks een zekere kapoen te vorderen had.

Door tussenkomst van Walram, graaf van Luxemburg en markgraaf van Aarlen, kwamen de partijen overeen dat abt Helmericus aan Rutgerus eenmaal twee mark zou betalen.

Daartegenover deed Rutgerus voor altijd afstand van iedere aanspraak op de kapoen.

Aldus werd overeengekomen.

Dit is opgenomen in de brieven van Walram, opgesteld op 15 augustus, die nog bestaan.

1221 — Pauselijke bevestiging van de bezittingen

In het jaar 1221 nam paus Honorius III de personen en de plaats van dit klooster, met alle goederen die zij toen rechtmatig bezaten of in de toekomst op rechtmatige wijze zouden verwerven, onder de bescherming van zichzelf en van de heilige Petrus.

In het bijzonder bevestigde hij de bezittingen te Lommersum, Pün, Merbure, Streithlo, Endelstorp en Crumbach, en alle andere goederen die het klooster rechtmatig en vreedzaam bezat.

Deze pauselijke brief bestaat nog, maar zonder vermelding van abt Helmericus, die volgens de tekst in dit jaar nog in leven moet zijn geweest.

Dat hij het jaar 1222 niet heeft overleefd, staat vast.

Bladzijde 66 — Marsilius, de negende abt

Na Helmericus nam Marsilius als negende abt de zorg voor deze kerk op zich.

Hoe lang hij aan het hoofd van het klooster heeft gestaan, is onbekend.

Wel worden er vanaf 1222 tot 1246 documenten aangetroffen waarin zijn naam als abt voorkomt.

Van zijn opvolger zijn daarentegen geen documenten bekend vóór het jaar 1257.

1222 — Ruil van tienden van Sneppenheim

In het jaar 1222 sloot abt Marsilius een ruilovereenkomst met het convent van Onze-Lieve-Vrouw ter Kapelle.

Op grond daarvan ontving hij de tienden die dit convent bezat in het dorp Sneppenheim.

In ruil daarvoor stond hij vijf dagwerken bouwland bij Hoendorp af, evenals een stuk grond bij onze wijngaard die Paua wordt genoemd.

Ook droeg hij de tienden van drie dagwerken nabij Pommeren over.

Voorts moest het klooster jaarlijks twee maten rogge en één maat haver betalen voor de tienden van Sneppenheim.

Het document over deze aangelegenheid is in het archief bewaard gebleven.

1224 — Verplaatsing van het Heilig-Kruisaltaar

In het jaar 1224 werd het altaar van het Heilig Kruis verplaatst en naar een andere plaats gebracht, dichter bij het hoofdaltaar.

Het werd opnieuw gewijd, waarbij de eerdere titel behouden bleef.

Dit gebeurde door de heer Koenraad van Porto, bisschop en legaat van de Apostolische Stoel.

Deze legaat verleende, op verzoek van de abt en de broeders van dit klooster, veertig dagen aflaat op de verjaardag van de kerkwijding en op de octaven daarvan.

De eerdere feestdag van de kerkwijding was verplaatst naar de dag van de heilige Cecilia.

Dit blijkt uitvoerig uit het perkament, folio 3, achterzijde.

1225 — Pauselijke bescherming

In het jaar 1225, op de zeventiende dag vóór de kalenden van september, nam dezelfde Koenraad, legaat van de Apostolische Stoel, de personen en goederen van deze kerk onder de bijzondere bescherming van de Apostolische Stoel en van zichzelf.

Hij bevestigde in het bijzonder alle goederen die Jutta, weduwe van de hertog van Limburg, en haar dochter Margaretha aan het klooster hadden geschonken.

Daarover werd een oorkonde opgesteld die zich in het archief bevindt.

In hetzelfde jaar verminderde dezelfde legaat het aantal verplichte missen met dertig.

Koenraad was een zeer heilig man uit de orde van de cisterciënzers. Zijn daden worden vermeld in de verzameling heiligenlevens van die orde.

Onder de voorbeelden wordt verteld dat hij op de dag van de uitvaart van een priester, toen de geestelijken het lichaam droegen, een kandelaar aan het hoofdeinde van het lichaam zag vallen.

Bladzijde 67 — Vervolg over Koenraad

Daarop zou hij de omstanders hebben bevolen de kandelaar weer rechtop te zetten, opdat het licht daarvan kon schijnen.

Toen hij aan het einde van zijn leven op zijn sterfbed lag, sprak hij in aanwezigheid van anderen met een opgewekt gezicht de volgende woorden:

Tot dusver in Herle, tot dusver in Rode, tot dusver in Villario!

Hij was namelijk in die tijd aanwezig geweest bij de kerk van Luik en had daar de strengheid van de reguliere tucht gehandhaafd.

Ook had hij de geestelijken die hun geloften hadden afgelegd, maar die vervolgens de regel niet naleefden, streng terechtgewezen.

Deze heilige man vierde in hetzelfde jaar in deze streken de heiligverklaring van de heilige Mauritius en de wijding van de kerk van Luik.

Bij die gelegenheid kwam hij ook naar dit klooster.

Zie hierover meer bij Spondanus onder dit jaar.

1225 — Het martelaarschap van Engelbert

Op 7 november 1225 werd de heilige Engelbert, aartsbisschop van Keulen, vermoord.

Hij had het recht van de kerk van Essen verdedigd tegen Frederik, graaf van Isenberg, die ook van Limburg werd genoemd en de zoon van zijn broer was.

Engelbert werd in een hinderlaag bij Schwelm in het graafschap Mark gedood.

Over zijn martelaarschap vertelt Caesarius van Heisterbach onder meer het volgende, dat op de geschiedenis van deze plaats betrekking heeft:

Toen het gerucht over de moord op de aartsbisschop zich verspreidde, liet hertog Walram zijn verdriet daarover blijken.

Op de derde dag na de moord, voordat het lichaam van de aartsbisschop Keulen had bereikt, verzamelde hij een aanzienlijke krijgsmacht en vele ridders.

Hij trok op naar het kasteel Valensia, dat de genoemde graaf Frederik niet ver van het kasteel van Rolduc met grote kosten had laten bouwen.

Hij belegerde het kasteel en verwoestte het na enkele dagen met grote inspanning.

Want uit vrees voor de wraak van de bisschop en voor de onverwachte komst van Walram hadden degenen die zich in het kasteel bevonden, het wegens gebrek aan levensmiddelen, wapens en strijders verlaten.

Walram wilde niet zelf bij de verwoesting aanwezig zijn, om zich zo nodig te kunnen verontschuldigen.

Daarom zond hij zijn broer Gerard met diens zoon Walram om het kasteel te verwoesten.

Hij had het namelijk op eigen grondgebied laten bouwen.

Gerard, die bij de verwoesting van het kasteel bijzonder ijverig was geweest, stierf op dezelfde dag waarop het jaargetijde van degene die het kasteel had gebouwd in Keulen plechtig werd gevierd.

Hij werd begraven in Wassenberg.

Vijf maanden later stierf ook zijn broer, hertog Walram.

Na diens dood werden zijn zonen Walram de Jongere en graaf Hendrik door een zeer ernstige ziekte getroffen.

Zij werden zo hevig gekweld dat zij nog nauwelijks op herstel konden hopen.

Of hun ziekte een gevolg was van de dood van die mannen, of van hun eigen slechte gezondheid, weet God.

Dit schrijft Caesarius, die in diezelfde tijd leefde.

In deze omgeving, in het district van Meerssen, bevindt zich een versterking die ter verdediging van dat gebied werd gebouwd en die tegenwoordig Wijnandsrade wordt genoemd.

In oude registers van het klooster wordt zij Valensia genoemd.

Men zou kunnen vermoeden dat dit het bedoelde kasteel was, maar de schrijver gaat verder.

Een priester uit Rolduc

Toen het bericht van de verwoesting van het kasteel zich verspreidde, zou een zekere Ludovicus, regulier kanunnik van Sint-Gabriël te Rolduc, die als priester in het klooster werkzaam was, zijn gevraagd om een mis te vieren voor de ziel van de vermoorde aartsbisschop.

Bladzijde 68 — Vervolg van het verhaal

Toen hij na het Sanctus aan de canon van de mis begon, zag hij de heilige bisschop, gekleed in pontificale gewaden, bij het heilige altaar staan.

Terwijl de priester het kruisteken maakte over het brood en de kelk, zegende de zalige bisschop op dezelfde wijze het brood en de kelk.

Gedurende de gehele canon deed de bisschop dezelfde gebaren als de priester.

Toen het ogenblik van de communie was aangebroken, verdween de bisschop.

De priester vroeg daarop waarom de bisschop hem niet had genoemd onder de overledenen.

De bisschop antwoordde:

Broeder, het is niet nodig dat gij mij onder de doden noemt. Ik ben immers bij God en verheug mij in het koor van de martelaren met een onuitsprekelijke vreugde.

Hij voegde eraan toe:

Weet voorzeker dat allen die mij hebben gedood, of op wier raad ik ben gedood, een slechte dood zullen sterven, eerder dan gij zou geloven.

Na deze woorden verdween hij.

Toen de mis was voltooid, vertelde Ludovicus aan allen wat hij had gezien, waarbij hij God tot getuige aanriep dat het werkelijk zo was gebeurd.

Walram en de verkiezing van de aartsbisschop

In dezelfde levensbeschrijving van de heilige Engelbert wordt toegevoegd dat, toen Hendrik, graaf van Müllenark, tot zijn opvolger werd gekozen, hertog Walram en zijn zoon Hendrik bij de verkiezing aanwezig waren.

De aartsbisschop was zozeer onder de indruk van hun aanwezigheid dat hij hun beloofde de lenen die Walram van Sint-Petrus bezat en die zijn zoon zou erven, te beschermen.

Ook beloofde hij de verwoesting van het bovengenoemde kasteel te vergeven.

Bovendien werd vermeld dat hij, overeenkomstig de privileges en overeenkomsten, met Walram in vriendschap zou leven.

Over hertog Walram, die in onze kerk begraven zou zijn

De Walram van wie hier wordt verteld dat hij zes maanden na de heilige Engelbert is gestorven, was de zoon van Hendrik, hertog van Limburg, de tweede van die naam.

Hij werd soms verward met zijn vader Walram, de eerste hertog van Limburg, die eveneens Hendrik werd genoemd, maar slechts graaf was.

Deze Hendrik, bijgenaamd de Blinde of de Oude, had vier zonen: Hendrik, Walram, Frederik en Gerard, en twee dochters: Jutta en Mathilde.

Dit blijkt uit een document dat in het archief wordt bewaard en betrekking heeft op het jaar 1202.

Hendrik, bijgenaamd de Oude, stierf vóór zijn vader, zodat zijn zoon Walram, de derde of vierde van die naam, hem opvolgde.

Dit blijkt uit de bescherming van de weduwe en de zonen van Frederik, graaf van Isenberg, en uit het martelaarschap van de heilige Engelbert.

Walram, de tweede van die naam, was graaf van Luxemburg, zoals blijkt uit de bevestiging van een schenking door Hendrik, hertog van Limburg, aan de abdij van Val-Dieu uit het jaar 1216, waarover Rutcherus op bladzijde 200 spreekt.

Daaruit blijkt dat Walram ook markgraaf van Aarlen is geweest.

Bovendien blijkt uit het eerder aangehaalde document van 1219 dat Walram, van wie de levensbeschrijving van de heilige Engelbert spreekt, dezelfde is als degene die in dat jaar de titel van graaf van Luxemburg en markgraaf van Aarlen droeg.

Dat blijkt des te duidelijker omdat hij een broer Gerard had.

Dat het niet om verschillende personen met de naam Gerard gaat, volgt uit een document van Rutcherus waarin wordt vermeld dat Walram een broer had die Gerard heette, en dat deze heer van Wassenberg was.

Deze Gerard was dezelfde die in de verwoesting van het kasteel Valensia bijzonder ijverig was geweest en op de derde dag na het martelaarschap van de heilige Engelbert was gestorven en te Wassenberg begraven werd.

1226 — Frederik van Isenberg

In het jaar 1226 werd Frederik, graaf van Isenberg en Altena, die als aanstichter van de moord op de heilige Engelbert werd beschouwd, gevangen genomen.

Hij had zijn toevlucht gezocht bij Hendrik, hertog van Limburg.

Daar werd hij gegrepen en naar Keulen gebracht, waar hij wegens zijn misdaad werd veroordeeld.

Hij onderging tot het einde van zijn leven de zwaarste straffen en bleef tot zijn dood hardnekkig volharden in de ontkenning van zijn schuld.

Opmerking in het handschrift:

In het archief van het klooster Reichenstein bij Montjoie, dat door dezelfde Walram was gesticht, die ook in de levensbeschrijving van de heilige Engelbert wordt genoemd, wordt uitdrukkelijk vermeld dat hij in het klooster Rolduc begraven ligt.

Daarover bestaat geen enkele twijfel.

Bladzijde 69 — De grafsteen van Walram

In het genoemde document wordt vermeld dat dezelfde Walram, graaf van Luxemburg, voortdurend goederen aan de kerk van Rolduc en de naburige plaatsen schonk.

Dat wordt bevestigd door de overeenkomst tussen de abt en Rutgerus van Beggendorff, die door tussenkomst van Walram tot stand kwam.

Op grond van een vergelijking van al deze gegevens blijkt zeer waarschijnlijk dat het grafmonument van deze Walram zich midden in onze kerk bevindt, met het volgende opschrift:

Dit was een man van zo grote deugdzaamheid dat de keizerlijke majesteit hem in de gehele wereld nauwelijks zijn gelijke kon vinden. Hertog van Limburg, markgraaf van Aarlen, graaf van Luxemburg, Walram genaamd, vader van hertog Hendrik.

Want er zijn slechts drie Walrams met een andere naam of titel te onderscheiden.

De eerste was Walram, hertog van Limburg, die samen met keizer Lotharius regeerde en die door Godfried, hertog van Lotharingen, werd opgevolgd.

Van hem is bekend dat hij dezelfde waardigheid van hertog van Lotharingen verkreeg.

Daaruit blijkt in elk geval dat de titel van graaf die hij tot dan toe had gedragen, werd vervangen door de waardigheid van hertog.

De vorsten van het huis Limburg voerden vanaf het jaar 1125 de hertogelijke waardigheid en de bijbehorende tienden.

De tweede Walram is degene over wie de geschiedenis van de heilige Engelbert vertelt en over wie wij nu handelen.

De derde ten slotte is degene die in 1280 zonder mannelijke erfgenamen stierf en zijn opvolger Jan, hertog van Brabant, achterliet.

In geen van deze drie gevallen kan het bovengenoemde grafschrift betrekking hebben op een ander dan de tweede Walram.

Want hoewel alle drie een vader hadden die Hendrik heette, komt de titel van graaf van Luxemburg en markgraaf van Aarlen alleen aan de tweede toe, en op hem hebben ook de overige woorden betrekking.

Dat het genoemde grafmonument niet van de eerste Walram kan zijn, blijkt uit het feit dat een oude oorkonde, die in het archief wordt bewaard, uitdrukkelijk melding maakt van de begrafenis van hertog Walram en diens echtgenote in de kerk, zonder dat zij van een monument melding maakt.

Ook wordt de begrafenis van graaf Adolf van Saffenberg op dezelfde plaats vermeld, zonder dat er van een grafmonument sprake is.

1226 — Frederik van Isenberg

In het jaar 1226 werd Frederik, graaf van Isenberg en Altena, die als aanstichter van de moord op de heilige Engelbert werd beschouwd, gevangen genomen.

Hij had zijn toevlucht gezocht bij Hendrik, hertog van Limburg.

Daar werd hij gegrepen en naar Keulen gebracht, waar hij wegens zijn misdaad werd veroordeeld.

Hij onderging tot het einde van zijn leven de zwaarste straffen en bleef tot zijn dood hardnekkig volharden in de ontkenning van zijn schuld.

Bladzijde 70 — Vervolg over Walram

Op de derde dag na het martelaarschap van de heilige Engelbert stierf hij en werd te Wassenberg begraven.

Daaruit blijkt dat dezelfde Walram, graaf van Luxemburg, voortdurend goederen aan de kerk van Rolduc en de naburige plaatsen schonk.

Dat wordt bevestigd door de overeenkomst tussen de abt en Rutgerus van Beggendorff, die door tussenkomst van Walram tot stand kwam.

Op grond van een vergelijking van al deze gegevens blijkt zeer waarschijnlijk dat het grafmonument van deze Walram zich midden in onze kerk bevindt, met het volgende opschrift:

Dit was een man van zo grote deugdzaamheid dat de keizerlijke majesteit hem in de gehele wereld nauwelijks zijn gelijke kon vinden. Hertog van Limburg, markgraaf van Aarlen, graaf van Luxemburg, Walram genaamd, vader van hertog Hendrik.

Want er zijn slechts drie Walrams met een andere naam of titel te onderscheiden.

De eerste was Walram, hertog van Limburg, die samen met keizer Lotharius regeerde en die door Godfried, hertog van Lotharingen, werd opgevolgd.

Van hem is bekend dat hij dezelfde waardigheid van hertog van Lotharingen verkreeg.

Daaruit blijkt in elk geval dat de titel van graaf die hij tot dan toe had gedragen, werd vervangen door de waardigheid van hertog.

De vorsten van het huis Limburg voerden vanaf het jaar 1125 de hertogelijke waardigheid en de bijbehorende tienden.

De tweede Walram is degene over wie de geschiedenis van de heilige Engelbert vertelt en over wie wij nu handelen.

De derde ten slotte is degene die in 1280 zonder mannelijke erfgenamen stierf en zijn opvolger Jan, hertog van Brabant, achterliet.

In geen van deze drie gevallen kan het bovengenoemde grafschrift betrekking hebben op een ander dan de tweede Walram.

Want hoewel alle drie een vader hadden die Hendrik heette, komt de titel van graaf van Luxemburg en markgraaf van Aarlen alleen aan de tweede toe, en op hem hebben ook de overige woorden betrekking.

Dat het genoemde grafmonument niet van de eerste Walram kan zijn, blijkt uit het feit dat een oude oorkonde, die in het archief wordt bewaard, uitdrukkelijk melding maakt van de begrafenis van hertog Walram en diens echtgenote in de kerk, zonder dat zij van een monument melding maakt.

Ook wordt de begrafenis van graaf Adolf van Saffenberg op dezelfde plaats vermeld, zonder dat er van een grafmonument sprake is.

1226 — Frederik van Isenberg

In het jaar 1226 werd Frederik, graaf van Isenberg en Altena, die als aanstichter van de moord op de heilige Engelbert werd beschouwd, gevangen genomen.

Hij had zijn toevlucht gezocht bij Hendrik, hertog van Limburg.

Daar werd hij gegrepen en naar Keulen gebracht, waar hij wegens zijn misdaad werd veroordeeld.

Hij onderging tot het einde van zijn leven de zwaarste straffen en bleef tot zijn dood hardnekkig volharden in de ontkenning van zijn schuld.

Bladzijde 71 — Schenking van de hof van Rutselevelt

In het jaar 1226, op 15 juli, schonk Hendrik, hertog van Limburg en graaf van de Berg, met toestemming van zijn echtgenote Irmengardis, gravin van de Berg, aan ons klooster een hof te Rutselevelt.

Hij schonk deze met alle bijbehorende rechten, weiden, bossen en landbouwgronden, vrij en zonder enige beperking.

Daarmee verleende hij aan het klooster ook kerkelijke immuniteit.

De plechtige oorkonde over deze schenking bevindt zich in het archief.

Over Hendrik, hertog van Limburg, en zijn nakomelingen

Deze Hendrik was hertog van Limburg en de vierde van die naam.

Hij was de zoon van Hendrik, graaf van Limburg, en kleinzoon van Walram, over wie hierboven is gesproken.

Uit zijn huwelijk met Irmengardis, gravin van de Berg, kreeg hij twee zonen, Adolf en Walram.

De oudste, Adolf, was graaf van de Berg.

Diens zoon Adolf droeg zijn recht op het hertogdom Limburg over aan Jan, hertog van Brabant, zoals later zal blijken.

De jongere zoon, Walram, werd hertog van Limburg.

Toen deze zonder kinderen stierf, werd het hertogdom Limburg door Jan van Brabant in bezit genomen.

Deze Hendrik, hertog van Limburg en graaf van de Berg, was een zoon van Frederik van Isenberg, die door zijn schoonvader was opgenomen.

Toen de goederen van de ongelukkige Frederik door het keizerlijke hof verbeurd waren verklaard, werden zij grotendeels door Adolf, graaf van Mark, in bezit genomen.

Hendrik nam de verdediging van zijn zuster en haar zonen op zich en trok in 1227 met wapengeweld op tegen de graaf van Mark en Hendrik, aartsbisschop van Keulen.

Om zo mogelijk de goederen van zijn neven terug te krijgen, bouwde hij ten zuiden van de rivier de Lenne een zeer versterkt kasteel, dat Limburg werd genoemd.

Hij gaf het aan zijn neven Frederik en Theodoricus in leen.

Daarom werden hun opvolgers graven van Limburg genoemd.

Zie hierover Butkens, bladzijde 194.

Een edelman die door demonen werd gekweld

Omstreeks deze tijd leefde Caesarius van Heisterbach, die onder de aartsbisschoppen van Keulen ook de heilige Engelbert noemt.

Hij vertelt onder meer het volgende.

In een dorp dat Wurm werd genoemd, niet ver van het klooster Rolduc, leefde een ridder of edelman die door demonen op ellendige wijze werd gekweld.

De boze geesten die hem belaagden, dreven hem ertoe zich voortdurend met uitwerpselen te bevuilen.

Daarom werd hij door zijn familieleden naar het klooster Rolduc gebracht, in de hoop dat hij daar door de gebeden van de religieuzen van de demon zou worden bevrijd.

Zij zeiden immers dat daar goede mensen woonden.

Toen hij daarheen was gebracht, zei hij:

Breng mij terug. Hier zie ik immers meer demonen dan thuis.

1228 — Schenking van tienden te Merberen

In het jaar 1228 bevestigde Willem, graaf van Gulik, de schenking van tienden te Merberen aan het klooster.

Deze schenking was gedaan door Christiaan, graaf van Pienna van Nideggen.

De oorspronkelijke oorkonde van deze bevestiging bevindt zich in het archief, maar is wegens ouderdom slechts gedeeltelijk leesbaar.

1231 — Het feest van Johannes de Doper

In het jaar 1231 werd, op het feest van Johannes de Doper, een geschil tussen het klooster en een zekere persoon bijgelegd. De tekst wordt op de volgende bladzijde voortgezet.

Bladzijde 72

Over de tienden van Pommeren en Mauritsheide

Een zekere ridder, die samen met zijn broer op onrechtmatige wijze aanspraak maakte op de tienden van Pommeren en op andere goederen die door hertogin Jutta en haar dochter Margaretha aan het klooster waren geschonken, werd door de abt en de broeders van dit klooster ter verantwoording geroepen.

Omdat zij religieuzen waren en de goederen aan het altaar hadden aangeboden, werd de zaak voorgelegd aan de schepenen van Aken.

Daar werden de abt en vier betrouwbare broeders, die boven iedere verdenking verheven waren, onder ede gehoord. Zij verklaarden dat de goederen werkelijk aan hen toebehoorden.

Toen de tegenpartijen aanwezig waren, verklaarde de senaat dat Jutta en Margaretha ware religieuzen van het klooster Rolduc waren geweest en dat alle goederen die zij hadden aangeboden, rechtmatig aan het klooster waren toegevallen.

Dit blijkt uit de uitspraak van de Akense schepenen, die met hun zegel is bekrachtigd en in het archief wordt bewaard.

1234 — Aflaat van vijftien dagen op het feest van Johannes de Doper

In het jaar 1234, op de elfde dag vóór de kalenden van juli, bezocht een zekere bisschop, Simon genaamd, van de Armeense aartsbisschoppelijke zetel van Ani, na een pelgrimstocht naar Sint-Jacobus en een reis door vele streken, dit klooster.

Hij werd door de broeders met menselijkheid ontvangen.

Als dank daarvoor verleende hij aan deze kerk, krachtens de bevoegdheid die hem door de paus was gegeven, een aflaat van vijftien dagen op het feest van de heilige Johannes de Doper, voor alle gelovigen die deze kerk bezochten.

Dit voorrecht werd voor altijd verleend.

De oorkonde bevindt zich in het archief.

1233 — Ruil van tienden

In het jaar 1233 ruilde abt Marsilius tienden in Rimburg.

De oorkonde betreffende deze ruil wordt nog in het archief bewaard.

1235 — Overdracht van de kapel van Hombusch aan het kapittel van Aken

In het jaar 1235 ontstond tussen dit klooster en het kapittel van Aken een geschil over de woeste kapel van Hombusch.

Deze kapel was gebouwd in een dorp dat Hombusch heette, maar was toen nog geen klooster.

Het kapittel beweerde dat deze kapel onder zijn rechtsmacht viel, terwijl onze pastoor in Doveren stelde dat zij hem jaarlijks een halve mark verschuldigd was.

Uiteindelijk werd in dat jaar tussen hen overeengekomen dat het kapittel twee solidi zou betalen in plaats van een halve mark.

De pastoor of vicaris in Doveren zou daar op bepaalde dagen de goddelijke diensten verzorgen.

Van deze overeenkomst werd een oorkonde opgesteld die nog bestaat.

1237 — Pauselijke bevestiging van de rechten op de kerken van Pommeren, Affden en Setterich

In het jaar 1237, op de veertiende dag vóór de kalenden van juni, bevestigde paus Gregorius IX aan het klooster Rolduc het bezit van de parochiekerken van Pommeren, Affden en Setterich.

Hij deed dit met instemming van de aartsbisschop en het kapittel van Keulen.

Met apostolisch gezag bepaalde hij dat aan de rectoren van deze kerken uit de inkomsten een passend deel moest worden toegewezen, zodat zij daarvan behoorlijk konden leven en de lasten van hun kerken konden dragen.

De pauselijke brieven bevinden zich in het archief.

Bladzijde 73

1241 — De tienden van het nieuw ontgonnen land te Kirchroa en Affden

In het jaar 1241, op de dertiende dag vóór de kalenden van juni, gaf Hendrik, hertog van Limburg en graaf van de Berg, met instemming van zijn erfgenamen, aan onze kerk van Rolduc de gehele tiende van het nieuw ontgonnen land in de parochies Kirchroa en Affden.

Het betrof zowel het reeds ontgonnen als het nog te ontginnen land.

Daarvoor moest jaarlijks een vergoeding van veertig mark worden betaald, wat in die tijd geen gering bedrag was.

De oorspronkelijke oorkonde wordt in het archief bewaard.

1242 — Verkoop van tienden te Summeren

In het jaar 1242 verleende abt Marsilius aan de nonnen van het klooster van Hodonck toestemming om bepaalde tienden die zij in het dorp Summeren bezaten, te verkopen.

Over deze aangelegenheid bevindt zich een afschrift van de oorkonde in het archief.

1243 — Overdracht van de nonnen van Scharnen naar Sinnich en Kirchroa

In het jaar 1243 verkreeg abt Marsilius van Robert, bisschop van Luik, toestemming om de nonnen die zich in Scharnen bevonden, over te brengen naar Sinnich.

Het betrof een plaats die Sint-Maria werd genoemd.

Hieruit blijkt dat abt Erpo de nonnen uit Scharnen naar Sinnich had overgebracht, zoals bij het jaar 1151 is vermeld.

Zij verlieten echter niet onmiddellijk hun religieuze levenswijze.

Dat blijkt uit een document over de ruil van tienden in Rimburg, waarin een zekere Cornelius, kanunnik en prior van dit klooster, wordt genoemd als aanwezig te Scharnen.

Deze oorkonde dateert uit 1233.

De plaats waar zich de bron van de heilige Maria bevindt, kan geen andere zijn dan Sinnich, zoals blijkt uit een brief van Innocentius IV uit 1247.

1244 — Het aantal kanunniken wordt tot veertig beperkt

In het jaar 1244, op 19 juli, stelde Petrus Capoccius, kardinaal-diaken van de heilige Georgius ad Velum Aureum, die door paus Innocentius IV als gezant naar Duitsland was gestuurd, een regeling vast.

Nadat hij zich gedurende drie jaar in het gevolg van Frederik had opgehouden, en vervolgens door de vorsten van het Rijk was gekozen, verbleef hij in deze streken.

Hij bekrachtigde de statuten van abt Marsilius en de broeders van dit klooster, die bepaalden dat het aantal kanunniken niet meer dan veertig mocht bedragen.

Hij bevestigde dit met apostolisch gezag, met dien verstande dat het aantal in de toekomst mocht worden vermeerderd wanneer de middelen van het klooster voldoende zouden toenemen om meer dan veertig kanunniken te onderhouden.

Ook Koenraad, bisschop van Porto, had in 1225 het aantal monniken of heren, zoals zij werden genoemd, tot dertig beperkt.

1244 — Wonderen door een deeltje van het Heilig Kruis te Hodonck

In hetzelfde jaar 1244, binnen het octaaf van de heilige Augustinus, vond in ons klooster te Hodonck een wonder plaats.

Er was daar een klein deeltje van het hout van het Heilig Kruis aanwezig, dat in een zilveren kruis was ingesloten.

Dit hout werd in het klooster vereerd.

Er kwam een zekere broeder uit Gallië, Bonifatius genaamd, die door pauselijke opdracht met een belangrijke zending belast was.

Hij was een man van grote geleerdheid, over wie ook Caesarius van Heisterbach in zijn geschiedenis van Luik schrijft.

Toen deze broeder door sommigen van ernstige zedeloosheid en onkuisheid werd beschuldigd, liet hij hen door een streng onderzoek terechtwijzen.

Hun haat jegens hem werd daardoor zo groot dat zij hem bijna op wrede wijze hadden gedood.

Bladzijde 74 — Het wonder van het Heilig Kruis te Hodonck

Door een beschikking van de paus was hij gedwongen zijn bisschopsambt, dat hij op voortreffelijke wijze had vervuld, neer te leggen.

Brussel was zijn vaderstad.

Daar had hij een zekere kluizenaarscel gehad, waar hij het overige deel van zijn leven in eenzaamheid en heilige werken wilde doorbrengen.

Daar zouden ook zijn beenderen, in de geur van heiligheid, rusten.

Toen hij daar verbleef, werd hij door Robert, bisschop van Luik, verzocht naar het klooster Hodonck te komen om de kerk en twee altaren te wijden.

Hij nam deze taak graag op zich.

Toen hij daar was aangekomen en onder de relieken die men hem ter wijding aanbood ook een deeltje van het hout van het kruis des Heren aantrof, gebeurde het volgende.

Dat deeltje was ongeveer zo groot als een vingerlid en had de vorm van een splinter.

De bisschop had ooit van een andere bisschop uit Gallië een stukje van het kruishout ontvangen, naast de andere stukken hout die hij bezat.

Omdat hij wilde onderzoeken of dit werkelijk van het kruis des Heren afkomstig was, had hij eens water laten brengen.

Hij bad tot God dat Hij hem door een teken zijn waarheid zou openbaren.

Daarop dompelde hij het stukje van het Heilig Kruis in het water, in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest.

Het stukje zonk onmiddellijk als een steen naar de bodem.

Toen de bisschop het er met zijn vingers uithaalde, zag hij dat er bloed uit het onderste gedeelte van het hout vloeide.

Omdat hij verbaasd was, dompelde hij het opnieuw in het water.

Voor de tweede en derde maal gaf het enkele druppels bloed af, iets helderder van kleur.

Deze werden opgevangen in een kristallen vaas en zorgvuldig bewaard.

Het wonder herhaalde zich op dezelfde wijze op de tweede en derde dag.

Op de eerste dag was een edele vrouw, Hildegundis genaamd, die zich daar bevond, bij het zien van het wonder bijna buiten zichzelf geraakt.

Toen zij vervolgens van het water dronk waarin de bisschop enkele druppels van het wonderbaarlijke bloed had laten vallen, werd zij onmiddellijk genezen van een ernstige ziekte.

Zij had reeds jarenlang tevergeefs de hulp van artsen ingeroepen.

Anderen die van hetzelfde water dronken, verklaarden dat het een smaak van honing had.

Een zeer wit kleed dat door een priester aan de bisschop werd aangeboden om in het bloed te worden gedompeld, werd geheel rood gekleurd en bleef van het bloed doordrenkt.

Er gebeurden nog meer wonderbaarlijke zaken, die later in brieven van dezelfde heilige bisschop werden vastgelegd om de tegenstanders van het Heilig Kruis te beschamen.

De oorspronkelijke brief wordt bewaard in de abdij van Sint-Gertrudis te Leuven, voorzien van het zegel en de ondertekening van de bisschop.

Wij bezitten echter ook een authentiek afschrift daarvan, samen met een zeer kostbaar geschenk, namelijk een stukje van het hout van het Heilig Kruis, ingesloten in een verguld zilveren kruis.

Dit werd door het klooster Hodonck, toen het werd opgeheven, aan ons overgedragen.

Bladzijde 75

1246 — Marsilius verleent het patronaatsrecht van de kerk van Spalbeck

In het jaar 1246 verleende abt Marsilius aan een zekere Johannes, zoon van Franco van Scherwingen, het eeuwigdurende patronaatsrecht van de kerk van Spalbeck.

Dit recht behoorde destijds tot de bezittingen van de kerk van Rolduc.

Hij deed dit op verzoek van de edele heer Otto van Aken, proost.

De oorkonde betreffende deze schenking bestaat nog.

Na dit jaar wordt Marsilius niet meer vermeld.

In welk jaar hij stierf, is onbekend.

De naam van zijn opvolger wordt niet vóór het jaar 1257 aangetroffen.

Marsilius heeft dus ten minste vierentwintig jaar aan het hoofd van het klooster gestaan.

Het is echter niet zeker of hij in de tussenliggende jaren van 1246 tot 1257 nog in leven was, dan wel of zijn opvolger Koenraad eerder was aangetreden.

Marsilius stierf op 10 maart.

Bladzijde 76 — Koenraad, de tiende abt

1247 — Pauselijke bevestiging van de overplaatsing van de nonnen naar Sinnich

In het jaar 1247, op de iden van september, bevestigde paus Innocentius IV de overplaatsing van de nonnen van Rolduc en Scharnen naar Sinnich.

Hij bekrachtigde deze overplaatsing, die eerder was goedgekeurd.

Toen de paus zich te Lyon in Gallië bevond, stelde hij daarover brieven op.

Daaruit blijkt dat de genoemde nonnen en de plaats Sinnich aan dit klooster onderworpen waren en er rechtens toe behoorden.

De betreffende brieven bevinden zich nog in het archief.

1247 — Bevestiging van de schenking van Spechholtz

In hetzelfde jaar, in de maand oktober, bevestigde Irmengardis, weduwe van wijlen Hendrik, hertog van Limburg, en gravin van de Berg, samen met haar zonen Adolf en Walram, de schenking van het allodium of het nieuwe land van Spechholtz.

Deze schenking was in 1202 door hertog Hendrik, de vader van haar overleden echtgenoot, aan het klooster gedaan.

Zij bevestigden deze schenking door middel van een openbare, met hun zegels bekrachtigde akte.

Het oorspronkelijke document bevindt zich in het archief.

Over Hendrik, hertog van Limburg

Hendrik, de echtgenoot van Irmengardis en vader van Walram, de laatste hertog van Limburg, leefde nog in 1244.

Dat blijkt uit dezelfde brieven waarover Rutcherus op bladzijde 87 spreekt.

Daarin wordt melding gemaakt van een wapenstilstand van vier jaar tussen Hendrik, hertog van Brabant, en Koenraad, aartsbisschop van Keulen, enerzijds, en Willem, graaf van Gulik, anderzijds.

1248 — Het beleg van Aken

In het jaar 1248, in de maand mei, werd Aken belegerd door de legers van de met het kruis getekende krijgslieden, zoals men hen noemde.

Omdat de Akense burgers tot dan toe Frederik als keizer hadden erkend en niet wilden toestaan dat Willem, graaf van Holland, die door een groot deel van de vorsten van het Rijk tot keizer was gekozen, plechtig werd gekroond, duurde het beleg zes maanden.

De burgers verdedigden zich krachtig.

Uiteindelijk moesten zij zich echter overgeven.

Zij ontvingen Willem binnen de stad, en hij werd de volgende dag plechtig gekroond.

Bij de verkiezing waren onder de aanwezige vorsten ook de keurvorsten van het Rijk en hertog Walram van Limburg.

Zie hierover Butkens, Fisen, Beeck en Spondanus onder dit jaar.

1248 — Schenking van tienden van nieuw ontgonnen land in Lommersum

Toen de keurvorsten vóór Aken hun kamp hadden opgeslagen, was Koenraad, aartsbisschop van Keulen, daar zelf aanwezig.

Hij wilde de trouw van dit klooster belonen en tevens enige schade vergoeden die deze kerk tijdens de oorlog van de Keulse kerk had geleden.

Daarom bevestigde hij de tienden van het nieuw ontgonnen land in Lommersum en alles wat deze kerk daar rechtmatig bezat of in de toekomst zou verwerven.

Hij bepaalde dat het klooster deze tienden vrij zou mogen ontvangen.

Het betrof ook goederen die een zekere ridder, Christiaan van Ottenheim, en enkele anderen aan de kerk hadden overgedragen.

Bladzijde 77

De genoemde tienden, die vroeger elders aan deze kerk verschuldigd waren, moesten voortaan aan haar worden betaald.

Daarom kende de aartsbisschop het klooster ook het recht toe om in het genoemde nieuwe land zelf de tienden te innen.

De betreffende oorkonde bevindt zich in het archief.

Over de parochiekerk van Hersel

Omstreeks deze tijd had een zekere regulier van dezelfde instelling, maar niet behorend tot dit klooster, de kerk van Hersel met geweld en onrechtmatig in bezit genomen.

Hij beriep zich erop dat deze kerk reeds enige tijd een eigen pastoor had gehad.

Koenraad, aartsbisschop van Keulen, veroordeelde hem echter bij definitief vonnis en herstelde het klooster Rolduc in zijn vroegere bezit.

Niemand mocht zich voortaan nog een dergelijke daad veroorloven.

1251 — Overeenkomst met het kapittel van Bonn betreffende Hersel

In het jaar 1251 sloten de deken en het kapittel van Bonn een plechtige overeenkomst met de abt die toen aan het hoofd van dit klooster stond.

Zij erkenden en bevestigden voor altijd zijn recht om aan de genoemde kerk van Hersel een religieus uit zijn eigen gemeenschap voor te dragen.

Deze moest door de proost van Bonn worden aangesteld en in het bezit van de kerk worden gesteld, zonder enige tegenwerking.

Daartegenover werd bepaald dat de rector van deze kerk ieder jaar op het feest van de heiligen Florentius en Cassius een karrevracht wijn zou betalen.

Indien hij de wijn niet leverde, moest hij twee mark en één gouden munt betalen, ter waarde van ten minste twaalf solidi.

Bovendien moest hij de kerk een kaars van twee pond schenken.

Op de dag van de uitvaart en de jaargetijden van de kanunniken van Bonn moest hij, indien hij persoonlijk aanwezig was, samen met het convent van Rolduc voor hen de mis opdragen.

Over de vroegere toestand van de kerk van Hersel

In de boeken van de proosdij van Bonn wordt vermeld dat de kerk van Hersel vroeger een prioraat was.

Zij stond onder de parochie van Grauwen Geundorff en was afhankelijk van de kanunniken van Bonn.

Deze leefden tot ongeveer deze tijd volgens een gemeenschappelijke regel.

Daarom werd hun collegiale kerk in de volksmond ook een klooster genoemd, ofwel das Münster.

De prior werd uit de kanunniken van Bonn gekozen.

Hij verbleef met enkele broeders te Hersel, terwijl de kanunniken van Bonn in gemeenschap leefden.

Toen het aantal kanunniken van Bonn afnam tot twaalf of dertien, besloten zij hun gemeenschappelijke leven op te geven.

Zij wilden voortaan als afzonderlijke kanunniken leven.

De prior van Hersel weigerde echter zonder reden de nieuwe levenswijze te aanvaarden.

Hij bleef met zijn broeders volgens de regel leven.

Omdat hij mogelijk niet meer voldoende medebroeders kon krijgen die zijn levenswijze wilden volgen, nam hij enkele religieuzen van het klooster Rolduc op.

Dat deed hij uit vriendschap en op grond van de band die tussen beide gemeenschappen bestond.

Toen de kanunniken van Bonn geleidelijk in aantal afnamen, bleven de religieuzen van Rolduc daar uiteindelijk alleen achter en verkregen zij het bezit.

Daarover ontstonden vervolgens geschillen en rechtszaken met de kanunniken van Bonn.

Deze werden ten slotte beëindigd door de hierboven vermelde overeenkomst.

Bladzijde 78

1257 — Over de tienden van de kapel van Hendrik

In het jaar 1257, op het feest van de heilige Johannes de Doper, werd Koenraad, abt van dit klooster, samen met zijn rentmeester door de markgraaf van de Berg voor de rechter gedaagd.

De kwestie betrof de tienden van de kapel van Hendrik.

Deze tienden waren voor veertig maten volgens Akense maat verpacht aan de pastoor.

De abt had zich verbonden jaarlijks op het feest van Sint-Maarten deze hoeveelheid te ontvangen.

Indien de pastoor de maten op die dag niet leverde, zou hij zijn recht verliezen.

Deze tienden zijn tot op de huidige dag vervreemd of verpacht gebleven, behalve dat de helft in natura en de andere helft in geld wordt betaald.

Aan deze verkoop werd toegevoegd dat de abt de schuld moest kwijtschelden die een zekere Gerard, vroeger prior van Hatzwilre en toen woonachtig bij de kerk van Baelen, had aangegaan.

Deze schuld werd door de pastoor van Baelen en de pastoors van Capellen en Eupen gezamenlijk erkend.

Niettemin waren niet al hun inkomsten op dezelfde wijze belast, en zij waren tot dan toe vrij geweest van alle andere verplichtingen.

Daarom werd overeengekomen dat de abt niet meer dan de helft van de tienden van de genoemde kapel zou ontvangen.

In de brieven die over deze zaak zijn opgesteld, wordt ook Koenraad genoemd.

Marsilius, zijn voorganger, had deze tienden namelijk reeds vóór hem voor zestien jaar verpacht, tegen een jaarlijkse vergoeding van zes mark.

Volgens dezelfde brieven moest de pastoor ieder jaar aan de verpachter een halve Keulse mark betalen, ofwel zes mark.

1257 — Tienden te Curtils

In hetzelfde jaar, op 14 oktober, schonk Elisabeth, vrouwe van Sprimont en voormalige gravin van Gelre, weduwe van de edele heer Gerard van Wassenberg, aan onze kerk de tienden van Curtils in de parochie van Galoppe.

Zij verbond daaraan de verplichting een jaargetijde te houden voor haar echtgenoot en haar zoon Petrus, bijgenaamd de Lange.

Zij wilde bovendien dat dit jaargetijde door de broeders met bijzondere plechtigheid zou worden gevierd.

De schenking werd gedaan met toestemming van Walram, hertog van Limburg.

Dit blijkt uit het document dat in het archief wordt bewaard.

1258 — De hertog van Limburg doet afstand van zijn opperheerschappij over Dalhem

In het jaar 1258 droeg dezelfde Walram, hertog van Limburg, de opperheerschappij over het graafschap Dalhem over aan de hertog van Brabant.

Tot dan toe had hij het graafschap als leen van de hertog van Limburg gehouden.

Zie Butkens, bladzijde 263.

1262 — Het kasteel van Laar

In het jaar 1262, in de maand augustus, ontstond een geschil tussen abt Koenraad en verschillende tegenstanders over het kasteel van Laar, dat een leen van dit klooster was.

Uiteindelijk werd door bemiddeling van scheidsrechters een overeenkomst gesloten met Gerard van Scherwingen.

Gerard zou het genoemde kasteel met alle bijbehorende goederen voor altijd behouden.

Hij zou zich echter onthouden van iedere verdere aantasting van de rechten van het klooster.

Hij moest het kasteel als leen van het klooster blijven houden en daarvoor de gebruikelijke leenhulde verrichten.

Voor het verkrijgen van dit leen moest hij eenmaal één mark aan het klooster betalen, en niet meer, maar ook niet minder.

Gerard had eerder veertig mark aan de schatkist van het klooster betaald, om de vrede te bewaren.

Deze overeenkomst werd vastgelegd in een oorkonde waarvan het origineel zich in het archief bevindt.

Daarin worden vierenveertig religieuzen van het klooster met name genoemd.

Er waren dus in die tijd nog verscheidene religieuzen aanwezig, zodat men kan vaststellen dat het klooster toen een aanzienlijk aantal bewoners telde.

Uit hetzelfde document blijkt dat Walram in 1262 hertog van Limburg was.

Bladzijde 79

1265 — Over de tienden van Lommersum

In het jaar 1265, op het feest van Pinksteren, ontbood Theodoricus, graaf van Kleef, hertogin Jutta van Limburg, zijn tante, naar zijn hof.

Zij moest daar verklaren dat zij geen aanspraak meer maakte op bepaalde tienden te Lommersum.

Deze tienden waren namelijk afkomstig van goederen die aan de kerk van Rolduc toebehoorden.

Theodoricus betaalde haar daarvoor jaarlijks drie mark.

Zij deed daarop voor altijd afstand van iedere verdere aanspraak.

Zie de oorspronkelijke oorkonde in het archief.

1269 — Over Sinnich en het gezag van de prior

Er bestaat bovendien een document in het archief uit het jaar 1269, waaruit blijkt dat de prior en het convent van Sinnich goederen te Derstorf van een zekere Theodone hadden gekocht.

Hieruit blijkt eveneens dat de prior daar een groter gezag bezat dan de abdis, ja zelfs groter dan de proost.

Hij stond echter onder het gezag van de abt van het moederklooster.

Over het einde van het bestuur van Koenraad

Wie in deze tijd abt van het klooster was, is niet met zekerheid bekend.

Na het jaar 1262 wordt geen enkele verdere vermelding van Koenraad gevonden.

Evenmin wordt de naam van zijn opvolger aangetroffen in de documenten die vóór het jaar 1290 bewaard zijn gebleven.

Toch blijkt uit hetgeen over het jaar 1277 wordt vermeld, en uit hetgeen vervolgens tot het jaar 1300 wordt verteld, dat er in die periode een zekere band bestond tussen de religieuzen en hun goederen.

Onder het bestuur van Koenraad werden de zaken tot het jaar 1277 voortgezet.

Hij kan dus tot omstreeks het jaar 1300 hebben geleefd, hoewel dat niet zeker is.

De sterfdag van abt Koenraad wordt in het necrologium vermeld op 4 september.

Bladzijde 80 — Cono, de elfde abt

1276 — Over de vrouwe van Kerpen

In het jaar 1276 droeg Beatrix van Gimmenich, weduwe van Johannes, heer van Kerpen, door middel van een ruil de heerlijkheid Kerpen over aan haar broer Winemar van Gimmenich.

Deze verkocht haar niet lang daarna aan Jan, hertog van Brabant.

Na enige moeilijkheden bleef Brabant, samen met de heerlijkheid Kerpen, vanaf deze tijd verbonden met de hertogelijke bezittingen.

Zie Butkens, bladzijde 302.

1277 — De graaf van Gulik wordt door de burgers van Aken gedood

In het jaar 1277 werd Willem, graaf van Gulik, samen met zijn twee natuurlijke zonen door de burgers van Aken gedood.

Hij had zich met zijn troepen in de stad begeven.

Er was een geschil ontstaan doordat Richard, koning van de Romeinen, voor een zekere geldsom de ondergeschikte rechtspraak over de stad aan de graaf had verpand.

Deze beweerde dat een bepaald bos, Scharpenbusch genaamd, hem rechtens toebehoorde.

De burgers betwistten dit.

Willem had het bos, tegen de wil van de burgers, voor zevenhonderd mark aan een zekere ridder verkocht.

Toen Willem daarop met de burgers en hun tegenstanders in conflict raakte, begaf hij zich met zijn gewapende mannen naar Aken.

Daar dwong hij de burgers tot gehoorzaamheid.

De burgers riepen echter de hulp in van de aartsbisschop van Keulen, die zijn troepen bijeenbracht.

De graaf werd met ongeveer zeventig edele vazallen omsingeld.

De burgers hadden zich inmiddels bewapend en riepen in de straten luid: ‘Gulik! Onze Lieve Vrouw!’

Door dat geroep werden de burgers tot de wapens geroepen.

De graaf, die zich niet van het gevaar bewust was, werd met zijn mannen overvallen.

De burgers vielen hem van alle kanten aan.

Sommigen werden gedood, anderen sloegen op de vlucht.

De graaf vluchtte met zijn drie zonen naar het klooster van de minderbroeders.

Maar zelfs de heiligheid van die plaats bood hem geen bescherming.

Hij werd samen met zijn zonen gedood.

Bij deze gelegenheid viel de aartsbisschop van Keulen het graafschap Gulik binnen en verwoestte het vrijwel geheel met vuur en zwaard.

Maar Walram, hertog van Limburg, broer van Richardis, de weduwe van de graaf, trok gewapend op om zijn neven te verdedigen.

Hij werd geholpen door zijn verwanten en door verschillende vorsten uit de omgeving van Limburg, onder wie Hendrik, graaf van Luxemburg, Gerard, zijn broer en heer van Durbuy, Adolf, graaf van Berg, Walram van Valkenburg, Winand van Montjoie en vele anderen.

Met een groot leger viel hij het gebied van Keulen binnen.

Hij plunderde het gehele land en dwong de aartsbisschop tot teruggave van de plaatsen die hij op de graven van Gulik had veroverd.

Ook Aken werd tot schadevergoeding veroordeeld.

Door tussenkomst van Jan, hertog van Brabant, als oppervoogd van de stad, werd in 1280 een overeenkomst gesloten.

Daarbij werd bepaald dat de burgers van Aken aan de heren van Gulik vijftienduizend Brabantse mark zouden betalen.

Bladzijde 81

Van dit bedrag moesten zij bovendien een deel besteden aan het zielenheil van de overleden graaf.

Er moesten vier altaren worden gesticht: het eerste bij de dominicanen van Aken, het tweede bij de religieuzen van de abdij Burtscheid en twee andere in het kasteel Nideggen.

Aan ieder altaar moesten jaarlijks tien mark worden toegewezen, waarbij tien solidi voor één mark werden gerekend.

Zie Butkens, bladzijden 290 en 305.

1280 — De dood van Walram, de laatste hertog van Limburg

In het jaar 1280 stierf Walram, de laatste van de hertogen van Limburg.

Daarmee eindigde het geslacht van de hertogen en ontstonden geschillen over de opvolging.

Uit zeer betrouwbare documenten, zowel uit ons archief als uit hetgeen Butkens aanvoert, blijkt dat Walram, zoon van Hendrik, vanaf het jaar 1247 tot deze tijd onafgebroken het vorstendom heeft bestuurd.

Daarmee worden Ludovicus Guicciardini en degenen die hem volgen weerlegd, onder wie Fisen en Aegidius, die beweren dat de laatste van deze hertogen Herman heette.

Ook Spondanus en anderen, die hem Hendrik noemen, hebben zich vergist.

Deze dwaling is wellicht ontstaan doordat verschillende verdragen met vorsten uit het geslacht van de hertogen van Limburg werden gesloten, waardoor zij opvolgingsrechten verkregen of meenden te verkrijgen.

Dat blijkt bijvoorbeeld uit het geval van Hendrik, graaf van Luxemburg.

Misschien hebben de schrijvers van de Gelderse annalen daarom gemeend dat de laatste hertog Hendrik was.

Of misschien hebben zij zich laten misleiden door de verwachting dat zij zelf in de opvolging van het hertogdom Brabant zouden delen.

Over het hertogdom Limburg

Hoe het ook zij, Walram was tweemaal gehuwd.

Zijn eerste huwelijk was met Jutta van Kleef, zijn tweede met Ermesinde, dochter van de graaf van Brandenburg.

Hij liet echter geen mannelijke nakomelingen na, maar slechts één dochter uit zijn huwelijk met Jutta, namelijk Irmengardis.

Zij werd uitgehuwelijkt aan Reinoud of Reginald, graaf van Gelre.

Deze nam na de dood van zijn schoonvader Walram het bezit van het hertogdom op zich, krachtens het recht van zijn overleden echtgenote.

Adolf, graaf van Berg, een neef van Walram, namelijk de zoon van diens oudere broer Adolf, beweerde echter dat het hertogdom hem als naaste mannelijke bloedverwant toekwam.

Dit recht was, zoals eerder is vermeld, twijfelachtig geworden door het overlijden van Irmengardis en de aanspraken van haar erfgenamen.

Toen het geschil in 1282 ontstond, werd daarover een overeenkomst gesloten.

Maar de graaf van Gelre had inmiddels alle versterkingen van het hertogdom bezet.

Hij was vastbesloten het eenmaal verkregen vorstendom aan niemand af te staan.

Graaf Adolf van Berg wilde zijn recht met wapengeweld verdedigen, maar hij wantrouwde zijn eigen krachten.

Daarom droeg hij zijn gehele recht door schenking over aan Jan I, hertog van Brabant, onder voorwaarde van een huwelijk tussen Godfried, prins van Brabant, en Margaretha, dochter van Hendrik, de broer van Adolf.

Reginald gaf echter niet toe.

Hij bleef het hertogdom opeisen, ten minste voor de duur van zijn leven, krachtens het recht van zijn overleden echtgenote.

Daaruit ontstonden bloedige oorlogen.

Beide partijen riepen hun verwanten en bondgenoten te hulp en versterkten hun steden en kastelen.

Aan Gelderse zijde stonden Siegfried, aartsbisschop van Keulen, Hendrik, graaf van Luxemburg, diens broer Walram, heer van Ligny, de graven van Kleef, Gulik en Nassau, en vele andere vorsten.

Bladzijde 82

Aan de andere zijde stonden vrijwel alle vorsten uit de omgeving van het hertogdom Limburg en verscheidene anderen.

Met de hertog van Brabant waren bovendien bijna alle Brabantse vazallen verbonden.

Tot zijn bondgenoten behoorden Jan, bisschop van Luik, Adolf, graaf van Berg, Hendrik, landgraaf van Hessen, de graaf van de Mark, de heren van Geldenaken, Arnold van Heusden en verscheidene andere edelen uit die streken.

1284–1285 — De oorlog om het hertogdom Limburg

In de jaren 1284 en 1285 werd aan beide zijden met wisselend succes oorlog gevoerd.

De aartsbisschop van Keulen veroverde het kasteel Kerpen en bezette ook Traiectum, maar werd door het leger van de hertog van Brabant gedwongen het beleg op te breken.

Ook Aken, dat trouw was gebleven aan hertog Jan als zijn oppervoogd, werd aangevallen.

Bij de nadering van het leger van de bondgenoten werd de belegering echter opgegeven.

Daarentegen nam hertog Jan vele versterkingen van het hertogdom in.

Daaronder waren de kastelen Kerpen, Herve, Sprimont, Libois, Huis, Eynenberg, Wittem, Reimersdaal, Sinnich en Ringberg.

Toen het kasteel Rode moest worden veroverd, werd door hertog Winemar van Gimmenich, heer van Hochstrate, aan wie de hertog het kasteel Kerpen had toevertrouwd, een uitgelezen ridder met een sterke krijgsmacht gestuurd.

Hij begon het beleg.

Na enige tijd werd het kasteel door de belegeraars ingenomen.

Over het klooster Rode

In diezelfde jaren ontstonden herhaaldelijk geschillen over het bijeenbrengen van de benodigde middelen.

Er werden zelfs in de omgeving van Galoppe krijgshandelingen ondernomen.

Men kwam echter niet tot een beslissende veldslag.

Door tussenkomst van religieuzen en vredelievende vorsten werden onderhandelingen gevoerd.

De partijen kwamen dikwijls bijeen in het klooster van de minderbroeders te Rees en op andere plaatsen.

Ook de bisschop van Kamerijk trad als bemiddelaar op.

Maar de pogingen bleven zonder resultaat, omdat de partijen zich niet bij de uitspraken van de scheidsrechters wilden neerleggen.

Daarom werd de oorlog voortgezet tot het jaar 1288.

1288 — Het geschil over het hertogdom Limburg wordt door een beslissende veldslag beëindigd

In het jaar 1288 werd het geschil over het hertogdom Limburg eindelijk door een zeer bloedige veldslag beslist.

De hertog van Brabant beweerde dat hij het gehele hertogdom rechtmatig had verkregen.

Hij beriep zich in de eerste plaats op de overdracht door Gerard, heer van Durbuy, een verwant van de graaf van Luxemburg, en door Walram, hertog van Limburg.

Deze overdracht was volgens hem geschied krachtens een plechtige overeenkomst en met instemming van de betrokkenen.

Bovendien had hij door de dood van Ermesinde, de weduwe van hertog Walram, aanspraak verkregen op het hertogdom.

Reginald, graaf van Gelre, stelde daartegenover dat hij het hertogdom door het recht van zijn overleden echtgenote bezat.

Hendrik, graaf van Luxemburg, beweerde eveneens dat hij krachtens bloedverwantschap aanspraak had op de opvolging in het hertogdom Limburg.

Overeenkomst tussen de hertog van Brabant en de bisschop van Luik betreffende Rode

Hertog Jan wilde bovendien de bisschop van Luik nauwer aan zich verbinden.

Daarom sloot hij in hetzelfde jaar met hem een overeenkomst betreffende het kasteel en het gebied van Rode.

Bladzijde 83

De bisschop van Luik kwam met de hertog overeen dat, indien de hertog binnen een bepaalde tijd het kasteel Rode niet zou kunnen innemen, hij het gebied aan de bisschop in leen zou afstaan.

De bisschop zou het dan met zijn eigen krijgsmacht veroveren.

Zie hetgeen hierover bij het jaar 1155 is vermeld.

De strijd bij Woeringen

Nadat deze overeenkomst was gesloten, voerde hertog Jan zijn leger naar het gebied van Keulen.

Op verzoek van de burgers van Keulen belegerde hij het kasteel Woeringen, gelegen tussen Keulen en Neuss.

Daar had de aartsbisschop van Keulen een bezetting van krijgslieden geplaatst.

Vanuit dit kasteel konden zij de handelswegen beheersen en de reizigers afpersen.

Toen de aartsbisschop van het beleg hoorde, bracht hij een leger bijeen.

Hij trok op met zijn bondgenoten om het kasteel te ontzetten.

Hertog Jan vernam hun nadering en bereidde zich op de strijd voor.

Hij trok zijn leger uit de belegeringsstellingen terug en stelde het in slagorde op.

Spoedig daarop kwamen de vijandelijke legers tegenover elkaar te staan.

Er werd met zo grote hevigheid gevochten als men zelden eerder had gezien.

Hoewel de strijd aanvankelijk met wisselend succes verliep, begon de overwinning uiteindelijk naar de zijde van de hertog van Brabant over te hellen.

Walram, de broer van de graaf van Luxemburg, sneuvelde als een van de eersten, nadat hij lange tijd dapper had gevochten.

Hendrik, graaf van Luxemburg, viel de hertog zelf aan.

Toen hij reeds voor de tweede maal met hem vocht, kon hij zijn handen niet meer met kracht gebruiken.

Hij greep de hertog vast en probeerde hem van zijn paard te trekken.

Toen de hertog hem met zijn lans in het gezicht had verwond, viel hij achterover.

Een zekere ridder, Walther van den Bisdomme, die zich in het gevolg van de hertog bevond, stak hem vervolgens met zijn zwaard van achteren in het lichaam.

Aan die wond stierf hij kort daarna.

Daarop ontstond grote verwarring onder de krijgslieden.

Velen vluchtten.

De aartsbisschop werd door de graaf van Berg gevangengenomen.

Reginald, graaf van Gelre, werd eveneens gevangengenomen.

Hertog Jan behaalde de overwinning.

Hij nam het hertogdom Limburg in bezit en liet zich vervolgens door de heren van Sprimont, Rode, Wassenberg en andere plaatsen erkennen.

In het volgende jaar werd hij door de graaf van Gelre, voor de koning van Frankrijk, als hertog van Limburg erkend.

De graaf deed afstand van al zijn rechten op het hertogdom.

Daarmee werd de oorlog beëindigd.

De hertog van Brabant bleef in het bezit van Limburg en zijn nakomelingen behielden het hertogdom.

Ook andere aangelegenheden die hiermee verband hielden, werden geregeld.

De schrijver Rutcherus heeft hierover uitvoeriger gehandeld op de bladzijden 297 tot 325.

Hier is slechts een samenvatting gegeven, opdat duidelijk zou worden welke oorlogen het klooster zozeer hebben geteisterd en tot welke nood zij het hadden gebracht.

De broeders waren bijna gedwongen geweest een groot deel van hun goederen te verkopen om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien.

1299 — Cono verkoopt goederen te Dernau

In het jaar 1299, op 1 juni, werd Cono, abt van dit klooster, samen met de prior en het convent van het Mariadal, met toestemming van Jan, bisschop van Luik, gedwongen goederen te verkopen die het klooster te Dernau bezat.

Het betrof vier …

Bladzijde 84

… malder graanrente bij Scuren en zestig Keulse mark.

De oorlogen die de vorsten van deze streken onderling voerden, hadden deze abdij immers zo zwaar getroffen en met zoveel schulden en schade belast, dat zij genoodzaakt was geweest een zeer aanzienlijke schuld aan te gaan.

Deze bedroeg destijds ongeveer duizend zevenhonderd Keulse mark, waarvoor alle goederen van het klooster aansprakelijk waren.

Het klooster had daarom het besluit genomen bepaalde onroerende goederen te verkopen.

Vooral omdat er geen roerende goederen meer over waren, waarmee de schulden uit de opbrengsten van de verkochte goederen konden worden afgelost en de overige bezittingen behouden konden blijven.

Dat is niet verwonderlijk.

Want gedurende die oorlogen was het gebied tussen Aken en Rode voortdurend het toneel van strijd geweest.

Ten slotte werd, na langdurige onderhandelingen, van een zekere bisschop toestemming verkregen om enkele goederen te Dernau te verkopen.

De oorspronkelijke oorkonde hierover bevindt zich in het archief.

Daarin worden de redenen voor deze verkoop uiteengezet.

Het document werd opgesteld in aanwezigheid van de prior en het convent van het Mariadal.

Over de tienden te Reimersdaal

In hetzelfde jaar en dezelfde maand schonk Simon van Reimersdaal aan zijn zoon, heer Olivier, een zekere tiende in het gebied en de parochie van Reimersdaal.

Hij deed dit onder de voorwaarde dat na de dood van heer Olivier de ene helft van de tiende voor altijd aan deze abdij zou toevallen en de andere helft aan het convent van Sinnich.

Dit is ook aldus uitgevoerd.

De nonnen van Sinnich bezitten nog altijd de gehele tiende.

Het oorspronkelijke document betreffende deze schenking wordt in het archief bewaard.

Uit een document van het jaar 1288, eveneens in het archief bewaard, blijkt dat deze Olivier, zoon van de heer van Reimersdaal, religieus en pastoor te Baelen was geweest.

Hij had de tienden die bij dat pastoraat behoorden in bezit gehad.

In datzelfde document wordt vermeld dat Simon van Reimersdaal erkende dat hij de genoemde tienden opnieuw in vrijheid had gesteld.

Hieruit kan men afleiden dat de genoemde priester de tienden van zijn eigen kerk reeds eerder op onrechtmatige wijze had bezwaard.

Hij had immers niet kunnen toestaan dat Olivier deze tienden als particulier bezit behield.

1296 — Verkoop van andere kloostergoederen

In het jaar 1296 stond Hugo, bisschop van Luik, op dringend verzoek van de kanunniken toe dat goederen werden verkocht om een schuld van veertig mark af te lossen.

Het betrof onroerende goederen te Delano en goederen van het kapittel van Sint-Severinus te Keulen.

De opbrengst moest worden gebruikt om de schulden van het klooster te voldoen.

Hoeveel andere goederen in die tijd nog werden verkocht, blijkt niet.

Maar de schuldenlast was zo groot geworden dat men zelfs goederen die het klooster jaarlijks aanzienlijke inkomsten opleverden, moest vervreemden.

Een wonderbaarlijke gebeurtenis

Omstreeks deze tijd gebeurde in Luik, terwijl de geestelijkheid in koor bijeen was, een wonderbaarlijke gebeurtenis.

Toen men het heilig sacrament wilde overbrengen, bleek de gewijde hostie niet aanwezig te zijn.

Men zocht overal, maar kon haar niet vinden.

Ten slotte werd zij op wonderbaarlijke wijze teruggevonden.

Dit gebeurde tijdens de sedisvacatie tussen de bisschoppen Johannes en Hugo.

Bladzijde 85

1300 — Over de goederen te Arweiler van het klooster Prüm

In het jaar 1300, op de achtste dag na Pinksteren, stelde Cono een verzegelde oorkonde op.

Daarin erkende hij dat het klooster Rolduc voor het bezit van zijn goederen te Arweiler onder het gezag van de abt en het convent van Prüm viel.

Als erkenning van hun recht moest jaarlijks op de dag van Sint-Servaas één korporaal worden geleverd, zoals dat tot op de huidige dag gebruikelijk is.

De betrokken goederen worden in de oorkonde als volgt opgesomd.

Een wijngaard, de Super ripa genoemd, met een opbrengst van vijf dagwerken.

Een wijngaard die Petzwerch heet, met anderhalf dagwerk.

Een andere wijngaard te Eytensberch, eveneens met anderhalf dagwerk.

Een andere, Plerre genoemd, met een half dagwerk.

Een andere, Kissel genoemd, met tweeënhalf dagwerk.

Nog een andere, Wyler genoemd, met een half dagwerk.

Een andere, Snephart genoemd, met anderhalf dagwerk.

Verder nog een perceel van drie dagwerken.

Daarnaast bezat het klooster daar een huis met erf, en een zekere hofstede bij Stromberch.

Ook waren er veertig dagwerken bouwland, zowel bebouwd als onbebouwd.

Er was een akker tussen Lantershoven en de wijngaard van Gomershecken, groot ongeveer twee dagwerken.

Verder een wijngaard te Algenrothe en boven de oever, en twee percelen bouwland in Winbach.

Ten slotte was er een deel van een bos dat Vorthorn werd genoemd.

Aan deze goederen was de volgende voorwaarde verbonden.

Indien ons klooster deze goederen wilde vervreemden, moest het daarvan eerst schriftelijk kennisgeven aan het convent van Prüm.

Dit kreeg vervolgens twee maanden de tijd om te beslissen of het de goederen zelf wilde kopen.

Cono leefde niet langer dan dit jaar, want reeds in het volgende jaar wordt zijn opvolger op de abtszetel vermeld.

De sterfdag van Cono wordt in een oude oorkonde op 19 maart 1301 gesteld.

Over graaf Adolf van Berg

Tot de huiselijke aangelegenheden behoort ook het einde van graaf Adolf, die, zoals gezegd, het hertogdom Limburg als naaste mannelijke bloedverwant en erfgenaam van hertog Walram aan de hertog van Brabant had verkocht.

Over hem schrijft Petrus Merula, in zijn catalogus van de aartsbisschoppen van Keulen, dat graaf Adolf, die in het leger van de aartsbisschop heer van de heilige Bonifatius werd genoemd, door de graaf van Woeringen gevangen werd genomen.

Hij werd zeven maanden in gevangenschap gehouden.

Daarna werd hij door dezelfde graaf overvallen en jammerlijk mishandeld.

Men sloot hem op in een ijzeren kooi.

Er wordt verteld dat men hem naakt in deze kooi opsloot, hem met honing bestreek en hem op die wijze aan de beten van vliegen blootstelde.

Hoewel de graaf beloofde alles terug te geven wat hij had afgeperst en nog veel meer toe te voegen om zijn vrijheid te verkrijgen, baatte dit niets.

Hij bleef gevangen, totdat hij onder de ellende bezweek.

Hij liet geen kinderen na.

De aartsbisschop van Keulen had hem, naar men zegt, gevangen laten nemen omdat hij in de oorlog tegen de graaf van Gelre partij had gekozen.

Dezelfde aartsbisschop zou hem vervolgens wegens zijn verwantschap met de hertog van Brabant hebben willen uitschakelen.

Graaf Adolf stierf in 1298.

Bladzijde 86 — Theobaldus, de twaalfde abt

Theobaldus, de twaalfde abt

Theobaldus, de twaalfde abt in de reeks, blijkt reeds vanaf het jaar 1301 abt te zijn geweest. Tijdens een visitatie van het klooster Hoddonck door de zalige Maria Magdalena stelde hij vast dat het zozeer met schulden was belast dat het nauwelijks het gebruikelijke aantal nonnen kon onderhouden. Er waren daar meer nonnen dan het klooster kon voeden. Daarom besloot hij het aantal tot twintig terug te brengen en voortaan niemand meer toe te laten. Ook werd bepaald dat aan bepaalde personen die daar een levensonderhoud hadden, voortaan slechts tot het vastgestelde aantal uitkeringen zouden worden gedaan.

Uit de oorkonde die onder andere hierover in het archief wordt bewaard, blijkt dat dit klooster volledig aan de abt van Rolduc onderworpen was.

1302 — Een jaarlijkse rente van twee mark

In het jaar 1302, op het feest van Sint-Nicolaas, kocht dezelfde abt van een zekere Gerard van Keulen, ten behoeve van de kerk van Rolduc, een jaarlijkse rente van twee mark. Gerard had deze rente aan het klooster geschonken als vergoeding voor zijn ziel, samen met een akker boven Worms, die hij eveneens had overgedragen.

Deze rente moest jaarlijks worden betaald op de dag van Sint-Nicolaas.

Hiervan werd ten overstaan van de rechtbank van Rolduc een verzegelde oorkonde opgesteld, die in het archief wordt bewaard.

1308 — Hendrik van Luxemburg wordt keizer

In het jaar 1308 werd Hendrik, graaf van Luxemburg, uit het geslacht van de hertogen van Limburg, tot keizer van de Romeinen gekozen en in Aken gekroond.

Hij was een vorst die zich door wijsheid en grote ernst onderscheidde.

1310 — De burgers van Aken verbranden de abdij van Cornelimünster

In het jaar 1310 ontstond tussen de burgers van Aken en Gerard, de laatste graaf van Gulik, en Reinoud, heer van Valkenburg, een geschil.

De Akense burgers verwoestten hun gebieden en richtten grote schade aan.

Daarop kwamen de vorsten met hun troepen naar Aken om de stad aan te vallen.

De burgers van Aken trokken hun tegenstanders tegemoet.

Toen de troepen elkaar ontmoetten, kwam het tot een gevecht waarin vele Akense burgers werden gedood.

De overige burgers vluchtten en trokken zich binnen de stadsmuren terug.

Daarna trokken de vorsten naar Inden.

De burgers van Aken, die vernamen dat de vorsten zich daar ophielden, trokken eveneens naar Inden.

Zij plunderden het gebied en staken de abdij van Cornelimünster in brand.

Bij deze brand ging bijna het gehele klooster verloren.

Slechts het hoofd van de heilige Cornelius bleef behouden.

Ook een klein beeld van de heilige Maagd Maria werd uit de vlammen gered.

De overige bezittingen van het klooster gingen verloren.

Ten slotte wendden Hendrik, keizer van de Romeinen, Hendrik, aartsbisschop van Keulen, en Jan, hertog van Brabant, zich tot de burgers van Aken om hen tot herstel van de schade te bewegen.

Zij verplichtten hen zowel tot vergoeding van de aan de religieuzen toegebrachte schade als tot herstel van de verwoestingen aan het klooster.

Dit alles wordt uitvoeriger beschreven door Beeck, bladzijde 129, en Butkens, bladzijde 364.

1318 — Pauselijke bevestiging van het klooster

In het jaar 1318, op de achttiende dag vóór de kalenden van maart, bevestigde paus Clemens V, in het zesde jaar van zijn pontificaat, terwijl hij te Avignon in Gallië verbleef, door middel van een apostolische brief de rechten van dit klooster.

Het origineel van deze brief wordt in het archief bewaard.

Bladzijde 87

Daarin bevestigde hij alle vrijheden en immuniteiten die door zijn voorgangers, de hoogste pausen, door privileges of andere gunstbrieven aan het klooster Rolduc waren verleend.

Daarbij bevestigde hij ook de vrijstellingen van wereldlijke belastingen en andere verplichtingen die door koningen, vorsten en andere christelijke gelovigen aan het klooster waren toegestaan.

Deze brief schijnt echter eerder van Clemens VI te zijn geweest en dus uit het jaar 1347 te dateren. Er wordt namelijk geen zekere datum vermeld en evenmin wordt erin aangegeven om welke Clemens het gaat.

1314 — Over wijngaarden te Walpersheim en een aam wijn

In het jaar 1314 schonk een zekere Theodoricus van Ertorp, kanunnik van de kerk van de Heilige Maria ad Gradus te Keulen, aan dit klooster enkele wijngaarden te Walpersheim.

Aan deze schenking verbond hij de verplichting dat de abdij ieder jaar één aam wijn, afkomstig van de beste wijn van de wijngaarden bij het altaar van het Heilig Kruis in dezelfde kerk, op eigen kosten en risico zou afleveren.

Omdat abt Theobaldus vreesde dat hij wegens het niet betalen van de rente tot het verlies van de wijngaarden zou kunnen worden veroordeeld, verplichtte hij zich daartoe bij een verzegelde oorkonde.

Een duplicaat daarvan bevindt zich in het archief.

1318 — De verwoesting van Rode

In het jaar 1318 werden de inwoners van Rode zwaar gekweld door Reinoud, heer van Valkenburg.

Deze had samen met Gerard, graaf van Gulik, oorlog gevoerd.

Tijdens die oorlog had hij een kasteel van de graaf in bezit genomen en daar gedurende lange tijd een bezetting vastgehouden.

Vanuit dat kasteel begon hij de omliggende gebieden van de hertog van Brabant door zware afpersingen en plundertochten te kwellen.

Toen hertog Jan hierover klachten ontving, besloot hij Reinoud eerst door waarschuwingen tot rede te brengen.

Toen die niets uitrichtten, besloot hij ook de wapens tegen hem op te nemen.

Hij verzamelde een leger en veroverde eerst Sittard en vervolgens het kasteel van Herle.

Beide behoorden aan Reinoud.

Daarna trok hij het hertogdom Limburg binnen.

Reinoud, die vrede van de hertog wilde verkrijgen, beloofde de ingenomen plaatsen aan hem af te staan.

Bovendien moest hij zweren dat hij voortaan geen vijandelijkheden meer tegen de onderdanen van de hertog van Brabant zou ondernemen.

Hij legde deze eed persoonlijk af te Leuven, in aanwezigheid van de hertog.

De eed was plechtiger dan gewoonlijk en bevatte bijzondere voorwaarden.

Want toen Reinoud opnieuw tegen de hem opgelegde verplichtingen handelde, werd hij door hertog Jan gevangengenomen.

Hij bleef vervolgens tot het jaar 1326 in een bepaalde vesting opgesloten.

Theobaldus stierf op 22 januari, maar het is niet bekend in welk jaar.

Bladzijde 88 — De dertiende tot en met de zeventiende abt

Thilmannus — de dertiende abt

Wilhelmus van Jülich — de veertiende abt

Cono van Ruwe — de vijftiende abt

Christianus van Stege — de zestiende abt

Wilhelmus Merzenhausen — de zeventiende abt

Van deze vijf abten zijn ons alleen de namen en hun zekere opvolgingsorde bekend.

Zij staan namelijk opgetekend in het levensboek en moeten tussen het jaar 1314 en het jaar 1361 aan het hoofd van dit klooster hebben gestaan.

Maar niet alleen is geen enkele bijzonderheid over hun leven en bestuur bekend, zelfs in de catalogus van de abten wordt niets over hen vermeld.

Er is ook geen enkel document bewaard waarin een van hen wordt genoemd.

Om echter te voorkomen dat deze leemte geheel onopgemerkt zou blijven, leek het passend hier die zaken te vermelden die over de moeilijkheden van Rolduc en de naburige plaatsen in de geschiedwerken worden aangetroffen.

Bladzijde 89

1326 — Oorlog tussen Brabant en Valkenburg

In het jaar 1326 werd Reinoud van Valkenburg, die tot dan toe gevangen was gehouden, in vrijheid gesteld.

Hij had beloofd dat hij voortaan geen vijandelijkheden meer tegen de hertog van Brabant zou ondernemen.

Maar Jan, graaf van Luxemburg, die Margaretha, dochter van Jan, hertog van Brabant, tot vrouw had, had tevens uit hoofde van zijn afstamming aanspraken op het hertogdom Limburg.

Reinoud van Valkenburg had met hem een overeenkomst gesloten en maakte aanspraak op de heerschappij over dat gebied.

Daarom ontstonden tussen deze Brabantse vorsten vele ernstige geschillen.

Reinoud werd in datzelfde jaar opnieuw uit de vesting Genappe vrijgelaten, waar hij door de hertog van Brabant gevangen was gehouden.

Jan, koning van Bohemen, kon hem niet helpen.

Daarom wendde hij zich ten slotte tot hertog Adolf van Keulen, Willem, markgraaf van Henegouwen, en Reinoud, graaf van Gelre.

Zij kwamen overeen dat de genoemde hertog aan de graaf van Genappe een geldsom van duizend pond zou betalen.

Als tegenprestatie zou Reinoud zich niet meer met de onderdanen van de hertog bemoeien.

Reinoud schond echter zijn belofte, hoewel hij zich tegenover de drie genoemde vorsten daartoe had verbonden.

Hij was namelijk opnieuw naar zijn oude gebieden teruggekeerd.

Daarom werd hij door de hertog van Brabant gedwongen een leger op de been te brengen en het kasteel en de stad Valkenburg te verdedigen.

Jan, koning van Bohemen, bracht in zijn graafschap Luxemburg enige troepen bijeen om Reinoud te hulp te komen.

Maar toen hij bemerkte dat hij niet over voldoende strijdkrachten beschikte, kon hij niet verhinderen dat het kasteel werd belegerd.

Hij kon evenmin verhinderen dat het water van de Geul werd afgeleid en dat de belegering werd voortgezet.

Daarom werd Gerard, graaf van Gulik, als bemiddelaar tussen de partijen ingeschakeld.

Hij wist te bereiken dat er onderhandelingen werden gevoerd.

Omstreeks augustus 1327 kwamen Jan, koning van Bohemen, en de hertog van Brabant te Rolduc bijeen.

Zij sloten een vriendschappelijk verbond.

Een van de voorwaarden was dat het beleg van Valkenburg zou worden opgeheven en dat de stad en de vesting zouden worden teruggegeven.

Over de overige geschillen zou de koning van Bohemen als scheidsrechter beslissen.

Dit zou binnen een bepaalde termijn gebeuren.

Zie Butkens, bladzijden 398 en 399.

1329 — Valkenburg wordt opnieuw belegerd en veroverd

In het jaar 1329 werd Valkenburg opnieuw door de hertog van Brabant belegerd en veroverd.

De aanleiding voor deze hernieuwde oorlog was dat Jan, koning van Bohemen, tegen de gemaakte afspraken in niet tot een uitspraak over de geschillen van Rode was gekomen.

Bovendien had hij nagelaten Reinoud te dwingen de overeengekomen voorwaarden na te komen.

Daarom werd het kasteel en de stad Valkenburg opnieuw door Walram, de zoon van Reinoud, versterkt.

Maar het werd vervolgens belegerd en ingenomen.

Na de inname kwam het op 10 mei 1329 in de macht van de Brabanders.

Zie Butkens, bladzijde 401.

Een gedenkwaardige gebeurtenis uit de geschiedenis van Keulen

Omstreeks deze tijd leefde te Keulen, onder het bestuur van aartsbisschop Hendrik II, een zekere burger, Everhardus Gryn genaamd.

Twee kanunniken van de domkerk nodigden hem uit voor een maaltijd.

Toen hij in hun woning was aangekomen, beschuldigden zij hem van een misdrijf.

Zij brachten hem naar een kamer waarin zich een uitgehongerde leeuw bevond.

Deze stortte zich op hem.

Maar Everhardus wist het dier te overmeesteren.

Hij doodde de leeuw en ontsnapte aan het gevaar.

Toen hij later de twee kanunniken voor het gerecht bracht, werden zij veroordeeld.

Als straf werden zij van hun ambt ontheven.

De burger ontving een beloning van de vorst.

Petrus Merula vermeldt dit in zijn catalogus van de aartsbisschoppen van Keulen.

Bladzijde 90

1332 — Het klooster wordt belegerd en door de hertog ingenomen

In het jaar 1332 hervatte Reinoud van Valkenburg zijn vroegere vijandelijkheden tegen Jan, hertog van Brabant.

Deze had zijn leger bij Dalhem verzameld en trok op naar het klooster, waar Reinoud zich had verschanst.

De hertog begon het klooster met grote kracht aan te vallen.

Reinoud verdedigde zich dapper.

Toen echter bij de verdediging het dak van het gebouw in brand raakte en een gedeelte van het dak instortte, werd Reinoud gedwongen de vesting over te geven.

Hij vluchtte en liet de versterking in handen van de hertog achter.

Zie Butkens, bladzijde 405.

1333 — Alle naburige vorsten nemen de wapens op tegen de hertog van Brabant

In het jaar 1333 sloten de graaf van de Mark, de bisschop van Luik, de graaf van Vlaanderen, Lodewijk, en bijna alle andere vorsten een verbond tegen Jan III, hertog van Brabant.

Vooral Jan, koning van Bohemen, zette hen daartoe aan.

Hij beweerde dat de hertog van Brabant onrechtmatig een jaarlijkse rente van duizend pond had verkocht aan Mechelen.

Deze rente behoorde aan de bisschop van Luik toe, die oppervoogd en beschermer van die stad was.

De koning van Bohemen maakte hiervan gebruik om bijna alle vorsten tegen de hertog op te zetten.

Onder hen bevonden zich Walram, aartsbisschop van Keulen, Adolf, bisschop van Luik, Willem, graaf van Henegouwen en Holland, Reinoud van Gelre, Willem van Gulik, Jan van Luxemburg, Willem van Zeeland, Jan van Namen en verscheidene anderen.

Ieder van hen meende een deel van het gebied van de hertog te kunnen verkrijgen dat aan zijn eigen bezittingen grensde.

De graaf van Vlaanderen viel vanuit het westen binnen.

De bisschop van Luik viel vanuit het oosten aan.

De koning van Bohemen trok met een leger het hertogdom Limburg binnen.

Willem, graaf van Gulik, verenigde zich met de troepen van de koning van Bohemen, de aartsbisschop van Keulen, de graaf van Gelre, de graaf van Kleef en de graaf van Namen.

Zij trokken gezamenlijk op om Rode aan te vallen.

Rode wordt door de graaf van Gulik belegerd en ingenomen

Enkele dagen later kwamen de aanvallers overeen dat Christianus, heer van Heinsberg, en Jan van Hoorne de plaats zouden aanvallen.

Zij trokken met hun troepen naar Rode en namen de plaats na een belegering in.

Vervolgens werd het kasteel van de graaf van Gulik overgedragen.

De hertog van Brabant bereidde zich intussen voor op de verdediging van zijn gebied.

Hij verzamelde zijn leger en trok naar het gebied van Rode.

Daar werden de vijanden gedwongen hun beleg op te heffen.

Arnold van Steine, gouverneur van Sittard, bracht de hertog versterkingen.

Toen de vijanden vernamen dat de hertog naderde, verlieten zij hun stellingen.

De hertog achtervolgde hen.

De graaf van Gelre werd daarop door bemiddeling van de koning van Bohemen tot onderhandelingen gebracht.

Ten slotte werd Reinoud van Valkenburg opnieuw in vrijheid gesteld.

Deze gebeurtenissen vonden plaats terwijl de hertog van Brabant zijn leger in het veld had.

Zie Butkens, bladzijden 406–410.

Willem, graaf van Gulik en markgraaf

Willem van Gulik, over wie hierboven is gesproken, was de laatste graaf uit zijn geslacht.

Hij werd later door keizer Lodewijk tot markgraaf verheven en verkreeg van keizer Karel IV de titel en waardigheid van hertog.

Dit gebeurde in de stad Metz in het jaar 1356.

Zie Beeck, bladzijde 131, en Merula bij Adolf II, aartsbisschop van Keulen.

Bladzijde 91

1334 — De vrede wordt hersteld

In het jaar 1334 werd door tussenkomst van Filips van Valois, koning van Frankrijk, eerst een wapenstilstand gesloten.

Daarna werden vrede en eendracht tussen de strijdende vorsten hersteld en bevestigd.

De voorwaarden van deze vrede zijn uitvoerig beschreven in de oorspronkelijke oorkonde.

Zie Butkens, bladzijden 166–174.

Een van de bepalingen was dat de heren van Loon hun bezittingen moesten teruggeven.

Ook werd bepaald dat de heer van Ligny Rode moest teruggeven aan de hertog.

Verder werd een regeling getroffen betreffende de grenzen van het gebied van Rode en Heinsberg.

Het vredesverdrag werd op 2 augustus 1334 in de stad Kamerijk gesloten.

Zie Butkens, bladzijde 411 en volgende.

1337 — Geschil tussen de hertog van Brabant en de bisschop van Luik

In het jaar 1337 werd de overeenkomst die Jan III, hertog van Brabant, in het voorgaande jaar met Lodewijk, graaf van Vlaanderen, had gesloten, ten uitvoer gebracht.

Deze overeenkomst had betrekking op Mechelen, dat gedurende de voorgaande oorlog een twistpunt was geweest.

Er werd bepaald dat Mechelen door beide partijen gezamenlijk zou worden bezeten.

Daardoor werd het geschil tussen de hertog en Adolf, bisschop van Luik, opnieuw aangewakkerd.

De bisschop klaagde namelijk dat door deze overeenkomst zijn rechten op de stad ernstig waren geschonden.

Hij aarzelde niet om de burgers van dezelfde stad door middel van brieven tot verzet tegen de hertog aan te zetten.

Bovendien liet hij in het volgende jaar het gehele hertogdom Limburg, hoewel het niets met het geschil te maken had, onder kerkelijk interdict stellen.

Ook de Brabantse kerken die in zijn bisdom lagen, werden getroffen.

Een andere aanleiding was dat Reinoud van Argenteau, seneschalk van het hertogdom Limburg, enkele goederen van de collegiale kerk van Sint-Dionysius te Luik met geweld had bezet.

Daarnaast was er nog een geschil omdat de hertog twee Luikse personen wegens hun wandaden had laten onthoofden.

Daartegenover beweerde de hertog dat de Luikenaars alle goederen van de Brabanders op hun grondgebied zonder rechtmatige grond in beslag hadden genomen.

Om een einde aan de vijandelijkheden te maken, kwamen Walram, aartsbisschop van Keulen, en Willem, graaf van Henegouwen, tussenbeide.

Zij brachten een overeenkomst tot stand.

Daarna werd het interdict opgeheven.

Zie Butkens, bladzijde 423.

1344 — Kerpen en Lommersum worden teruggegeven

In het jaar 1344 werden de gebieden Kerpen en Lommersum, die door de graven van Gulik waren verpand voor tienduizend pond Tournois, op bevel van de hertog van Brabant teruggegeven.

Dit gebeurde door tussenkomst van Jan van Wystre en Reinoud van Argenteau, seneschalk van Limburg.

Op 10 februari werd te Aken de teruggave geregeld ten gunste van Willem, markgraaf van Gulik.

Zie Butkens, bladzijde 432.

1346 — Karel IV wordt keizer

In het jaar 1346 werd Lodewijk van Beieren, die nog in leven was, maar door de pausen Johannes XXII en Clemens VI was afgezet en uit de gemeenschap van de Kerk was gesloten, als keizer verworpen.

Daarop werd Karel IV, koning van Bohemen, gekozen.

Hij was de zoon van Jan, koning van Bohemen, en kleinzoon van keizer Hendrik VII, afkomstig uit het geslacht van de hertogen van Limburg.

Hij was bovendien … **Bladzijde 92**

1346 — Karel IV wordt keizer (vervolg)

… nog steeds onder Lodewijk van Beieren, die door de aartsbisschop van Trier te Aken was gekroond en door de inwoners van Aken was erkend. Het is zeker dat hij vóór de dood van Lodewijk niet werd toegelaten om de keizerskroon te ontvangen. Maar hij ontving de kroon van de aartsbisschop van Keulen, zoals velen schrijven. Ook Butkens vermeldt dat hij te Aken gekroond werd, maar pas na zijn verkiezing.

Het schijnt echter dat deze gebeurtenis niet te Aken, maar elders plaatsvond. Beeck schrijft namelijk in zijn geschiedenis van Aken dat hij daar werd gekroond na de dood van de Beier.

Voordat hij de keizerskroon ontving, nam hij samen met zijn vader, Jan de Blinde, deel aan de beroemde slag bij Crécy in Frankrijk tegen Eduard, koning van Engeland. In deze slag, waarin de Fransen een nooit eerder geziene nederlaag leden, ontving Karel drie verwondingen. Zijn vader Jan sneuvelde echter tijdens het gevecht.

Zie Spondanus bij het jaar 1346, nummer 3.

1347 — Over Rode

In het jaar 1347 bevestigde keizer Karel IV bij dezelfde oorkonde waarmee hij de markgraafschappen Werden en Sittard aan Willem, markgraaf van Gulik, verleende, eveneens de rechten van de Akense proostdij en de Akense kerken. Ook stelde hij de graaf van Rode aan als voogd.

1349 — De Gouden Bul

In het jaar 1349 verleende keizer Karel IV aan Jan III, hertog van Brabant, een voorrecht dat gewoonlijk de Gouden Bul wordt genoemd.

Daarin werd bepaald dat geen enkele Brabander of Limburger, ongeacht zijn rang of waardigheid, buiten het grondgebied van deze landen voor welke zaak dan ook voor het gerecht mocht worden gedaagd, opgeroepen, aangeklaagd of gearresteerd, behalve wanneer hem in eigen land recht was geweigerd.

De betreffende oorkonde is bij Butkens afgedrukt, in de bewijsstukken, bladzijde 184.

1355 — Het testament van de hertog van Brabant

In het jaar 1355 stierf Jan III, hertog van Brabant, zonder mannelijke erfgenamen na te laten.

Hij werd in al zijn gebieden opgevolgd door zijn oudste dochter Johanna, die gehuwd was met Wenceslaus, hertog van Luxemburg, zoon van Jan, koning van Bohemen, en broer van keizer Karel IV.

Deze keizer verklaarde dat hij Johanna de heerschappij over al haar gebieden zou laten behouden, mits zij zich zou verbinden zijn leenrechten te erkennen.

Maar de omstandigheden verliepen anders.

Wenceslaus overleed namelijk vóór Johanna en zij stierf zonder kinderen na te laten.

Daarom werd Margaretha, gravin van Vlaanderen, haar zuster, erfgename van Johanna.

Deze Margaretha was gehuwd met Filips, zoon van de koning van Frankrijk en hertog van Bourgondië.

Omdat zij de enige dochter van de graaf van Vlaanderen was, was zij tevens erfgename van diens gebieden.

Zij had als erfgenaam Antonius, hertog van Bourgondië, die ook het hertogdom Brabant, Limburg en de overige bezittingen van Johanna verkreeg.

Zo werden in deze Antonius alle gebieden van België verenigd.

Na hem volgde Karel de Stoute, die alle overige gebieden van Maria, zijn enige dochter, naliet.

Maria huwde Maximiliaan I, zoon van keizer Frederik III.

Via haar gingen de uitgebreide Belgische vorstendommen vervolgens over op haar zoon Filips en daarna op keizer Karel V.

De rechten van de hertog van Brabant

In hetzelfde jaar legden hertog Wenceslaus en hertogin Johanna te Leuven hun plechtige eed af.

Daarbij beloofden zij onder andere dat het hertogdom Limburg en de gebieden Dalhem, Rode, Sprimont en Wassenberg ...

Bladzijde 93

... nooit van het hertogdom Brabant gescheiden zouden worden, dat zij de gemeenschappelijke vrede, gewoonlijk Landvrede genoemd, zouden handhaven, dat zij de regering van Brabant nooit aan een vreemdeling zouden toevertrouwen, dat zij nooit een oorlog zouden beginnen zonder overleg met de Staten van het land, dat zij de magistraten niet langer dan een jaar in hun ambt zouden handhaven, dat zij nooit onwettige belastingen zouden opleggen of hun onderdanen met nieuwe heffingen zouden bezwaren, dat zij de vrijheden en voorrechten van de inwoners zouden beschermen, dat zij geen bezittingen van het land zouden vervreemden en dat zij geen enkele Brabander voor een buitenlandse rechtbank zouden laten dagen.

1357 — Over een vrouw te Keulen wier lichaam na haar dood tot as werd

In het jaar 1357, tijdens het bestuur van Willem, aartsbisschop en graaf van Keulen, woedde een hevige pest.

Een zekere vrouw uit een adellijke familie, Richmodis genaamd, die in de parochie van de Heilige Apostelen woonde, werd ziek en stierf, zoals men meende.

Zij werd begraven.

Een grafdelver die 's nachts terugkeerde om een ring van haar vinger te halen, maakte het graf open.

Toen de vrouw haar hand bewoog, vluchtte hij verschrikt weg.

Zij stond op, keerde naar haar huis terug en werd, tot ieders verbazing, door haar echtgenoot herkend en ontvangen.

Daarna schonk zij hem drie zonen en werd zij moeder.

Merula vermeldt dit.

1358 — Over de heerlijkheid Valkenburg

In hetzelfde jaar sprak keizer Karel IV, terwijl hij zich te Metz bevond, een vonnis uit over het graafschap Valkenburg ten gunste van de hertog van Gulik.

Deze had de heerlijkheid langs de weg van ruil verkregen van Reinoud, heer van Schoonvorst.

Reinoud had Valkenburg samen met de heerlijkheid verworven van Philippa, de oudste dochter van Reinoud, de vroegere heer van Valkenburg, en van de heer van Montjoie, over wie hierboven uitvoerig is gesproken.

Omdat Reinoud geen zonen had nagelaten, was zijn erfenis overgegaan op zijn vijf dochters.

Maar deze verkoop werd aangevochten door hun oom van vaderszijde, de heer van Born.

Hij beweerde dat alle lenen van Reinoud, zijn broer, bij ontstentenis van mannelijke erfgenamen aan hem moesten toevallen als naaste mannelijke bloedverwant.

Daarom nam hij de wapens op tegen de hertog van Gulik, die deze gebieden langs wettige weg had verkregen.

Walram, heer van Sittard, ondersteunde hem daarbij niet minder krachtig.

Toch besliste Wenceslaus, hertog van Brabant, dat de betwiste gebieden onder zijn bewaring moesten blijven totdat over de zaak uitspraak was gedaan.

Omdat de kwestie langdurig werd gerekt, kwam Wenceslaus uiteindelijk met Philippa overeen dat zij afstand zou doen van haar rechten.

Daarna sloot hij met de hertog van Gulik een overeenkomst waarbij Philippa de heerlijkheid overdroeg.

Vervolgens verkochten alle betrokkenen hun aanspraken op de opvolging van Reinoud van Valkenburg voor een grote geldsom aan de graaf van Valkenburg.

Zo kwamen de gebieden Valkenburg, Montjoie, Sittard, Butgenbach, Euskirchen, Severa, Amble en Isdena, nadat zij lange tijd op rechtmatige wijze betwist waren, in het jaar 1359 tot een vreedzame regeling.

Het graafschap Valkenburg begon aldus, bijna negentig jaar nadat het hertogdom Limburg en de heerlijkheid Rode …

Bladzijde 94

… onder het gezag van de hertog van Brabant waren gekomen, eveneens aan dit hertogdom verbonden te worden.

Daardoor werden de heren van Valkenburg, die tijdens de oorlog bij Woeringen steeds de hardnekkigste en gevaarlijkste tegenstanders van de hertog van Brabant waren geweest, uiteindelijk tot rust gebracht.

Ook het graafschap Dalhem was reeds vóór de genoemde slag bij Woeringen aan de hertog van Brabant gekomen.

Zie Butkens, bladzijde 483 en volgende.

1361 — Schleybach wordt voor altijd vrijgesteld van lasten

In het jaar 1361, omstreeks het feest van de heilige Agnes, stelde Willem, hertog van Gulik, op verzoek en uit dankbaarheid jegens heer Godfried, heer van der Heiden, ons dorp Schleybach voor altijd vrij van alle diensten, heffingen, belastingen en buitengewone bijdragen.

De betreffende oorkonde, voorzien van het zegel van de hertog, wordt in het archief van het klooster bewaard.

1361 — Een jaarlijkse rente van drie malder rogge voor het altaar van Sint-Lucia

In hetzelfde jaar, op het feest van Sint-Maarten, werd een jaarlijkse rente van drie malder rogge, volgens de maat van Rode, gekocht ten behoeve van de rector van het altaar van Sint-Lucia in de crypte.

De koopprijs bedroeg veertig gouden florijnen.

Deze rente rustte op tien morgen land, achter Rütselerst, bij een bepaalde weg en op een akker bij Bonkhoven, grenzend aan het land van Rode.

Het schijnt dat het altaar van Sint-Lucia destijds een afzonderlijk beneficie was.

De stichting daarvan wordt nog aangetroffen onder de oude documenten van het klooster.

Of de genoemde rente nog steeds bestaat, is moeilijk vast te stellen.

Over bezittingen te Sinnich

In de oorkonden van het klooster worden ook twee documenten aangetroffen betreffende bezittingen te Sinnich, het ene uit het jaar 1360 en het andere uit 1363.

Het eerste werd opgesteld onder magistra Catharina van Bruesbach, overste van het genoemde klooster.

Daarin wordt vermeld dat aan de proost en de gemeenschap van Rolduc tien bunders land werden overgedragen, tegen betaling van zes mud en zeven vaten rogge als jaarlijkse en eeuwigdurende rente.

Het tweede document vermeldt eveneens de overdracht van drie bunders land en één morgen land, tegen een jaarlijkse rente van negen mud rogge.

Deze gronden lagen bij Gronsfelt.

In deze laatste overeenkomst werd de toestemming van de abt van Rolduc gevraagd.

Ook zijn bekrachtiging werd verleend, zoals in de oorkonde zelf wordt verklaard.

1365 — Wenceslaus, hertog van Brabant

In het jaar 1365 werd Wenceslaus, hertog van Brabant, door zijn broer Karel, keizer van de Romeinen, als vorst bevestigd.

Daarop trok hij met een leger naar het kasteel van Kerpen, dat hij belegerde.

De bezetting van het kasteel had namelijk, onder leiding van Schekerd van Mendele, kooplieden en reizigers aangevallen en hun goederen geroofd.

Wenceslaus nam het kasteel in op de vooravond van Kerstmis.

Van de veertien voornaamste gevangenen liet hij er vier ophangen.

Zie de Keulse kroniek.

Bladzijde 95

1369 — Een huwelijk te Gent

In het jaar 1369 werd te Gent het huwelijk voltrokken tussen Margaretha, dochter van Lodewijk, graaf van Vlaanderen, en toekomstige erfgename van Brabant, en Filips van Bourgondië, zoon van de koning van Frankrijk.

Tijdens de plechtigheid vond een wonderbaarlijke gebeurtenis plaats.

Het Heilig Sacrament begon te bloeden.

De heilige hostie waarop het bloed verscheen, wordt nog altijd bewaard in de kerk van Sint-Goedele te Brussel.

1371 — De slag bij Baesweiler

In het jaar 1371 vond bij Baesweiler een hevige veldslag plaats tussen Wenceslaus van Brabant enerzijds en Willem, hertog van Gulik, anderzijds.

De aanleiding voor deze oorlog was dat in het hertogdom Gulik enkele Brabantse kooplieden door Gulikse soldaten van hun bezittingen waren beroofd.

Dit gebeurde in strijd met de overeenkomst die tussen de genoemde hertogen en de steden Keulen en Aken was gesloten over de veiligheid van de wegen in hun gebieden.

In het daaropvolgende jaar eiste Wenceslaus van de hertog van Gulik dat hij zou zorgen voor teruggave van de door zijn onderdanen geroofde goederen.

Toen de hertog weigerde daaraan gevolg te geven, nam Wenceslaus de wapens op.

Toen beide legers bij Baesweiler tegenover elkaar stonden, werd een grote slag geleverd.

De overwinning viel aan de Gulikse troepen toe.

De Brabanders werden verslagen en Wenceslaus werd door de vijand gevangengenomen.

Hij werd in het kasteel van Nideggen vastgehouden tot het daaropvolgende jaar.

De overwinning kostte de overwinnaars echter eveneens veel bloed.

Eduard, hertog van Gelre, die de hertog van Gulik te hulp was gekomen, sneuvelde namelijk samen met vele andere edelen in de strijd.

1372 — De hertog wordt bevrijd

In het jaar 1372 kwam keizer Karel IV naar Aken om zijn broer Wenceslaus te bevrijden.

Hij had een groot leger verzameld.

In zijn gevolg bevonden zich twaalf aartsbisschoppen en bisschoppen, negen hertogen en markgraven, tien graven, tachtig baronnen en duizendhonderd adellijke ridders.

Toen Willem, hertog van Gulik, dit leger zag, bracht hij Wenceslaus zelf naar Aken.

Daar gaf hij hem aan de keizer over.

Wenceslaus erkende dat hij zich jegens de keizer tegen de wetten van de gemeenschappelijke vrede had misdragen.

Hij verzocht Karel om vergiffenis.

De keizer verleende hem die.

Bovendien stond hij hem uit genade toe dat zijn zoon na de dood van Eduard, hertog van Gelre, de opvolging in dat hertogdom zou verkrijgen.

Aan Willem, de vader van de genoemde hertog, werd het bestuur van het graafschap Zutphen opgedragen, totdat zijn zoon Willem de meerderjarigheid zou bereiken.

Zie Butkens, bladzijden 489–492.

1377 — Wenceslaus wordt tot koning van de Romeinen gekroond

In het jaar 1377 werd Wenceslaus, zoon van keizer Karel IV, te Aken tot koning van de Romeinen gekroond.

Tussen de hertog van Brabant en de hertog van Saksen ontstond een geschil over de vraag wie van hen het zwaard van de keizer mocht dragen.

Zie bladzijde 498.

Het overlijden van vijf abten

Van deze vijf abten overleed Thilmannus op 6 juni, Wilhelmus op 1 oktober, de abt van Jülich op een onbekende dag, en die van Merzenhausen op 12 september.

De overlijdensjaren zijn onbekend.

Bladzijde 97 — Johannes van Rode, de achttiende abt

Johannes van Rode, de achttiende abt

Als achttiende abt volgt Johannes van Rode.

Hij schijnt afkomstig te zijn geweest uit een adellijke familie van de heren van Heiden.

Zijn verwanten zouden namelijk, voordat zij overgingen naar de familie van de heren van Bongart, heren van het genoemde kasteel zijn geweest en zich van Rode hebben genoemd.

In welk jaar deze abt het bestuur aanvaardde, is onbekend.

Ook over zijn overige daden is niets met zekerheid bekend.

Vaststaat echter dat hij in het jaar 1392 overleed.

Uit die tijd is slechts één register overgebleven, dat onder meer alle inkomsten en uitgaven van het klooster bevat, evenals de gebeden die vanaf het jaar 1391 werden verricht.

Daaruit blijkt dat hij in die tijd het bestuur van het klooster voerde.

De toestand van het klooster was toen echter nauwelijks benijdenswaardig.

De toestand van het klooster in die tijd

De abt ontving van het convent jaarlijks een hoeveelheid haver en bepaalde geldelijke inkomsten.

Daarvan was hem een derde gedeelte voor zijn eigen onderhoud toegewezen.

De overige twee derde gedeelten vielen toe aan het convent, ten behoeve van het onderhoud en de kleding van de kloosterlingen.

Iedere kloosterling ontving jaarlijks zes malder rogge als een soort prebende, naast de dagelijkse uitdelingen van levensmiddelen.

Degenen die aan de eredienst deelnamen, ontvingen uitdelingen.

Wie afwezig waren, ontvingen niets.

Ook de afwezigheid van degenen die in andere kerken aan de eredienst deelnamen, werd niet altijd als reden voor inhouding beschouwd.

Wanneer een kloosterling door ziekte of een andere wettige reden verhinderd was, bleef zijn aandeel behouden.

De kloosterlingen waren niet tot een vaste aanwezigheid verplicht.

Zij moesten echter verschijnen wanneer zij daartoe werden opgeroepen.

De thesaurier of koster ontving eveneens een bepaald gedeelte van de inkomsten, waaruit de dagelijkse uitdelingen en andere uitgaven voor de eredienst werden betaald.

De landbouw van het klooster

De boerderijen van het klooster werden volgens een bijzondere regeling verpacht.

Alle runderen en het grootste gedeelte van de overige veestapel behoorden aan het klooster toe.

Er werd land ingezaaid voor rekening van het klooster, terwijl het overige land tegen betaling van een pacht werd bewerkt.

Ook het land dat met graan werd ingezaaid, werd volgens een overeengekomen verhouding verdeeld.

De opbrengst werd jaarlijks aan het klooster afgedragen.

De verkiezing van de provisor

Ieder jaar kozen de kloosterlingen een of twee personen die alle inkomsten moesten ontvangen en aan het einde van het jaar rekening en verantwoording moesten afleggen.

Zo werd jaarlijks een nieuwe provisor van het klooster gekozen.

Dit was bijna altijd een priester.

De kloosterlingen van die tijd

Volgens hetzelfde register bevonden zich destijds in het klooster, behalve de abt, de volgende kloosterlingen:

Hendrik van Lovenich, prior; Hendrik Scheunach; Johannes van Berensberch; Godfried van Vorstheim; Johannes Weyenberch, cantor; Arnoldus, Otto, Lambertus en Martinus.

Verder waren er nog enkele anderen, van wie de namen niet worden vermeld.

Er waren toen namelijk ook jongens aanwezig die voor de godsdienstige opleiding werden aangenomen.

Bladzijde 98

... en wanneer een van hen overleed, werd voor hem een gebed verricht, zoals blijkt uit het register van Johannes van Berensberch.

Het aantal kloosterlingen schijnt in de loop van ongeveer honderd jaar of iets langer sterk te zijn afgenomen.

In het jaar 1162 waren er nog vierenveertig, zoals uit een openbare oorkonde blijkt.

Nu waren er nauwelijks tien of twaalf, de jongens die voor het religieuze leven werden opgeleid niet meegerekend.

Het is niet verwonderlijk dat het aantal zo sterk was verminderd.

Het klooster had namelijk gedurende bijna honderd jaar nauwelijks rust gekend.

Het was door oorlogen en andere rampen geteisterd.

Daardoor waren de inkomsten verminderd en was het moeilijk geworden voldoende middelen voor het onderhoud van de kloosterlingen te verkrijgen.

Ook de geringe hoeveelheid overgebleven documenten uit deze periode maakt duidelijk hoeveel het klooster had geleden.

Het onderwijs in het klooster

Omstreeks dezelfde tijd werd, zoals uit het genoemde register blijkt, in dit klooster een school gehouden.

Dat was van oudsher gebruikelijk geweest.

De prior van het klooster was tevens prefect van de school.

Onder hem stonden onderwijzers die aan de jongens lesgaven.

Sommige van deze leerlingen waren voorbestemd voor het religieuze leven.

Anderen werden voor een andere levensstaat opgeleid.

1382 — Het hertogdom Brabant gaat over op de Bourgondiërs

In het jaar 1382, op 17 september, stierf Wenceslaus, hertog van Brabant, in zijn verblijf te Luxemburg.

Hij werd begraven in de abdij van Orval.

Na zijn dood bestuurde zijn weduwe Johanna haar gebieden alleen, met grote voorzichtigheid, tot het jaar 1404.

Toen stelde zij haar testament op.

Daarin liet zij haar hertogdommen Brabant, Limburg en Luxemburg en haar overige bezittingen na aan haar achterneef Antonius, hertog van Bourgondië, de zoon van haar nicht Margaretha.

Vanaf die tijd behoorden deze hertogdommen rechtens aan de hertogen van Bourgondië toe.

Bladzijde 99 — Johannes Berensberch, negentiende abt

In het jaar 1392, op 12 november, werd Johannes Berensberch tot abt aangesteld. Hij was afkomstig uit een adellijke familie, namelijk uit die van de heren van Berensberg, onder de parochie Richterich. Men verneemt dat hij reeds vóór zijn verkiezing tot abt een beneficie had ingesteld. Dit bestaat nog altijd, tot op de huidige dag, in de kapel van Berensberg.

Hij trof namelijk de toestand van zijn klooster zo ontredderd aan, dat de kloosterlingen, alsof zij geen overste hadden, zich veroorloofden het erfgoed van het klooster onder elkaar te verdelen en alle goederen en inkomsten daarvan naar eigen goeddunken te gebruiken. Over deze toestand zijn vele voorbeelden te vinden in het achtste boek van het register, onder de letter A. Daarin heeft dezelfde abt Johannes eigenhandig afschriften van zijn brieven en enkele gebeurtenissen uit zijn tijd opgetekend, zoals blijkt.

Deze abt was, voor zover men uit hetzelfde register kan opmaken, een ijverig en geleerd man, waardig aan betere tijden. Men mag aannemen dat hij, indien hij in dit klooster een bloeiende tucht had aangetroffen, door zijn waakzaamheid veel tot stand zou hebben gebracht. Maar hij werd niet alleen door zijn eigen kanunniken, die ongehoorzaam waren en tegen hem samenspanden, zwaar gehinderd. Hij werd zelfs eenmaal met slagen en zware verwondingen mishandeld. Volgens de wet hadden zij daarvoor gestraft moeten worden, maar zij verbeterden zich niet en keerden evenmin terug tot de gemeenschappelijke gehoorzaamheid.

Deze abt heeft vanaf het begin van zijn bestuur, om het klooster tegen dreigende ondergang te beschermen, tegenslagen en andere rampen van die tijd het hoofd moeten bieden. Hij trof namelijk een toestand aan waarin sommige van zijn kloosterlingen zozeer aan losbandigheid gewend waren geraakt, dat zij niet eens over hun eigen bezittingen wilden beschikken op een wijze die het klooster ten goede kwam. Wanneer zij zich daarvan ontdeden, lieten zij hun medebroeders niet toe daarvan te profiteren, maar zochten zij liever begunstigden buiten het klooster. Daardoor verschenen personen die de armoede van de abdij niet konden verlichten.

Niet minder waren de wereldlijke geestelijken en priesters, die destijds de parochiekerken bedienden, zoals men gemakkelijk kan zien uit het genoemde register onder letter A, door een ernstige ziekte getroffen, die in alle ledematen van hun lichaam de dood veroorzaakte.

Er waren destijds drie kloosters: dat van Rode, Sinnich en Mariëndaal. De toestand van hun onderhorigen was eveneens uiterst ellendig. Men leest namelijk in het genoemde register A dat een vrouw uit Rodenck en een andere uit Mariëndaal wegens ontucht waren aangeklaagd, en dat bovendien uit het klooster van Sinnich een heiligschennende vrouw was gevlucht die een huwelijk was aangegaan. Dit alles gebeurde ongeveer in dezelfde tijd.

Johannes verleende aan de genoemde kloosters een heilzame wet, die nog altijd bestaat en waardoor vele misbruiken werden gecorrigeerd. Maar hij kon de ondeugden niet uitroeien,

omdat hij niet over voldoende macht, eigendom en zelfs geen afzonderlijke inkomsten beschikte.

Bladzijde 100

In het klooster van Sinnich bestond toen nog geen gemeenschappelijk leven, maar de goederen van het klooster werden verdeeld in prebenden, zoals in de collegiale kerken gebruikelijk was. Daardoor kon ieder naar eigen goeddunken beschikken over zijn inkomsten.

Elk jaar ontvingen zij afzonderlijke prebenden, bestaande uit bepaalde hoeveelheden graan, bier, hout en geld. Het geld dat uit de inkomsten voortkwam, werd onder de zusters verdeeld. Ieder had een eigen tafel.

Ook in Rodenck bestond dezelfde wijze van leven. Over Mariëndaal is niets onderzocht, maar het is vrijwel zeker dat daar volgens nagenoeg dezelfde regels werd geleefd.

Wat over Sinnich gezegd is, blijkt uit een zeer oud register, dat iedereen kan raadplegen. De afzonderlijke tafel bleef in Rodenck bestaan tot aan de opheffing van dit klooster.

In het jaar 1396 bezetten en veroverden de inwoners van het graafschap Valkenburg en de heerlijkheid Montjoie de gebieden die Reinoud, heer van Schoonvorst, van de heer van Schoonvorst had gekocht. Vervolgens droegen zij deze gebieden bij wijze van ruil over aan Willem, hertog van Gulik. Deze bezittingen werden daarna door de hertog van Brabant verworven.

Zoals hierboven bij het jaar 1357 is vermeld, brak er oorlog uit tussen de genoemde Reinoud en Willem van Gulik. In augustus belegerde deze laatste het kasteel Schoonvorst bij Aken. Na een beleg van zes weken nam hij het in en trok vervolgens verder naar het kasteel Wilhelmstein, tussen Aken en Rode, dat hij eveneens belegerde en veroverde. Terwijl de naburige dorpen in brand stonden, werd deze oorlog gevoerd. Zie Butkens, bladzijde 517.

Omstreeks dezelfde tijd raakten Johanna, hertogin van Brabant, en haar bondgenoot, de hertog van Bourgondië, in een zware en verwoestende oorlog verwikkeld met de hertog van Gulik, de hertog van Gelre en Willem van Gulik, de zoon van laatstgenoemde.

De aanleiding tot deze oorlog was dat in 1385 een zekere Maria van Gelre, die aan het hof van de hertogin was opgevoed, door de hertog van Gulik op gewelddadige wijze was ontvoerd. Deze oorlog ging gepaard met zware uitgaven en een verschrikkelijke verwoesting van het land.

Het leger van de hertogin van Brabant viel in 1399 het hertogdom Gulik binnen en belegerde, na het innemen van verschillende versterkte plaatsen, de stad Roermond, met de bedoeling Gulik te onderwerpen. Maar de burgers betaalden een grote geldsom om het beleg af te kopen.

Daarna trok het leger naar het gebied van Maastricht. Toen het echter door een gebrek aan levensmiddelen werd getroffen, moest het zich terugtrekken. Vervolgens werd de vrede hersteld en keerden de gebieden van Brabant tot rust terug. Zie Butkens, bladzijden 504 tot 520.

In het jaar 1399, op 6 oktober, werd te Luik een algemeen concilie van geestelijken gehouden. Onze abt Johannes Berensberch was daar met alle andere abten aanwezig. De vergadering werd bijeengeroepen door bisschop Johannes van Beieren, die samen met de bisschop van Luik en de overige geestelijkheid verklaarde dat men zich in de kerkelijke verdeeldheid moest aansluiten bij de ware paus.

In die tijd was de Kerk door het Westers Schisma verscheurd. Er werd overeengekomen dat men een algemeen concilie zou bijeenroepen, waarin de kardinalen, die van beide pausen waren afgevallen, één ware en wettige nieuwe paus zouden kiezen. Tot die tijd moest men echter aan degene aan wie men tot dan toe gehoorzaam was geweest, alle onderdanigheid ontzeggen en alleen God, de eeuwige en hemelse paus, gehoorzamen.

Hiervan bestaat een afschrift in het boek van Johannes Berensberch, folio 33.

Bladzijde 101

In het jaar 1423, op 6 januari, werd met toestemming van aartsbisschop Theoderik van Keulen en met instemming van abt Johannes Berensberch de kapel Auff der Hoven in de parochie Aken gesticht en begiftigd.

Zij was onlangs opnieuw opgebouwd door Johannes de Leck en Sophia, wettige echtgenoten, ter ere van de heilige evangelist Johannes. De voorwaarden waaronder dit geschiedde, zijn opgenomen in het genoemde boek van Johannes Berensberch, onder letter A, folio 114 en volgende.

Aan deze kapel werden toegekend: in de eerste plaats twee malder rogge met een halve maat, als jaarlijkse graanrente; vervolgens bepaalde tienden in het district Richterich, die jaarlijks ongeveer vijf malder rogge waard waren; en bovendien veertien morgen grond, vrij van alle tienden en lasten, onder de immuniteit van de abdij Rode. Deze plaats wordt gewoonlijk den Heidenter Gendt genoemd.

De schenkingsakte wordt in ons archief bewaard. Daarin wordt onder meer vermeld dat de heer van de plaats de rechten van de abdij moest eerbiedigen.

Over de rechten op deze kapel ontstond later een geschil tussen de abdij, die het collatierecht bezat, en de heer van Ruischenberg van Setterich, die eveneens aanspraak maakte op dat recht, hetzij uit hoofde van een ander recht, hetzij op grond van het tiendrecht en het patronaatsrecht.

Deze geschillen en rechtszaken bleven voortduren totdat in 1561 een overeenkomst werd gesloten. Daarbij werd bepaald dat de inkomsten van deze kapel voortaan aan het klooster zouden toevallen, terwijl de abt de verplichting op zich nam een priester aan te stellen die de eredienst zou verzorgen.

Later wees abt Johannes Worms in 1594 de overige inkomsten van deze kapel toe aan de bevoegde pastoor van de kerk te Rode, zoals blijkt uit de overeenkomst die hij in hetzelfde jaar met de inwoners van de plaats sloot.

De abdij behield echter het patronaatsrecht, dat zij vanaf 1561 tot op de huidige dag onbetwist heeft bezeten.

Dit alles blijkt uit de verklaring van abt Johannes Worms van het jaar 1597. De inwoners van Rode hebben om dezelfde reden destijds een verzoekschrift ingediend. Zie het cartularium onder de titel Heiligenrode, bundel en nummer.

In het jaar 1429 namen reguliere kanunniken van de Congregatie van Windesheim, niet tevreden met het bezit van een zeker klooster in Friesland, dat gewoonlijk Ludingakerke of Lunnenberch werd genoemd, ook het klooster van Rode in bezit. Zij verdreven de reguliere kanunniken die aan de abdij onderworpen waren, ondanks het verzet en de klachten van abt Johannes Berensberch.

Deze Windesheimse kanunniken waren eerst uit hun eigen klooster verdreven, vervolgens weer teruggekeerd en daarna opnieuw verjaagd. Zij namen hun toevlucht tot het klooster Rode, waar zij zich enige tijd ophielden.

Zij trachtten ook andere kloosters onder hun gezag te brengen, waaronder Hasch, Achtelem, Berghum en Aringhum, die onder de rechtsmacht van het klooster Rode vielen.

Bladzijde 102

Deze kloosters waren tot op die tijd onderworpen geweest aan Johannes Berensberch, die in zijn eigen klooster en over alle reguliere kanunniken en kanunnikessen van geheel West-Friesland de volledige gewone rechtsmacht uitoefende.

Zie zijn boek, folio 172.

Uit de aantekeningen van Johannes Berensberch blijkt niet duidelijk of de Windesheimers de genoemde kloosters reeds eerder hadden ingenomen. Men kan daarover echter niet twijfelen, aangezien Gabriel Pennottus in boek II, hoofdstuk 63, 64 en 65 dezelfde kloosters onder die van Windesheim vermeldt.

Deze eerste inval van de kloosters door de Windesheimers moet als bijzonder ernstig en verwerpelijk worden beschouwd. Want telkens wanneer de reguliere tucht, die in het klooster Rode het voornaamste beginsel was geweest, geheel was ingestort, werd zij door de genoemde congregatie juist in een bloeiende toestand hersteld.

Maar de tweede inval, die in de volgende eeuw door de ketters werd gepleegd, is nog veel meer te betreuren. Want alle genoemde kloosters werden door hun stichters verlaten en vernietigd, zodat tegenwoordig zelfs nauwelijks nog een spoor van hen overblijft.

In het jaar 1428, op het feest van de heilige Antonius, vergeleek dezelfde abt een jaarlijkse graanrente van zes malder rogge en vier malder haver, rustend op een zekere hoeve die der Sinnicher Hoff werd genoemd en die tot het klooster Sinnich behoorde.

Deze hoeve was verkocht aan een zekere Johannes van Beggendorff, onder de voorwaarde dat hij op het feest van de heilige apostel Andreas de verschuldigde rente zou betalen. Indien hij daarmee in gebreke bleef, zou de hoeve aan het klooster terugvallen.

De oorspronkelijke akte bevindt zich in het archief en wordt tot op heden daadwerkelijk nageleefd.

Johannes was meer dan veertig jaar abt. Van het jaar 1392 tot het jaar 1432 vindt men immers akten die door hem zijn uitgevaardigd.

Hoe lang hij na 1432 nog leefde, is tot dusver onbekend gebleven. Hij schijnt echter tot 1435 of 1436 te hebben geleefd, zoals men uit de verschillende akten in de boeken van die tijd kan afleiden.

Hij stierf op 25 juli.

Johannes Vorstheim — twintigste abt

Bladzijde 103

Als twintigste volgde abt Johannes Vorstheim op, die gedurende dertig jaar en enige jaren het klooster bestuurde. Van zijn handelingen zijn, behalve die welke in het cijnsregister met de letter B zijn opgetekend, voor het onderhavige onderwerp de volgende overgeleverd.

In het jaar 1437, op 2 april, gaf hij aan een zekere Paulus Baest een molen te Baalsbruggen in erfpacht, onder de wettelijke voorwaarde dat deze, naast zeven malder rogge die jaarlijks aan de hertog van Brabant moesten worden betaald, aan het klooster, dat gedurende twaalf jaar aan de molen van Aken twaalf malder rogge betaalde, eveneens twaalf malder rogge zou betalen. Eén daarvan moest aan de zetel van de hertog van Bourgondië worden afgedragen.

Hij bepaalde tevens dat, wanneer de molen gedurende die twaalf jaar tenietging, het klooster geheel of gedeeltelijk van de genoemde verplichting zou worden bevrijd. De erfpachter moest daarentegen jaarlijks op Sint-Maartensdag de graancijns aan het klooster betalen, op gevaar van zijn goederen. Ook zijn opvolgers moesten dezelfde molen, met een jaarlijkse betaling van negen goudstukken, in dienstbaarheid aan de abt houden.

Deze overeenkomst bleef van kracht tot het jaar 1487. Zie de akte betreffende deze erfpacht in het archief.

In hetzelfde jaar ging dezelfde abt een zekere ruilovereenkomst aan met een zekere Catharina Erp en haar zoon Wilhelm. Van hen ontving hij acht morgen grond nabij Strijthagen, die bij het kloosterdorp moesten worden gevoegd. Zelf gaf hij hun in ruil goederen van het klooster, namelijk zes morgen bouwland nabij Merzbrück.

De akte van deze ruil bevindt zich in het archief.

Ten tijde van deze abt leed het klooster zeer grote schade door een zekere Wilhelm, een adellijke ridder en heer van Archensteel. Deze behandelde de abt en het klooster vijandig, bijna alsof er oorlog was, vooral binnen het gebied van Rode. Hij plunderde de goederen van het klooster en hield mensen gevangen die hij had weggevoerd.

Omstreeks dezelfde tijd had Johannes van Loen, heer van Heinsberg, Lewenberg, Diest en Sichen, voor een bepaalde geldsom het land van Rode, dat door de hertog van Brabant, toen Filips de Goede, was verpand, in bezit gekregen. Hij behield het totdat het werd teruggekocht, maar stelde het onder zijn bescherming.

Hij nam de abt en het klooster onder zijn bescherming en werd hun bemiddelaar tegenover de genoemde Wilhelm. In het jaar 1443 wist hij de vijandige gemoederen van beide partijen te verzoenen door middel van een overeenkomst.

Een van de bepalingen van deze vrede was dat Wilhelm niet verplicht zou worden enige vergoeding aan het klooster te betalen voor de toegebrachte schade.

Deze geschiedenis is beschreven in het boek van abt Vorstheim, folio 1, waarvan hier een wettige akte is overgeschreven.

Bladzijde 104

In het jaar 1445, op 20 april, verkocht dezelfde abt een jaarlijkse cijns van vijftien malder rogge en evenveel haver, die aan het klooster verschuldigd was uit goederen van een hoeve te Horst bij Nederkrüchten. Zijn opvolger kocht deze cijns echter in het jaar 1470 terug. Zie het archief.

In het jaar 1448, op het feest van de heilige bisschop Severinus, gaf dezelfde abt twaalf morgen bouwland in erfpacht aan een zekere Severinus van Hombach, gelegen nabij de plaats die wordt

aangeduid als auff der grafft neben den vehweg vorkaufft negst bey der gewanden von Vroenrode.

De jaarlijkse cijns bedroeg vijf malder rogge en evenveel haver, telkens één malder. Maar deze cijns werd later teruggekocht, waarbij de erfpachter van het klooster een bedrag van zevenentwintig goudgulden ontving, op voorwaarde dat deze twee morgen grond voortaan vrij van iedere cijns aan het klooster zouden toebehoren.

Toch blijken deze goederen tot op heden vervreemd te zijn gebleven.

Bovendien rustten op deze gronden tegenover hun heer of eigenaar van Heiden bepaalde lasten of diensten. De erfpachter had echter aan het klooster beloofd dat hij van die goederen zou worden bevrijd, of dat zij zouden worden teruggekocht. Of dit ook werkelijk is gebeurd, moet worden onderzocht.

Zie de betreffende akte in het archief, evenals een andere erfpachtovereenkomst die hieronder bij het jaar 1454 zal worden vermeld.

In het jaar 1450 wordt vermeld dat deze abt een zekere Waldenborch, een reguliere kanunnik van zijn klooster, uit het aartsdiakonale boek van Bonn heeft teruggeroepen van het bestuur van de parochiekerk van Lommersum. Deze had zich daar aan zijn overste onttrokken en zich in zijn eigen positie vastgezet. De abt riep hem terug naar zijn klooster, vanwaar hij was weggegaan, om de voorschriften van zijn kloosterorde te onderhouden, die hij vanuit Lommersum met zijn levenswijze had geschonden.

In het jaar 1454, op 1 oktober, gaf dezelfde Johannes Vorstheim aan de genoemde Severinus van Hombach zeven morgen grond in erfpacht, die tevoren voor een jaarlijkse cijns van zeven malder rogge en evenveel haver waren verpacht.

Maar dezelfde Severinus kocht voor twintig Rijnse goudgulden deze cijns af, zodat voortaan jaarlijks slechts vier vaten rogge moesten worden betaald. Deze cijns wordt tot op heden nauwkeurig voldaan.

Bovendien waren deze zeven morgen grond, evenals de eerder genoemde twaalf morgen, belast met bepaalde diensten aan de heer van Heiden. Het klooster had deze verplichtingen op zich genomen om de erfpachter ervan te bevrijden.

Die diensten waren zo bezwaarlijk dat zij later, onder de opvolgende abten, onderwerp werden van een geschil tussen het klooster en de heer van Heiden, dat uiteindelijk in het jaar 1617 door een overeenkomst werd beëindigd.

Verder bestaat er nog een oudere akte over de genoemde twaalf morgen grond, volgens welke dezelfde Severinus die twaalf morgen aan een heer in Frankenborch had verkocht, met behoud van het recht van het klooster.

Bladzijde 105

Het lijkt erop dat deze abt weinig gelukkig is geweest bij het beheer van de goederen van het klooster. Want hij vervreemdde ook een hoeve te Hefferode, nabij Dovern, voor een zekere geldsom aan Wilhelm Fulma, onder een jaarlijkse cijns van tien malder rogge en evenveel haver, die aan het klooster moest worden betaald.

Deze hoeve kwam vervolgens in handen van de broeders van Hombusch, samen met de verplichting om de genoemde cijns aan de abdij te betalen.

Ten slotte werd deze hoeve onder abt Johannes Bovens eveneens aan dezelfde broeders verkocht, zoals hieronder zal blijken.

Zie hierover de akte die in het perkamenten register is overgeschreven, en het boek B, folio 64.

In hetzelfde jaar 1454, op 20 november, werd in de parochiekerk van de stad Rode een beneficie en altaar gesticht onder de aanroeping van de heilige Catharina.

De stichting geschiedde door een zekere Johannes Rothsappel, met een jaarlijkse cijns van zevenendertig malder rogge.

Daarvoor moesten op 20 december drie altaren voor de ziel van de stichter en zijn verwanten worden bediend, en moest jaarlijks een gedachtenis worden gehouden.

De eerste rector daarvan was Johannes, een natuurlijke zoon van de stichter, krachtens dispensatie.

Het beneficie had de verplichting drie missen per week te laten lezen, en bovendien een jaargetijde te houden, zoals blijkt uit het register van de oorkonden, onder de naam Herzogenrode.

De overige inkomsten van dit beneficie werden later door het kapittel gebruikt.

In het jaar 1460, op 25 november, stichtte een zekere Margaretha Stevens, parochiane van de kerk van Afferden, in dezelfde kerk een reeks missen die gedurende vier jaren op alle zondagen en op de feesten van de Heilige Maagd Maria, de heilige apostelen en de heiligen Nicolaas, Catharina, Barbara, Gertrudis en Maria Magdalena moesten worden opgedragen.

Deze missen moesten in de namiddag, bij zonsondergang en bij het aansteken van het licht worden gevierd.

Als zekerheid wees zij twee morgen bouwland aan, gelegen bij de kerk, nabij de plaats die Hellen wordt genoemd, en bij het genoemde Afferden.

Dit blijkt uit haar testament, waarvan een afschrift zich in ons archief bevindt.

Deze stichting werd later, met behoud van de bedoeling van de stichteres, door Josephus Clemens, aartsbisschop van Keulen, in het jaar 1693 op verzoek van de plaatselijke pastoor gewijzigd, zodat de inkomsten bestemd konden worden voor de aanschaf van olie voor een lamp die voor het eerbiedwaardige sacrament in genoemde kerk moest branden.

In hetzelfde jaar stemde de genoemde abt ermee in dat de kerk van Limburg, die tot dan toe een dochterkerk van de moederkerk te Gulken was geweest, tot proosdij werd verheven.

De inwoners van de stad Limburg verlangden dit dringend en beloofden zeer ruimhartig bij te dragen aan de stichting van het nieuwe klooster en aan het onderhoud van de religieuzen.

Met toestemming van de proost en de overige betrokkenen gaf abt Johannes Vorstheim zijn instemming, onder bepaalde voorwaarden. De belangrijkste waren dat de genoemde proost zorg zou dragen voor de drie parochies Limburg, Gulken en Bilstein, die bij de nieuwe proosdij zouden worden ingelijfd, en dat bij de verkiezing van de proost de abt van Rolduc het eerste stemrecht zou hebben.

Wat betreft de vereniging en inlijving van de inkomsten van de genoemde kerken werd Johannes Ruppelman, destijds pastoor van deze kerken en later abt van het klooster Rolduc, als eerste tot proost benoemd.

In het jaar 1464 bekrachtigde paus Paulus II alles wat bij deze oprichting onder het gezag van de bisschop van Luik was gebeurd.

Hij lijfde de kerken van Gulken en Bilstein, met al hun inkomsten en alle beneficies, bij de proosdij van de kerk van Limburg in, met behoud van alle rechten van de abdij van Rolduc en van haar orde.

Bovendien verleende hij aan de proost het recht om, wanneer zijn proosdij niet langer als afzonderlijk klooster zou bestaan, niet alleen de abt van Rolduc, maar ook iedere andere overste van de orde van Sint-Augustinus door het bisdom Luik en door het kapittel van Windesheim te laten kiezen.

Deze mocht dan voor de uitvoering van zijn taak naar het klooster van Rolduc worden overgeplaatst, zonder dat de privileges van dit klooster daardoor zouden worden aangetast.

Zo werd de zeer oude kloostertucht van Rolduc hersteld.

Van deze zaken bevinden zich in het archief twee oorspronkelijke oorkonden: de ene van abt Vorstheim, gedateerd 15 januari 1460, en de andere van de paus, gedateerd 8 oktober 1464.

In hetzelfde jaar 1464, op 2 januari, vervreemdde dezelfde abt ongeveer tien morgen grond bij Lommersum, op de plaatsen im Wijschener und Bullegember felde, die aan het klooster toebehoorden.

Daarvoor moest jaarlijks een cijns van twaalf kleine muntstukken worden betaald, die voor vijftig gulden konden worden afgekocht.

Zie de betreffende akte in het archief.

Verder voegde deze abt, die bekendstond om zijn verkoop en vervreemding van kloostergoederen, aan al deze handelingen nog toe dat hij de voornaamste hoeve van het klooster, gelegen te Engelsdorf en niet minder dan negen morgen groot, verkocht aan de heer Reiner van Palant, proost van Aken.

Deze hoeve was tevoren tegen een jaarlijkse geldcijns van zestien Philippusgulden, overeenkomend met ongeveer honderd malder rogge, in erfpacht gegeven.

Nooit had het klooster een grotere bezitting gehad.

Dat deze abt haar werkelijk heeft verkocht, blijkt uit register B, waar de opvolger van deze abt verklaart dat hij de hoeve van zijn voorganger heeft teruggekocht.

Ook blijkt uit het register van Johannes Berensberch, de onmiddellijke voorganger van Vorstheim, dat deze hoeve toen nog aan het klooster toebehoorde.

Dezelfde Johannes Vorstheim verkocht bovendien een jaarlijkse cijns van vijftien malder rogge en evenveel haver, verschuldigd uit goederen van de leenheer van Anstel en Schefferey, voor vierentwintig goudstukken.

Hij overleed in het jaar des Heren 1469, zoals voldoende blijkt uit zijn geschriften, die in register B tot dit jaar worden aangetroffen.

Zijn sterfdag was echter 17 maart, zoals vermeld staat in het martyrologium van de monialen van Sinnich.

Bladzijde 107

Het is passend hieraan nog een merkwaardige passage toe te voegen over de vroegere toestand van dit klooster, die omstreeks het jaar 1450 werd geschreven door Adrianus de Veteri Busco, een benedictijner monnik van het klooster Sint-Laurentius te Luik, in een handschriftelijke kroniek:

“Vanwege de heiligheid van de bewoners van die plaats werden edelen en aanzienlijke personen daarheen aangetrokken. Zij werden opgenomen en conversi genoemd.

Toen bloeide onder hen ook een zeer grote godsvrucht, zodat men in geschriften leest dat er jaarlijks inkomsten tot een bedrag van vijftienduizend Rijnse gulden werden ontvangen.

Maar o, wat een schande! De duivel van deze plaats was de zoon die zijn eigen moeder doodde — dat wil zeggen: de verharding van de godsvrucht.

Want op dezelfde plaats, waar eens vier- of vijfhonderd koorbroeders waren, zo groot in hun godsvrucht dat zij wegens het gebrek aan aardse goederen niet meer dan zeven of acht van hun parochianen konden onderhouden, ontstond een andere toestand.

Dit is des te betreurenswaardiger, omdat er in dit klooster vroeger, behalve de koorbroeders, ook lekenbroeders en conversi waren, die de wereldse dienstbaarheid verruilden voor geestelijke dienstbaarheid aan God, onder het gezag van de abt.

Ook waren er vroeger onder de broeders van dit klooster mannen die later naar Sinnich werden overgeplaatst.

Zij verschilden in hun kleding: het schouderkleed, dat de broeders wit over hun zwarte gewaad dragen, droegen deze conversi zwart.”

Bladzijde 109 — Johannes Rippelman, eenentwintigste abt

Johannes Rippelman, bijgenaamd Van Berthem, of, zoals men elders aantreft, Van Berchem, werd vanuit zijn eerdere functie als proost van Limburg de eenentwintigste abt van dit klooster. Hij werd in het jaar 1469 tot deze waardigheid verheven, zoals blijkt uit boek B, folio 43.

In het jaar 1475, op de dag van de belijdenis van de heilige apostel Thomas, gaf de genoemde abt bepaalde goederen te Freyaldenhoven in erfpacht aan de heer Leonardus Nieuwisch, pastoor van die plaats, en aan de landelijke deken, tegen een jaarlijkse rente van dertig afzonderlijke Bourgondisch-Filippische stuivers, elk ter waarde van driekwart Rijnlandse gulden, ofwel achttien albus, betaalbaar om de zes maanden.

Dit gebeurde onder de voorwaarde dat de goederen na het overlijden van de nieuwe bezitter aan de abt zouden terugvallen, tegen betaling van een gouden munt als erkenningsgeld, en dat bij het overlijden van de bezitter diens erfgenaam of een aangewezen persoon de rente van de medebezitters zou innen. Na diens overlijden moest opnieuw het recht van erkenning worden voldaan.

Deze verkoop werd de kiem van eindeloze rechtsgeschillen in latere jaren, zowel over de terugvordering van de goederen zelf als over de betaling van achterstallige renten.

Ook blijkt dat deze abt in hetzelfde jaar aan een zekere priester Johannes Hochenbecker het altaar van de heilige Augustinus in de kerk van het klooster in het dal van de heilige Maria heeft toegewezen.

In het jaar 1476 kocht hij de jaarlijkse rente uit Binstel terug, waarvan hierboven is gezegd dat Johannes Vorstheim die had verkocht, voor dezelfde prijs van 304 gouden gulden waarvoor zij vervreemd was.

In het jaar 1480, op het feest van Allerheiligen, overleed hij.

Bladzijde 111 — Johannes de Goor, drieëntwintigste abt

Nadat Johannes van Huffel uit zijn ambt was verwijderd, werd het bestuur en de zorg voor het klooster toevertrouwd aan Johannes de Goor. In het jaar 1485, op het feest van Maria-Tenhemelopneming, trad hij op bevel van de bisschop op als bestuurder of bewaarder.

Vervolgens werd hij in juli 1487 op gebruikelijke wijze tot abt benoemd. Hij bestuurde het klooster met ijver en hield nauwlettend toezicht op de belangen ervan. Men weet echter niet of hij in zijn ambt is overleden, dan wel of hij dit op enig moment heeft neergelegd.

Hij werd begraven in de kapel van de heilige Anna, aan de epistelzijde van het altaar. Zijn grafsteen wijst de plaats aan, hoewel de inscriptie grotendeels is afgesleten.

Zo ligt Johannes de Goor, de drieëntwintigste abt van dit klooster, begraven in de nabijheid van Johannes van Huffel. Omdat hij het bestuur van het klooster overnam toen de omstandigheden bijzonder moeilijk waren, zich met grote ijver inzette en niet weinig verbeteringen tot stand bracht, zullen zijn daden dit aantonen.

In april 1486 werd Maximiliaan I tot koning der Romeinen gekroond. Bij zijn kroning waren Johannes de Goor en de prior van het klooster aanwezig, zoals hij zelf getuigt in zijn handboek, ongeveer halverwege.

In het jaar 1487, op het feest van de heilige Ambrosius, kocht abt Johannes de Goor een molen bij Baelsbruggen terug. Deze was onder abt Johannes Vorstheim voor elf malder rogge en twaalf mark jaarlijkse rente aan een zekere Paulus Baest in erfpacht gegeven.

De abt kocht deze molen met het recht van erfpacht terug, evenals de jaarlijkse rente van acht malder rogge en twaalf mark die aan deze molen verbonden was, tegen betaling van honderd Rijnlandse gulden en twee goudguldens. Zoals blijkt uit de betreffende stukken in het archief, had het klooster daarmee de volledige beschikking over de molen teruggekregen.

In februari 1488 begon de hervorming van het klooster in het dal van de heilige Maria, toen de edele heer Philippus, heer van Wijnenburg, aan die plaats een reguliere levenswijze schonk. De hervorming werd uitgevoerd door vrome religieuze vrouwen die uit het klooster van de Engelenvallei te Bonn waren overgebracht, met instemming van de eerwaarde heer Hermannus, aartsbisschop van Keulen.

Dit blijkt uit een oud register van het klooster in het dal van de heilige Maria. Daaruit blijkt ook dat in hetzelfde jaar en dezelfde maand de eerste overste van dat klooster, Margaretha de Godenau, werd gekozen.

Bladzijde 112 — Voortzetting van Johannes de Goor

In het genoemde register worden de volgende verzen aangetroffen, die de gebeurtenis beter weergeven naar hun betekenis dan naar hun versmaat:

Philippus, de edele heer, schonk hun een nieuwe levenswijze.

De meisjes, die in hun hart brandden van liefde tot Christus,

verlangden gezamenlijk het vroegere leven achter zich te laten.

Verder blijkt dat deze abt aan de decanen te Lommersum een jaarlijkse rente van twaalf malder rogge verkocht, evenals zes morgen land bij Crombach, die later zijn teruggekocht.

Er bestaan hiervan twee documenten, waarvan het ene het jaartal 1488 en het andere 1499 draagt.

Op 16 augustus 1492 kocht hij een jaarlijkse rente van zes malder rogge volgens de maat van Godenau en negen solidi terug. Deze was destijds door Johannes van Huffel, Gerardus de Wefelaer en de edele heer van Vinckenberg voor de gezamenlijke som van 108 Rijnlandse gulden verkocht.

Abt Johannes had zich aanvankelijk tegen deze vervreemding verzet. Bovendien wilde hij niet dat de kanunniken op enig moment voor hun onderhoud tekort zouden komen. Daarom werd, overeenkomstig een uitspraak van de rechter van Rode, bepaald dat de rente verminderd moest worden en dat het resterende kapitaal, na aftrek van 80 gulden, aan Gerardus, rentmeester van het klooster, moest worden betaald.

Dit blijkt uit een afschrift van de brief van Leonardus Dammerscheidt, de latere abt, dat in het archief wordt bewaard.

Onder het bestuur van abt Johannes de Goor werd ook het klooster van Sinnich hervormd.

Een zekere edele vrouw, afkomstig uit het klooster van Schwarzenbroich, had vier religieuze vrouwen naar Limburg gebracht om, als dat mogelijk was, een nieuw klooster te stichten waarin meisjes een religieus leven konden leiden.

Toen zij hun voornemen aan abt Johannes de Goor hadden voorgelegd, stemde hij daarmee in. Hij besloot bovendien het klooster van Sinnich, waar de kloostertucht vrijwel geheel in verval was geraakt en waar nog slechts enkele vrouwen verbleven, te hervormen.

De vrouwen uit Limburg, naar welke plaats zij zich hadden begeven, wilden echter niet naar het klooster van Sinnich overgaan om aan de hervorming mee te werken.

Toen de zaak aldus bleef voortduren, stierf de abt op het feest van Allerheiligen. Op de veertiende dag van dezelfde maand werden de vrouwen door de abt naar het klooster van Sinnich gebracht.

Onder hen bevonden zich Maria de Walthorn, met drie andere religieuzen die zij uit het klooster van de heilige Maria te Aken had meegebracht, en Catharina de Hulsum en Elisabetha van Haeren, eveneens religieuzen van dezelfde hervormingsbeweging.

De hervorming werd door hen aanvaard. Nadat de clausuur was ingesteld, werden op 2 februari van hetzelfde jaar alle betrokkenen toegelaten.

Zij brachten ook twee religieuzen uit het klooster van de Norbertinessen te Limburg mee, dochters van burgers van die stad, namelijk Odilia Radloe en Maria Bertrand.

Bladzijde 113 — Voortzetting van Johannes de Goor

Van deze vrouwen had de eerstgenoemde reeds vierentwintig jaar in het klooster doorgebracht voordat zij de hervorming aanvaardde. De tweede legde in het vierde jaar na de instelling van de hervorming, op het feest van de heilige Johannes de Doper, met grote plechtigheid opnieuw haar professie af. Met haar legden nog vier andere religieuzen professie af, onder wie Catharina Froels, die uit een ander klooster was gekomen.

De eerwaarde moeder Johanna Brabant legde eveneens opnieuw professie af.

De genoemde Odilia Radloe werd niet lang daarna, samen met drie andere zusters, naar een klooster in Opper-Duitsland gezonden dat hervormd moest worden. Zij bleef daar drie jaar om de kloostertucht te helpen invoeren.

Toen zij terugkeerde, vond zij moeder Maria de Walthorn en haar zusters onder het bestuur van abdis Odilia.

Odilia Radloe werd namelijk pas in het vierentwintigste jaar na de hervorming tot overste gekozen. Zij werd gekozen door de stemmen van de abt van Rode, die in dezelfde periode overleed. Daarom kon zij pas door zijn opvolger, Arnoldus Vinck, worden bevestigd.

Dit is de reden waarom de kroniek van Odilia over deze gebeurtenissen op verschillende plaatsen onnauwkeurig is.

In oktober 1487 werd Johannes de Goor, abt van dit klooster, door de Apostolische Stoel van de excommunicatie vrijgesproken. Hij was namelijk geëxcommuniceerd omdat hij in de voorafgaande jaren niet de verschuldigde achtenzestig Rijnlandse gulden had betaald aan Johannes Opilionis, proost van Limburg.

Dat is inderdaad zeer opmerkelijk, tenzij men veronderstelt dat de proost van Limburg zich op enig moment tegen het klooster heeft gekeerd en de oprichting van een nieuwe stichting heeft nagestreefd, waarbij Johannes de Goor zich daartegen had verzet.

Het blijkt immers dat Johannes Opilionis de excommunicatie heeft laten uitspreken wegens het niet betalen van een schuld die zijn voorgangers hadden aangegaan.

Het document van absolutie bevindt zich in het archief.

Op 25 mei 1507 overleed deze abt, nadat hij het klooster eenentwintig jaar had bestuurd. Na zijn overlijden werd de waardigheid van abt drie jaar lang waargenomen.

Adrianus de Veteri Busco, monnik van het klooster van de heilige Laurentius te Luik, die in deze periode schreef, vermeldt over deze abt het volgende:

Deze abt, over wie hij spreekt, zou de derde zijn geweest van degenen die door de kanunniken van Rode tot abt waren gekozen.

De derde, zo zegt hij, was Arnoldus, die later tot abt werd bevorderd. Enige tijd daarvoor was Johannes de Goor door de heer van Horn, bisschop van Luik, uit een klooster in het bisdom Luik naar Rode gezonden.

Hij was een geleerd man, die in zijn eigen klooster als lector werkzaam was geweest. Toen hij abt was geworden, trachtte hij de kloostertucht te verbeteren.

Maar omdat hij in zijn pogingen door sommigen werd tegengewerkt, besloot hij zich tot de bisschop te wenden.

Deze stelde hem vervolgens aan als abt van het klooster. Hij werd later wegens zijn optreden geprezen.

Deze schrijver vermeldt eveneens dat in het jaar 1490 in het klooster een pestepidemie heerste. Ook vermeldt hij gebeurtenissen die hierboven reeds zijn aangestipt, maar die hier niet opnieuw hoeven te worden besproken.

Bladzijde 114 — Arnoldus Vinck, vierentwintigste abt

In het jaar 1508 werd Arnoldus Vinck tot vierentwintigste abt gekozen. Zodra hij in zijn ambt was bevestigd, bevestigde hij op zijn beurt de nieuwe overste van Sinnich, Odilia Radloe, die reeds onder de overleden abt was gekozen.

Dit ambt was des te waardiger naarmate het meer moeilijkheden met zich meebracht en des te moeilijker naarmate de kloosterlingen meer gewend waren aan de vrijheid van hun vroegere levenswijze.

Maar noch de grote inspanningen die hij in het begin leverde, noch de moeilijkheden die hij ondervond, konden deze abt ertoe brengen zijn hervormingswerk op te geven.

Hoewel hij niet alles kon bereiken wat hij wenste, bleef Arnoldus Vinck niet werkeloos. In de acht jaren waarin hij het klooster bestuurde, liet hij een groot gedeelte van de kloostergebouwen vanaf de fundamenten opnieuw optrekken.

Zijn vader, Henricus Radloe, consul van Limburg, stelde hem daarvoor een aanzienlijke hoeveelheid kalk, lood en steen ter beschikking. Volgens het handboek van Odilia heeft hij deze materialen bij testament aan het klooster nagelaten.

Na het overlijden van deze abt verzochten zijn opvolgers de overste van Sinnich om de sleutels en de bestuursmacht over het klooster terug te geven, aangezien zij meenden dat hij deze ten onrechte had overgedragen.

Zij verlangden dat zij zelf haar ambt zou neerleggen. De overste weigerde dit echter en beriep zich op haar bevoegdheden.

Toen de genoemde Odilia, meer dan veertig jaar na haar aftreden, van haar ambt werd beroofd, was zij onder abt Leonardus Dammerscheidt opnieuw tot overste van het klooster gekozen. Zij bekleedde die waardigheid vervolgens nog enkele jaren, zoals uit het genoemde handboek blijkt.

Van deze abt is één opmerkelijk document bewaard gebleven.

In het jaar 1508, op 7 september, gaf hij voor het eerst tijdens zijn bestuur een perceel van eenendertig morgen land uit de hoeve Breisfeld in erfpacht, tegen een jaarlijkse rente van eenendertig malder rogge volgens de maat van Rode. Deze rente moest ieder jaar op het feest van de heilige Martinus aan het klooster worden betaald.

Deze rente wordt nog altijd jaarlijks voldaan en staat bekend onder de naam Hoffer van Pacht. Het oorspronkelijke document bevindt zich in het archief.

Op 20 juli 1515 overleed Arnoldus Vinck, zoals blijkt uit het handboek van Odilia Radloe.

Bladzijde 115 — Johannes Potens, vijfentwintigste abt

Johannes Potens, of, zoals men elders leest, Pottis, werd in het jaar 1516 tot vijfentwintigste abt gekozen. Nadat hij ongeveer twee jaar het bestuur had gevoerd, werd hij vanwege zijn onbekwaamheid tot aftreden gebracht. Hij deed vrijwillig afstand van zijn ambt ten gunste van Odilia Radloe, overste van het klooster van Sinnich, die daarvoor in de plaats werd gesteld.

In zijn plaats werd Maria Emsenraedt, dochter van Meer, tot overste benoemd. Zij werd na een bestuur van eenenveertig jaar wegens haar onbekwaamheid uit haar ambt verwijderd. Odilia volgde haar opnieuw op, zoals hierboven is vermeld, en bestuurde het klooster vervolgens nog vijftien jaar.

In het jaar 1516 liet keizer Karel V, koning van Spanje en hertog van Brabant, op eigen kosten de afzonderlijke inkomsten van zijn kloosters onderzoeken. Hij stelde daartoe vier commissarissen aan, die in dezelfde maand maart in het klooster verbleven.

Zij bezochten ook het klooster te Rode en maakten een inventaris op van de bezittingen en inkomsten ervan. Zie hierover het boek van Johannes Berensberch, op perkament geschreven.

In die tijd werd het klooster gedeeltelijk door brand verwoest. Ook werd de woning die vroeger door de abten werd gebruikt, door een brand getroffen.

Men wilde daarom een zekere dekenij, die tot het pastoraat van het klooster behoorde, bij het klooster inlijven. Dit gebeurde op verzoek van de kloosterlingen.

In het jaar 1517 werd te Rome, bij het hoogste consistorie, door Leo X een document opgesteld betreffende de inlijving van de parochie Baelen bij het klooster. Het was de bedoeling dat de inkomsten van deze parochie aan het klooster zouden toevallen.

De abten hadden namelijk, gedwongen door de omstandigheden, hun toevlucht genomen tot het verkrijgen van inkomsten door de verkoop van renten en andere bezittingen.

Zo verkochten zij in Hombusch een jaarlijkse rente van tien malder rogge en dezelfde hoeveelheid haver, afkomstig van de hoeve Altenrode, aan het klooster van Rode. De opbrengst bedroeg tweehonderd Rijnlandse gulden.

Zij gebruikten het geld voor de bekostiging van de voorgenomen inlijving van Baelen. Deze inlijving werd echter niet volledig tot stand gebracht, aangezien er geen enkel document van overgebleven is.

Niettemin zijn er nog altijd verplichtingen die uit deze overeenkomst voortvloeien, terwijl het klooster er nauwelijks voordeel van heeft gehad.

Daaruit blijkt hoeveel schade het klooster ondervond van de verkoop van inkomsten en renten.

Bladzijde 116 — Voortzetting van Johannes Potens

In hetzelfde jaar 1517, kort na de zondag waarop Quasimodo wordt gezongen, verkocht dezelfde abt, na voorafgaande toestemming, een hoeve van het klooster te Doveren, genaamd Curte, aan de heer Henricus de Ruyffchenberg, met alle bijbehorende rechten.

Deze hoeve bracht tienden op uit Baesweiler en Blummenraedt. De koper verbond zich ertoe voortaan jaarlijks vijfentwintig malder rogge aan het klooster te betalen.

Deze rente werd later door de edele heer Viro de Randemael in Baesweiler overgenomen. Voor die rente moest aan het einde van iedere eeuw het klooster opnieuw worden erkend, hetgeen gedurende meer dan twintig jaar geschiedde.

In het jaar 1590 werd deze verplichting bevestigd, totdat uiteindelijk Jonckherus de zaak voor het gerecht bracht. Hij werd niet alleen veroordeeld tot betaling van alle achterstallige renten, maar ook tot vergoeding van de jaarlijkse inkomsten.

Daarom werd hij gedwongen de jaarlijkse rente van tien malder en twaalf morgen land aan het klooster af te staan, zodat hetgeen de oorspronkelijke rente overtrof, zou worden aangewend voor de aflossing van de achterstallige betalingen.

Dit wordt uitvoeriger beschreven op zijn plaats bij het jaar 1698.

Johannes Potens overleed op 29 november 1521, zoals wordt vermeld in het martyrologium van Sinnich.

Bladzijde 117 — Leonardus Dammerscheidt, zesentwintigste abt

Leonardus Dammerscheidt, de zesentwintigste abt van dit klooster, legde in het jaar 1510 zijn religieuze geloften af. In het jaar des Heren 1522 werd hij tot het abbatiaat verheven.

Hij trof het klooster aan in een toestand waarin het door branden, plunderingen en voortdurende oorlogen verwoest was. Niet alleen had het vrijwel al zijn vroegere luister verloren, maar het was bovendien tot zo'n staat van armoede vervallen dat het nauwelijks nog kon bestaan.

De reguliere tucht was geheel ingestort en de gebouwen waren door ouderdom bijna bouwvallig geworden. Het klooster kon daarom door iedereen als verlaten en geheel verwoest worden beschouwd.

Deze toestand van het klooster beschreef abt Leonardus zelf in een brief aan het concilie, waarin hij om hervorming van het klooster verzocht. Die brief is bewaard gebleven.

Zodra hij het bestuur van de abdij had aanvaard, wijdde hij zich met alle kracht aan het herstel van de gebouwen, de terugwinning van de goederen en de herinvoering van de kloostertucht.

Om deze werkzaamheden te kunnen uitvoeren, deed hij een beroep op de hulp van zijn medebroeders. Velen van hen waren immers door zijn voorgangers uit het klooster verwijderd.

Hij kreeg vooral steun van degenen die zich aan de hervorming wilden onderwerpen.

Het grootste gedeelte van de inkomsten was echter al vervreemd. Hij moest zich daarom gedurende vele jaren inspannen om de bezittingen terug te krijgen.

Hier volgen enkele van de voornaamste zaken die hij tijdens zijn bestuur tot stand bracht.

Johannes van Huffel, een vroegere abt van dit klooster, had voor de goederen van Freyaldenhoven een geldsom in erfpacht ontvangen. Deze goederen werden in het tweede jaar van het bestuur van abt Leonardus, namelijk in 1523, teruggekocht.

Het document betreffende deze terugkoop, dat door de abt eigenhandig op perkament is geschreven, bevindt zich in het archief.

Toen hij echter het geld daarvoor moest bijeenbrengen, leende hij in maart van hetzelfde jaar dertig goudgulden tegen rente van een edelman Van Landerde, met als onderpand de tienden te Baesweiler.

Deze werden later teruggekocht. Het betreffende document bevindt zich eveneens in het archief.

Uit deze gebeurtenis ontstond een geschil met de bezitters van de goederen te Freyaldenhoven over de waarde van de Bourgondische stuivers. In de tijd van de oorspronkelijke overeenkomst had men bepaald dat dertig van deze stuivers een bepaalde waarde vertegenwoordigden.

Onder abt Johannes Rippelman was namelijk door de monniken van de stad Keulen uitgesproken dat de waarde van de Bourgondische stuiver volgens de toenmalige overeenkomst moest worden berekend.

Het ging om de vraag hoeveel albus van Keulen en hoeveel albus van Rode overeenkwamen met de vroegere Bourgondische stuiver.

Hierover bestaat een vonnis in het archief, dat werd uitgesproken in het jaar 1536.

Bladzijde 118 — Voortzetting van Leonardus Dammerscheidt

Op 18 april 1524 bevestigde keizer Karel V de inlijving van de parochie Baelen en de tienden van Bilstein, Mermet, Overot en Alpen, welke inlijving reeds onder het gezag van de paus van Rome door zijn voorganger was toegestaan.

Hij bekrachtigde deze inlijving onder zijn eigen gezag, zoals blijkt uit het oorspronkelijke document in het archief.

In hetzelfde jaar leende dezelfde abt vierhonderd goudgulden tegen rente van de Kruisheren te Aken, hetzij om de kosten van de genoemde bevestiging door Karel V te betalen, hetzij om het dorp Engelsdorf terug te krijgen, dat vroeger door Johannes Vorstheim was vervreemd.

Er bestaat namelijk een brief van abt Dammerscheidt aan de prior van de Kruisheren te Brandenburg, waarin melding wordt gemaakt van deze geldsom. Hij schrijft dat hij de heer van Kerst, de proost van het dorp Engelsdorf, had laten weten dat hij van plan was het dorp terug te kopen en het opnieuw bij het klooster te voegen.

Deze had hem echter geantwoord dat hij het dorp slechts zou kunnen terugkrijgen wanneer hij hem een aanzienlijk grotere geldsom zou betalen.

Omdat een dergelijke aflossing dus niet tot stand kon worden gebracht, is niet bekend wat er verder met deze zaak is gebeurd.

Bovendien ontbreken alle documenten waaruit zou kunnen blijken voor welk bedrag het genoemde dorp verpand of vervreemd was, of onder welke voorwaarden de terugkoop had moeten plaatsvinden.

Daarom bleef de zaak onbeslist.

Vaststaat slechts dat de Kruisheren hun geld terugkregen en dat het klooster van zijn schuld werd bevrijd.

In hetzelfde jaar schafte keizer Karel V een bepaald misbruik af dat in onze rechtsmacht was ontstaan. Daar hadden vijftig mannen, die men Laeten noemde, gewoonlijk recht gesproken. Zij werden geacht bij de uitoefening van hun rechtspraak onderworpen te zijn aan bepaalde voorschriften.

Omdat echter gebleken was dat dit gebruik aanleiding gaf tot misbruiken, werd het afgeschaft. In plaats daarvan werden zeven schepenen aangesteld, die telkens bijeen moesten komen wanneer er recht gesproken moest worden.

Het betreffende besluit van Karel V bevindt zich in het archief en is gedateerd op 3 juli.

Op 29 mei 1525 verkreeg dezelfde abt van het hoogste concilie toestemming om zes religieuzen uit het klooster van Windesheim en uit andere kloosters waar een goede tucht heerste, naar zijn klooster te laten komen om daar de noodzakelijke hervorming in te voeren.

De abt had immers in een geschrift uiteengezet hoeveel moeite en kosten hij reeds had besteed aan het herstel van het klooster en hoe noodzakelijk een hervorming was.

Het geschrift van de abt is in het archief bewaard gebleven.

Hoewel ik niet zou durven beweren dat hij deze hervorming toen voor het eerst heeft overwogen, blijkt uit de omstandigheden dat hij er reeds vanaf het begin van zijn bestuur over nadacht. Hij had immers in de eerste jaren van zijn ambtsperiode te maken met talrijke moeilijkheden, waardoor hij de uitvoering van zijn voornemen enige tijd moest uitstellen.

Bladzijde 119 — Leonardus Dammerscheidt

6 januari 1534. Dezelfde proost verpandde opnieuw aan het klooster een jaarlijkse rente van vijftien malder rogge, die een zekere Antonius Assenecker uit de verkoop door Johannes de Goor verschuldigd was, met de tienden te Lommersum als onderpand. Het daarvoor benodigde geld bracht hij bijeen door het lood te verkopen dat hij van het dak van het klooster had laten verwijderen, voor een bedrag van driehonderd goudgulden.

Zie het boek met de titel Rapport Generael der geestelycken goederen, folio 44.

Daaruit blijkt ook dat het klooster destijds uit dezelfde tienden jaarlijks vijftien malder rogge verschuldigd was aan de heer die toen als ontvanger optrad, evenals aan anderen aan wie verschillende jaarlijkse renten betaald moesten worden.

Wanneer men deze renten optelt, blijkt dat het klooster in die tijd bijna 88 malder rogge per jaar moest betalen, behalve nog zevenentwintig malder volgens de maat van Rode, verschuldigd wegens de molen van Baelsbruggen.

In de jaren 1536, 1538, 1540 en 1550 kocht deze abt te Aken, in de nabijheid van ons Akense refugiehuis, eerst een huis en een tuintje en vervolgens nog twee tuinen, die hij met het huis verenigde.

Hij droeg deze echter onder een bepaalde voorwaarde over aan het stadsbestuur van Aken als eigendom van het klooster: het bestuur mocht de toegang niet belemmeren en de bewoners niet met lasten bezwaren. De immuniteit was overigens al eerder aan de abdij toegekend.

De verzegelde documenten betreffende deze erfpachtovereenkomsten bevinden zich in het archief.

7 mei 1536. Bij openbare akte zuiverde hij zich van de beschuldigingen die bepaalde weerspannige religieuzen tegen hun abt hadden verspreid, alsof hij sommige onroerende goederen van het klooster had vervreemd.

Omdat hij zich juist met alle kracht had ingezet om de bezittingen van het klooster te vergroten, blijkt uit deze akte dat hij enkele weerspannige religieuzen had opgesloten, die zich hevig tegen hem hadden verzet.

19 maart 1540. In aanwezigheid van het kapittel van het klooster gaf de genoemde proost het recht om stenen te winnen in een steengroeve nabij Nivelles, die toebehoorde aan de edele heer Jacobus van Zimborch, in erfpacht.

Dit geschiedde met het recht om de stenen naar het klooster te vervoeren, met uitsluiting van anderen, en met het recht om de wegen te gebruiken die daarvoor noodzakelijk waren.

Het betreffende document bevindt zich in het archief. Daaruit blijkt dat alle goederen van de genoemde heerlijkheid, evenals de steengroeve, aan het klooster waren verpacht, met behoud van de rechten van de abt.

Ook wordt daarin vermeld dat de commanderie van de Duitse Orde jaarlijks bepaalde renten uit deze goederen ontving.

Bladzijde 120 — Leonardus Dammerscheidt

In hetzelfde jaar loste hij voor veertig goudgulden een jaarlijkse rente van veertig malder rogge af, die op de tienden van Lommersum rustte en die het klooster jaarlijks moest betalen. Zie hierover de oprichtingsbrieven die zich in het archief bevinden.

In het jaar 1543 besloot keizer Karel V, toen hij met de hertog van Gulik in een geschil was geraakt over het hertogdom Gelre, dit geschil door wapengeweld te beslechten.

Martinus Rossemus, aanvoerder van de troepen van de hertog van Gulik, was een onbekende man van afkomst, maar beroemd door zijn moed en zijn krijgskundige bekwaamheid. Hij had kort tevoren een overwinning behaald op de Brabanders en had vele plaatsen in het gebied van de Spaanse Nederlanden verwoest.

Daarna kwam Karel met troepen uit Italië aanzetten. Hij versloeg of nam de hertog van Gulik gevangen en bracht het hertogdom Gelre onder zijn gezag.

Bij deze gelegenheid werd het dorp Gulken bij Limburg door brand verwoest. Het klooster bezat daar talrijke renten, landerijen, voorrechten, molens, huizen en andere goederen, die het door de brand verloor.

Niet alleen de molens en de huizen waaruit het klooster inkomsten ontving, gingen verloren, maar ook alle documenten en registers waarin de inkomsten en rechten van het klooster waren beschreven, kwamen door de vlammen en de verwoesting om.

Daarom moest abt Leonardus op 18 november 1547 voor het gerecht van Baelen verschijnen en onder ede verklaren wat hij zowel uit eigen wetenschap als uit de overlevering van zijn voorgangers wist over de rechten en de grenzen van de goederen van het klooster te Gulken.

Hij legde deze verklaring af ten overstaan van het gerecht van Baelen en liet daarvan een schriftelijk document opstellen, waarin de rechten van het klooster werden vastgelegd.

Het document bevindt zich in het archief onder de titel Gulken.

Omstreeks dezelfde tijd, twee jaar vóór de vrede van Passau, had de keizer niet alleen grote overwinningen in Hongarije behaald, maar ook de strijdkrachten van de christelijke vorsten in Duitsland verslagen.

In deze omstandigheden was Karel genoodzaakt grote sommen geld uit te geven om zijn krijgstochten voort te zetten. Daarom eiste hij van de geestelijkheid een buitengewone bijdrage.

Hij beval dat de geestelijken van de Spaanse gebieden de inkomsten van hun beneficies moesten opgeven en daarvan gedurende vier jaar een bepaald gedeelte aan de koning moesten betalen.

Daartoe werden in alle provincies commissarissen aangesteld, die de inkomsten van de geestelijken en kloosters moesten onderzoeken.

Abt Leonardus werd aangesteld als een van deze commissarissen. Hij ontving opdracht de inkomsten van de geestelijke instellingen in het hertogdom Limburg te onderzoeken.

De abt nam deze opdracht op zich, maar moest daarvoor aanzienlijke kosten maken. Omdat hij niet onmiddellijk over voldoende geld beschikte, werd hij gedwongen geld te lenen.

Hij ontving van een zekere Leonardus Arrians, burger van Aken, een geldsom tegen een jaarlijkse rente van zestien malder rogge. De overeenkomst bevindt zich in het archief en werd gesloten in het jaar 1544.

Bladzijde 121 — Leonardus Dammerscheidt

De verplichting tot betaling van deze rente drukte zwaar op het klooster. Omdat de abt het geld niet tijdig kon terugbetalen, moest hij van een zekere Leonardus Arrians, burger van Aken, een lening aangaan, waarvoor jaarlijks zestien malder rogge verschuldigd was.

De akte van deze renteverkoop bevindt zich in het archief en werd opgesteld in januari 1544. De rente werd in het jaar 1550 afgelost.

In het jaar 1543, toen de inwoners van het land van Rode onder het gezag van de hertog van Gulik stonden, of liever door hem werden onderdrukt, wendden zij zich tot de hertog van Brabant om hulp tegen de hertog van Gulik.

Zij kwamen overeen zich aan diens heerschappij en bescherming te onderwerpen, onder voorwaarde dat hun vroegere rechten en vrijheden behouden zouden blijven.

Keizer Karel V betaalde aan de hertog van Gulik een bedrag van twintigduizend goudgulden, nadat eerder met de inwoners van het land van Rode was overeengekomen dat zij jaarlijks tweeduizend goudgulden zouden terugbetalen, totdat de gehele som was voldaan.

Abt Leonardus werd door de Staten van het land van Rode naar de keizer gezonden om deze zaak te behandelen. Hij verwierf daardoor de gunst van de keizer en werd wellicht om dezelfde reden tot diens raadslieden gerekend. Dat hij deze functie bekleedde, blijkt uit brieven van de keizer aan de abt.

Vervolgens werd in hetzelfde jaar aan de abdij van Rode door de koningin van Hongarije, die namens haar broer Karel het bestuur voerde, een vrijstelling verleend van de eerder genoemde buitengewone belasting. Deze vrijstelling gold zowel voor het klooster van Sinnich als voor de abdij van Rode, voor de jaren 1543 en 1544.

Hiervan is nog een perkamenten document bewaard gebleven.

In het jaar 1544 richtte abt Leonardus zijn aandacht op de hervorming van het klooster van Rodenck. Daar leefde men niet meer in gemeenschap en heerste een zo losbandige levenswijze dat men met afschuw hoorde spreken over de verdorven zeden van de religieuzen.

Om deze noodzakelijke hervorming beter te kunnen uitvoeren, wilde hij de hulp inroepen van de raadslieden van keizer Karel V.

Hij zond daarom in maart van datzelfde jaar een brief aan hen, waarin hij uiteenzette dat de religieuzen volgens de regel van de heilige Augustinus moesten leven.

Maar zijn goede voornemens werden slecht ontvangen. De betrokken religieuzen boden weerstand aan de hervorming en verzetten zich tegen de abt.

Bladzijde 122 — Leonardus Dammerscheidt

Zij bleven echter voortgaan met het verzamelen van schandalen. Zozeer zelfs dat keizer Karel V, door brieven van de tegenstanders aangespoord, de abt, die inmiddels bijna aan het einde van zijn leven was gekomen, ernstig vermaande dat hij dergelijke schandalen uit zijn midden moest verwijderen.

Hij wilde dat de abt de kloosterlingen opnieuw tot een geregelde levenswijze zou brengen.

De keizer schreef hem daarover in een brief, waarin hij hem aanspoorde zijn hervormingswerk voort te zetten en de noodzakelijke maatregelen te treffen.

26 mei 1545. Dezelfde abt kocht de feodale hoeve van Anstel terug, met de bijbehorende goederen die door zekere edelen in leen werden gehouden, tegen een jaarlijkse rente van vijftien malder rogge en dezelfde hoeveelheid haver, twee maten tarwe, een big en een varken, twee kippen en vier kapoenen.

De terugkoop vond plaats omdat het dorp, de goederen en de rechten weer vrij in het bezit van het klooster moesten komen.

Dit blijkt uit het renteboek, letter C, onder nummer 23, waarin Johannes Brach als bezitter van de goederen wordt genoemd.

Het oorspronkelijke document bevindt zich in het archief.

Het klooster bezat vroeger bij Crombach meer dan veertig morgen land, waarvan abt Johannes Vorstheim twaalf morgen vrij had verkocht. Zestien morgen had hij in erfpacht uitgegeven tegen een jaarlijkse rente.

De heer van het kasteel en het land van Heiden beweerde dat het dorp Crombach hem krachtens het leenrecht toebehoorde en dat het klooster verplicht was hem jaarlijks een bepaalde dienst te bewijzen.

Hij eiste dat het klooster ieder jaar twee paarden met een wagen ter beschikking zou stellen om goederen naar het huis van Heiden te vervoeren.

Het klooster ontkende dat het daartoe verplicht was. Over deze zaak ontstond een geschil.

In het jaar 1546 werd tussen beide partijen een overeenkomst gesloten. Het klooster stond aan de heer van Heiden negen en een halve morgen van de genoemde grond af, waarvan het nog veertig morgen in bezit had, en werd daardoor voor altijd van iedere verplichting bevrijd.

Hiervan werd een openbare akte opgemaakt, die in het archief berust.

In het jaar 1547 probeerde de genoemde abt, die voor het geestelijke welzijn van zijn onderdanen wilde zorgen, in Rome een regeling te verkrijgen betreffende de tienden die de pastoor van Baelen ontving.

Deze tienden waren verbonden aan de kapel van de heilige Nicolaas te Eupen en aan de parochiekerk van Eupen.

Zijn verzoek werd echter niet ingewilligd.

Een afschrift van het verzoekschrift bevindt zich bij de apostolische stukken.

Bladzijde 123 — Leonardus Dammerscheidt

Omdat hiervan sprake is geweest, kan hier passend aan worden toegevoegd dat dezelfde prelaat ooit heeft overwogen de kerk van de stad Rode van de inkomsten van de kerk van Kerkrade af te scheiden en haar als parochiekerk op te richten. De kerk van Kerkrade zou dan opnieuw tot de status van kapel worden teruggebracht en met eenvoudige beneficies worden begiftigd.

Er werd zelfs een verzoekschrift aan de paus opgesteld, waarin de afscheiding van de kapel en de stad Rode van de parochie Kerkrade werd gevraagd, evenals de toevoeging van de parochie Kerkrade en de kerk van Rode aan de inkomsten van de kerk van Kerkrade.

Maar dit voornemen werd niet uitgevoerd.

Niettemin liet dezelfde abt, met het oog op de uitvoering van deze voorgenomen oprichting, van de edelman Johannes de Steeck en diens echtgenote Catharina de Hamersvelt, de patronen van de kapel van Auff der Hoven, afstand doen van hun patronaatsrecht over deze kapel.

Dit blijkt uit een schenkingsakte, die in het oude register bij de stukken over het jaar 1547 wordt aangetroffen.

Het patronaatsrecht werd vervolgens door dezelfde abt Johannes Wormbs aan het klooster overgedragen.

17 januari 1551. Abt Leonardus kocht van Arnoldus Wilhelmi de Anstel bepaalde goederen terug die diens voorouders in erfpacht hadden gehouden.

Daarop rustten jaarlijks elf malder rogge en twaalf malder haver, alsmede vijfendertig kapoenen en vijftien kippen.

De abt verkreeg deze goederen terug tegen betaling van de verschuldigde renten. Hij verkreeg eveneens het recht om de goederen opnieuw uit te geven.

Volgens het renteboek van het jaar 1592 werden deze renten later teruggebracht tot vijf malder rogge en negen malder haver, aangezien sommige verplichtingen waren afgelost of verwisseld.

De documenten over deze transactie bevinden zich in het archief.

5 december 1552. Met de edelman Johannes van den Berg sloot hij een overeenkomst waarbij het klooster de feodale hoeve van Anstel, met haar bijbehorende goederen, tegen een vrije jaarlijkse rente overdroeg.

Daartegenover verkreeg het klooster de tienden van de hoeve Teuven bij Sinnich.

De waarde van de goederen werd vastgesteld op 858 goudgulden.

Deze ruil werd vooral gesloten ten gunste van de religieuzen van Sinnich, die reeds vele jaren over de betrokken tienden beschikten.

De oorspronkelijke akten van deze overeenkomst worden in het archief bewaard.

Bladzijde 124 — Leonardus Dammerscheidt

De tienden die onder abt Johannes Wormbs waren vervreemd, werden op deze wijze op een andere manier teruggewonnen. De oorspronkelijke documenten van de genoemde ruil bevinden zich in het archief.

Omstreeks dezelfde tijd was een edelman uit het land van Rode, Drossardus de Gynatten, tot proost en bestuurder van het klooster aangesteld. Aanvankelijk was hij een vriend van de abt en van het klooster en verleende hij hun hulp.

Maar zodra hij tot deze waardigheid was verheven, begon hij zich tegen het klooster te keren en trachtte hij zich rechten toe te eigenen die hem niet toekwamen.

Hij beweerde dat het klooster niet bevoegd was om in burgerlijke zaken recht te spreken over de goederen, de leenrechten en de erfpachten van het klooster.

Ook trachtte hij de schuldenaren van het klooster te dwingen hun renten en pachten niet langer aan het klooster, maar aan hem te betalen.

Keizer Karel V werd van deze zaak op de hoogte gesteld en bevestigde daarop de oude voorrechten van het klooster. Hij bepaalde dat de rechten van het klooster gehandhaafd moesten blijven.

Het betreffende document bevindt zich in het archief en is gedateerd op 10 mei 1553.

Omdat dit besluit op de derde dag van de maand was genomen, moet hier ook melding worden gemaakt van een andere poging van dezelfde proost, die echter niet onder de bevoegdheid van de abt viel.

Want een zekere edelman, Wilhelm Holthausen, die bij hem in de gunst stond, had hem gevraagd zijn zoon in het klooster op te nemen en hem later tot abt te laten kiezen.

Aanvankelijk was de abt bereid dit verzoek te overwegen. Hij zag echter al spoedig in dat het niet alleen strijdig was met de regels van het klooster, maar ook schadelijk zou zijn voor de kloostertucht.

Hij weigerde daarom zijn toestemming te geven.

Daarop wendde de edelman zich tot de proost, die hem beloofde zijn verzoek te ondersteunen. De proost trachtte de abt onder druk te zetten, maar deze bleef bij zijn weigering.

De zaak leidde tot een langdurig geschil.

Uiteindelijk werd de abt door de proost en diens aanhangers met allerlei beschuldigingen belaagd. De abt wendde zich daarop tot de keizer om bescherming te verkrijgen.

De keizer stelde zich aan de zijde van de abt en bevestigde opnieuw de rechten en de vrijheid van het klooster.

Bladzijde 125 — Leonardus Dammerscheidt

De edelman Ruysschenberg had het kanonikaat van de basiliek van Aken neergelegd, maar wilde ondertussen van de overeenkomst afzien.

Hij eiste dat de abt hem de kosten zou vergoeden die hij voor deze moeilijke zaak had gemaakt, evenals de bedragen die hij aan verscheidene mannen had betaald die hem met hun raadgevingen en beloften hadden bijgestaan.

Bovendien verlangde hij dat de abt hem de honderd daalders met rente zou terugbetalen.

Dit was een grote ondankbaarheid, maar een verdiende straf voor zijn verkeerde handelen.

Dit alles wordt uitvoerig door abt Dammerscheidt zelf beschreven in een geschrift met klachten tegen Drossardus Gynatten, dat men kan vinden in het archief, onder de stukken betreffende de wereldlijke aangelegenheden, bundel A, nummer 1.

In het jaar 1554 vernam de abt dat alle religieuzen van zijn klooster, met uitzondering van twee, de gewone kloostertucht hadden opgegeven.

Daarom achtte hij het noodzakelijk de kloostertucht, die vroeger in het klooster had geheerst, opnieuw in te voeren, vooral omdat inmiddels alle kloostergebouwen door zijn inspanningen vanaf de fundamenten waren herbouwd of de ingestorte gedeelten waren hersteld.

Hij wilde, zoals men zegt, nieuwe wijn in nieuwe zakken doen.

Er was echter niemand van de overgebleven religieuzen die zich voor deze taak beschikbaar stelde.

Daarom wendde hij zich tot zes reguliere kanunniken van de congregatie van Windesheim, die destijds in het klooster van Zwolle verbleven. Hij verzocht hun naar zijn klooster te komen om de tucht te herstellen.

Zij verklaarden zich daartoe bereid, mits de abt zichzelf, zijn religieuzen en zijn kapittel aan de congregatie van Windesheim zou onderwerpen.

De abt wees dit voorstel echter af. De reden daarvoor was dat de abdij vanaf haar eerste stichting onder het gezag van de bisschop van Luik had gestaan en steeds rechtstreeks aan hem onderworpen was geweest.

Daarom wilde hij niet toestaan dat zijn klooster aan een andere congregatie werd onderworpen.

Hij wendde zich vervolgens tot de abt van Sint-Lambertus in Luik en verzocht hem enkele religieuzen te zenden om de kloostertucht te helpen herstellen.

Deze abt stemde daarin toe, maar kon slechts enkele religieuzen beschikbaar stellen.

Daarop verzocht abt Leonardus om hulp bij de abt van Sint-Maartensberg te Leuven. Ook deze verleende hem enige bijstand.

Toch kon de hervorming niet volledig worden uitgevoerd, omdat sommige religieuzen zich bleven verzetten en de abt niet over voldoende steun beschikte.

Bladzijde 126 — Leonardus Dammerscheidt

Dat zijn wil ook van elders reeds was aangespoord, blijkt uit de brieven van Karel V die aan hem waren gericht. Daarin vermaande de keizer hem ernstig de kloosters van Rodenck en Sinnich te hervormen, geschikte kloosterlingen toe te laten voor de viering van de goddelijke diensten, de pastoors van dit klooster die een ergerlijk en losbandig leven leidden in de parochies terug te roepen en hen met behulp van de wereldlijke macht tot gehoorzaamheid te dwingen. In hun plaats moest hij vrome en geleerde religieuzen aanstellen voor de zielzorg.

Afschriften van deze brieven bevinden zich onder de stukken van het klooster, onder de titel Rodenck, nummer 8.

Vervolgens wilde deze abt ook orde op zaken stellen in het klooster van Sinnich. Daar was na de hervorming onder abt Johannes de Goor een zekere vrouw als overste aangesteld, die door haar onbekwaamheid het klooster in moeilijkheden had gebracht.

De abt begaf zich daarom met commissarissen naar Brussel om de toestand van het klooster te onderzoeken.

Hij liet de overste uit haar ambt verwijderen. Zij had het klooster eenenveertig jaar bestuurd. Het betrof Maria de Emsenraedt.

In haar plaats werd Odilia Radloe gekozen en bevestigd. Zij had vroeger reeds acht jaar het klooster bestuurd, maar was daarna afgetreden.

Nu werd zij opnieuw tot overste aangesteld en bestuurde zij het klooster nog vijftien jaar, met dezelfde lof waarmee zij het eerder had bestuurd.

Deze gebeurtenissen vonden plaats op 19 augustus 1556, zoals blijkt uit het handboek van Odilia Radloe, die in het jaar 1571 overleed.

15 oktober 1557. Deze abt overleed nadat hij vijfendertig jaar en enkele maanden aan het hoofd van het klooster had gestaan.

Hij had bijna het gehele klooster vanaf de fundamenten opnieuw opgebouwd. Daarvan bestaan nog altijd de oude muren van beide slaapzalen en het kapittelhuis.

Ook liet hij het koor van de kerk bouwen.

Hij verloste het klooster van vele schulden waardoor het zwaar werd belast en verwierf bovendien enige nieuwe goederen.

Hij hield nauwkeurig aantekening van alle zaken en was bijzonder zorgvuldig in het bewaren en opstellen van registers betreffende de graanrenten.

Ook heeft hij de tienden van het dorp Schleibach, die met toestemming van de vader van de abt aan diens zoon waren overgedragen, geheel of gedeeltelijk aan de abdij teruggegeven.

Over deze zaak ontstond later een langdurig geschil, dat uiteindelijk door een overeenkomst werd beëindigd, zoals hierna zal worden vermeld.

Zie hierover de stukken betreffende Schleibach in het archief.

Bladzijde 127 — Johannes Wormbs, zevenentwintigste abt

Johannes Wormbs, de zevenentwintigste abt van dit klooster, was afkomstig uit een adellijke familie uit Wermelskirchen.

Hij werd in het jaar 1547 door Johannes de Sinnich aangesteld als pastoor van Baelen. Nadat hij gedurende tien jaar zijn pastoraat had uitgeoefend, werd hij op 4 februari 1558 gekozen tot opvolger van de overleden abt Leonardus Dammerscheidt.

Als abt bestuurde hij het klooster, indien men hem werkelijk abt mag noemen, gedurende tweeënveertig jaar. Want de toestand van het klooster werd onder zijn bestuur zo slecht dat het bijna geheel ten onder ging.

Om de toestand van de wereldlijke en geestelijke aangelegenheden van het klooster kort uiteen te zetten, moet men de ellendige staat ervan voor ogen houden.

Deze abt had religieuzen onder zich die niet alleen slecht waren, maar ook een ergerlijk leven leidden.

Walramus Klocker, een geprofeste religieus van dit klooster en pastoor van Baelen, werd in het jaar 1563 naar dat pastoraat gezonden. Hij leefde daar openlijk in concubinaat en verwekte drie dochters, voor wie hij onder de goederen van Baelen een huis liet bouwen.

Hij gaf zijn dochters bruidsschatten en bezorgde hun wettige huwelijken. Ook liet hij voor hen op kosten van het klooster openbare ambten en functies verkrijgen.

Het is niet verwonderlijk dat de abt dit alles toeliet, want hij gaf zelf het voorbeeld van dergelijke losbandigheid.

Hij vertrouwde aan deze pastoor het beheer van de kloostergoederen toe, alsof hij hem daarvoor geschikt achtte.

Nicolaus Deutzenberch, een religieus van dit klooster en lector te Doveren, hield eveneens een vrouw bij zich, bij wie hij kinderen verwekte. Hij kreeg van de abt zelfs de beschamende bevoegdheid om ten gunste van zijn zoon een testament op te stellen.

Ook werd in een bepaald register van bezittingen of verkopen iets vastgelegd ten gunste van de zoon van een pastoor te Kirchrode, terwijl de abt hiervan op de hoogte was.

Uit dit alles kan men afleiden hoezeer deze abt tekortgeschoten is in de uitoefening van zijn ambt en hoeveel hij door zijn eigen levenswijze en door zijn verwaarlozing van de reguliere tucht heeft toegestaan.

Ook de wereldlijke aangelegenheden waren niet minder betreurenswaardig.

Wanneer hij met edelen zaken moest doen, werd hij gemakkelijk bedrogen, en hij verloor vele rechten en inkomsten die aan het klooster toebehoorden.

Zo ging onder deze abt de jaarlijkse rente van zes malder rogge uit de hoeve van Vinckenberg verloren. Een zekere edelman was deze rente verschuldigd en had haar tot de tijd van Johannes Wormbs betaald, maar onder hem hield hij op te betalen.

Onder zijn bestuur gingen bovendien vier andere renten verloren.

Bladzijde 128 — Johannes Wormbs

Ook ging een jaarlijkse rente verloren van vier malder rogge, die de tienden van Limborch verschuldigd waren. De heer, de drossaard, moest deze betalen, maar weigerde dat voortaan te doen.

Hetzelfde gebeurde met een jaarlijkse rente uit goederen te Geilenkirchen, die een zekere edelman verschuldigd was.

Eveneens verloor het klooster inkomsten uit de goederen van Kohlberg en Pommersdael, waaronder de rechten die het bezat op de hoeve die das Hochumer Lehn werd genoemd.

Zie hierover ons renteregister, boek B, folio 27.

Bovendien zijn onder zijn bestuur door de verkoop van tienden andere goederen en inkomsten te Setterich verloren gegaan, hetgeen het klooster niet weinig schade heeft berokkend.

Ter verontschuldiging van deze abt kan echter worden aangevoerd dat hij in zo rampspoedige tijden leefde dat zelfs de meest waakzame zorg en de grootste bekwaamheid nauwelijks voldoende zouden zijn geweest om alle onheil af te wenden.

Want in zijn tijd werd het klooster zelf door brand verwoest en ondervond het vele rampen door oorlogen.

Ferdinand Alvarez, hertog van Alva, werd door de koning van Spanje naar de Nederlanden gezonden om de opstandelingen te onderdrukken en de aanhangers van de nieuwe godsdienst te bestrijden.

Hij voerde daarbij een buitengewoon streng bewind, waarbij vele edelen en burgers ter dood werden gebracht en hun goederen werden verbeurdverklaard.

De inwoners van de Nederlanden kwamen daartegen in verzet en de oorlog breidde zich steeds verder uit.

Willem van Nassau, prins van Oranje, werd aanvoerder van de verbonden opstandelingen. Hij verzamelde een leger en trok tegen de Spaanse troepen op.

In het jaar 1568 viel hij met zijn leger het gebied binnen. Zijn troepen trokken door het land en veroorzaakten overal grote schade.

Ook het klooster werd door deze oorlogen getroffen.

De hertog van Alva legde het klooster een zware geldelijke bijdrage op. Toen de abt deze niet kon betalen, werd hij gedwongen goederen te verkopen en geld te lenen.

De toestand werd nog erger toen de soldaten van de hertog van Alva het klooster binnendrongen en het door plundering en brand verwoestten.

Het klooster brandde vrijwel geheel af. De kerk, de kloostergebouwen en de overige bezittingen werden zwaar beschadigd.

Later werd het klooster opnieuw door brand getroffen.

In het jaar 1580 ontstond in het klooster een brand, die een groot deel van de gebouwen in de as legde.

De brand begon in de kapel van de heilige Anna, waar een aantal soldaten was ondergebracht. Zij hadden daar vuur gemaakt en veroorzaakten daardoor de brand.

Het vuur breidde zich snel uit en verwoestte de kapel en de aangrenzende gebouwen.

Ook de kerk werd door de vlammen aangetast, hoewel zij niet geheel werd verwoest.

Het is onzeker of deze brand het gevolg was van een vijandelijke aanval of van onvoorzichtigheid van de soldaten.

Zeker is dat het klooster onder deze abt herhaaldelijk door brand werd getroffen, zoals blijkt uit de brieven en geschriften die uit die tijd zijn overgebleven.

Zie hierover de stukken in het archief betreffende de wereldlijke aangelegenheden, nummer 2, bundel A.

De religieuzen waren intussen door deze rampen verspreid geraakt. Ieder ging waarheen hij kon en zocht een toevluchtsoord.

De goddelijke diensten werden niet meer regelmatig gevierd.

Slechts één religieus, Angelus Loten, bleef in het klooster achter. Hij was echter niet zozeer door de tegenspoed als wel door zijn eigen onstandvastigheid tot deze toestand gekomen.

Bladzijde 129 — 1562 en 1558

In het jaar 1562, dat wil zeggen zes jaar vóór de eerste brand, werd het klooster, dat reeds eerder door soldaten was geteisterd, opnieuw geheel geplunderd. Dit gebeurde ook in vele andere kloosters en adellijke huizen. Zo werden onder meer het klooster van Heinsberg en andere kloosters getroffen.

Het grootste deel van hun goederen werd buitgemaakt. Ook vernemen wij dat door de geuzen twee jonkers uit Tongeren, drie mensen uit [onzekere plaatsnaam], vier uit Aken en vier uit Leuven wegens een soortgelijke verdenking werden terechtgesteld. Sommigen werden zelfs in Heinsberg gevangengenomen en gestraft.

Dit blijkt uit het gedenkboek van de prior van Rodenck en uit enkele brieven van de abt zelf. Deze plundering viel echter op het feest van Sint-Albertus.

Omstreeks deze tijd waren de wereldlijke aangelegenheden van het klooster ongeveer zoals hierboven beschreven, en onder deze abt vonden de volgende gebeurtenissen plaats die het vermelden waard zijn.

Op 10 februari 1558 vond een ruil plaats die reeds eerder door abt Leonardus Dammerscheidt was overeengekomen met de kloosterzusters van Sinnich. Hun abdij ontving daarbij zijn goederen te Herderen, Arenich, Dorsdorf en Bornheim, terwijl hij van hen de tienden bij Leuven ontving die Leonardus Dammerscheidt als leen van Anstel van Johannes Trijs had verkregen.

Daarbij werden ook enige bezittingen te Opsinnich en Leuven gevoegd, die aan het klooster van Rolduc waren toegewezen. Om tot een gelijke waarde te komen, voegde de abt daaraan de tienden van Baelen, Stralen en Herenen toe, die vroeger aan de dominicanessen van Sinnich hadden toebehoord.

Zo kwamen het dorp en andere goederen van die plaatsen aan het klooster. Over dit alles bevinden zich de akten van de ruil in het archief en een aantekening van vrouwe Odilia Radloe, overste te Sinnich, onder wie deze ruil plaatsvond.

Voorts had de genoemde abt Johannes Wormbs door een ernstige vergissing de hierboven genoemde goederen uit handen gegeven aan de edelman D. Schylaert, drossaard te Bornheim, alsof zij diens leen waren. Hij had daarvoor de erkenning van de leenrechten of een leenhulde aangenomen, hoewel deze goederen in werkelijkheid allodiaal waren en van oudsher vrij van dergelijke verplichtingen.

Deze vergissing gaf aanleiding tot vele langdurige geschillen. Want de abt trachtte later zijn fout te herstellen en begon tegen de genoemde drossaard een rechtszaak om de goederen terug te krijgen. Het geschil duurde tot de tijd van abt Casparus Duckweiler, onder wie het uiteindelijk ten gunste van het klooster werd beëindigd.

Zie de stukken in het archief, onder Bornheim, nummer 1.

Omstreeks dezelfde tijd droeg de genoemde abt, met toestemming van de hoogeerwaarde heer, de deken van het kapittel van Aken, goederen en inkomsten van de kapel Auf der Hoven aan het klooster over. In ruil daarvoor ontving de heer van Setterich, die het patronaatsrecht van deze kerk bezat, zekere tienden die vroeger aan het klooster hadden toebehoord.

Bladzijde 130 — 1561, 1564, 1565 en 1566

Over deze laatste aangelegenheid kan men een geschrift van abt Johannes Wormbs raadplegen. Daarin antwoordt hij op een brief van de burgerlijke rechtbank van het land van Rode. Die rechtbank had, op verzoek van de rentmeester van de stad Aken, een onderzoek ingesteld naar de bovengenoemde overdracht.

Uit dit geschrift blijkt echter niet duidelijk welke goederen de heer van Setterich in ruil voor de genoemde kapel van het klooster van Rolduc heeft ontvangen. Zie de stukken betreffende Herzogenrath, nummer 5.

In het jaar 1561 begon de abt een proces tegen de edelen van de hoeve Fray Aldenhoven, die beweerden dat zij volgens het gemeen recht van bepaalde verplichtingen waren vrijgesteld. Het geschil werd gedurende vele jaren voortgezet en kwam pas onder abt Stralen tot een einde.

In het jaar 1564 voerde dezelfde prior een langdurig geschil met de burgers van de stad Rode over de oprichting en begiftiging van de kerk van die plaats. Deze kerk had tot dan toe geen eigen pastoor gehad, maar werd voor de zielzorg bediend vanuit de parochiekerk van Kirchrode, waarvan zij afhankelijk was.

Omdat de burgers van Rode echter een eigen kerk wilden bezitten, sloten zij een overeenkomst met de abt over de inkomsten en de goederen die vroeger aan de kapel Auf der Hoven hadden toebehoord, en over enkele andere renten die aan deze kerk waren verbonden.

De burgers droegen van hun kant bepaalde bijdragen bij, waaronder de niet geringe inkomsten van de broederschappen van Sint-Anna en Sint-Petrus, en van het altaar van Sint-Catharina, zoals uitvoeriger blijkt uit de akte die zich bevindt in het archief onder Herzogenrath, nummer 5.

Maar nauwelijks waren dertig jaar verstreken of de burgers begonnen de abt opnieuw over dezelfde zaak lastig te vallen, zoals hierna zal worden vermeld.

Op 21 juli van hetzelfde jaar werd door onbekende brandstichters het klooster van Rodenck, met de kerk, geheel in de as gelegd. Dit blijkt uit het gedenkboek van de prior van Rodenck.

In die tijd waren de kloostergebouwen reeds door ouderdom bouwvallig geworden. Daarom had de abt ze hersteld en voor het grootste deel opnieuw laten bouwen. Maar nu werden zij door deze brand opnieuw verwoest.

Later werd het klooster met hulp van de abten Stralen, Borpuysch en Duckweiler en van de aartsbisschop van Keulen herbouwd.

In het jaar 1565 bezocht dezelfde abt opnieuw het klooster van Rodenck, dat hij reeds eerder had bezocht.

In het daaropvolgende jaar liet hij een nieuwe klok voor de kerk gieten.

In het jaar 1571 werd een andere religieus naar het klooster gezonden, die zich echter zo ergerlijk gedroeg dat de abt hem moest terugroepen. Hij werd wegens zijn slechte levenswijze en ongehoorzaamheid uit het klooster verwijderd.

Zie de stukken betreffende Rodenck, nummer 8.

In het jaar 1566 werd het klooster bevrijd van de jaarlijkse betaling van zeven malder rogge uit de molen van Baelsbruggen, die vroeger aan de hertog van Brabant verschuldigd was.

Deze vrijstelling werd verkregen door bemiddeling van de abt van Sint-Maartensberg te Leuven.

Bladzijde 131 — 1592

Maar deze vrijstelling duurde niet langer dan tot het jaar 1590. Toen eiste de ontvanger van de koning opnieuw betaling van de rente. Zie de stukken betreffende Baelsbruggen, nummer 1.

Johannes Geer, een monnik van dit klooster, kocht de genoemde molen terug nadat deze in erfpacht was uitgegeven tegen een jaarlijkse rente van acht malder rogge en een halve malder haver, samen met enkele andere renten uit de goederen van de heer van den Holtz. Daarbij gold echter de voorwaarde dat het klooster steeds de vrijheid zou behouden om deze rente af te lossen.

De genoemde molen was vroeger voor een bepaalde rente aan de kanunniken van Aken overgedragen. Abt Johannes Wormbs betaalde die rente af en Johannes Koch, destijds pastoor, kocht haar in het jaar 1573 opnieuw terug. Zie de stukken betreffende Erospacht, nummer 9.

Wilhelmus Florin, pastoor te Baelen en regulier kanunnik van dit klooster, had zijn eerbiedwaardige vader verlaten en de abt van vele zaken beschuldigd.

Toen hij echter door de abt voor het gerecht werd gedaagd, moest hij, krachtens een uitspraak van de Brabantse Raad en na een plechtige herroeping en een nederige schuldbekentenis voor de rechtbank van Baelen, zijn beschuldigingen intrekken.

Hij werd bovendien gedwongen de abt om vergiffenis te vragen en diens eer te herstellen. Dit gebeurde in het jaar 1567. Zie hierover het document in het archief.

Nadat deze abt door zoveel rampen van brand en oorlog was getroffen en vernederd, kwamen allen die hem wilden kwetsen en benadelen tegen hem in verzet. Zij meenden dat hij als het ware ontbloot en van zijn bescherming beroofd was, en vielen hem met allerlei onrechtmatige rechtsvorderingen lastig.

Zo begon de heer van Heiden opnieuw een rechtszaak over een bepaalde dienstbaarheid die reeds in het jaar 1545 met zijn voorgangers was geregeld. In het jaar 1584 liet hij deze opnieuw opeisen door de heer van Gombach, en bij het gerecht van de heer van Setterich verkreeg hij gemakkelijk een gunstige uitspraak.

Maar toen de abt daartegen in beroep ging, werd die uitspraak vernietigd en werd de zaak opnieuw onderzocht. Toch werd zij niet definitief beëindigd, omdat de partijen zich niet konden verenigen.

Daarom bleef de kwestie nog vele jaren onbeslist. Zie de stukken betreffende Gombach, nummer 1.

In het jaar 1592 begon het klooster, op aandringen van de gemeenschap van Kirchrode, een proces over de belasting van zijn goederen.

De gemeenschap eiste namelijk dat het klooster zou bijdragen aan de belastingen die zij aan de krijgslieden moest betalen, evenals de overige kerkelijke en wereldlijke instellingen. Zij wilde geen rekening houden met de oude vrijstellingen van het klooster, dat zowel van belastingen als van andere lasten was vrijgesteld.

Het geschil werd door de rechtbanken behandeld en duurde voort tot de tijd van deze abt en diens opvolger. Door de toenemende eisen van de gemeenschap werd het steeds ingewikkelder.

Uiteindelijk werd onder abt Borpuysch een overeenkomst gesloten die het geschil beëindigde. Zie de stukken betreffende Kirchrode, bundel A, nummer 1.

Reeds eerder had het klooster van de goederen die tot de tienden van het dorp Schleibach behoorden, een tiende verkregen. Johannes Dammerscheidt, de vader van abt Leonardus, had deze tienden aan het klooster geschonken.

Maar na zijn dood begonnen zijn erfgenamen de schenking te betwisten.

Bladzijde 132 — 1597

De erfgenamen van de genoemde abt Leonardus beweerden dat de schenking ongeldig was en dat de tienden hun toebehoorden.

Daaruit ontstond een zeer hardnekkig geschil, dat voor bijna alle rechtbanken werd gevoerd. Uiteindelijk werd het in het jaar 1598 door een overeenkomst tussen beide partijen beëindigd, maar niet zonder grote kosten voor het klooster.

Johannes Weiler, de vader van D. Wilhelmus Weiler, destijds regulier kanunnik van dit klooster, had namelijk bij zijn huwelijk beloofd dat hij de genoemde tienden als bruidsschat zou geven. Daarom had hij zijn zoon naar dit klooster gezonden om er de professie af te leggen, in de verwachting dat het klooster dan geen aanspraak meer op de tienden zou maken en alle kosten voor de kleding, de professie en de studies van zijn zoon Wilhelmus zou dragen.

Toen hij echter inzag dat het klooster de tienden bleef opeisen, trok hij zijn eerdere belofte in. Hij probeerde zelfs te verhinderen dat zijn zoon in het klooster zou worden opgenomen.

Ook de tienden van de hoeve die bij de adellijke familie van Wallum of Herpusch behoorde, waren onderwerp van een langdurig geschil.

Dit geschil werd echter onder abt Matthias Stralen in het jaar 1601 beëindigd door betaling van zeshonderd daalders.

Zo bleef het dorp Schleibach van de verplichting tot betaling van de tienden bevrijd. Zie de betreffende oorkonden in het archief.

In het jaar 1597 ontstond een geschil met de burgers van Rode over het patronaatsrecht en het recht om een pastoor te benoemen.

D. Leonardus Cruchten, een bekwaam en rechtschapen man, was van het pastoraat van Doveren overgeplaatst naar dat van Rode, maar de abt had hem niet volgens de gebruikelijke voorschriften voorgedragen.

De burgers meenden daarom dat hun rechten waren geschonden en dat zij zelf bevoegd waren een pastoor te kiezen of voor te dragen.

Onder hen was vooral een zekere Heidertes Gendt, die de abt ervan beschuldigde het patronaatsrecht te hebben aangetast.

Hij beweerde dat dit recht vroeger aan de kapel Auf der Hoven had toebehoord en dat het daarna door het klooster was overgenomen.

De abt weerlegde deze beschuldiging gemakkelijk en toonde aan dat het patronaatsrecht van oudsher aan het klooster toebehoorde.

Het geschil werd uiteindelijk door een overeenkomst beëindigd. Zie de stukken betreffende Herzogenrath, nummer 5.

In de tijd van deze abt waren de altaren van Sint-Lucas en Sint-Dionysius in de kerk nog particuliere beneficies. Zij werden door wereldlijke geestelijken bediend, die hun inkomsten ontvingen uit de goederen waarmee deze altaren waren begiftigd.

Bovendien bestond in het klooster nog de oude gewoonte dat leerlingen uit de omgeving er onderwijs ontvingen. Zij werden gedurende enige tijd aan de religieuzen toevertrouwd en vervolgens naar andere scholen gezonden om hun opleiding voort te zetten.

Dit blijkt uit het register van abt Wormbs.

Ten slotte moet worden vermeld dat onder deze abt de paters jezuïeten meermaals het klooster bezochten.

Zij kwamen er om de religieuzen bij te staan en om in de moeilijke tijden van oorlog en godsdienstige verdeeldheid de katholieke godsdienst te bevorderen.

Bladzijde 133 — 1600

De paters, die onlangs de eerste stichting te Aquisgranum hadden aanvaard en wegens het ontbreken van een geschikte verblijfplaats nog in de kloostergebouwen van de kerk van Sint-Adalbert woonden, kwamen naar Rolduc. Dicht bij Aquisgranum stond namelijk een oud, verlaten klooster dat door niemand meer werd bewoond. Zij dachten dat het hun van nut kon zijn indien de paus hun dat zou willen schenken.

Toen echter een andere orde van religieuzen daarvan op de hoogte raakte, trachtte deze hen daarin te verhinderen. De deken van Aken, een bloedverwant van abt Wormbs, liet zich door hun raadgevingen bewegen en verdreef hen met geweld uit de kloostergebouwen.

Er waren namelijk commissarissen aangesteld om te onderzoeken of het klooster, zoals de paters beweerden, door de religieuzen verlaten was, of de goddelijke diensten er nog werden gevierd, of de abt de inkomsten ervan voor zichzelf gebruikte, en of de gebouwen in verval waren geraakt.

De commissarissen waren enkele priesters uit de omgeving, onder wie de pastoor van Bocholtz, die men gewoonlijk de substituut noemt, en de pastoor van Baelen.

Maar dit alles werd door de verklaring van de oudere religieuzen weerlegd.

Verder heb ik in de geschriften niets kunnen vinden, behalve dat het gerucht ging dat het klooster aan de jezuïeten zou worden overgedragen. Uit die tijd blijkt echter dat de jezuïeten zo bevriend waren met de heren van Rode dat zij ook later, ten tijde van abt Lamberts, gewoonlijk hierheen kwamen.

Abt Johannes Wormbs overleed op 25 mei 1600, nadat hij tweeënveertig jaar aan het hoofd van het klooster had gestaan.

Zijn erfgenamen waren zijn neven, allen behorend tot de familie van de heer Daes. Omdat zij door een overeenkomst met zijn opvolger waren overeengekomen dat zij de bezittingen zouden ontvangen, moesten zij zich daaraan houden.

Dat hij tegenover zijn bloedverwanten buitensporig toegeeflijk was, blijkt hieruit dat hij aan zijn broer, de heer van Bodenheim, voor een zeer geringe prijs de tienden van Lommersheim had afgestaan, ongeveer veertig jaar tevoren.

Daardoor had zijn opvolger het klooster met een schuld van meer dan duizend gulden belast aangetroffen.

Niettemin had hij gedurende de laatste tien jaren van zijn bestuur niets meer van deze inkomsten ontvangen.

Daarom stelde zijn opvolger, zoals hieronder zal worden verteld, tegen de erfgenamen een rechtsvordering in.

Bladzijde 134 — Matthias Stralen, achtentwintigste abt

In het jaar 1600 werd Matthias, naar zijn geboorteplaats Stralen genoemd, tot abt gekozen.

Hij was in die tijd pastoor te Herderen en had onder bisschop Gerardus van Groesbeeck van Luik vele moeilijke opdrachten met trouw vervuld.

Hij werd op 27 oktober aan de bisschop van Luik voorgesteld om de abtswijding te ontvangen.

Hij was de laatste abt van dit klooster die volgens de oude gewoonte door het kapittel werd gekozen. Na hem begonnen de koningen de abten te benoemen.

Bij zijn aantreden vond hij slechts drie religieuzen in het klooster: Urbanus de Hane, de prior, Johannes von der Maar en Wilhelmus Weiler.

Het klooster was bovendien zozeer verwoest dat het bijna niet meer bewoonbaar was. De gebouwen waren door de oorlogen vernield en de muren waren ingestort. Het was nauwelijks mogelijk er nog de goddelijke diensten te verrichten.

Hij was een godvruchtig en ijverig man en legde zich met grote zorg toe op het herstel van de kloostertucht en de kloostergebouwen.

Daarom besloot hij bekwame en geleerde mannen tot het klooster toe te laten, die niet minder dan hijzelf de oude tucht wilden herstellen.

Hij liet de religieuzen bijeenkomen en stelde hun voor dat zij zich schriftelijk zouden verbinden bepaalde statuten te onderhouden, volgens welke zij hun leven regelmatiger zouden inrichten.

Zij namen dit voorstel met grote bereidwilligheid aan, hoewel de oude statuten van het klooster grotendeels verloren waren gegaan of door brand waren vernietigd.

Daarom wendde de abt zich tot de abt van Sint-Gertrudis te Leuven en vroeg hem om de statuten van zijn klooster. Hij wilde deze gebruiken als grondslag voor de nieuwe kloosterregels.

Hij ontving een afschrift en paste deze statuten aan de omstandigheden van zijn eigen klooster aan.

Daarna stelde hij nieuwe voorschriften vast die betrekking hadden op de dagelijkse godsdienstoefeningen, de gemeenschappelijke maaltijden, de kleding, de gehoorzaamheid en het gemeenschappelijke leven.

Deze voorschriften werden door de religieuzen aanvaard en bleven lange tijd in gebruik.

Ook besloot hij, overeenkomstig de besluiten van het Concilie van Trente, dat de verschillende kloosters van onze orde nauwer met elkaar moesten samenwerken en een gemeenschappelijke regeling moesten hebben.

Daarom begon hij met de abt van Sint-Gertrudis te Leuven besprekingen over de oprichting van een congregatie van reguliere kanunniken.

Bladzijde 135 — 1606

Deze verklaarde echter dat dit veeleer iets was om te wensen dan om te hopen, en weigerde aan deze samenwerking deel te nemen.

Hij herstelde niet alleen de afgebrande gebouwen van dit klooster, maar richtte ook enige nieuwe gebouwen vanaf de fundamenten op, op de plaats waar men nu het nieuwe abtsgebouw ziet, dat in het jaar 1671 werd gebouwd.

Ook liet hij in het jaar des Heren 1606 ons gehele refectorium van Aken bouwen. De kosten daarvan kan men nog terugvinden in een bepaald rekeningboek.

Hij moest veel procederen met de bestuurders van de gemeenschap van Kirchrode over de belasting van de kloostergoederen, zoals onder deze abt verder zal worden verteld.

Ook met de bewoners van Freyaldenhoven over de jaarlijkse rente die wij daar bezitten; met de edelman Schylaert, drossaard van Bornheim, over een bepaald paard dat als erkenning van het leenheerlijke gezag over onze goederen in Bornheim moest worden geleverd; en met Arnoldus de Lommersheim over de belasting van onze tienden.

Al deze geschillen waren door zijn voorganger onopgelost achtergelaten. Zelf heeft hij ze beëindigd en de uitkomsten ervan aan zijn opvolger overgedragen.

Niettemin werd ook hij gedwongen enige rechtszaken te beginnen, omdat men hem in die moeilijke tijden hevig lastigviel.

In de eerste plaats ontstond een geschil met Arnoldus de Lommersheim over onze tienden, die reeds op het veld waren geoogst. Omdat deze beweerde dat zij door de lasten van de soldaten en andere verplichtingen zwaar waren belast, liet de abt de tienden naar onze schuren brengen. Toen hij bij die gelegenheid werd aangehouden, werd hij beschuldigd dat hij gedurende meer dan veertig jaren de genoemde tienden had opgeëist, hoewel zij reeds meer dan dertig jaren niet meer waren betaald.

Want zijn voorganger, Johannes Wormbs, had ze aan zijn broer, de heer van Bodenheim, voor slechts 150 gulden per jaar verpacht, hoewel zij meer waard waren.

Abt Stralen weigerde deze overeenkomst te erkennen en eiste dat de tienden weer tegen een behoorlijke vergoeding zouden worden verpacht.

Daarop werd tegen hem een proces aangespannen. Het geschil duurde verscheidene jaren en werd uiteindelijk door een overeenkomst beëindigd.

Zijn tegenstanders probeerden hem met alle middelen te dwarsbomen. Zij deden een beroep op hun familieleden en machtige vrienden en verspreidden allerlei beschuldigingen tegen hem.

Zij beweerden zelfs dat hij, toen hij pastoor te Herderen was geweest, ongeoorloofde betrekkingen met een zekere Agnes had onderhouden en dat hij met haar had samengewoond.

Bladzijde 136 — 1607

Zij beweerden bovendien dat hij met haar een ongeoorloofde verhouding had onderhouden. Maar toen zij werden opgeroepen om hun beschuldigingen voor het gerecht te bewijzen, zwegen zij en konden zij noch bij hemzelf, noch bij degenen die zijn godsdienstige levenswijze kenden, enig bewijs vinden.

Theodorus Billich, kanunnik van dit klooster en in de tijd van abt Wormbs pastoor te Lommersheim, was door de ketters van al zijn goederen beroofd, uit zijn ambt verdreven en in de gevangenis geworpen.

Omdat hij geen geld had om zichzelf vrij te kopen en ook niet wilde dat het klooster voor hem zou betalen, nam hij zijn toevlucht tot zijn abt. Deze gaf hem, met toestemming van het kapittel, een jaarlijkse rente van drie malder rogge uit Lommersheim.

Deze rente werd echter door de heer van Setterich betwist, die beweerde dat zij aan hem toebehoorde.

Daaruit ontstond een langdurig proces, dat nog onder abt Wormbs werd begonnen en later door diens opvolger werd voortgezet.

Toen de abt zijn rechten wilde verdedigen, werd hij zelfs met gevangenneming bedreigd.

Ook werd tegen de abt een proces gevoerd door de erfgenamen van Arnoldus de Lommersheim, die de jaarlijkse renten en de tienden van het klooster niet wilden betalen.

De abt verdedigde de rechten van het klooster met grote standvastigheid en liet zich niet door bedreigingen afschrikken.

Abt Wormbs had aan Nicolaus Dautzenberch, destijds pastoor te Doveren, toegestaan met een vrouw samen te leven en had hem zelfs de mogelijkheid gegeven ten gunste van haar en zijn kinderen een testament op te stellen.

Abt Stralen wilde deze schandelijke toestand niet langer dulden en verbood hem het samenleven voort te zetten.

Maar toen Nicolaus zich niet wilde onderwerpen, liet de abt hem uit zijn ambt verwijderen en stelde hij een andere religieus in zijn plaats aan.

De goederen die Nicolaus zich had toegeëigend, werden vervolgens aan het klooster teruggegeven.

Reeds vele jaren tevoren was het klooster van Sint-Mariëndaal, dat vroeger tot het klooster van Rolduc had behoord, van zijn moederabdij afgescheiden.

Dit was gebeurd door tussenkomst van de aartsbisschop van Keulen, die het klooster onder zijn bescherming had genomen.

Maar in het jaar 1607 ontstond hierover opnieuw een geschil.

De abt trachtte namelijk de oude rechten van Rolduc op dit klooster te herstellen.

Bladzijde 137 — 1614

Deze abt droeg ook grote zorg voor het beklagenswaardige klooster van Rodenck, dat hij, terwijl het nog maar nauwelijks hersteld was, niet kon verhinderen opnieuw in zijn vroegere, ergerlijke toestand te vervallen. Dit gebeurde door toedoen van een zekere Margaretha Oudlaerts, een religieuze van dit klooster, die tot overste was aangesteld en die, nadat zij het klooster had verlaten, met een edelman van Gynatten in het huwelijk trad. Zij werd de moeder van drie kinderen uit dit huwelijk. Zie de stukken betreffende Rodenck, nummer 9.

Omdat hij ook niet weinig problemen had met de uitgaven voor de pastorie te Eupen, die inmiddels als woning van de pastoor was ingericht en tegelijk diende als verblijf voor de schoolmeester en de leerlingen, probeerde een zekere rentmeester van de gemeenschap hem daaruit te verdrijven.

Aanvankelijk slaagde deze daarin. Maar door tussenkomst van de aartsdiaken werden de partijen uiteindelijk tot een overeenkomst gebracht. Zie de stukken betreffende Eupen.

Abt Matthias Stralen overleed op 8 mei 1614, nadat hij bijna veertien jaar op lofwaardige wijze het klooster had bestuurd.

Bladzijde 138 — Balduinus ab Horpusch, negenentwintigste abt

In het jaar des Heren 1614, op 12 juni, werd in de plaats van de overleden Matthias Stralen, wiens lichaam inmiddels was begraven, Balduinus ab Horpusch aangesteld, afkomstig uit een adellijke familie uit Ruckum in onze omgeving. Hij was de eerste van alle kanunniken die niet door een canonieke verkiezing, maar door een benoeming van de hertog van Brabant tot prelaat werd verheven.

Gedurende zijn bestuur beleefde het klooster een tijd van voorspoed. Onder de aartshertogen Albert en Isabella verkreeg het in de twaalf jaren die hem waren vergund, vrijstellingen van alle buitengewone belastingen.

Het eerste jaar van zijn waardigheid was hem echter ongelukkig gezind. Want in datzelfde jaar, 1614, veroorzaakte een hevige overstroming van de rivier de Worm, of liever de beek die langs de kloostermuren stroomt, grote schade. Het gebouw van het dormitorium, dat van daaruit tot aan de kerk liep, werd verwoest. [hier klopt iets niet]

Maar de abt liet het onmiddellijk herbouwen. Bovendien liet hij op zijn eigen kosten vele andere gebouwen voor het klooster oprichten. Hij voorzag de kerk van een fraaie versiering, liet een gemeenschappelijk altaar en een orgel vervaardigen, bouwde de grote kerktoren en voorzag deze van klokken. Hij verfraaide het klooster met vele herstellingen en bijzonder mooie schilderingen.

Daarbij werd hij echter door sommigen beschuldigd van buitensporige ijdelheid, omdat hij bij afzonderlijke werkzaamheden telkens zijn familiewapen liet aanbrengen, ook op plaatsen waar slechts geringe werkzaamheden waren uitgevoerd.

In het jaar 1615 sloot hij een overeenkomst met de gemeenschap van Kirchrode over de belasting van de kloostergoederen. Tijdens zijn bestuur werd dit geschil, dat reeds onder zijn voorganger was begonnen, beëindigd.

Hij kwam met de gemeenschap overeen dat de plaatsen binnen het kloostergebied, waaronder de zogenoemde Scher Beifang, met hun tienden van alle opgelegde lasten vrijgesteld zouden

blijven, evenals de overige goederen van het klooster. Wel moesten twee jukken land in de plaats van één juk worden meegerekend bij de verdeling van de lasten die aan de koning moesten worden betaald, maar niet bij de buitengewone belastingen. Tevens zou de zorg voor het onderhoud van de kloosterbossen behouden blijven.

Er werd slechts één uitzondering gemaakt: twee jukken bouwland en één juk akkerland moesten gezamenlijk bijdragen aan de lasten. Zie deze overeenkomst onder de oorkonden van het klooster, betreffende Kirchrode, bundel A, nummer 1.

Bladzijde 139 — 1615

Deze abt was een streng en ernstig man, die zich met groot gezag tegenover zijn ondergeschikten deed gelden, zoals de hierna volgende voorbeelden zullen aantonen.

De kloosters van Rodenck en Mariënthal hadden dringend hervorming nodig. De bisschop van Luik drong daarop aan voor het eerste klooster en de aartsbisschop van Keulen voor het tweede.

Omdat zij zagen dat dit werk noodzakelijk was en door de abt van Rolduc met de meeste kans op succes kon worden uitgevoerd, verlangden zij dat hij de genoemde kloosters zou bezoeken en daar de nodige verbeteringen zou invoeren.

De aartsbisschop van Keulen wees zelfs een zekere D. Weigels, een kanunnik uit Keulen, voor deze taak aan. Deze probeerde de clausuur en het gemeenschappelijke leven in het klooster van Mariënthal te herstellen. De religieuzen verzetten zich daar echter hevig tegen, omdat zij vreesden dat hun oude levenswijze zou worden aangetast.

Maar door tussenkomst van abt Balduinus werd hun verzet overwonnen en werd de hervorming doorgevoerd.

De aartsbisschop van Keulen stelde hem bovendien aan om de hervorming verder te begeleiden. Niettemin kon deze niet volledig worden voltooid.

Ook bezocht hij, samen met de bisschop van Luik, het klooster van Rodenck, waar de hervorming eveneens dringend noodzakelijk was. Maar ook daar slaagde men er niet in het gemeenschappelijke leven volledig te herstellen.

Er werden wel enige heilzame bepalingen vastgesteld, maar omdat de religieuzen de mogelijkheid behielden afzonderlijke maaltijden te gebruiken, of liever omdat hun dat werd toegestaan, en omdat zij om onbekende redenen niet tot het gemeenschappelijke leven werden verplicht, bleef de hervorming onvolledig.

Zie hierover de oorkonden betreffende de kloosters van Rodenck en Mariënthal.

Een zekere Laurentius Werius, van adellijke afkomst uit Luik, had in deze abdij de professie afgelegd. Hij was een eigenaardig en onrustig man, die de overige medebroeders wegens verschillen in taal en gewoonten voortdurend lastigviel.

Hij was bovendien zo hoogmoedig en lastig dat hij zijn medebroeders bij elke gelegenheid bespotte en kleineerde. Daardoor werd hij hun zo onverdraaglijk dat zij hem niet langer onder zich wilden dulden.

Toen Laurentius bemerkte dat men hem uit het klooster wilde verwijderen, verklaarde hij dat hij er nooit meer zou terugkeren.

De abt riep daarop het kapittel bijeen en ontnam hem, met algemene instemming, plechtig zijn plaats in de gemeenschap, met het besluit dat hij nooit meer zou worden opgenomen.

Laurentius had echter spoedig spijt van zijn daad. Door brieven van hemzelf en zijn ouders verzocht hij om vergiffenis en toestemming om terug te keren, maar hij kon deze niet verkrijgen.

Hij nam daarom zijn toevlucht tot de bisschop van Luik en trachtte langs juridische weg zijn terugkeer af te dwingen, maar tevergeefs.

De abt bleef onvermurwbaar tegenover de verzoeken, brieven en bedreigingen van de bisschop.

Daarom moest Laurentius drie jaar bij zijn ouders verblijven. Intussen verviel hij tot krankzinnigheid, waaraan hij in het jaar des Heren 1628 overleed.

Zie de stukken betreffende de kloostertucht, bundel C, nummer 19.

Bladzijde 140 — 1615

Casparus Beeck, een andere religieus van dit klooster, bezorgde deze abt veel moeilijkheden.

Hij was afkomstig uit Neuss en was in het jaar 1603 tot de orde toegelaten. In het jaar 1605 had hij onder abt Matthias Stralen zijn professie afgelegd.

Hij was een man met grote bekwaamheden, niet middelmatig onderlegd in de wetenschappen en zeer bedreven in het afhandelen van zaken. Maar hij had een overdreven hoge dunk van zijn verstand en geleerdheid. Omdat hij als prior van de gemeenschap was aangesteld, gebruikte hij zijn gezag tot ongehoorzaamheid en hardnekkigheid.

In het jaar 1607 werd hij naar het klooster van Sinnich gezonden om daar de taak van biechtvader te vervullen. Maar hij kon niet tot overeenstemming komen met de abdis en de religieuzen.

Daarom werd hij teruggeroepen naar het klooster van Mariënthal, waar hij zich eveneens niet naar behoren gedroeg.

In het jaar 1608 werd hij naar Baelen gezonden om de oude pastoor Walramus Blöcher bij te staan. Daar gedroeg hij zich, als men de getuigenverklaringen mag geloven, onkuis.

Hij ging namelijk zo vertrouwelijk met vrouwen om dat hij door allen een jezuïet werd genoemd, wat destijds zoveel betekende als een man die zich met vrouwen inliet. En als iemand tegenwoordig nauwgezet of jansenist wordt genoemd, betekent dat ongeveer hetzelfde als toen de beschuldiging dat een pastoor met een bijzit samenleefde.

In het jaar 1610 werd hij naar Eupen gezonden om daar als pastoor of vicaris werkzaam te zijn.

Maar hij werd tot het jaar 1612 verhinderd de pastorale werkzaamheden uit te oefenen, omdat een zekere Nicolaus de school die als pastorie diende niet wilde ontruimen, zoals men aanvankelijk had afgesproken.

Daaruit ontstonden verschillende moeilijkheden, die ertoe leidden dat Casparus het pastoraat tot het jaar 1619 bleef uitoefenen.

Hij kwam daarbij in conflict met de inwoners van die plaats over de katholieke godsdienst, die door de bevolking werd aangehangen en die hij met grote ijver trachtte te verdedigen.

In het jaar 1612 werd hij door een zekere Matthias Becker, een tegenstander van hem, bij de officiaal van Luik beschuldigd van een zeer ernstig misdrijf, namelijk dat hij zijn dienstmeid zwanger had gemaakt. Hij ontkende dit voortdurend en beweerde dat het kind van Matthias zelf was.

Op bevel van de officiaal werd hij 's nachts in de pastorie aangehouden en naar de gevangenis gebracht. Daar werd hij niet alleen over de genoemde beschuldiging ondervraagd, maar ook over vele andere zaken die men tegen hem had ingebracht.

Terwijl hij te Baelen als vicaris werkzaam was, werd hij opgeroepen om zich te verantwoorden, maar hij kon zijn vrijlating niet verkrijgen, zelfs niet door tussenkomst van abt Balduinus.

Uiteindelijk werd hij vrijgelaten en naar het klooster teruggeroepen.

Daar probeerde hij met allerlei juridische middelen zichzelf van de beschuldigingen te zuiveren. Tegelijkertijd spande de abt zich in om zijn eer en die van de kloostergemeenschap te verdedigen.

Casparus wilde echter niet naar het klooster terugkeren. Om zijn vrijheid te behouden, bleef hij zich jarenlang tegen zijn oversten verzetten.

Ook toen hij in het jaar 1621 naar het pastoraat van Lommersheim werd gezonden, gehoorzaamde hij niet zonder tegenstand.

Daar raakte hij verwikkeld in een conflict met een andere pastoor over enkele parochiale rechten en kerkelijke inkomsten. Hij hield zich echter niet aan de voorschriften die hem waren gegeven.

Bladzijde 141 — 1615

Hij probeerde zich te verzetten tegen de rechten van zijn parochianen en voerde met allen die zijn gezag betwistten processen.

Dit alles werd nog erger toen hij met de erfgenamen van Wormbs een geschil begon over de tienden van Lommersheim, waardoor het klooster grote schade dreigde te lijden.

Abt Balduinus vervolgde de zaak streng en verdedigde de rechten van het klooster.

Toen Casparus vernam dat zijn proces te Brussel aanhangig was, probeerde hij te verhinderen dat de genoemde tienden in het geschil zouden worden betrokken.

Hij beweerde namelijk dat een deel van de tienden aan het pastoraat toebehoorde. Abt Stralen had deze echter, samen met de kloostergoederen, van de erfgenamen van Wormbs teruggekregen en tegen hun aanspraken verdedigd.

Daarom kon Casparus deze rechten niet langer van de erfgenamen van Wormbs opeisen. Hij richtte zijn eisen nu tegen de abt zelf en probeerde, onder het voorwendsel de rechten van zijn pastoraat te herstellen, door gerechtelijke uitspraken een deel van de tienden te verkrijgen.

Hij maakte zowel abt Balduinus als de medebroeders die met hem samenwerkten verdacht. Uiteindelijk werd hij, door zijn eigen beschuldigingen en die van zijn tegenstanders, zozeer in het nauw gebracht dat hij door de kerkelijke overheid werd veroordeeld.

Maar door brieven en door bemiddeling van anderen probeerde hij opnieuw gunstiger voorwaarden te verkrijgen.

Daarna ontstond een nieuw geschil, toen hij in het jaar 1633, onder het voorwendsel een oude schuld te innen, de teruggave eiste van de jaarlijkse tienden die hij volgens zijn zeggen aan het pastoraat verschuldigd achtte.

Niet tevreden met deze eis, wilde hij bovendien alle tienden die het klooster sinds de eerste schenking had ontvangen, terugvorderen, met de verplichting aan de pastoor een passend deel daarvan af te staan.

Hieruit ontstonden opnieuw rechtszaken en kerkelijke procedures, die hij nog lange tijd voortzette.

Intussen werd hij door een ander ongeluk getroffen. Zijn vrienden drongen erop aan dat hij beter voor zijn gezondheid moest zorgen en zich een ruimere en gemakkelijker woning moest verschaffen.

Hij besloot daarom een nieuwe kamer te laten bouwen. Tot dan toe had hij immers met zijn dienstmeid en haar gezin in een zeer kleine woning verbleven.

Toen hij aan dit werk begon, werd hij door een zekere ziekte getroffen, die volgens zijn eigen verhaal was ontstaan door de ongezonde lucht.

Hij riep een chirurgijn uit Keulen te hulp, die hem behandelde.

Kort na zijn terugkeer naar de pastorie werd zijn dienstmeid door dezelfde ziekte getroffen. Zij werd naar Keulen gezonden om door dezelfde arts te worden behandeld, wiens bekwaamheid hij reeds had leren kennen.

Wat gebeurde daarna?

Er werd verspreid dat de dienstmeid van de pastoor aan een venerische ziekte leed en dat zij naar Keulen was gezonden om daarvan te worden genezen.

Daarom ontstond het gerucht dat ook de pastoor in het voorafgaande jaar door dezelfde ziekte was getroffen.

Dit gerucht vond niet alleen geloof bij het gewone volk, maar ook bij abt Balduinus, die reeds eerder tegen Casparus was ingenomen.

Bladzijde 142 — 1616

Reeds tevoren was er immers een vermoeden ontstaan dat hij met de gezinnen van de pastoors te Baelen en Eupen ongeoorloofde omgang had gehad.

Wat nog meer? Nadat de officiaal van Luik van deze geruchten op de hoogte was gebracht, en omdat er bovendien bepaalde beschuldigingen tegen hem waren ingebracht, werd Casparus door allen als verdacht beschouwd.

Hij werd voor de officiaal van de aartsbisschop van Keulen gedaagd en, toen hij daarheen was gekomen, werd hij ondervraagd.

Men beschuldigde hem ervan dat hij zich niet naar behoren als religieus gedroeg en dat hij de regels van zijn orde had overtreden.

Bovendien werd hem verweten dat hij de abt in zijn brieven met harde en beledigende woorden had aangevallen.

Hij antwoordde dat hij zijn abt nooit had beledigd en dat hij alleen had geschreven om zijn eigen onschuld te verdedigen.

De officiaal achtte zijn antwoorden echter onvoldoende en liet hem gevangenhouden.

Hij werd naar Keulen overgebracht en bleef daar lange tijd in bewaring.

Toen hij in het jaar 1644 naar dit klooster werd teruggebracht, werd zijn kamer in een gevangenis veranderd.

Gedurende vele jaren verbleef hij daarin, voortdurend klagend en treurend. Hij verliet haar nooit.

Zo veranderde hij zijn noodzakelijke gevangenschap in een vrijwillige afzondering. Hij vierde in zijn kamer de mis en wilde daar niet meer vandaan gaan, hoewel abt Winandus Lamberts, onder wiens bestuur hij nog leefde, hem toestemming gaf om vrijuit te gaan.

Hij overleed in het jaar 1654, nadat hij bijna vijftig jaar geprofest religieus was geweest.

Zie de stukken betreffende Eupen, nummer 4, en Lommersheim, nummer 11, bundel D.

In het jaar 1616 liet abt Balduinus te Pompenswerck een kolenmijn openen. Hij liet er een nieuwe mijngang graven en bracht daarmee de steenkoolwinning tot ontwikkeling.

Deze steenkool werd niet alleen voor het klooster gebruikt, maar ook verkocht aan de inwoners van de omgeving.

Daaruit ontving het klooster jaarlijks aanzienlijke inkomsten.

Reeds onder abt Leonardus Dammerscheidt had het klooster het recht op de steenkoolwinning verkregen.

Toen deze namelijk een zeker allodiaal goed, ofwel een gebied aan de rivier de Worm, dat zich langs de weg naar Aken uitstrekte, had verworven, verkreeg hij daarmee ook de rechten op de ondergrondse steenkool.

In het jaar 1539 had hij deze rechten aan landbouwers verpacht, onder voorbehoud van het recht van het klooster om de steenkool te winnen.

Daarom werd deze steenkool als eigendom van het klooster beschouwd.

Zie hierover de oorkonden onder de titel Kohlwerck.

Bladzijde 143 — 1630–1635

In het jaar 1626 moest abt Balduinus een proces voeren tegen een zekere Balthasar Sauelberg over een erfelijke rente. Deze beweerde dat de abt hem uit bepaalde goederen een jaarlijkse betaling verschuldigd was.

De abt bestreed deze eis en het geschil werd uiteindelijk in het jaar 1632 door een overeenkomst beëindigd, zoals uit de hierboven genoemde stukken blijkt.

Deze abt bevrijdde het klooster niet alleen van alle zware schulden waarmee het belast was, maar verwierf ook de heerlijkheden Kirchrode en Merkstein, zodat zij voortaan als tijdelijke bezittingen onder de abten zouden staan.

De heerlijkheid Kirchrode werd voor de helft van de koning gekocht voor vijfduizend zeshonderd gulden. De heerlijkheid Merkstein werd in het jaar 1630 voor vijfduizend zeshonderd gulden verworven van de erfgenamen van de vroegere heer.

Tot die tijd had de abt met al zijn onderdanen de lasten van de gemeenschap van Rode gedragen.

Daarom moest hij ook het recht op de heerlijkheid van Rode verdedigen tegen de drossaard van Rode, die beweerde dat de beide dorpen Merkstein en Noppenberg onder zijn rechtsmacht vielen.

Deze rechtszaak werd uiteindelijk beëindigd doordat de abt in het jaar 1633 zijn wettige rechten erkend zag.

In dezelfde onrustige tijd werd Limburg, evenals de gehele provincie Limburg, door de Hollanders bezet.

In het jaar 1633 werd door de edelen van het land een eed van trouw geëist.

Abt Balduinus weigerde echter samen met de overige pastoors deze eed af te leggen. Hij wilde zich niet verbinden aan de vijanden van de koning van Spanje.

Daarom werd hij met de andere pastoors gevangen genomen.

Men vroeg hun of zij bereid waren de eed af te leggen. Zij antwoordden dat zij daartoe niet konden besluiten zonder hun geweten te schenden.

Daarop werden zij vrijgelaten, maar zij moesten beloven geen vijandige handelingen tegen de nieuwe machthebbers te ondernemen.

Intussen werden de goederen van het klooster door de oorlog zwaar getroffen.

Vooral de abten Duckweiler en Lamberts ondervonden later de gevolgen van deze rampzalige tijden.

Abt Balduinus overleed in het jaar des Heren 1635, nadat hij twintig jaar met de grootste voorspoed het klooster had bestuurd.

Hij liet het klooster achter in zeer moeilijke omstandigheden door de oorlog met de Hollanders.

Deze oorlog was er ook de oorzaak van dat abt Stralen, die tot zijn opvolger was benoemd, lange tijd verhinderd werd zijn ambt te aanvaarden.

Na zijn dood ontstond een vacature die bijna tien jaar duurde. Pas in het daaropvolgende jaar kon de nieuwe abt zijn plaats innemen.

Niet alleen de religieuzen van dit klooster, maar ook de pastoors en priesters van de gehele provincie Limburg waren in deze tijden gedwongen hun woonplaatsen te verlaten.

Bladzijde 144 — 1635

Zij moesten naar de naburige gebieden vluchten om niet door de Hollanders gevangengenomen te worden. Dezen hadden namelijk enkele van hun geestelijken of predikanten, die door de Spanjaarden slecht waren behandeld en naar Breda waren weggevoerd, als voorwendsel aangevoerd.

Daarom namen zij ook de katholieke priesters gevangen en voerden hen naar het Limburgse gebied om hen daar gevangen te houden, met het voornemen hen uit te wisselen tegen de vier katholieke priesters die in de gevangenis van Geertruidenberg werden vastgehouden.

Onder deze vier bevonden zich de abt van Rolduc en de deken van Val-Dieu.

Bladzijde 145 — Casparus Duckweiler, dertigste abt

In het jaar 1637 volgde uiteindelijk Casparus Duckweiler hem op. Alle stemmen van het kapittel vielen op hem. Omdat men echter niet langer durfde te wachten, werd hij door de katholieke koning zelf tot abt benoemd.

Hij was afkomstig uit de familie Werden, die in die tijd bij de keizerlijke rechtbank van het hertogdom Gelre en het graafschap Zutphen in hoog aanzien stond.

Dat hij werd gekozen, was niet zonder reden. Want kort na het overlijden van de vorige abt had de koning de vrijheid van verkiezing ingetrokken. Toen deze later weer werd toegestaan, waren allen het eens over hem, die de koning boven alle anderen tot abt had willen benoemen.

In de jaren 1635 en 1636 roeide een hevige pestepidemie in de gehele omgeving een groot aantal mensen uit. Ook vier van onze pastoors werden erdoor getroffen.

In het jaar 1635 overleed de zeer prijzenswaardige pastoor van Eupen, D. Johannes Vinck. In het jaar 1636 overleden drie anderen: D. Theodorus Pighler, pastoor te Henri-Chapelle, Henricus Wyllemberg, pastoor te Doveren, en Johannes Paurenberg, pastoor te Lommersheim. Zij waren allen kanunniken van dit klooster.

Maar omdat het aantal leden van dit klooster door de dood tot zo'n klein aantal was teruggebracht, dat men zelfs niet meer voor de afzonderlijke pastoraten uit de eigen gemeenschap een pastoor kon aanwijzen, gebeurde het dat gedurende lange tijd het bestuur van deze plaatsen aan anderen moest worden toevertrouwd.

Zo werd een zekere Petrus in Baelen aangesteld, die het ambt van pastoor daar vervulde. Hij was echter niet in staat zijn taak naar behoren uit te oefenen en bezorgde de inwoners veel ergernis.

Een andere wereldlijke priester kreeg de zorg voor Baelen en Eupen tegelijk. Hij liet de dagelijkse bediening over aan kapelaans, die op zon- en feestdagen de kerken bezochten en op de eerste en tweede dag de mis vierden. Op de derde dag werd slechts de hoogmis opgedragen, of iets anders wat voor de gehele dag als voldoende dienst werd beschouwd.

Daardoor werden de parochianen, die van de aanwezigheid en het onderricht van hun pastoor verstoken waren, aan hun lot overgelaten.

Niettemin probeerde abt Casparus zo spoedig mogelijk de verlaten pastoraten weer van geestelijken te voorzien.

Daarom benoemde hij voor het pastoraat van Eupen een zekere D. N. Stuart, een man die dit ambt bijzonder waardig was en die gedurende vele jaren met grote liefde voor de zielen en met veel lof zijn pastorale taak had vervuld.

Hij werd later echter gedwongen het pastoraat van Eupen te verlaten. In zijn plaats werd een zekere Theodorus Vunder aangesteld, die uit de omgeving afkomstig was. Deze bleek echter minder geschikt, zodat hij na korte tijd weer werd vervangen.

Vervolgens werd een andere wereldlijke priester, Johannes Fridericus Joestens, aangesteld, die in het jaar 1656 het pastoraat verkreeg.

Bladzijde 146 — 1637–1638

Deze Johannes Fridericus Joestens was in het jaar 1656 door abt Casparus aangesteld, nadat hij in het jaar 1651 door abt Winandus Lamberts van het pastoraat van Baelen was overgeplaatst.

Hij had zich door zijn onrustige aard en zijn conflicten met de parochianen zo gehaat gemaakt, dat hij uit de katholieke gemeenschap werd verwijderd en naar Holland vertrok.

Daar leefde hij enige jaren en probeerde vervolgens opnieuw in het klooster terug te keren.

Het pastoraat van Lommersheim werd verkregen door een zekere D. Jacobus de Ruitheim, die daar eerder landdeken was geweest.

Het pastoraat van Doveren werd opgedragen aan D. Johannes Sellarius, voorheen kapelaan van Johannes de Weerde. Hij had het pastoraat in het jaar 1638 aanvaard en liet het in het jaar 1682 aan zijn opvolger na, nadat hij het gedurende vele jaren zowel in geestelijke als in wereldlijke aangelegenheden met grote ijver had bestuurd.

Overigens kan men nauwelijks zeggen hoe rampzalig de tijd van het bestuur van deze abt was, niet alleen voor het klooster, maar ook voor het gehele vaderland.

Want de Hollanders voerden oorlog tegen de katholieke koning en bezwaarden het land met zeer zware belastingen, inkwartieringen, voedselvorderingen, afpersingen en andere lasten.

Ook de koning van Spanje eiste aanzienlijke geldsommen voor de noodzakelijke uitgaven van de oorlog.

Daarbij kwamen de plunderingen en vernielingen door soldaten. Zij maakten geen onderscheid tussen vriend en vijand, en lieten het land in grote ellende achter.

Bovendien werd het land geteisterd door de troepen van de hertog van Lotharingen, die door de koning van Frankrijk uit zijn hertogdom was verdreven, en door de troepen van de prins van Condé, die eveneens tegen die koning was opgestaan.

Zij waren voor het vaderland niet minder schadelijk dan de vijanden zelf.

De provincie kon zich slechts van de troepen van de hertog van Lotharingen bevrijden door betaling van vijfhonderdduizend Brabantse gulden.

Want deze hertog van Lotharingen had de koning, onze katholieke vorst, zijn hulp tegen de vijand aangeboden in ruil voor een jaarlijkse toelage van 312.500 gulden, die uit de belastingen van het hertogdom Limburg moest worden betaald.

Toen hij vanaf het jaar 1640 Limburg in naam van de katholieke koning bezet hield, gedroeg hij zich als een bezetter. Zijn soldaten plunderden het land en dwongen de inwoners tot het betalen van allerlei heffingen.

Om zich van deze lasten te bevrijden, werd in het jaar 1649 tussen de standen van de provincie en de aartshertog Leopold een overeenkomst gesloten.

Daarin werd bepaald dat de provincie de hertog van Lotharingen vijfhonderdduizend gulden zou betalen, en dat de koning van Spanje alle lasten die hij gedurende de voorafgaande vijf jaren aan de provincie had opgelegd, zou kwijtschelden.

Op die manier zou de provincie gedurende vijf jaar vrij blijven van alle buitengewone belastingen en van de verplichting tot inkwartiering en onderhoud van soldaten.

Maar ook het klooster moest zijn aandeel leveren in de betaling van de vijfhonderdduizend gulden, zonder dat het daarvoor van de overige lasten werd vrijgesteld.

Bladzijde 147 — 1639–1642

Toen later door de Hollanders een bedrag van meer dan vijfhonderdduizend gulden werd geëist, zodat de oorlogslasten onder deze abt tot een ongekende hoogte stegen, werd de toestand nog erger.

In de jaren 1639 en 1640 moest men een proces voeren tegen de baron van Gimborch over het jachtrecht.

Hij beweerde dat onze jagers hem schade hadden berokkend door met honden en netten te jagen in het bos dat de abdij bezat in het district van Ubach.

Door de Raad van Brabant werd hij niet alleen veroordeeld tot teruggave van de afgenomen zaken, maar ook tot vergoeding van de gemaakte kosten.

Tegen de inwoners van Lommersheim werd een proces gevoerd omdat zij weigerden de kloostertienden te betalen en aan de openbare lasten bij te dragen.

Tegen de gemeenschap van Broeck werd geprocedeerd omdat zij probeerde ons dorp Schleibach te belasten met heffingen op handel en vruchten, die men gewoonlijk Gewinn und Gewerbsteuer noemt.

Maar omdat de gemeenschap vroeger aan hertog Willem had beloofd het klooster van zulke lasten vrij te stellen, werd haar deze aanspraak ontzegd.

Tegen de bewoners van Ottenweier werd geprocedeerd omdat zij zich bepaalde rechten in het bos bij Alten-Merken hadden toegeëigend die hun nooit eerder waren toegestaan. Hun poging werd door hertog Willem afgewezen.

Tegen de heer van Bornheim werd eveneens een proces gevoerd, omdat hij beweerde dat bepaalde goederen van het klooster bij hem in leen moesten worden gehouden en dat hij daarvoor een jaarlijkse betaling kon eisen.

Hij werd in het ongelijk gesteld en veroordeeld tot betaling van de proceskosten.

In al deze en vele andere zaken van het klooster trad abt Casparus met grote ijver op.

Hij zorgde er vooral voor dat na de dood van D. Winandus Lamberts, die in het jaar 1647 als coadjutor was aangesteld, een geschikte opvolger zou worden gekozen.

Hij had namelijk ingezien dat het noodzakelijk was iemand aan te wijzen die hem in zijn hoge leeftijd kon bijstaan en het bestuur van het klooster na zijn dood zou kunnen overnemen.

Daarom werd op het feest van Sint-Augustinus Winandus Lamberts, een kanunnik van dit klooster en een man die algemeen bekendstond om zijn bekwaamheid, tot coadjutor van de abt gekozen.

In het jaar 1647 had de katholieke koning bepaalde heerlijkheden of gebieden, die hij in het jaar 1630 als onderpand voor een geldsom aan zijn schuldeisers had overgedragen, opnieuw te koop aangeboden.

Toen de baron van Gimborch, ontvanger van de Brabantse gulden, dit vernam, bood hij de koning namens abt Balduinus een bedrag aan om de heerlijkheid Merkstein te verkrijgen.

Hij achtte het voor het klooster van groot belang dat deze heerlijkheid niet in handen van vreemden zou vallen.

Bladzijde 148 — 1647

De aanleiding hiervoor was dat de inwoners van Merkstein zelf begonnen waren te beweren dat zij het recht hadden hun tienden aan de abt te onthouden en de koninklijke belastingen niet te betalen.

Zij werden daarbij gesteund door de Raad van Brabant, die bij een voorlopig vonnis had bepaald dat de inwoners van de gemeenschap niet tot betaling van de tienden konden worden gedwongen zolang hun vrijstelling niet definitief was beoordeeld.

Toen Casparus dit vernam, begreep hij dat zijn tegenstanders met alle mogelijke middelen zouden proberen het klooster zijn rechten te ontnemen.

Daarom besloot hij de koning een aanzienlijk bedrag aan te bieden om de heerlijkheid te verwerven.

Omdat hij echter niet meer geld kon bijeenbrengen dan de prior van het klooster had voorgesteld, en omdat hij weinig steun van zijn medebroeders ondervond, zag hij zich genoodzaakt een deel van de kloostergoederen te verpanden.

Hij wendde zich tot enkele van zijn vrienden en slaagde erin een bedrag van drieduizend gulden bijeen te brengen.

De koning verlangde echter een veel hoger bedrag.

Uiteindelijk werd een overeenkomst gesloten waarbij de abt de heerlijkheid voor zesduizend gulden zou verkrijgen, onder voorbehoud van een jaarlijkse betaling.

De abt en zijn opvolgers zouden deze heerlijkheid onder het wereldlijke gezag van de abdij van Rode behouden.

Ook werd bepaald dat de koning haar niet aan een ander zou mogen verkopen of verpanden.

Dit alles werd door de koning aanvaard en in een overeenkomst met de abt vastgelegd.

Nicolaus de Merkstein, die beweerde aanspraak te hebben op een deel van de tienden van de baron van Gimborch, bracht daartegen bezwaren in.

Na langdurige onderhandelingen werd de zaak uiteindelijk geregeld door een betaling van vijfduizend zeshonderd gulden.

Daarbij werd overeengekomen dat het klooster de heerlijkheid tot het jaar 1664 zou behouden en dat de koning gedurende die tijd niet tot terugkoop zou overgaan.

Ook werd afgesproken dat eventuele geschillen voor de bevoegde rechtbanken zouden worden gebracht.

De vrede tussen de katholieke koning en de Hollanders duurde tot het jaar 1648. In dat jaar werd in Westfalen tussen hen vrede gesloten.

Maar deze vrede was voor de abdij zeer schadelijk.

Want hoewel de vijandelijkheden ophielden, bleven de Hollanders de plaatsen bezet houden die zij tijdens de oorlog hadden ingenomen.

Daaronder bevonden zich ook de gebieden van Dalhem, Valkenburg en 's-Hertogenrade, evenals de heerlijkheden en plaatsen die tot het land van Rode behoorden.

De Hollanders namen deze gebieden in bezit en stelden er eigen ambtenaren aan.

Daarom werd bij de vredesonderhandelingen bepaald dat de betwiste gebieden voorlopig onder het gezag van de bestaande bezetters zouden blijven, totdat een definitieve regeling zou zijn getroffen.

Bladzijde 149 — 1649–1650

Deze voorlopige regeling zou van kracht blijven totdat de geschillen in de Kamer van de Staten-Generaal door de daartoe benoemde rechters zouden zijn onderzocht en beslist.

De betrokken partijen moesten hun aanspraken voorleggen en het oordeel van deze rechters afwachten.

Maar terwijl deze kwesties over de verdeling van de gebieden nog niet waren opgelost, werd het land voortdurend door de Hollanders belast.

De inwoners moesten zware heffingen, inkwartieringen, voedselvorderingen en andere lasten dragen.

Zij werden bovendien gedwongen gehoorzaamheid te betuigen aan twee verschillende heren, die elk aanspraak maakten op hetzelfde gebied.

De abdij van Rode werd in die tijd zwaarder getroffen dan vrijwel alle anderen.

Want niet alleen werden haar goederen in de gebieden van beide partijen aangeslagen, maar bovendien werden haar onderdanen en pachters voortdurend door de soldaten lastiggevallen.

Haar bossen werden vernield, haar inkomsten verminderd en haar eigendommen geroofd.

In het jaar 1649 werd in opdracht van de Staten van Holland een edict uitgevaardigd en in de drie landen van Overmaas bekendgemaakt.

Daarin werd bepaald dat alle goederen van kloosters, kerken en geestelijken, evenals tienden, renten, inkomsten en heerlijkheden, moesten worden aangegeven.

Ook moesten de geestelijken hun bezittingen en rechten opgeven en daarvan schriftelijke bewijzen overleggen.

Het doel was dat al deze goederen onder toezicht van de overheid zouden worden gesteld en dat hun inkomsten zouden worden gebruikt voor het onderhoud van de nieuwe kerkelijke instellingen.

De Hollanders namen daarop de bezittingen van de abdij in het land van Rode in beslag, evenals de heerlijkheden Kirchrode en Merkstein.

Zij maakten zich meester van de inkomsten, pachten, tienden, renten en andere goederen van het klooster.

Zelfs de bomen die nodig waren om brandhout voor de kloosterkeuken te verkrijgen, werden door hen opgeëist.

Pas na veelvuldig aandringen van de Spaanse koning en andere bevriende vorsten werd toegestaan dat de kloosters een gedeelte van hun goederen en inkomsten mochten behouden.

Daarvoor moesten zij echter jaarlijks een zeer grote geldsom aan de Hollanders betalen.

Intussen overleed abt Casparus, die in het jaar 1650, toen hij naar een klooster op het platteland van Keulen was gegaan, door jicht en koorts werd getroffen.

Hij stierf op 10 december 1650, in het veertiende jaar van zijn bestuur.

Zijn lichaam werd naar de abdij teruggebracht en volgens de gebruikelijke plechtigheden begraven.

Tegelijkertijd met deze abt hield ook het klooster van Rodenck in het hertogdom Gulik op te bestaan.

Dit klooster hadden de hertogen van Gulik tijdens de vredesonderhandelingen in Westfalen in eigendom verkregen, samen met de Hollanders, die het voortaan als hun blijvend bezit beschouwden.

Bladzijde 150 — 1650

Alle kerkelijke goederen, waaronder ook die van het klooster van Rodenck, werden verkocht. Alleen werd bepaald dat uit de opbrengst in het onderhoud van de religieuzen en in een levenslange toelage voor de novicen moest worden voorzien.

Zeer te betreuren is het lot van dit ongelukkige klooster, dat zelfs onder een katholieke vorst zulk een ramp heeft moeten ondergaan.

Daarbij kwam nog een andere bijzonder betreurenswaardige omstandigheid: door de erfgenamen van de uitgestorven kloostergemeenschap werd een zekere erfelijke opvolging opgeëist, die tot een voortdurend geschil aanleiding gaf, wegens hun eigen onregelmatige aanspraken.

D. Winandus Lamberts, die destijds prior was, zorgde er evenwel voor dat de authentieke documenten van dit klooster tijdig in veiligheid werden gebracht.

Voordat de oorspronkelijke stukken door de Hollanders konden worden weggehaald, liet hij ze naar de abdij overbrengen, samen met de kostbare kist waarin zij werden bewaard en die aan de Heilige Maagd was gewijd.

Daar worden zij tot op de huidige dag bewaard.

Je hebt gelijk. Je hebt veertien bladzijden (151–164) aangeleverd, en ik had ze allemaal moeten vertalen, niet alleen het grafschrift op bladzijde 164.

Hieronder volgt de Nederlandse vertaling, in de oorspronkelijke volgorde, met behoud van de jaartallen, persoonsnamen en historische bijzonderheden. Ik laat het commentaar achterwege.

Bladzijde 151 — Winandus Lamberti, 31e abt

Winandus Lamberti, eenendertigste abt, de redder van het klooster Rolduc.

Samen met het klooster van Hodonck zou ook deze abdij vrijwel zeker door de uiterste ellende zijn getroffen, indien God haar niet ten slotte uit de dreigende ondergang had gered. Want juist toen die ellende haar hoogtepunt had bereikt en bovendien in dezelfde tijd verschillende goederen van de abdij in gevaar verkeerden, werd deze abt aangesteld. Hij was een man van bijzondere waardigheid, die gedurende zijn bestuur, door zijn beleid, zijn grote standvastigheid, zijn ijver voor de kloostertucht en zijn zorg voor het behoud van de bezittingen, de abdij uit de uiterste nood heeft geholpen.

Onmiddellijk na het overlijden van de vorige abt kwamen de kloosterlingen, hoewel zij slechts met weinigen waren, bijeen. Zij beraadslaagden en besloten eensgezind de heer Winandus Lamberti, die zich toen in Den Haag bevond om de zaken van de abdij te behartigen, tot hun abt te kiezen.

Om te voorkomen dat hun verkiezing door de Hollanders zou worden verhinderd, stuurden zij zonder uitstel de secretaris van het klooster met de stemmen en de overige vereiste stukken naar Den Haag, opdat hij Winandus van zijn verkiezing in kennis zou stellen.

Toen deze het bericht ontvangen had, begaf hij zich eerst naar Brussel. Daar vertrouwde hij zich geheel toe aan de wil van God en legde hij zijn zaak voor aan de heer De Brune, gezant van de katholieke koning. Vervolgens vertrok hij naar Den Haag. Nadat hij de nodige aanbevelingen had verkregen en zich door middel van de aartshertog Leopold met de Brusselse autoriteiten had verstaan, verkreeg hij zonder moeilijkheden de benoeming tot prelaat.

Hij wachtte daarbij niet op de gebruikelijke plechtigheden en begaf zich zo spoedig mogelijk naar zijn klooster, waarvan hij het bestuur op zich nam.

Toen de Hollanders van de dood van de abt vernamen, verboden zij de kloosterlingen uitdrukkelijk tot een nieuwe verkiezing over te gaan. Zij verklaarden dat zij alles wat zonder hun toestemming zou worden ondernomen, als ongeldig zouden beschouwen. Hun optreden kwam echter te laat: de abt had zijn benoeming inmiddels verkregen.

Bladzijde 152 — 1651

Omdat men echter niet langer op de beloofde toestemming van de Hollandse bestuurders kon wachten, dreigde het klooster geheel van het beheer over zijn bezittingen te worden uitgesloten. De bestuurders van onze gewesten hadden namelijk besloten dat de geestelijken van onze abdij noch de inkomsten, noch het beheer van hun goederen zouden mogen behouden.

Daarom moest abt Winandus een heel jaar lang moeite doen om het beheer van die goederen terug te verkrijgen. Door zijn vasthoudendheid en door de hulp van vrienden slaagde hij erin de tegen hem gerichte maatregelen te verzachten. Daarbij ondervond hij steun van enkele Hollandse functionarissen, die de belangen van de abdij gunstig gezind waren.

Inmiddels was door de Staten besloten dat de goederen van het klooster in beslag genomen zouden worden en dat de opbrengsten daarvan aan de overheid zouden toevallen. De afgevaardigden van Holland en West-Friesland ontvingen echter brieven van de abt, waarin hij zijn rechten uiteenzette.

Ook wendde hij zich tot de heer Feulenborch, die namens de provincie Limburg optrad. Hij trachtte de afgevaardigden ervan te overtuigen dat de rechten van het klooster niet mochten worden geschonden.

Omdat hij wist dat de Hollanders zich niet gemakkelijk aan hun toezeggingen zouden houden, zocht hij bovendien de steun van de keurvorst van de Palts. Deze ontving hem welwillend en gaf hem aanbevelingsbrieven, waarvan hij later tijdens zijn reizen naar Holland gebruik kon maken.

Toen hij naar Den Haag was teruggekeerd, werd hij door de raad van Amsterdam en andere afgevaardigden ontvangen. Na verschillende besprekingen kreeg hij de toezegging dat het beheer van zijn goederen aan hem zou worden teruggegeven, mits hij aan bepaalde voorwaarden voldeed.

Daarop werden de Hollandse bestuurders en hun commissarissen verzocht de zaak nader te onderzoeken. Na overleg bevestigden zij hun eerdere toezegging. De abt verkreeg uiteindelijk door tussenkomst van de Amsterdamse burgemeester De Bicker een gunstige beslissing, zij het niet zonder zware lasten.

Want hij werd verplicht jaarlijks achthonderd rijksdaalders te betalen voor het onderhoud van de hervormde predikanten, uit de goederen van het klooster.

Dit alles geschiedde tegen het einde van december 1651.

Vervolgens keerde de abt naar zijn klooster terug. Daar werd hij ontvangen door de heer Drosgardo, de Hollandse bestuurder, en door de ontvanger Marcelis Thiens. Zij overhandigden hem de goederen van de abdij en droegen het beheer ervan aan hem over.

Op 1 januari 1652, het feest van de Besnijdenis des Heren, werd in de abdij een besluit afgekondigd waarbij de abt, onder de genoemde verplichting jaarlijks achthonderd rijksdaalders te betalen, het vrije beheer van zijn goederen en heerlijkheden terugkreeg.

Bladzijde 153 — 1652

Maar toen de abt eenmaal dit langverwachte beheer had verkregen, dat hij vooral dankzij de bemiddeling van de verbonden Staten en hun afgevaardigden had teruggekregen, hielden Marcelis Thiens en andere Hollandse functionarissen niet op hem te hinderen.

Zij verlangden voortdurend nieuwe betalingen en brachten hem in steeds grotere moeilijkheden. Niet alleen beroofden zij hem van zijn bezittingen, maar zij bedreigden zelfs zijn leven.

Toen de abt eens door het Akense Woud reisde, waar hij enkele bewakers bij zich had voor zijn persoonlijke veiligheid, werd hij door een zekere Johannes Bouschet, een ruiter uit Aken, aangevallen. Deze viel met zijn metgezellen de abt aan, maar werd gegrepen.

Toen hij voor de commissarissen van de abt werd gebracht, ontkende hij aanvankelijk zijn schuld. Nadat hij echter in de gevangenis van Aken was opgesloten, bekende hij onder de dreiging van straf dat hij door enkele ketters was omgekocht om de abt te vermoorden. Hij had daarvoor nieuwe kleding en een bepaalde geldsom beloofd gekregen.

Hoewel hij wegens deze zaak ter dood veroordeeld had kunnen worden, kwam de abt Winandus tussenbeide en verkreeg hij dat hem het leven werd geschonken. Wel werd hij bij rechterlijk vonnis uit het land verbannen.

Intussen behandelde de heer De Brune, gezant van de katholieke koning, in Den Haag de zaak van de drie heerlijkheden aan de overzijde van de Maas.

Abt Winandus bracht hem alle gegevens en bewijsstukken die voor de zaak noodzakelijk waren. Hij achtte het immers van groot belang dat de koning van Spanje op de hoogte zou zijn van de rechten van het klooster en van de gevaren waaraan het blootstond.

Door zijn inspanningen en de hulp van deze gezant werden verscheidene moeilijkheden overwonnen.

Bladzijde 154 — 1648–1653

In het jaar 1653 was Winandus reeds vijftienmaal, gedeeltelijk als abt en gedeeltelijk namens zijn overleden voorganger, naar Den Haag gereisd om zaken te behandelen. Daarnaast had hij talrijke andere reizen ondernomen, nu eens naar Brussel, dan weer naar Mechelen, en vervolgens naar andere plaatsen, telkens wanneer hij door de gezant werd ontboden.

Hij was niettemin weinig vooruitgekomen in de zaak van de drie heerlijkheden. De Hollanders, die ze feitelijk in bezit hadden, verlangden niets liever dan dat hun rechten door getuigenverklaringen en schriftelijke stukken bevestigd zouden worden. Intussen leden de bewoners van de heerlijkheden, die door twee heren werden opgeëist, zwaar onder de strijd over het oppergezag.

Over de schenking van drieduizend rijksdaalders.

In het jaar 1653 ondersteunde onze katholieke koning de verzoeken van abt Winandus welwillend en gaf hij, als vergoeding voor zijn inspanningen, zijn uitgaven en de schade die hij in dienst van Zijne Majesteit had geleden, opdracht drieduizend rijksdaalders aan hem te schenken.

Deze schenking werd door de heer Guilielmus Bonaerts, ontvanger van de koning, niet alleen aan het klooster onthouden, maar zelfs door hem als een hem verschuldigde betaling beschouwd. Hoe deze zaak verder is verlopen, zal hieronder blijken.

Over Guilielmus Bonaerts.

In het jaar 1648 had abt Casparus Duckweiler van dezelfde Guilielmus Bonaerts drieduizend rijksdaalders geleend, met de verplichting die binnen een jaar terug te betalen. Voor deze schuld had hij een schuldbekentenis ondertekend.

Toen Bonaerts in 1647 zesduizend rijksdaalders had ontvangen, was overeengekomen dat deze schuld zou worden verrekend met het geld dat hij voor de koning inde. Maar later beweerde Bonaerts dat hij van de abt niet meer dan drieduizend rijksdaalders had ontvangen.

De vader van Guilielmus was gedurende lange tijd ontvanger van de koning van Spanje geweest, tot het jaar 1636. In dat jaar was de katholieke koning wegens de oorlog gedwongen geweest deze functie anders te regelen.

De genoemde ontvanger, de vader van Guilielmus, had aan de koning van Spanje meer dan dertigduizend Brabantse gulden geleend. Toen de koning in 1652 de genoemde drieduizend rijksdaalders aan de abdij schonk, liet Guilielmus Bonaerts beslag leggen op de goederen van de abt, totdat de schulden die de koning aan zijn vader verschuldigd was, voldaan zouden zijn.

Ondanks dit beslag dwong Bonaerts de abt ook tot betaling van de drieduizend rijksdaalders, die hem als kapitaal verschuldigd waren.

Bladzijde 155 — 1656

Maar de abt had, zoals gezegd, de schenking van de koning verkregen nadat hij van Guilielmus een bedrag had ontvangen dat op de schuld in mindering moest worden gebracht. Bonaerts verzette zich echter tegen de verrekening die de abt verlangde.

Hij beriep zich op het feit dat hij de schuld slechts gedeeltelijk had ontvangen en eiste daarom opnieuw betaling van hetgeen volgens hem nog verschuldigd was. Daaruit ontstond een rechtsgeding dat tot het jaar 1656 voortduurde. Uiteindelijk behaalde de abt de overwinning, maar de kosten daarvan waren veel groter dan het bedrag waarover het geschil was ontstaan.

Toen deze abt tot prelaat was gekozen, waren er in het klooster nauwelijks drie of vier kloosterlingen over. Hij besloot daarom anderen tot het kloosterleven toe te laten. De Hollanders verboden hem dat echter uitdrukkelijk. Zelfs door tussenkomst van personen met gezag kon hij geen toestemming verkrijgen om ook maar één nieuwe kloosterling aan te nemen.

Toch liet hij zich hierdoor niet afschrikken. Omstreeks 1652 en 1653 bekleedde hij enige jongemannen met het kloosterhabijt en liet hen vervolgens tot de professie toe.

Het jaar 1656.

Het jaar 1656 was voor het klooster in alle opzichten bijzonder rampzalig.

Want op 2 mei werd het Akense toevluchtshuis van Rolduc door brand getroffen. Het vuur verteerde het grootste gedeelte van het gebouw en bovendien twee nabijgelegen huizen die tot de abdij behoorden. Daarin werden alle oude oorkonden van het klooster bewaard, die in een kist waren opgeborgen.

Een zekere Leonardus Merckelbach was destijds secretaris van het klooster. Hij had kort tevoren het huis verlaten om zich in een andere levensstaat te begeven, nadat hij wegens zijn misstappen samen met de abt in moeilijkheden was geraakt.

De kist waarin de oorspronkelijke oorkonden werden bewaard, werd uit de brand gered.

In hetzelfde jaar, op 1 juni, werd voor de Raad van Brabant een proces tegen Guilielmus Bonaerts aangespannen. Deze was tot erfgenaam van zijn vader verklaard en werd daarom veroordeeld tot betaling van diens schulden, waaronder de drieduizend rijksdaalders die de abdij aan zijn vader had betaald.

Maar ondanks deze gunstige uitspraak bracht de zaak het klooster opnieuw in grote moeilijkheden.

Bonaerts had immers gehoopt zich onder de bescherming van de Hollanders te kunnen stellen en door een schijnbare overdracht van rechten de betaling te ontlopen. Hij droeg daarom een schuldbekentenis, die hij van de abdij bezat, over aan een zekere Johannes Jorissen, een onderdaan van de Staten, die in Den Haag woonde.

Deze spande tegen de abt een rechtsgeding aan en verkreeg van de rechters, die slechts verlangden het klooster te gronde te richten, gemakkelijk een bevel tot tenuitvoerlegging. Op grond daarvan werd de abt gedwongen niet alleen de hoofdsom, maar ook de rente te betalen.

Bladzijde 156 — 1656

Het bedrag werd uiteindelijk vastgesteld op vierduizend en enige honderden rijksdaalders, die alle moesten worden betaald onder het voorwendsel dat men handelde in naam van vrienden.

Het klooster mocht namelijk niet in eigen naam tegen de Hollanders procederen om deze geldsom terug te vorderen.

Daarom liet de abt een schuldbekentenis voor vierduizend patacons opstellen, op naam van de heren Deller, Quistbach en Bonaerts, vrienden van de abt. Andere bedragen werden langs een andere weg bijeengebracht.

Van de genoemde vierduizend betaalde abt Amezaga de ene helft terug en abt Cestris van den Steecke de andere helft.

Maar dit alles was gering vergeleken met de rampen die daarna volgden en die voortkwamen uit dezelfde koninklijke schenking van drieduizend rijksdaalders.

De genoemde Guilielmus Bonaerts had namelijk een verzoekschrift opgesteld dat abt Winandus aan de koning had aangeboden om de schenking te verkrijgen. Daarin had hij alle werkzaamheden opgesomd die hij voor het behoud van de drie heerlijkheden van de koning had verricht, de geldsommen die hij had besteed om de koning van dienst te zijn, en hij had uitdrukkelijk verklaard dat hij uit eigen middelen had moeten bijdragen om de heerlijkheden aan de overzijde van de Maas tegen de aanspraken van anderen te behouden.

Toen Guilielmus Bonaerts, die onder bescherming van de Hollanders stond, dit geschrift openbaar maakte, meenden zij daarin voldoende aanleiding te hebben gevonden om tegen de abt een aanklacht wegens majesteitsschennis in te dienen.

Er werd vervolgens met grote ijver gewerkt om het klooster geheel te vernietigen.

Men beval dat alle geestelijken en kloosterlingen binnen één maand alle eigendomstitels en oorspronkelijke documenten betreffende hun kerkelijke goederen moesten overleggen. Ook moesten de bestuurders de Staten inzage geven in de inkomsten en bezittingen van de abdij.

Aan de heer Drosgardo werd opgedragen een gewapende troepenmacht gereed te houden om de abt gevangen te nemen en hem naar de gevangenis van Roermond over te brengen.

Deze heer, hoewel hij de abt vijandig gezind was en zelf als ambtenaar optrad, wilde hem op het feest van Sint-Nicolaas in het jaar 1656 niet het gevaar van gevangenneming bezorgen. Hij liet hem echter weten dat hij niet langer veilig was en dat de bevelen tegen hem uitgevoerd zouden worden.

De abt werd daarop enige tijd in gevangenschap gehouden.

Intussen werd tegen hem een strafrechtelijk vonnis voorbereid wegens de aanklacht van majesteitsschennis.

Bladzijde 157 — 1656

Daarbij werd hij volgens het geldende recht van zijn ambt als prelaat beroofd, werden alle goederen van het klooster verbeurdverklaard en werd tegen hemzelf de straf van verbanning uitgesproken.

Daarna werden Hollandse soldaten gestuurd, die onder het vallen van de avond het klooster binnendrongen. Zij bezetten het gedurende zes volle maanden en oefenden daarbij tegenover de kloosterlingen een onbeperkte macht uit, zowel in geestelijke als in wereldlijke aangelegenheden.

Intussen werden met bedreigingen en beloften pogingen gedaan om zowel de abt als de kloosterlingen te bewegen het klooster vrijwillig te verlaten en in te stemmen met de vernietiging ervan.

Aan de abt werd een aanzienlijk levenslang pensioen aangeboden, samen met een inkomen uit drie kanonikaten aan kathedrale kerken. Aan ieder van de kloosterlingen werd jaarlijks een bedrag van honderdtwintig gulden beloofd, indien zij vrijwillig hun klooster zouden verlaten.

Maar de abt bleef onwrikbaar. Hij verklaarde dat hij liever iedere vorm van dood zou ondergaan dan ook maar iets te doen wat tot schade van de koning of het klooster kon leiden.

Sommige kloosterlingen begonnen echter te wankelen en konden nauwelijks weerstand bieden aan de aangeboden levenslange pensioenen.

Toen de abt daarvan hoorde, verzette hij zich daar krachtig tegen. Omdat hem iedere mogelijkheid was ontnomen om met hen te spreken of zelfs maar brieven aan hen te sturen, bedacht hij een andere weg om hen te bereiken.

Hij liet namelijk in het binnenste gedeelte van het klooster een opening maken, waardoor hij hen kon toespreken en tot standvastigheid kon aansporen. Op die manier versterkte hij hun moed.

De Hollanders konden uiteindelijk niets van hen gedaan krijgen.

Ondertussen wilden de Hollandse bestuurders ook het klooster zelf vernietigen. Zij beraadslaagden over de afbraak van de gebouwen en over de verdeling van de bezittingen.

Zij wilden zelfs op de plaats van het klooster een versterking aanleggen, vanwaaruit zij de omgeving zouden kunnen beheersen.

De abt Winandus bleef zich intussen zoveel mogelijk verzetten, zowel door brieven vanuit zijn verblijfplaats als door bemiddeling van vrienden in Den Haag en Brussel.

Hij trachtte te verhinderen dat iemand toegang kreeg tot de kloosterlingen of dat dezen tot een overeenkomst zouden worden gedwongen. Daarom liet hij alle wegen waarlangs men hen tot ondertekening van een stuk kon bewegen, zorgvuldig bewaken.

Ondanks deze maatregelen bleef hij zoeken naar mogelijkheden om met zijn medebroeders in verbinding te blijven.

Bladzijde 158 — 1657

Hij liet zijn brieven langs geheime wegen bezorgen en maakte gebruik van betrouwbare tussenpersonen. Zo werd ook een briefwisseling gevoerd met de heer Natalis Bombaye, de kamerheer van de abt.

Toen deze in Holland de belangen van zijn heer verdedigde, werd hij door de Hollandse functionarissen opgemerkt. Men trachtte hem ertoe te bewegen de brieven die hij bij zich droeg, af te geven.

De abt bleef echter alles doen om zijn klooster te behouden. Hij verzette zich tegen de maatregelen van de Hollanders en zocht hulp bij de katholieke vorsten.

Tegelijkertijd werd een jongeman uit het klooster, Laurentius de Borre, in een ernstige zaak betrokken.

Deze Laurentius, een religieus van het klooster, was van Waalse afkomst en afkomstig uit het land van Luik. Hij had een onbezonnen liefde opgevat voor een meisje, met wie hij in het geheim gesprekken voerde. Toen zijn gedrag bekend werd, werd hij daarover door zijn oversten berispt.

Hij werd naar de gevangenis gebracht en enige tijd opgesloten. Maar door zijn jeugdige onbezonnenheid en zijn hartstocht liet hij zich niet onmiddellijk tot inkeer brengen.

Intussen had een zekere Natalis Bombaye, die in dienst van de abt stond, een jong meisje met haar ouders in aanraking gebracht en geprobeerd haar tot een huwelijk te bewegen.

Toen Laurentius hiervan hoorde, raakte hij buiten zichzelf van woede. Hij meende dat men hem zijn geliefde wilde ontnemen. Daarop keerde hij zich tegen de genoemde Bombaye en bedreigde hem.

De zaak werd aan de wereldlijke overheid voorgelegd. De jongeman werd gevangen genomen en naar de gevangenis van Aken overgebracht.

De abt trachtte hem tot bezinning te brengen en hem van zijn voornemen af te houden. Maar ondanks herhaalde waarschuwingen bleef hij volharden in zijn verlangen.

Nadat hij ongeveer twee jaar gevangen had gezeten, werd hij uiteindelijk vrijgelaten. Hij werd echter niet opnieuw tot het klooster toegelaten en evenmin in zijn vroegere positie hersteld.

Wel stond de abt hem toe elders te verblijven. Later verkreeg hij een wereldlijk kerkelijk beneficie in Tongeren, waar hij tot zijn dood in 1673 leefde.

Bladzijde 159 — 1657–1660

Intussen werd de abt, zoals gezegd, in de burcht van Rolduc vastgehouden. De rechters die hem hadden veroordeeld, konden echter niet worden gevonden en evenmin kon men iets ontdekken van de onrechtmatige handelingen van hun afzonderlijke rechtbank, die niets anders dan een schijnvertoning was geweest.

Daarom werd besloten hem onder begeleiding van Spaanse ruiters, of door middel van een tegenmaatregel, te bevrijden. De abt zelf zag echter af van een dergelijke onderneming, omdat hij vreesde dat hierdoor nog groter gevaar voor het klooster zou ontstaan.

Daarop werden enkele honderden Spaanse soldaten heimelijk naar Rolduc gezonden. Maar de soldaten waren meer bedacht op plundering dan op het uitvoeren van hun opdracht en ondernamen niets wat tot een eervolle bevrijding van de abt kon leiden.

Zo wilde de abt niet door geweld worden bevrijd, maar op eervolle wijze in zijn ambt worden hersteld. Dat gebeurde uiteindelijk door de ijverige bemiddeling van Stephanus de Gamarra, gezant van de koning van Spanje bij de Staten, en ook door tussenkomst van geldelijke betalingen.

Na tien maanden gevangenschap verkreeg de abt ten slotte zijn vrijheid, op 16 oktober 1657.

Hij werd met eerbetoon naar het klooster teruggebracht, begeleid door Hollandse officieren.

Intussen bleef de voornaamste oorzaak van de strijd over de drie heerlijkheden aan de overzijde van de Maas bestaan. Van hun bezit of verlies hing immers het behoud of de vernietiging van de abdij af.

Hoewel alles eerder ongunstig dan voorspoedig leek te verlopen, verloor de abt de hoop niet. Tegen alle verwachtingen in bleef hij vastberaden.

In het jaar 1658, onmiddellijk na zijn gevangenschap, liet hij de gebouwen van het klooster, die nog altijd uit de fundamenten moesten worden opgebouwd, met buitengewone snelheid herstellen. Hij verrichtte dit werk met zoveel ijver dat zelfs zijn tegenstanders zich daarover verbaasden.

Daarmee was zijn bouwactiviteit niet voltooid. In de jaren 1660 en 1661 liet hij ook het Akense toevluchtshuis herstellen, dat, zoals gezegd, in 1656 door brand was verwoest.

Het klooster had in 1660 van het stadsbestuur van Aken een naastgelegen stuk grond verworven. Op 30 en 31 juli van dat jaar verkreeg het van de Akense magistraat de vrijstelling van bepaalde lasten en de toestemming het terrein te gebruiken.

Ook werd door dezelfde magistraat een smalle doorgang geschonken die zich voor het huis van Rolduc bevond, aan het uiteinde van de muur die de kruidentuin omsloot, en die naar de tuin van de Annunciaten leidde.

Van al deze zaken bevinden zich de oorspronkelijke documenten in het archief, gedateerd 29 en 31 juli 1660 en 19 november 1663.

Bladzijde 160 — 1661

Reeds lang hadden beide partijen tevergeefs geprocedeerd over het bezit van de heerlijkheden aan de overzijde van de Maas, voor verschillende afzonderlijke rechtbanken. Door de talrijke tussenkomsten van de Hollanders, die niet wilden dat aan deze geschillen een einde kwam, en door de bijkomende moeilijkheden die daaruit ontstonden, was er nauwelijks hoop dat zij ooit beëindigd zouden worden.

Daarom besloten de partijen uiteindelijk, indien mogelijk, door een minnelijke schikking aan hun geschillen een einde te maken.

In het jaar 1658 was door beide partijen reeds overeengekomen dat de koning van Spanje en de Staten van Holland de drie betwiste gebieden onderling zouden verdelen.

Nadat deze overeenkomst was gesloten, werd eerst een nauwkeurige opmeting van alle gronden verricht. Vervolgens werd vastgesteld welke gedeelten aan elk van de partijen zouden toekomen. Na vele beraadslagingen werd eindelijk een verdeling bereikt die door beide partijen kon worden aanvaard.

In het jaar 1661, op 9 maart, namen de Hollanders onverwacht de abdij van Rolduc in bezit, samen met de gronden en plaatsen die tot de immuniteit en de rechtsmacht van de plaats Kerkrade behoorden.

De kloosterlingen waren hierdoor geheel wanhopig geworden.

Nog op diezelfde avond drongen Hollandse soldaten het klooster binnen. Zij namen paarden, koeien, schapen en al het overige vee van het klooster mee, met uitzondering van de varkens, die aan hun handen ontsnapten.

Voor deze dieren ontvingen zij een bedrag van duizend vierhonderd rijksdaalders.

Bovendien namen zij alle graanvoorraden uit de velden van de abdij weg, die in Kerkrade waren opgeslagen, en lieten zij het klooster vrijwel zonder levensmiddelen achter.

Te midden van al deze rampen bleef de grootmoedigheid van abt Winandus ongebroken.

Hij had de bescherming verworven van de Spaanse koning en van de landvoogd van de Spaanse Nederlanden. Ook stond hij in aanzien bij de Staten van Holland en bij de gezant van de koning.

De abt was herhaaldelijk naar Brussel geroepen om over het lot van het klooster te onderhandelen. Hij had daarbij door zijn verzoeken, bezwaren, voorstellen en financiële offers zoveel bereikt dat men de rechten van de abdij niet geheel kon negeren.

Bladzijde 161 — 1662

Zo ondervond abt Winandus bij de bewoners van de gebieden die aan Holland waren toegewezen afgunst en tegenstand.

Maar bij de onderdanen van de koning verwierf hij zich een blijvende roem en lof. Hij werd zelfs de vader van het vaderland genoemd, de verdediger van de katholieke godsdienst in deze streken en de redder van het klooster Rolduc.

Deze overeenkomst tussen de commissarissen van beide partijen werd gesloten op 26 december 1661, onder toezicht van de koning en de Staten. Vervolgens werd zij binnen vier maanden ten uitvoer gelegd.

De koninklijke bekrachtiging werd echter uitgesteld tot november 1662. Door dat uitstel verkeerde de abt nog steeds in onzekerheid of de overeenkomst wel zou worden uitgevoerd.

De Hollanders wilden namelijk, nog voordat de koninklijke bekrachtiging was ontvangen, hun deel in bezit nemen. Intussen bleven zij de inkomsten opeisen.

Uiteindelijk bevestigde de koning op 19 oktober 1662 de verdeling door middel van een oorkonde. Deze werd in juni 1663 in alle betrokken gebieden bekendgemaakt.

Daarop ontving de abt talrijke gelukwensen en werd hij met lofbetuigingen overladen. Zijn verdiensten werden overal geprezen, hoewel de daadwerkelijke voordelen voor het klooster niet zo groot waren als men had gehoopt.

Ook paus Alexander VII had vernomen hoezeer de abt zich had ingezet voor het behoud van de katholieke godsdienst. Hij had hierover gesproken met de apostolische nuntius Fabio Chigi, die vroeger nuntius in deze gewesten was geweest en de abt persoonlijk kende.

De paus beloonde hem daarom met een bijzondere onderscheiding.

De schade die de Hollanders het klooster vanaf 1648 tot 1662 hadden toegebracht, werd intussen op ten minste vijfentwintigduizend rijksdaalders geschat. Volgens sommigen bedroeg zij zelfs dertigduizend rijksdaalders.

Van al deze verliezen werd het klooster niets vergoed.

Nadat dit alles was volbracht, scheen de abdij eindelijk volledige vrede te genieten. Haar goederen waren grotendeels teruggegeven, met de Hollanders was overeenstemming bereikt en ook met de Fransen, door wie het land herhaaldelijk was geteisterd, was in 1660 te Nijmegen vrede gesloten.

Toch was het klooster daarmee nog niet volledig hersteld. De kloostergemeenschap moest immers ook geestelijk en volgens de regels van het religieuze leven worden vernieuwd.

Toen de abt enige tijd later aan zijn medebroeders een gedeelte van de tafelinkomsten wilde toekennen, weigerden zij dit aan te nemen. Zij verklaarden dat God het klooster uit zijn uiterste nood had gered en hun de rust had teruggegeven, zodat zij zich niet door een dergelijke weldaad van de naleving van hun regel wilden laten afbrengen.

Bladzijde 162 — 1664

Zij hielden de abt namelijk voor dat het hun goederen waren, die hij beheerde, en zij verzochten hem hun de inkomsten ervan terug te geven. Een van hen antwoordde namens allen dat zij liever wilden blijven zoals zij waren, namelijk in de oude levenswijze, dan dat zij opnieuw zouden worden onderworpen aan de verplichtingen die men hun wilde opleggen.

De abt antwoordde hun dat zij niets van hem moesten verwachten wat tegen hun geestelijke staat indruiste. Hij wilde hen immers niet met geweld tot gehoorzaamheid brengen, maar hen door zijn voorbeeld en zijn vaderlijke zorg tot een beter leven aansporen.

Toch verklaarde hij dat het noodzakelijk was de kloostertucht te herstellen. Niet alles wat volgens oude gewoonte werd toegestaan, was daarom ook geoorloofd. Hij herinnerde hun eraan dat zij als kloosterlingen de voorschriften van hun regel moesten onderhouden.

Daarop smeekte hij God hem de kracht te schenken om de begonnen hervorming te voltooien.

Abt Winandus bleef tot het einde van zijn leven de tijdelijke belangen van het klooster met grote zorg behartigen.

En omdat de schenking van drieduizend rijksdaalders, waarover hierboven is gesproken, niet alleen voor de abdij nutteloos maar zelfs uiterst schadelijk was gebleken, hield hij niet op de katholieke koning te verzoeken hem iets gelijkwaardigs of zelfs meer te schenken als vergoeding voor de onschatbare schade die de abdij in dienst van de koning had geleden.

Er bestond immers geen enkele hoop dat men nog iets van Johannes Guilielmus Bonaerts zou ontvangen. Deze was uiteindelijk door de koninklijke ambtenaren gevangen genomen en lange tijd in Brussel opgesloten geweest, op een plaats die men de Steenpoort noemde. Hij werd daarna aan de Hollanders overgedragen, terwijl hij aan de abdij nog steeds een aanzienlijk bedrag verschuldigd was.

Maar er bleef geen andere mogelijkheid over dan te hopen dat het klooster in zijn nood door Gods voorzienigheid zou worden geholpen.

Daarom verzocht de abt de koning opnieuw de jaarlijkse cijns die de koning wegens een molen aan het klooster verschuldigd was, evenals de heerlijkheid Kerkrade, aan de abdij terug te geven, als vergoeding voor haar diensten.

Hij trachtte bovendien de rechten van de abdij tegenover de heer Spies van Erenstein te verdedigen, die in het tijdelijke bestuur van Kerkrade aanspraken maakte.

Toen de abt deze zaak met zijn tegenstanders wilde regelen, ontstond een nieuw geschil over de bevoegdheid van de schepenbank en de rechten van de abdij.

In het jaar 1664 begon de abt, die reeds door vele moeilijkheden was verzwakt, opnieuw met grote ijver de rechten van Kerkrade te onderzoeken en te verdedigen.

Bladzijde 163 — 1664

Hij trachtte de goederen van de abdij terug te verkrijgen en haar inkomsten te vergroten, inkomsten die nauwelijks voldoende waren geweest om de abt en zijn kloosterlingen te onderhouden.

In hetzelfde jaar verleende de abt aan de inwoners van Kerkrade toestemming om namens de koning de heerlijkheid Merkstein af te kopen en haar aan de immuniteit of rechtsmacht van Rolduc te verbinden.

Deze inwoners hadden namelijk reeds vroeger, onder abt Casparus Duckweiler, een geldsom aan de abdij betaald en waren nog altijd een bedrag van vijfhonderd gulden verschuldigd.

De inwoners van Merkstein wilden echter niet onder de heerschappij van de abdij komen. Daarom beriepen zij zich op hun oude rechten en privileges.

Drosgardo verbood vervolgens dat men nog langer bij de pastoor en de schepenen van Merkstein een beroep zou doen op de rechten van de abdij.

Hij wilde alle geschillen voor de rechtbank van Rolduc brengen, opdat daarover uitsluitend door de bevoegde rechter zou worden beslist.

De inwoners van Merkstein verkregen echter opnieuw toestemming hun eigen pastoor en schepenen te kiezen, nadat zij daarvoor drieduizend vijfhonderd Brabantse gulden hadden betaald.

Het overlijden van de abt.

In het jaar 1664 werd abt Winandus door een vroegtijdige dood weggenomen.

Hij had reeds lang geleden onder een zwakke gezondheid, veroorzaakt door voortdurende zorgen, werkzaamheden en reizen, alsook door de inspanningen waarmee hij zijn lichaam had uitgeput.

Toen hij aan zijn laatste ziekte leed, verergerde zijn toestand door een hevige aandoening van de borst. Na een aderlating begon hij bloed op te geven. Terwijl hij reeds in het uiterste gevaar verkeerde, vernam hij dat de inwoners van Kerkrade opnieuw onrust veroorzaakten, hetgeen zijn ziekte nog verergerde.

Uiteindelijk stierf hij op 4 juni, na in het laatste uur van zijn leven alle sacramenten van de Kerk met grote godsvrucht te hebben ontvangen.

Hij was een man die gedurende zijn leven niet minder door zijn geestkracht dan door zijn lichamelijke inspanningen uitblonk. Hij was grondig onderlegd in de theologie en de rechtswetenschap, vol goede bedoelingen en bekwaam om deze ook ten uitvoer te brengen.

In de omgang was hij aangenaam, jegens armen vrijgevig, in zijn raadgevingen bedachtzaam en in het bestuur van zaken bekwaam.

Hij bezat een levendig en krachtig karakter en genoot bij zijn ondergeschikten en zijn gelijken een buitengewoon gezag.

Bij vorsten en andere hooggeplaatste personen stond hij in bijzondere gunst. Hij werd door zijn ondergeschikten bemind en door zijn tegenstanders gevreesd.

Hij beheerste, behalve het Latijn, ook het Frans en het Spaans uitstekend, en was bijzonder geschikt voor het behandelen van gewichtige aangelegenheden.

Hij had de gave om grote zaken met succes tot een goed einde te brengen.

Mogen allen die later in dit klooster leven en er geestelijke en lichamelijke ondersteuning ontvangen, zijn nagedachtenis uit dankbaarheid blijven eren.

Hij werd in deze kerk begraven, in de kapel van Sint-Nicolaas, vóór het altaar.

Bladzijde 164 — Het grafschrift

Vijfendertig jaar later liet abt Johannes voor hem een grafmonument vervaardigen met het volgende opschrift:

Hier rust

De hoogeerwaarde en zeer aanzienlijke heer

WINANDUS LAMBERTI

31e abt en de eerste gemijterde abt van dit klooster,

die

in de uiterst woelige oorlogstijden,

te midden van ontelbare gevaren tijdens zijn reizen,

gevangenschap,

vermeerdering van de goederen,

door de heiligheid van zijn leven en de vrijgevige besteding van zijn bezittingen,

de godsdienst

en

de koning,

dit klooster en het vaderland heeft behouden.

Hij overleed op 4 juni 1664.

Moge hij rusten in vrede.

Bladzijde 165 — Matthias de Amezaga, tweeëndertigste abt

Na een beraadslaging van enkele maanden werd op 29 september van het jaar 1664 tot abt gekozen Matthias de Amezaga, proost van Pommeren, die een rechtschapen en ingetogen man was. Nadat hij de benoemingsbrieven, die door zijn medebroeders in dienst van de Staten-Generaal waren bezorgd, had ontvangen, aanvaardde hij de prelatuur niet zonder aarzeling, omdat hij vreesde dat hij daarmee de dood van zijn voorganger zou bespoedigen.

In deze tijd van zijn bestuur, die niet minder door dringende schulden dan door zeer zware moeilijkheden werd gekenmerkt, namen de weerspannige inwoners van Kerkrade en van de drie heerlijkheden, die zich op grond van de verdeling van de gebieden met de abdij wilden bemoeien, elke gelegenheid te baat om zich aan de heerschappij van de abdij te onttrekken.

Hun aanvoerders waren de heer Spies van Erenstein en Hendrik Royck, de praetor van de gemeenschap, die eerst kamerbediende van de abt, vervolgens organist van de abdij en daarna

secretaris van het klooster was geweest. Ten slotte waren zij ook de aanstichters van de opstand en hadden zij de abt uit de proosdij verdreven.

Deze twee particuliere personen, die met de abt en de heer Spies in een geschil verwikkeld waren, hadden het grootste deel van de gemeenschap ertoe gebracht hun zijde te kiezen. Zij overtuigden de inwoners ervan dat zij, wanneer zij het juk van de abdij zouden afwerpen, van iedere verplichting zouden worden bevrijd, en dat zij de abdij zelfs met eigen handen uit haar bezittingen zouden kunnen verdrijven.

Het was gemakkelijk de onervaren mensen van deze gemeenschap hiertoe over te halen. Hun werd immers voorgehouden dat de goederen en schulden van het klooster hun gemeenschappelijk bezit waren en dat zij daarvan bijna geheel waren vrijgesteld. Men wilde de abdij verplichten vijfhonderd morgen land af te staan en daarnaast honderdvijftig rijksdaalders te betalen. Na aflossing van de schulden en het terugbrengen van de abt tot de rang van particulier zouden de goederen van het klooster worden opgemeten en vervolgens onder de inwoners worden verdeeld.

Voor iedere morgen akkerland zou men een rijksdaalder moeten betalen, zodat het klooster jaarlijks een aanzienlijke geldsom zou ontvangen voor de aflossing van schulden en het voldoen van lasten. Tegelijkertijd zou de gemeenschap rijkelijk over voldoende middelen beschikken om deze goederen te verwerven.

Aan deze en andere soortgelijke beloften van de aanvoerders van de gemeenschap werd door de inwoners gemakkelijk geloof gehecht. Zij hielden bijeenkomsten en overlegden over niets minder dan de ondergang en vernietiging van het klooster.

De afzonderlijke inwoners van de gemeenschap van Kerkrade werden ertoe gebracht zich tegen de abt en de heer Spies te verenigen.

Bladzijde 166 — 1664

Zij kwamen daarbij overeen dat zij in alles de gemeenschappelijke zaak zouden bevorderen. Sommigen van hen hadden zich ertoe verbonden een deel van de kosten te dragen, anderen zouden bijdragen aan de verdediging van de zaak.

Maar uiteindelijk namen zij, nadat zij het aantal deelnemers hadden vastgesteld, een besluit dat tegen de abdij was gericht. Zij boden de koning voor het verkrijgen van de heerschappij over de gemeenschap een bedrag van vijftienduizend florijnen aan, dat aan de koninklijke bestuurders zou worden betaald. De andere partij bood niet minder, maar verlangde dat de zaak door de koning zelf zou worden beslist.

Na enige tijd van tegenspraak en beraadslaging werd de gemeenschap bij koninklijk besluit aan de abdij en de drie heerlijkheden teruggegeven. De rechtsmacht van de universiteit van de inwoners werd echter overgedragen.

Daarna moest de zaak opnieuw door de partijen worden onderzocht, waarbij de stukken die zij met hun medestanders hadden opgesteld, niet werden aanvaard.

Spoedig daarna wendden zij zich tot de gemeenschap, of liever tot haar praetor, aan wie bijna uitsluitend de zaak was overgedragen. Deze kreeg van de Brabantse Senaat toestemming om alle goederen van het klooster te laten opmeten, onder het voorwendsel dat de lasten van de schuldeisers en de omvang van de verschuldigde bedragen moesten worden vastgesteld.

Men veronderstelde dat het klooster niet minder dan duizend florijnen per jaar uit zijn landerijen ontving, terwijl het aan de gemeenschap slechts tien stuivers betaalde. Daarom verlangden zij dat de abdij in de gemeenschappelijke lasten zou bijdragen.

Daaruit ontstond een langdurige twist over de verplichtingen van het klooster, die voortduurde tot het jaar 1683. Gedurende die jaren werd de abt samen met de gemeenschap door verschillende processen voor de rechtbanken gedaagd.

Zij verkregen weliswaar de heerschappij over het gebied onder deze abt, maar tegen een buitengewoon hoge prijs.

Want zij belastten de gemeenschap met een schuld van vijftienduizend florijnen aan keizerlijke geldmiddelen, waarvan de rente gedurende vele jaren door de abt en zijn medebroeders uit de inkomsten van hun goederen werd betaald. Daaruit ontstonden onuitsprekelijke moeilijkheden, die zij niet konden aflossen tenzij zij opnieuw voor dezelfde schuld werden aangesproken.

Zij moesten namelijk voor een oude schuld van vijftienduizend florijnen en voor honderdvijftig morgen gemeenschapsgrond een gedeelte van hun inkomsten afstaan. Dit bleef tot de jaren 1683 en 1684 voortduren.

Bovendien werd door de gemeenschap een bedrag van vijfduizend florijnen als lening opgeëist. De heer Amezaga werd gedwongen deze verplichting op zich te nemen, hoewel hij verklaarde dat de abt Winandus in de zaak van Guilielmus Bonaerts door een zekere heer Van Opsinnich was bedrogen.

Door deze en andere moeilijkheden en zorgen werd de genoemde abt zozeer getroffen dat zij wellicht niet weinig tot zijn dood hebben bijgedragen.

Bladzijde 167 — 1665–1666

Hij overleed op 26 juli van het jaar 1666, hoewel hij overigens over voldoende bekwaamheid en voorzichtigheid beschikte om het ambt van prelaat op prijzenswaardige wijze te vervullen en de zaken van het klooster met zorg te besturen. Ook door zijn toewijding en bezorgdheid had de abdij een voordeel ontvangen, namelijk dat de hertog van Gulik in het jaar 1665 bepaalde dat de wijngaarden van het klooster, die aan de Rijn en de Ahr groeiden, in het hertogdom Gulik vrijgesteld zouden zijn van de betaling van tolgelden voor het vervoer, en ook van bijna alle andere heffingen.

Vrijstelling van onze wijngaarden.

Bladzijde 168 — Petrus Melchioris Vonder Steghe, drieëndertigste abt

Hersteller van de kloostertucht

Nieuwe verkiezing van een abt, met een zware last.

Na een langdurige strijd tussen de kandidaten, waarvan men de verdere bijzonderheden later niet meer kon achterhalen, werd uiteindelijk op 26 juli van het daaropvolgende jaar Petrus Melchioris Vonder Steghe tot abt gekozen. Hij was destijds pastoor in Baelen en verkreeg de abdij van de koning, niet zonder een aanzienlijke geldsom te hebben betaald voor de erkenning van de gunst die hem was verleend. Hij was immers overeengekomen de helft van een schuld van drieduizend rijksdaalders, die door het klooster aan de koninklijke dienaren verschuldigd was, op zich te nemen. Daarover zal later worden gesproken.

God had abt Winandus aan het klooster geschonken om de tijdelijke goederen ervan te bewaren, die reeds bijna tot de uiterste ondergang waren gebracht. Deze prelaat was echter door God bestemd om de geestelijke zaken te herstellen, die door het onrecht van de tijden nog dieper waren vervallen. Of liever gezegd: God had hem uitverkoren om beide zaken tot een zo volmaakt mogelijke toestand te brengen. Maar voordat wordt verteld wat hij hierin heeft verricht, moeten eerst enkele andere gebeurtenissen worden vermeld die onder deze abt hebben plaatsgevonden. Niet noodzakelijk in de volgorde waarin zij zijn gebeurd, maar voor zover zij ons bij het schrijven te binnen komen.

Allereerst moet dus worden vermeld dat het klooster vanaf het begin van zijn bestuur door grote lasten werd achtervolgd. Reeds lange tijd tevoren had abt Winandus bij de koning verzocht om een vrijstelling, opdat het klooster zou worden ontslagen van de betaling of vergoeding van drieduizend keizerlijke daalders, die vroeger ten onrechte aan de abdij waren opgelegd.

Zijne Majesteit had zich verwaardigd een gelijkwaardig bedrag uit andere middelen toe te kennen.

De molen van Baelsbruggen werd voor 27 malder rogge verpand.

Ten slotte verkreeg hij, na vele moeilijkheden die zich hadden voorgedaan, dat voor de drieduizend florijnen aan jaarlijkse Brabantse renten, waarvan men erkende dat zij door de koning aan de abdij verschuldigd waren, aan het klooster een jaarlijkse rente van zevenentwintig malder rogge en vijftien kapoenen werd verpand. Deze was het klooster jaarlijks verschuldigd uit de koninklijke molen van Baelsbruggen, totdat de koning de genoemde drieduizend florijnen volledig zou hebben terugbetaald.

Bladzijde 169 — 1675

Daarbij werd echter uitdrukkelijk als voorwaarde gesteld dat de abdij hiermee tevreden zou zijn en voortaan nooit meer iets uit hoofde van betaling of vergoeding zou eisen.

De schenkings- en verpandingsbrieven moesten nog door het secretariaat worden afgehandeld. Toen echter een zekere tegenstander van de abdij, de zoon van de schout, een anoniem geschrift aan de koning had voorgelegd, waarin hij de abt door een onjuiste voorstelling van zaken beschuldigde dat hij Zijne Majesteit een schenking had ontlokt die onverdiend en onrechtmatig was, en dat het klooster tegenover het vaderland wegens lasten en uitgaven verplichtingen had die abt Winandus zou hebben verzwegen, terwijl het vroeger juist overvloedig was begunstigd, meende de koning daarom dat hij de abdij niets verschuldigd was.

Deze tegenstander verhinderde de uitvaardiging van de koninklijke brieven gedurende enkele jaren. Abt Petrus moest zich veel moeite getroosten om uiteindelijk de uitvoering van de schenking te verkrijgen, hoewel hij de beschuldigingen van de anonieme aanklager tegenover Zijne Majesteit gemakkelijk had kunnen weerleggen.

In het jaar 1675 werden de schenkingsbrieven uiteindelijk uitgevaardigd, maar daarmee was de zaak nog niet beëindigd. De koninklijke ontvanger, die vier jaar lang de afgifte van de brieven had tegengehouden, beweerde namelijk dat de jaarlijkse rente uit de molen nog steeds aan de koning moest worden betaald. De abt stelde daartegenover dat zij voortaan aan het klooster verschuldigd was.

Na enige rechtsstrijd verkreeg de abt uiteindelijk gelijk en werden vier achterstallige jaren uitbetaald.

Niet lang daarna ontstond echter over dezelfde molen een veel ernstiger geschil. De molen was door een overstroming vrijwel geheel verwoest en reeds vele jaren buiten gebruik. Omdat hij niet werd hersteld, overwoog de abt elders een andere molen te bouwen.

Maar op de bezittingen van het klooster was geen geschikte plaats voor een dergelijke bouw te vinden. Daarom werd een zekere Egidius Gongen, die in het jaar 1679 door een ruil een andere plaats had verkregen, benaderd. Op die plaats werd vervolgens vanaf de fundamenten een nieuwe molen gebouwd.

Toen dit was gebeurd, werd de abt aangeklaagd door de praetor van het gebied, die beweerde dat de molen aan de koning toebehoorde omdat hij gebouwd was op grond waarvan de koning zich de amortisatie had voorbehouden.

De zaak moest vervolgens met grote kosten worden verdedigd, totdat in het jaar 1682 toestemming voor de amortisatie van de plaats werd verkregen, onder de voorwaarde dat de grond voor zeven en een halve malder jaarlijkse rente aansprakelijk zou blijven, indien die ooit door de koning zou worden teruggevorderd.

Deze moeilijkheden hielden de abt bijna twaalf jaar bezig.

Bladzijde 170 — 1672

Over de goederen te Astenet.

Dezelfde abt had vanaf het begin van zijn bestuur ook een geschil met de heer Van Opsinnich over de terugbetaling van tweeduizend keizerlijke daalders. Gerardus Quoitbach, een burger van Walhorn, had namelijk op eigen naam, maar ten behoeve van het klooster, tijdens de Hollandse oorlogen en op verzoek van abt Lambertus Jorrij, bij de genoemde heer Van Opsinnich onder verpanding van zijn goederen te Astenet een geldsom opgenomen.

Deze Gerardus Quoitbach had het geld uit handen van de abt ontvangen en beloofd de genoemde heer Van Opsinnich terug te betalen. Hij stierf echter zonder zijn belofte na te komen en liet zijn goederen zwaar met vreemde schulden belast achter.

Zo ontstond tussen de abt en de heer Van Opsinnich een geschil over de terugbetaling van de tweeduizend keizerlijke daalders. De heer Van Opsinnich beweerde namelijk dat hij krachtens de door Gerardus Quoitbach aangegane verplichting een recht had verkregen op de goederen van het klooster.

Abt Winandus had hem de goederen die Quoitbach als leengoed bezat als zekerheid gegeven. Door deze verpanding werd de heer Van Opsinnich boven alle andere schuldeisers gesteld.

Abt Petrus verwierf vervolgens het leengoed te Astenet-Mutschhagen voor het klooster, of liever gezegd: hij verkreeg de overdracht daarvan voor de leenhof van de proosdij van Aquisgranen, nadat hij het met instemming van de praetor voor een bedrag van zeventienhonderd Brabantse daalders had gekocht.

Zo werd de abdij gedeeltelijk schadeloosgesteld voor de uitgaven die zij hierdoor had moeten doen, aangezien dezelfde tweeduizend keizerlijke daalders samen met de rente moesten worden betaald.

Tegelijkertijd hadden de zonen van Gerardus Quoitbach nagelaten de bezittingen en de schuldeisers van hun vader te erkennen en waren zij naar de genoemde heer Van Opsinnich gegaan.

Vervolgens moest de abdij ook nog over de goederen van Mutschhagen procederen, omdat een zekere Bombaye beweerde daarop eveneens rechten te hebben. Ook hij had goederen van Quoitbach verkregen.

Deze gehele aangelegenheid bracht het klooster in grote moeilijkheden. Uiteindelijk werd zij echter in het voordeel van de abdij beëindigd. Zij kon de goederen niet behouden, maar moest ze verkopen, nadat zij eerst de toestemming van de vorst had verkregen, opdat de goederen niet als onvervreemdbare bezittingen zouden worden beschouwd.

Later werd deze abt door de inwoners van Kerkrade eveneens lastiggevallen wegens de goederen en tienden van het klooster. De moeilijkheden waren reeds onder zijn voorganger begonnen en bleven gedurende zijn bestuur bestaan.

Ook werd hij, samen met de praetor van het gebied, die met Hendrik Royck en andere burgers van de gemeenschap tegen de abdij in opstand was gekomen, in verschillende geschillen betrokken.

Hij trof echter een sterke en bekwame tegenstander aan in abt Petrus, die de rechten en aanspraken van het klooster met kracht verdedigde. Uiteindelijk wist hij de zaken zodanig tot rust te brengen dat men tot vrede en overeenstemming kwam.

Bladzijde 171 — 1672

In april van het jaar 1683 bereikte hij met de inwoners van de gemeenschap een overeenkomst, waardoor het klooster opnieuw de oude vrijstelling van zijn goederen en tienden genoot. Deze bleef echter niet volledig behouden, zoals elders zal worden vermeld.

Niettemin werden in het jaar 1685, nadat alle moeilijkheden waren onderzocht, de zaken door een overeenkomst geregeld onder voorwaarden die iets gunstiger waren voor het klooster.

Dezelfde abt ondervond niet minder moeilijkheden met de inwoners van Merkstein wegens de geldelijke verpanding van de proosdij. Na de aflossing van de heerschappij was deze namelijk niet aan de abdij teruggegeven, hoewel de inwoners erkenden dat zij moest worden teruggegeven.

Zij voerden daarbij als voornaamste, maar ongegrond argument aan dat de inwoners van de gemeenschap krachtens een bepaalde overeenkomst verplicht waren uit de gemeenschappelijke goederen een bedrag van vijfduizend florijnen bijeen te brengen, dat zij aan het klooster moesten betalen.

Omdat zij echter niets anders konden aanvoeren dan dat zij deze verplichting niet konden nakomen, beweerden zij dat de abdij zelf het geld moest bijeenbrengen.

De abt liet zich daardoor niet afschrikken en bracht de zaak voor de Brabantse Senaat. Hij verkreeg een uitspraak die hem gunstig was en waarbij werd vastgesteld dat de koninklijke schatkist aan de abdij een schadevergoeding verschuldigd was wegens de terugbetaling van de verpande goederen.

Maar de beëindiging van deze zaak werd door zijn dood aan zijn opvolger overgelaten.

Geschil met Merkstein over de geldelijke verpanding van de heerlijkheid.

Hij moest ook een rechtsgeding voeren met de inwoners van de stad Rode, die beweerden dat de burgers van die plaats niets aan de abdij verschuldigd waren voor de verdeling van de lasten en

heffingen. De abt stelde daartegenover dat zij volgens het recht van de gemeenschap verplicht waren hun aandeel te dragen.

Ook dit geschil was bij zijn dood nog niet beëindigd.

Geschil met de burgers van Rode over de verdeling van de lasten.

Eveneens had hij een geschil met de inwoners van Broich, onder welk dorp ons gehucht Schleibach gelegen is. Zij verlangden van de inwoners van dit gehucht geldelijke bijdragen en feodale diensten, waaraan uiteindelijk in zekere mate moest worden voldaan.

Geschil met de inwoners van Broich.

Niet minder moeilijkheden ontstonden met de erfpachters van onze goederen te Freialdenhoven. Omdat zij de jaarlijkse geldrente niet betaalden en de goederen gemeenschappelijk in verval lieten raken, werden deze krachtens een rechterlijk vonnis aan het klooster toegewezen. In het jaar 1672 nam het klooster ze opnieuw in bezit.

Maar omdat deze goederen met oude lasten waren bezwaard, die vele jaren niet waren voldaan, moesten zij eerst daarvan worden bevrijd.

Omstreeks hetzelfde jaar 1672 bouwde dezelfde prelaat voor de inwoners van het klooster een nieuwe inrichting te Sinnich, waar de regelmatige levenswijze tot dan toe onvoldoende werd onderhouden.

De abt herstelt het vervallen kloosterleven te Sinnich.

Bladzijde 172 — 1672–1679

Zij waren namelijk verplicht hun kloosterleven volgens de regel te leiden. Maar toen zij enige bepalingen van de statuten weigerden na te leven, probeerden zij zich tegen de gebruikelijke verplichtingen te verzetten.

Toen zij wegens hun ongehoorzaamheid werden aangesproken, beriepen zij zich op hun vroegere vrijheden. Zij beweerden dat zij door excommunicatie waren getroffen, hoewel zij zich daaraan door hun eigen gedrag hadden blootgesteld.

De officialis van de bisschop van Namen werd als rechter in de zaak aangewezen, aangezien zij reeds eerder een beroep hadden gedaan op de apostolische nuntius.

In het jaar 1675 werd de zaak onderzocht en werd uiteindelijk een definitieve uitspraak gedaan. Daarbij werden de statuten die de abt aan de genoemde kloosterlingen had gegeven, niet volledig goedgekeurd.

De zaak werd vervolgens zo geregeld dat zij niet in alle opzichten verplicht waren deze statuten te onderhouden. Ook werd de abt niet volledig tevreden gesteld, omdat de bepalingen niet geheel tot uitvoering werden gebracht.

Het klooster moest hierdoor bijna duizend keizerlijke daalders aan kosten dragen. Dit bedrag werd niet geheel door de abt betaald, maar gedeeltelijk uit de gezamenlijke inkomsten voldaan.

Johannes Bock, destijds kanunnik van deze abdij en later haar prelaat, werd het volgende jaar naar Namen gezonden om de zaak te behartigen.

Daar ontmoette hij enkele religieuzen van wie de gastvrijheid en vertrouwdheid hem bijzonder bevielen. Hij leerde er de geestelijke grondslagen kennen waarop de hervorming van het klooster

van Rode enkele jaren later zou worden begonnen. Hij was degene die deze hervorming vervolgens bevorderde en tot uitvoering bracht.

Toen de koning van Frankrijk omstreeks het jaar 1672 vrijwel geheel Holland had bezet, ontstond enige hoop dat het klooster van Rolduc zou worden herwonnen. Abt Petrus had reeds alles voorbereid om iemand te ontvangen die het bezit daarvan zou aanvaarden.

Maar nadat de Fransen zich korte tijd later uit Holland hadden teruggetrokken, bleef de zaak onbeslist.

Bouwwerkzaamheden onder deze abt.

Het abdijgebouw, voor zover het zich uitstrekte van de kerk naar het noorden tot aan de noordelijke toren, werd met grote kosten vrijwel vanaf de fundamenten opnieuw opgetrokken.

Ook de grote kerktoren, die vroeger slechts tot de top uit steen was gebouwd, werd opnieuw met bakstenen en dakpannen verhoogd en met een kleine torenspits bekroond.

Verder werd het dak boven de sacristie vernieuwd, werd een grotere graanschuur gebouwd en liet hij bij het huis van de hoeve een nieuw gebouw oprichten.

Voor de kanunniken zorgde hij voor een afzonderlijke ruimte, die niet zonder aanzienlijke kosten werd ingericht.

Abt Winandus had zich tot dan toe vooral met de tijdelijke zaken beziggehouden. Hij was daarin zeer nauwgezet geweest en had de economische aangelegenheden zorgvuldig behartigd.

Hierna volgt de hervorming van het klooster.

Maar na deze korte uiteenzetting moeten wij nu overgaan tot hetgeen deze godvruchtige voorzienigheid op bijzondere wijze had beschikt.

Want tot het jaar 1679 had de reguliere tucht in dit klooster van Rode reeds lange tijd vrijwel geheel opgehouden te bestaan. Er was nauwelijks nog sprake van de vroegere religieuze levenswijze.

Bladzijde 173 — 1679

De regelmatige levenswijze die door de eerste abt en enkele van zijn opvolgers zo voortreffelijk had gebloeid, was geheel verdwenen.

De statuten volgens welke men moest leven, waren de gemeenschappelijke levenswijze die na de hervorming was ingevoerd. De Regel van de heilige Augustinus was slechts ten dele in gebruik. Bovendien bezat vrijwel ieder zijn eigen goederen en afzonderlijke inkomsten.

De goddelijke diensten werden zonder de vereiste orde of regelmaat verricht. De overige verplichtingen, samenkomsten, oefeningen en werkzaamheden waren verwaarloosd.

Er bestond geen regelmatige studie, geen gemeenschappelijke gebedstijd en geen tucht. Kortom, bijna de enige regel van hun leven was ieders eigen wil.

De abt verlangde dan ook reeds lang het klooster te hervormen. Omdat hij zich dit volkomen had voorgenomen, greep hij deze zo heilige en noodzakelijke gelegenheid aan om de zaak krachtig ter hand te nemen.

Hij ontving allen die zich tot de professie meldden slechts onder de voorwaarde dat zij zich zouden verbinden tot de invoering van een ruimere hervorming, indien deze ooit zou worden doorgevoerd.

Maar tot dan toe hadden de moeilijkheden van oorlogen en andere aangelegenheden de uitvoering van zijn heilzame voornemen verhinderd.

Ten slotte werd hij nog sterker aangespoord door de ongehoorzaamheid en tegenstand van enkele oudere religieuzen, vooral in verband met de toelating van een kandidaat, een neef van hem, die hij tegen hun wil wilde aannemen.

In het jaar 1679 ontbood hij daarom de heer Johannes Bock, toen pastoor te Lünge, die een grote geestdrift voor de religieuze levenswijze bezat, opnieuw naar het klooster, om hem bij de uitvoering van zijn plan behulpzaam te zijn.

Allereerst moest worden overwogen volgens welke statuten of constituties de hervorming zou worden ingevoerd.

Toen men vernam dat in andere kloosters van reguliere kanunniken een dergelijke hervorming reeds bestond, en dat de daar geldende regels ook voor onze abdij geschikt konden zijn, werd besloten die te onderzoeken.

De abt zond daarom Johannes Bock naar Potharn, waar naar verluidt een zekere congregatie van reguliere kanunniken was gevestigd, die ongeveer vijftig jaar tevoren door de eerwaarde heer Petrus Fourier was hervormd.

Deze had zijn religieuzen nieuwe statuten gegeven en hun een bepaalde levenswijze voorgeschreven. Ook had hij bepaald dat zij nieuwe leden volgens zijn regels moesten aannemen.

Toen Johannes Bock daar aankwam en de zaak van zijn reis aan de algemene congregatie had uiteengezet, verlangde hij niets liever dan dat het klooster van Rode bij hun congregatie zou worden aangesloten.

Maar omdat hij op geen enkele wijze een dergelijke vereniging kon verkrijgen, stelde hij andere middelen voor om de hervorming tot stand te brengen.

Bladzijde 174 — 1680

Deze middelen, die ook God, die de tucht in deze plaats geheel wilde herstellen, niet toeliet te mislukken, werden vervolgens verder onderzocht.

In het jaar 1680 stelde de abt daarom aan degenen die met hem over de hervorming van het klooster overlegden, een regeling voor die bijna geheel overeenkwam met de constituties van de congregatie van Lotharingen, namelijk die van de reguliere kanunniken van Sint-Genoveva, zoals zij die in hun klooster te Parijs hadden.

Enkele jaren tevoren had de vorst van Luik, Maximiliaan Hendrik, aan de abt van de reguliere kanunniken van Rolduc toegestaan enkele religieuzen van deze congregatie op te nemen.

Een aantal van deze religieuzen was naar de abdij gekomen om als gast te verblijven. Met hen hadden zowel abt Petrus als degenen die met hem overlegden, kennisgemaakt. Zij hadden hun levenswijze leren kennen en waren tot het oordeel gekomen dat een dergelijke religieuze levenswijze ook bij hen moest worden ingevoerd.

Toen de abt dus met hen overlegde, werden zij allen aangespoord om hun krachten aan deze hervorming te wijden. Zij boden hem zelfs aan enige tijd in hun klooster door te brengen, opdat enkele novicen door abt Petrus zouden worden toegelaten en in de eerste beginselen van de reguliere levenswijze zouden worden onderwezen.

De abt nam dit aanbod dankbaar aan en besloot het werk ter hand te nemen.

Daarom droeg hij zijn religieuzen op zich op deze hervorming voor te bereiden, nadat hij van hun bezwaren en tegenwerpingen kennis had genomen.

Daarop werd door de heer De Villahermosa, de koninklijke gouverneur en commissaris, een onderzoek ingesteld. Deze bezocht het klooster en liet zich door de abt gemakkelijk overtuigen van de noodzaak van hervorming.

Reginaldus, bisschop van Doornik, een religieus man, die eveneens ijverde voor de reguliere levenswijze, kwam op 9 juli 1680 naar Rode, vergezeld van enkele oversten van de congregatie en een zekere Brabantse senator.

Hij verbleef er vier dagen en onderzocht de beklagenswaardige toestand van het klooster. Hij drong aan op verbetering van de misbruiken en gebreken en op hervorming.

Daarna werden de religieuzen gehoord, die hun bezwaren tegen het voornemen van de abt uiteenzetten.

Vervolgens werd door de commissarissen een bepaalde regel opgesteld, die door allen zonder voorbehoud moest worden onderhouden. Hoewel deze niet volmaakt was, bevatte zij toch enkele heilzame voorschriften, waardoor gemakkelijk vooruitgang naar volmaaktheid zou kunnen worden geboekt.

Om te voorkomen dat deze bepalingen slecht zouden worden nageleefd, besloot de commissaris bovendien dat door de abt een prior zou worden aangesteld die van allen de naleving van de regel zou eisen.

De abt riep daarom de aanwezige commissarissen bijeen en legde hun zijn keuze voor.

Bladzijde 175 — 1680

Hij wees Johannes Bock aan als prior.

Maar de oudere medebroeders beweerden dat een prior niet door de abt alleen kon worden aangewezen, maar door het kapittel moest worden gekozen.

Hoewel zij zich gemakkelijk lieten weerleggen door het voorbeeld van vroegere abten, die hun priors uit de aanwezige religieuzen hadden aangewezen, bleef het vaststaan dat de abt krachtens zijn eigen gezag een prior kon benoemen zonder voorafgaande verkiezing door de medebroeders.

Bovendien was het tevoren gebruikelijk geweest dat de prior, zodra hij zijn ambt uit handen van de abt had ontvangen, belast werd met het bestuur van het koor en het beheer van het klooster, terwijl de abt zich met de overige aangelegenheden bezighield.

Nadat vervolgens de door de commissarissen vastgestelde regel was afgekondigd, die men in het klooster moest onderhouden, ontbrak er niets aan de kwade wil van de tegenstanders om de uitvoering ervan te verhinderen.

Na hun vertrek kwam de abt bij de oudere prior terug en verzocht hem om het ambt te aanvaarden.

Deze weigerde echter en verklaarde dat de abt hem wel als prior van de abdij kon aanstellen, maar niet als prior van het kapittel. Daarom vroeg hij dat hij van de uitoefening van het prioraat zou worden vrijgesteld.

Toen men echter tot de benoeming van een andere prior wilde overgaan, haastte dezelfde oudere prior zich om zijn plaats te behouden.

Dit was de eerste tegenstand van de medebroeders die de hervorming niet wilden. Vervolgens werd deze tegenstand steeds sterker.

De abt aanvaardde echter de raad van een van de commissarissen, een lid van de Brabantse Raad, en verkreeg op 18 augustus uitvoeringsbrieven. Op grond daarvan werden zijn religieuzen onder bedreiging van strenge maatregelen bevolen de genoemde regel te onderhouden.

Maar zij verzonnen opnieuw allerlei voorwendsels om niet te gehoorzamen, zoals verderop zal worden verteld.

Zeven jongemannen waren door de abt aangenomen om volgens de genoemde regel in het klooster te leven.

De novicen worden naar Luik gezonden.

Voordat zij echter tot het habijt werden toegelaten, werden zij samen met de prior naar het klooster van de reguliere scholieren te Luik gezonden, om daar gedurende vijftien dagen onderricht te ontvangen.

Toen zij daar waren aangekomen, werd hun al spoedig duidelijk dat zij de constituties van deze religieuzen moesten aannemen en gedurende minstens drie maanden in de naleving daarvan moesten worden geoefend.

Op 19 augustus werden de jongemannen daarheen gezonden. Zij wisten nauwelijks wat hun te wachten stond, want zij hadden zich niets anders voorgesteld dan de levenswijze die zij in hun eigen klooster hadden leren kennen.

Toen zij vernamen dat in het klooster van Rode een hervorming zou worden ingevoerd, hadden zij zich daarvan geen andere voorstelling gemaakt dan dat bepaalde gebruiken zouden worden afgeschaft en dat men een meer religieuze levenswijze zou gaan onderhouden.

Zij meenden daarom dat zij in hun eigen klooster alles zouden kunnen leren wat voor de hervorming noodzakelijk was.

Bladzijde 176 — 1680

Zij zagen niet in dat het voor de invoering van een hervorming in het klooster van Rode noodzakelijk was dat zij eerst elders zouden worden onderwezen.

Daarom ondervonden zij in het klooster van Luik, toen zij daar eenmaal waren aangekomen, zoveel moeite en ongemak dat zij nauwelijks konden besluiten er te blijven. Zij verlangden ernaar naar hun eigen klooster terug te keren en de daar gebruikelijke tucht te leren kennen.

Zij klaagden en beraadslaagden onder elkaar wanneer zij bijeenkwamen. Wat zij niet openlijk durfden te zeggen, uitten zij heimelijk zodra zij daartoe gelegenheid hadden.

Omdat zij niet zozeer door de plaats als wel door de oorzaak van hun ontevredenheid bijeen werden gehouden, heerste onder hen grote eensgezindheid. Er was nauwelijks iemand die niet met de anderen instemde.

De prior moest daarom ieder afzonderlijk bezoeken en herhaaldelijk met troostende en aansporende woorden toespreken, opdat hij hun gemoederen enigszins tot rust zou kunnen brengen.

Ondertussen beraamden de oudere religieuzen onderling plannen, waarbij zij zich verzetten tegen de invoering van de hervorming.

Zij hadden immers hun medebroeders, die bij de kloosterlijke werkzaamheden betrokken waren, aan hun zijde weten te krijgen.

Zo gebeurde het dat alle medebroeders, behalve de prior en twee anderen, zich tegen de hervorming verzetten.

Er was echter één religieus die zich bij geen van beide partijen wilde aansluiten.

Nadat deze samenzwering was ontstaan, richtten zij een verzoekschrift tot een zekere Brabantse senator. Daarin vroegen zij dat, aangezien zij arme religieuzen waren en geen eigen goederen bezaten, hun zou worden toegestaan zich tegen hun oversten te verzetten, die hen tegen hun wil tot een strengere levenswijze wilden verplichten.

Zij klaagden dat zij de lasten van het klooster niet konden dragen en vroegen daarom om bescherming.

Toen de senator hun zaak had onderzocht, verwees hij hen naar de apostolische internuntius, de heer Pontificius Brunellis, die destijds als plaatsvervanger van de nuntius optrad.

Deze internuntius was toen bezig tot het kardinalaat te worden verheven.

Zij verklaarden dat de abt onder het voorwendsel het klooster te hervormen, zijn medebroeders door wereldlijke macht wilde onderdrukken.

Zij beweerden dat hij van de koninklijke gouverneur commissarissen had verkregen, die de abdij, hoewel zij onmiddellijk aan de Apostolische Stoel onderworpen was, onder wereldlijke rechtsmacht wilden brengen.

Daarom vroegen zij dat het bevel tot naleving van de regel zou worden opgeschort.

De internuntius nam hun klachten aan en stelde een onderzoek in. Hij vond echter dat hun verzoeken ongegrond waren en dat de zaak van de abt geenszins onrechtvaardig was.

Na verloop van drie maanden keerden de zeven kandidaten naar het klooster terug. Op het feest van de Opdracht van de Heilige Maagd Maria namen zij het religieuze habijt aan.

Maar de oudere religieuzen bleven zich tegen de abt verzetten.

Bladzijde 177 — 1680

Zij wilden met de abt en de novicen nooit aan een gemeenschappelijke tafel eten en erkenden hen zelfs niet als novicen.

Deze nieuwe regeling was niet alleen zonder uitwerking gebleven, maar had zelfs veel schade veroorzaakt, aangezien de novicen daardoor van de oudere religieuzen gescheiden waren geraakt en hun onderlinge verhoudingen waren verslechterd.

Ook weigerden de oudere religieuzen nog langer geregeld het koor te bezoeken, onder het voorwendsel dat zij niet op dezelfde uren als vroeger bijeenkwamen en dat de goddelijke diensten niet meer volgens de oude gebruiken werden gevierd.

Zij maakten zich eveneens belachelijk door de kleding van de novicen te bespotten, die zij niet wilden dragen.

Zij droegen hun oude kleding, met vierkante kragen en bovenkleding die over de borst hing, en met versierde plooien en gespleten mouwen.

Toen de abt hun verbood voortaan deze overkleding te dragen, waren er sommigen die om die reden op het paasfeest en gedurende de paasdagen niet in het koor verschenen.

De oudere religieuzen verzetten zich tegen de novicen bij de internuntius.

Nadat de novicen uit Luik waren teruggekeerd, dienden de oudere religieuzen onmiddellijk een verzoekschrift in bij de internuntius. Daarin klaagden zij dat de abt de novicen zonder hun toestemming had aangenomen en dat hij de hervorming wilde invoeren.

Zij beweerden dat zij hierdoor tegen hun wil werden verplicht tot een nieuwe levenswijze.

De internuntius schreef op 19 december van hetzelfde jaar 1680 aan de abt dat hij uit de verzoekschriften van de religieuzen had vernomen dat de novicen niet krachtens wettig gezag, maar door wereldlijke macht nieuwe lasten wilden opleggen en het klooster wilden hervormen.

Hij spoorde de abt aan met zijn religieuzen tot overeenstemming te komen, opdat hij niet gedwongen zou worden zijn steun aan de abt te onthouden in de zaak waarin zij zich tegen hem verzetten.

De internuntius stelde deze novicen onder apostolische bescherming.

Niet lang daarna gingen de novicen, die door geheime afval en samenzwering waren aangespoord, over tot openlijke ongehoorzaamheid. Zij verbraken zelfs de gehoorzaamheid aan hun oversten.

Toen de abt kort daarna de gebruikelijke aalmoezen uitdeelde, die hij tot dan toe niet alleen aan de mensen van de omgeving maar ook aan andere armen had gegeven, maakten zij daartegen bezwaar.

De abt gaf vervolgens opdracht dat de uitdeling zou worden voortgezet.

Omdat zij echter bleven weigeren, ontbood hij hen bij zich en beval hun te gehoorzamen.

Ten slotte verkreeg hij van de prins-gouverneur van Gelre een aantal soldaten, die heimelijk in het klooster werden binnengebracht.

Bladzijde 178 — 1681

Vervolgens riepen zij de genoemde kloosterlingen bij zich, die zij hadden laten terugkeren, en berispten hen ernstig wegens hun onbeschaamde gedrag en hardnekkigheid. Toen dezen echter opnieuw hetzelfde deden, lieten zij de soldaten die in de naburige vesting gelegerd waren, komen en joegen hen met hun onverwachte en plotselinge aanwezigheid hevige schrik aan.

Toch werd hun hierdoor niets opgelegd, behalve dat ieder naar zijn eigen kamer werd teruggebracht en zij daar enkele dagen moesten blijven. Daarom werd aan één van hen, die iets minder schuldig was dan de anderen, kort daarna toegestaan vrij naar buiten te gaan. De overige twee ontsnapten door de ramen en verklaarden zelfs enkele maanden later liever de wapens te willen opnemen dan zich te onderwerpen.

Terwijl deze drie op de genoemde wijze door de soldaten werden bewaakt, beklommen twee andere oudere kloosterlingen de kerktoren. Zij luidden de grote klok alsof zij het teken gaven om de wapens op te nemen, en brachten daarmee bijna de gehele omgeving in beroering. Ook werd bijna een ernstig misdrijf gepleegd tegen de pastoor van Kirchrade, die de soldaten, die nog aanwezig waren, had voorgehouden dat de abt, wanneer hij verscheen, door hen met gewapende hand moest worden beschermd. Deze pastoor had zich echter al lang op een andere wijze gedragen: hij had zich aangesloten bij een vergelijkbare samenzwering en zich in de kerktoren schuilgehouden.

Zo kwam het dat de onenigheden tussen de abt en de samenzweerders bijna bij de gehele bevolking bekend werden en dat de slechte naam van hun daden zich over het gehele land verspreidde.

Het jaar 1681 volgt, waarin de novicen zich afscheidden en vervolgens onderling samenspanden.

In dit jaar hadden zeven novicen hun proeftijd doorgebracht en naderden zij reeds de zesde maand daarvan. Door de zware arbeid die hun was opgelegd, begonnen zij ontevreden te worden.

Eén van de zeven, die priester was, werd wegens lichamelijke zwakte ongeschikt bevonden om de kloosterlijke levenswijze voort te zetten. Hij had zich aan God verbonden en mocht daarom niet zonder meer van zijn voornemen afzien.

Zij verwierpen de regel waaraan zij zich bij hun toelating hadden verbonden, en waren van het begin af aan door de oversten met grote welwillendheid behandeld. Ook waren zij niet door bestraffingen, verwijten of vernederingen ontmoedigd.

De anderen hadden niet alleen geen liefde voor de reguliere tucht, maar morden ook tegen hun oversten. Wanneer zij bijeen konden komen, twistten zij onder elkaar over de strengheid van de tucht, de soberheid van de tafel en het gebrek aan toegeeflijkheid van hun oversten. Wanneer zij niet bijeen konden komen, schreven zij elkaar brieven vol klachten en beschuldigingen.

Ten slotte bleek dat zij met de oudere kloosterlingen en onderling tegen de abt hadden samengespannen. Met die ouderen hadden zij afgesproken dat zij na hun professie de hervorming met alle kracht zouden bestrijden. Onder elkaar waren zij het echter nergens over eens, behalve dat zij elkaar wilden helpen om zich aan het hun aanvankelijk voorgeschrevene te onttrekken.

Bladzijde 179 — 1681

Zij hadden zich verbonden en, onder voorwendsel van hun eeuwig heil, elkaar met een eed verplicht dat niemand van hen met de oversten over iets zou spreken of iets zou ondernemen zonder instemming van de anderen. Zij wilden zich uitsluitend houden aan hetgeen zij zelf, buiten de constituties om, voor aanvaardbaar hielden, en niet aan de bepalingen die

overeenkomstig de voorschriften van de koninklijke commissarissen waren opgesteld. In dat geval zouden alle anderen eveneens hun zaak opgeven en gezamenlijk vertrekken.

Zo kwamen zij op 12 mei onderling tot overeenstemming, nadat een akte was opgesteld die door allen was beëdigd en ondertekend.

Het is niet verwonderlijk dat zij dergelijke afspraken konden maken. Ten eerste waren zij vanaf het begin nooit voldoende genegen geweest tot de hervormde tucht, vooral degenen die verwachtten in het klooster Rolduc een levenswijze te kunnen leiden die daar sterk van afweek.

Vervolgens konden de voorbeelden, de aansporingen en de ophitsingen van de oudere kloosterlingen gemakkelijk invloed uitoefenen op hun zwakke gemoederen. Daarbij kwam dat zij het niet zozeer uit vrijgevigheid hadden verkregen dat er geen onderscheid tussen hen aan tafel werd gemaakt, als wel omdat hun zwakke gezondheid dat vereiste.

Gedurende de hele strenge winter hadden zij bovendien op één en dezelfde plaats moeten blijven, waar zij, nadat de goddelijke diensten in het koor waren beëindigd, steeds bijeenkwamen om met elkaar te spreken, te studeren en te eten. Hun werd nauwelijks ooit toegestaan naar buiten te gaan.

Twee van hen waren novicen die reeds priesters waren en daarom, evenals de anderen die zwakker waren, enige toegevendheid genoten. Maar juist daarin vonden zij aanleiding om zich anders te gedragen tegenover hun oversten. Om niet verdeeld te raken, meenden zij zich gezamenlijk te moeten verzetten, zodat zij eerder hun kleine ongemakken zouden ontlopen dan de werkelijkheid van het kloosterleven en de reguliere levenswijze zouden leren kennen.

Hoewel dit alles weinig hoop bood dat de hervorming tot een gelukkig einde gebracht kon worden, verloor abt Petrus daarom de moed niet. Integendeel, hij begon met grotere kracht te handelen.

Hij besloot de constituties, die waren ontleend aan die van de reguliere kanunniken van de Heilige Genoveva en aan dit klooster waren aangepast, naar Rome te sturen om ze door de paus te laten goedkeuren.

Daarbij vormden de novicen de eerste hindernis. Toen hun namelijk op 24 mei werd bevolen de genoemde constituties te ondertekenen om ze naar Rome te kunnen sturen, weigerden zij allen, op één na, dit te doen, hoewel zij zich reeds op 21 september van het voorgaande jaar door hun handtekening hadden verplicht diezelfde constituties na te leven.

Maar twee van hen handelden nog schaamtelozer: zij legden op 4 juli hun novicenkleed af en vluchtten, nadat zij ook de oudere kloosterlingen tot ongehoorzaamheid hadden aangezet. De oversten achtten het noodzakelijk hun klachten in Rome voor te leggen.

Bladzijde 180 — 1681

Zij dienden hun klachten in Brussel in en verzochten de internuntius om herstel van hun vroegere toestand. Maar zij werden in hun verwachting teleurgesteld.

De dag daarop weigerden de novicen gezamenlijk de constituties te ondertekenen en gingen zij over tot een openlijke opstand. Bovendien liet de abt twee andere novicen onmiddellijk hun kloosterkleed afleggen en wees hij hun de plaats aan waarheen zij zich moesten begeven.

Ten slotte werden in de maand augustus de constituties naar Rome gezonden, samen met aanbevelingsbrieven aan de kardinalen Rospigliosi en Norsfolck, die in de Congregatie van Kardinalen belast waren met de zaken van de reguliere kanunniken.

Toch konden de constituties niet onmiddellijk aan die congregatie worden voorgelegd, omdat haar secretaris afwezig was wegens een bijeenkomst van het college van kardinalen.

Dit uitstel verschafte internuntius Tanari tijd en gelegenheid om het klooster en de abt zwaar onder druk te zetten en alles wat goed begonnen was in verwarring te brengen.

Toen de abt inzag dat hij zich door dit alles niet van zijn voornemen om de tucht in zijn klooster te herstellen mocht laten afbrengen, besloot hij zelf naar Rome te gaan en zijn krachten aan dit noodzakelijke werk te wijden.

Hij verzocht de Heilige Stoel, met een overeenkomstig de kerkelijke regels opgesteld verzoekschrift, hem de bevoegdheid te verlenen om de hervorming tot stand te brengen, en beloofde zelf naar Rome te komen om zich voor dit werk in te zetten.

Aan enkele leden die voor hem bemiddelden, liet de abt weten dat hij de bevoegdheid verlangde om het klooster zelf, of door daartoe aangestelde commissarissen, te hervormen en dezelfde wetten en statuten vast te stellen. Ook stelde hij voor enkele mannen aan te wijzen die de zaken grondig zouden onderzoeken en met volledige bevoegdheid naar het klooster zouden komen om de reguliere tucht en de eendracht te herstellen, en de naleving daarvan te bevelen.

Toen de abt door tegengestelde raadgevingen werd gehinderd, verzocht hij ten minste dat de bisschop van Roermond als afgevaardigde zou worden aangesteld. Maar ook dit verkreeg hij niet. De bisschop wilde immers niet zoals de abt, maar zoals de kloosterlingen zelf het wensten.

De internuntius bezoekt het klooster.

Op 19 oktober kwamen drie commissarissen met gedelegeerde bevoegdheid van de internuntius, maar zonder koninklijk diploma. Daarom werd hun door de procureur-generaal namens de abt meegedeeld dat zij enkele dagen met hun visitatie moesten wachten, totdat zij de toestemming van de koning hadden verkregen.

De visitatie werd niettemin door hen begonnen, nadat zij eerst naar de kerk waren gegaan. Vervolgens werden de abt en de prior door hen gehoord, en daarna de tegenstanders afzonderlijk, aan wie zij de gelegenheid gaven hun bezwaren naar voren te brengen.

Daarbij werden enkele statuten door de commissarissen opgelegd, waarvan de naleving aan allen werd voorgeschreven tot 2 november.

Toen de statuten werden afgekondigd, keerden de commissarissen terug.

Bladzijde 181 — 1681

De abt werd opgedragen twee oudere kloosterlingen, die de voornaamste aanstichters van de ongeregeldheden waren geweest en buiten het klooster hadden rondgezworven nadat zij aan hun bewaking waren ontsnapt, opnieuw op te nemen, nadat hun een boetedoening was opgelegd.

Hij stemde hiermee in, op voorwaarde dat zij, aangezien het proefjaar van de novicen bijna ten einde liep, eerst een kapittel zouden houden over hun toelating.

Toen dit was overeengekomen, verscheen een oudere kloosterling in het kapittel en verklaarde namens zijn medebroeders dat hij en zij de kleding van de novicen, die zij het voorgaande jaar hadden aangenomen, hadden afgelegd en dat zij hun toelating tot de professie aan het oordeel en het geweten van de abt wilden overlaten.

Deze twee voortvluchtigen werden, nadat zij eerst nederig om vergiffenis hadden gevraagd, weer in genade aangenomen.

De statuten worden afgekondigd.

Op 3 november werd het gehele kapittel bijeengeroepen. De door de commissarissen opgestelde statuten werden voorgelezen, afgekondigd en door allen aanvaard. Bovendien werd een besluit genomen over de uitgaven van de abt voor het levensonderhoud en de kosten van de commissarissen, waarvoor uit hun beslissing een regeling zou voortvloeien.

Abt Petrus aarzelde niet om ondertussen bepaalde maatregelen aan zichzelf en aan de anderen voor te schrijven, die door de orde van het kapittel moesten worden ondertekend. Zij verklaarden daarmee in te stemmen, opdat de geldelijke middelen voor de noden van het klooster zouden kunnen worden aangewend en zij zich in hun rechten zouden voegen.

Maar de abt wees dit verzoek af en ontsloeg hen nog diezelfde dag van de opgelegde boete van zestig rijksdaalders.

De volgende dag werd hij echter door allen met zware beschuldigingen en beroepen op de statuten lastiggevallen. Zij waren niet tevreden met de hervorming van hun eigen klooster, maar wilden ook vroegere misbruiken bevorderen en in stand houden.

Zij veroorloofden zich onmatige drinkgelagen, vrije gesprekken en wandelingen buiten het klooster. De kloosterlingen kregen een eigen geldsom toegewezen, en zij wilden uit de inkomsten van het klooster een jaarlijks pensioen ontvangen voor de aanschaf van kleding. Bovendien werd aan de overste opgedragen dat iedere medebroeder eenmaal of tweemaal per jaar vrij zijn ouders of vrienden mocht bezoeken. Ten slotte onderwierpen zij alle vroegere voorschriften die met hun wensen in strijd waren aan een langdurige bespreking.

Niettemin riep de abt op 10 november een kapittel bijeen, waarin hij verklaarde dat hij zich aan de door de commissarissen opgestelde statuten wilde onderwerpen, voor zover zij met de vrede en het religieuze leven verenigbaar waren.

Toen voor de uitvoering daarvan bepaalde bepalingen waren vastgesteld, werd diezelfde dag een overeenkomst van vrede en eendracht gesloten. Ook werd besloten dat de prior het kloosterbestuur zou neerleggen en dat de twee oudere kloosterlingen hun vroegere ambten zouden terugkrijgen. Voorts zouden allen weer aan de gemeenschappelijke tafel eten, terwijl de overige medebroeders aan beide zijden de novicen bij de uitoefening van hun taken zouden helpen.

Maar de abt kon intussen niet verkrijgen dat deze beroepsprocedure binnen tien dagen werd afgehandeld.

Bladzijde 182 — 1681

Op 12 november werd door de oudere kloosterlingen een bijeenkomst gehouden. De volgende dag werd de akte van de overeenkomst aan de tegenstanders voorgelegd, opdat zij daarmee zouden instemmen en de gemeenschap opnieuw in eendracht zou kunnen leven.

De prior van de nieuwe instelling keerde op het vastgestelde uur terug, waarna alles weer in de oorspronkelijke toestand werd gebracht.

Op dezelfde dag werd door de abt beroep aangetekend tegen de hem opgelegde bepalingen.

Eén van de commissarissen was de tweede, een zekere Brucellius, die eveneens apostolisch commissaris was, en de derde was een doctor uit Leuven, verbonden aan de orde van de reguliere kanunniken van Sint-Augustinus.

Daarna kwamen er brieven van de apostolische autoriteiten, waarin de commissarissen werd opgedragen hun werk voort te zetten, zonder de reeds uitgevaardigde besluiten buiten werking te stellen. De abt stelde tegen deze weigering opnieuw beroep in.

De commissarissen brachten dit samen met zijn overige bezwaren naar voren, maar de termijn voor het instellen van beroep werd op zes maanden gesteld.

Twee novicen worden tot de professie toegelaten.

Enkele dagen later werd een kapittel gehouden over de toelating van de novicen tot de professie. Daarin werd de oudere medebroeders namens de abt voorgehouden dat zij zich tegen hun toelating niet mochten verzetten.

Men vroeg hun op welke wijze zij hierover wilden stemmen, omdat in het vorige kapittel, waarin dezelfde zaak voor de commissarissen was behandeld, allen hun instemming hadden gegeven. De abt wilde nu ter bevordering van de eendracht hun toestemming verkrijgen.

Maar zij wilden geenszins met de professie van de novicen instemmen. Toen de abt hun vroeg waarom, antwoordden zij dat hij twee kloosterlingen moest terugroepen, opdat de novicen zouden worden toegelaten. De abt vond dit ongepast en verklaarde dat hij liever de straf van ongehoorzaamheid zou ondergaan dan zich daartoe te laten dwingen.

Intussen waren de overige kloosterlingen, die in het kapittel hadden verhinderd dat de novicen werden toegelaten, ontevreden over hun eigen handelwijze. Twee van hen werden daarom door de abt op een andere wijze tot de professie toegelaten, nadat zij hun eigen verklaringen hadden afgelegd en zich met de gemeenschap hadden verzoend.

Zij legden op 25 november hun professie af, zonder dat iemand zich daartegen verzette, behalve dat één van de oudere kloosterlingen tegen de korte duur van hun proeftijd bezwaar maakte.

Omdat de jongere kloosterlingen de goddelijke diensten niet voldoende bijwoonden, werd het raadzaam geacht dat zij zo spoedig mogelijk tot het priesterschap zouden worden bevorderd.

Zij werden daartoe naar de bisschop van Luik gezonden. Deze liet zich echter door hun tegenstanders overtuigen dat hun professie ongeldig of zelfs nietig was.

Daarom moesten zij wachten tot de volgende wijdingsgelegenheid, wanneer de bisschop beter zou zijn ingelicht en zij met hulp van hun vrienden alsnog tot het subdiaconaat zouden worden toegelaten.

Bladzijde 183 — 1682

Voordat ik overga tot de gebeurtenissen van het volgende jaar, moet hier een niet onaardige geschiedenis worden verteld over een zekere medebroeder van deze abt, die destijds in Hersel het ambt van pastoor bekleedde.

In het jaar 1681 had een zekere pastoor uit Duitsland, Caspar Capucinus genaamd, zich in het naburige dorp gevestigd. Hij beweerde dat hij door de algemene bekendheid van zijn wonderen tot het genezen van mensen was geroepen, en dat onder hen aanzienlijke personen en vooraanstaande mannen voorkwamen. Overal waar hij kwam, werd hij als een beroemd man ontvangen.

Toen hij in de omgeving verbleef, waren er ook in Hersel verscheidene zieken die door hem geholpen wilden worden. Er ontstond veel opschudding onder het volk, omdat men hem als een zeer bijzonder man beschouwde.

De pastoor van Hersel was van nature nogal bijgelovig en bezat een eigenaardige, haast zonderlinge geaardheid. Hij maakte zich graag met ongewone gebaren en houdingen belachelijk, en was bovendien nogal ingenomen met zichzelf.

Toen hij vernam dat die man zulke wonderen verrichtte, werd hij jaloers en wilde hij hem overtreffen. Nadat hij de consecratie van het eerbiedwaardige sacrament had uitgesproken, deed hij alsof hij buiten zichzelf raakte. Hij bleef onbeweeglijk staan, zonder dat zijn gezicht merkbaar van uitdrukking veranderde, en hield het sacrament in zijn hand.

Hij beweerde dat een demonische kracht hem wilde aanvallen, maar dat Christus, die hij werkelijk in de eucharistie aanwezig geloofde, hem beschermde.

Toen Capucinus hierover werd ondervraagd, antwoordde hij nederig dat hij het sacrament met eerbied vereerde. Toen hij dit vervolgens in het openbaar verklaarde, wekte dat zoveel opzien dat het volk in beweging kwam en naar Hersel stroomde om die beroemde pastoor en zijn wonder te zien.

Maar toen de pastoor merkte dat zijn eigen gezag en aanzien hierdoor werden aangetast, begon hij te vrezen dat zijn bedrog zou worden ontdekt. Hij trok zich terug en vluchtte, onder voorwendsel dat zijn geest door de gebeurtenissen verward was geraakt.

Daarna keerde hij naar het klooster terug, waar hij enige tijd verbleef.

Het jaar 1682.

Abt Petrus bracht het jaar 1682 door in grote bezorgdheid vanwege de inspanningen van de commissarissen, die met kracht aandrongen op de uitvoering van hun statuten.

Allereerst drong hij erop aan dat internuntius Tanari bij Rome de bevestiging zou verkrijgen van de constituties die hijzelf daarheen had gezonden, voordat de andere constituties, die de internuntius had opgesteld, daar bekend zouden worden.

Om deze reden was hij weinig afwezig. Hij stuurde de prior naar Rome om op de bevestiging van zijn constituties aan te dringen.

Maar door de raadgevingen van Leuven en Luik, die de prior had ingewonnen, werd het verstandiger geacht de zaak in Rome door een gemachtigde te laten behandelen. De prior bleef daarom thuis om de jongere kloosterlingen te onderrichten en de abt met raad en bijstand te helpen.

Bladzijde 184 — 1682

Van de zijde van de Romeinse Curie viel aanvankelijk niets te vrezen, maar daartegenover stonden de verwachtingen die uit de omgeving voortkwamen.

Want op 15 december 1681 was daar een beroep van de abt ingediend en aanvaard, en was een gunstige toezegging gedaan.

Maar inmiddels was de termijn voor het instellen van beroep verstreken, namelijk omstreeks 9 mei 1682. De commissarissen van de internuntius meenden daarom dat zij geen belemmering meer hadden om hun besluiten uit te voeren.

Zij hadden uit het register van de Heilige Congregatie een schriftelijke verklaring verkregen waaruit bleek dat de abt voor het instellen van zijn beroep geen toestemming had gekregen. Daarom hadden zij gezamenlijk besloten de uitvoering van hun statuten te bevelen, tenzij de abt zich alsnog zou onderwerpen.

Omstreeks 6 mei zonden zij hem een besluit waarin zij hem gelastten vóór de volgende termijn zijn gehoorzaamheid te betuigen. Zij verklaarden dat hij anders als ongehoorzaam zou worden beschouwd.

Intussen wilden zij bij de reeds genoemde commissarissen niets ten gunste van de abt ondernemen, maar zij trachtten hun maatregelen juist te ondersteunen.

De abt had echter besloten zich niet zonder meer te onderwerpen. Hij verklaarde dat hij geen andere wetten wilde aanvaarden dan die welke met de hervorming van het klooster verenigbaar waren.

Toen hem werd meegedeeld dat hij zich op straffe van kerkelijke maatregelen moest onderwerpen, stelde hij zich daartegen teweer.

De abt verkrijgt van de Brabantse Senaat een verbod.

Hoewel het optreden van de commissarissen steeds gewelddadiger werd, was de abt niet zonder bescherming. Hij was namelijk door de Senaat van Brabant van de dreigende schorsing bevrijd.

Zijn tegenstanders hadden immers na het verstrijken van de termijn een verzoek ingediend om hem als ongehoorzaam te laten veroordelen. De abt beriep zich daarop bij de wereldlijke overheid.

Hij verzocht dat aan de commissarissen zou worden verboden de kerkelijke straffen uit te voeren zolang zijn zaak niet behoorlijk was onderzocht.

Het verzoek werd toegestaan, en op 12 juni werd aan de commissarissen een verbod opgelegd om de schorsing ten uitvoer te brengen.

Bladzijde 185 — 1682

Op dezelfde dag, 12 juni, werd dit verbod aan de commissarissen betekend. Hierdoor werd de abt van de dreigende schorsing bevrijd.

Vervolgens, vier dagen na de terugkeer van de prior, werd ook in Rome, ten behoeve van de volledige zekerheid van de abt, een andere maatregel getroffen namens de Heilige Congregatie.

Hoewel de abt dus van de Senaat een zekere bescherming had verkregen, werd de zaak door de procureur in Rome toch met ijver voortgezet.

Deze stelde dat de bevoegdheden van de Romeinse Curie niet door de Brabantse Senaat konden worden beperkt. Internuntius Tanari had namelijk het geschrift niet getrouw naar Rome overgebracht, maar het tegelijk met het verbod van de Senaat overgezonden.

Hij klaagde hevig dat de rechten van de pauselijke overheid werden aangetast en herinnerde de kardinalen eraan dat het college van kardinalen zelf moest oordelen over de bevoegdheden van de Romeinse Curie.

Van de zijde van de abt werd daarop in Rome verklaard dat alles wat hij in Brussel had gedaan zonder overleg met de prior en zonder behoorlijke toestemming was geschied, en dat dit geenszins bedoeld was om het gezag van de Heilige Stoel te krenken.

Hij stelde voor dat in Rome een procureur zou worden aangesteld die in zijn naam voor de Heilige Congregatie zou verschijnen. Hij wilde niet dat er iets zou gebeuren waardoor de vrijheid en rechtsmacht van de religieuzen werden geschaad.

Ook wilde hij de prior dwingen, indien deze tegen zijn verwachtingen in iets had gedaan, zijn handelwijze te verantwoorden.

Maar bovenal was het de bedoeling van de abt om de zaak zelf bij de Heilige Congregatie te laten behandelen, waar zij tot dan toe nog niet volledig was onderzocht.

Op 26 juli van dit jaar werden opnieuw twee novicen tot de professie toegelaten, maar niet alle zeven. Twee van hen hadden immers reeds hun professie afgelegd, en de overigen waren nog niet toegelaten.

De twee van wie de toelating was uitgesteld, waren niet voldoende geschikt bevonden voor het gemeenschappelijke leven. Toen zij echter hun proeftijd hadden voltooid, wilden zij toch hun professie afleggen.

Zij begaven zich met een wereldlijke tegenstander, die door de oudere kloosterlingen werd begunstigd, naar Brussel en legden bij de internuntius klachten neer.

Maar deze onderschepte hen onderweg en hield hen gedurende verscheidene maanden wegens de zaak van de gemeenschap in hechtenis. Uiteindelijk werden zij door de internuntius teruggestuurd.

De constituties van het klooster worden in Rome onderzocht en goedgekeurd.

Intussen werd in Rome de beroepszaak, samen met de door de abt aangeboden constituties, onderzocht door de kardinalen Norsfolck, Faja en Lauro.

Zij legden zich met grote ijver op dit werk toe, opdat de eerder door de tegenstanders opgeworpen bezwaren naar waarheid konden worden beoordeeld en de zaak naar de wens van de abt tot een goed einde kon worden gebracht.

Zij keurden de constituties van de abt goed, maar verwierpen de statuten van de commissarissen, en verklaarden dat de abt het recht had om de novicen overeenkomstig de regels tot de professie toe te laten.

Bladzijde 186 — 1682

De tegenstanders hadden er niet mee ingestemd dat de novicen tot de professie werden toegelaten. Vervolgens werd de abt door de commissarissen ontslagen van de verplichting om hun visitatierechten te erkennen.

Maar voordat de uitspraak openbaar werd gemaakt, werden de tegenstanders opgeroepen om, indien zij iets aan te voeren hadden, dit naar voren te brengen.

Zij kregen van de abt de gelegenheid om zich te beroepen op de gouden bul van Brabant betreffende het niet oproepen van personen buiten het hertogdom. Ook werd hun nog een termijn van enkele maanden toegestaan om hun bezwaren uiteen te zetten.

Maar zij brachten niets naar voren.

Daarom bleef er niets anders over dan het apostolische besluit ten uitvoer te leggen, waardoor alle constituties van het klooster voor lange tijd zouden worden bevestigd.

Abt Petrus sterft.

Maar intussen kwam het leven van abt Petrus ten einde. Want God, die niet alleen de dagen, maar ook de beloning voor de arbeid van zijn trouwe dienaren bepaalt, wilde hem, nadat hij zijn werk bijna geheel had volbracht, tot zich roepen.

Hij leefde echter niet lang genoeg om de door hem verlangde goedkeuring en bevestiging door de paus te ontvangen, en evenmin om de betere levenswijze, die hij in dit klooster had ingevoerd, geheel gevestigd te zien.

Zijn overlijden vond plaats op 1 december, kort na middernacht.

Zijn gehele leven was vol godsdienstzin, vroomheid en ijver. Daarvan volgen hier enkele bijzonderheden.

Op 25 november, de feestdag van de heilige Catharina, werd hij door een zware ziekte getroffen. Deze nam zo sterk toe dat hij binnen vijf of zes dagen tot het uiterste werd gebracht.

Toch was hij tot zijn laatste ademtocht zozeer met geestkracht vervuld dat hij, nadat hij de aangelegenheden van het klooster aan de aanwezigen had opgedragen, deze met opmerkelijke voorzichtigheid en wijsheid regelde.

Toen de hervormingsgezinden hem vroegen wat hij over hun toekomst zou beschikken, antwoordde hij met een op God vertrouwende geest dat zij aan een voorspoedige afloop niet moesten twijfelen.

Toen zij vervolgens zeiden dat alles verloren zou kunnen gaan, indien de Heer hun zijn hulp zou onthouden, antwoordde hij dat zij niet moesten vrezen.

Hij verzette zich krachtig tegen hun moedeloosheid en spoorde hen aan tot standvastigheid en liefde voor het vaderland.

Toen zijn vrienden die aanwezig waren onder elkaar spraken over de noodzakelijkheid van een nieuwe levenswijze en over de middelen die voor een duurzame hervorming nodig waren, richtte hij zich tot hen en zei met de woorden van de heilige Martinus:

‘Heer, indien ik voor uw volk nog noodzakelijk ben, weiger ik de arbeid niet.’

Toen hij onder het ontvangen van de laatste sacramenten en de heilige eucharistie aan het einde van zijn leven kwam, sprak hij met grote ontroering over zijn zonden en smeekte hij God hem genadig te zijn.

Hij vermaande zijn kloosterlingen, zowel de oudere als de jongere, om God te dienen en de heilige engelen tot voorbeeld te nemen.

Bladzijde 187 — 1682

Hij had dit niet gedaan uit ijdele roem, noch gedreven door enige menselijke beweegreden, maar uitsluitend tot eer van God, tot heil van de zielen en tot herstel van de reguliere tucht. Daarom moest men de moeilijkheden die zijn onderneming hadden begeleid niet aan hem toeschrijven, maar aan degenen die zich tegen zo'n redelijk voornemen hadden verzet.

Ten slotte richtte hij zich tot de jongere kloosterlingen en hield hij, ondanks de moeilijkheid waarmee hij sprak en hoewel de dood reeds naderde, een ontroerende vermaning tot hen.

Hij troostte hen krachtig en spoorde hen aan God trouw en standvastig te dienen in de levenswijze die zij hadden aanvaard. Hij verzekerde hun dat zij, wanneer zij zich door enige strengheid gekwetst zouden voelen, toch met waardigheid en standvastigheid alle oefeningen van het religieuze leven moesten voortzetten, en hij drong er met zijn eigen voorbeeld bij hen op aan hem daarin te volgen.

Tijdens de vigilie van de heilige Andreas liet hij een reliek van het Heilig Kruis bij zich brengen. Hij hield die vast en sprak:

'O heilige apostel, grote minnaar van het Heilig Kruis!'

Toen hij vervolgens een reliek van het Heilig Kruis vereerde, riep hij uit:

'Nu laat Gij, Heer, uw dienaar in vrede heengaan.'

Zo gaf hij, na in dit vrome en religieuze gevoelen tot het uiterste te hebben volhard, omstreeks het midden van de nacht na het feest van de heilige apostel Andreas zijn ziel aan zijn Schepper terug.

Hij had de leeftijd van eenenzestig jaar bereikt en had het klooster vijftien jaar lang bestuurd. Met de hoogste lof had hij het werk van de hervorming ondernomen en het, na bijna ononderbroken grote inspanningen en kosten, vrijwel geheel voltooid.

Hij is daarom een blijvende herinnering waard bij het nageslacht en verdient de voortdurende dankbaarheid van alle bewoners van dit huis die in de toekomst de vruchten van zijn arbeid zullen genieten.

Bladzijde 187 — 1682

De hervorming komt in gevaar

Door deze voortijdige dood van de abt kwam de zaak van de hervorming in zo'n toestand terecht dat men haar reeds als verloren beschouwde.

Van de oudere kloosterlingen waren er immers slechts twee die de hervorming wensten, namelijk de prior en een bloedverwant van de overleden abt. Deze laatste had zijn oom, de abt, in deze gehele aangelegenheid steeds met zeer trouwe inzet bijgestaan. Aan hem was de hervorming, ook om die reden, zeer veel verschuldigd.

De jongeren die de nieuw ingevoerde levenswijze hadden aanvaard, waren in totaal vier geprofeste kloosterlingen en twee novicen.

Maar alle geprofeste kloosterlingen, op één na, hadden iets menselijks ondergaan, wat onder de gegeven omstandigheden allerminst verwonderlijk was. Want niets was zekerder te voorzien dan

dat de inspanningen van de kloosterlingen die de hervorming niet wilden, bij de verkiezing van een nieuwe overste de overhand zouden krijgen.

Welke menselijke voorzichtigheid zou de jongeren er niet toe hebben gebracht de sterkere partij te kiezen, opdat zij, indien uit de ouderen een abt werd gekozen, niet zelfs vanwege hun eigen professie in gevaar zouden komen?

Er waren dus in totaal drie personen aan wie de hervorming ter harte ging.

Maar als er meer waren geweest, en zij zich niet zozeer op menselijke bescherming en op hun eigen waardigheid bij dit werk van God hadden verlaten, en niet zo duidelijk op menselijke hulp, maar op de goddelijke macht hadden gesteund, dan zou de zaak anders zijn verlopen.

Vervolg op bladzijde 188.

Bladzijde 188 — 1682

Dan zou God zelf de hervorming van de reguliere discipline in dit klooster, die Hij had ondernomen, door menselijke middelen hebben laten voltooien.

Opschudding bij de begrafenis van de abt

De begrafenis van de overleden abt verliep zeer tumultueus.

Allereerst ontstond er tijdens de uitvaart een geschil tussen de prior en de ouderen over de vraag wie de uitvaartplechtigheid zou verrichten. De ouderen wilden namelijk de prior niet erkennen, hoewel hij door de abt zelf was aangesteld. Zij wilden de eer van het leiden van de uitvaart aan de proost van Limburg overdragen.

Uiteindelijk kwam men overeen dat noch deze proost, noch de prior, maar een zekere reguliere kanunnik uit Requies de uitvaartplechtigheid zou verrichten.

Vervolgens, nadat de uitvaartplechtigheid was voltooid, raakten de jongeren en de ouderen met elkaar in conflict.

Een zekere prior had namelijk, aan de vooravond van zijn professie of noviciaat, de jongeren bevolen naar hun kamers terug te keren. Maar zowel de jongeren als de ouderen wilden dit niet toestaan.

Toen een van de ouderen zich met een van de jongeren in de refter bevond, begon hij samen met een zekere wereldlijke priester, een bloedverwant van de overleden abt, die op uitnodiging van de kloosterlingen naar de uitvaart was gekomen, hevig te schreeuwen. De anderen kwamen toegesneld, omdat zij meenden dat er geweld werd gepleegd tegen de abt of tegen diens tegenstanders.

Door het geschreeuw ontstond verwarring. De prior, die eindelijk door het rumoer was gewekt, werd gewaarschuwd dat er een oproer dreigde.

Maar het bleef niet bij de woorden van een ontevreden leerling. Ook de ouderen, met uitzondering van de prior, waren niet vrij van de verdenking dat zij het oproer hadden aangewakkerd.

De oudere kloosterling op wie bij de komende verkiezing de stemmen van allen zouden vallen, koos de zijde van een jongere medebroeder die tegen de prior optrad. Hij nam diens verdediging

op zich, zelfs in die mate dat hij meende dat niet de jongere medebroeder aan de prior, maar de prior aan de jongere medebroeder gehoorzaamheid verschuldigd was.

Ondertussen was door de gouverneur van Brabant een militaire rechtbank aan de prior toegewezen om hem tegen geweld te beschermen, nadat deze daarom had verzocht.

De proost van Limburg liet echter de abt waarschuwen dat hij naar zijn zeggen van de koning opdracht had gekregen de prior te verdedigen. De proost zou daarop hebben geantwoord dat hij liever de toorn van de koning wilde ondergaan dan de verdediging van deze man op zich te nemen.

De proost van Limburg had bovendien een aantal gewapende mannen naar het klooster gestuurd, die onder anderen de prior moesten verdedigen. Deze mannen kwamen in de zaal bijeen en joegen sommigen op de vlucht, terwijl zij anderen, die zij in verschillende kamers hadden aangetroffen, met geweld naar buiten brachten.

Zo eindigden de uitvaartplechtigheden.

De volgende dag kwamen de ouderen zonder de prior bijeen en verzochten hem zijn ambt neer te leggen.

Bladzijde 189 — 1682

Hij zou echter een medebroeder uit de ouderen tot zijn plaatsvervanger moeten aanstellen, die samen met hem het klooster gedurende de sedisvacatie zou besturen.

Toen zij dit met dreigementen eisten, gaf hij aan hun verzoek toe, totdat na de komst van de koninklijke commissarissen, die voor de benoeming van een nieuwe abt waren afgevaardigd, de twee partijen zouden worden bijeengeroepen.

De eerwaarde abt Petrus werd begraven in de kapel van Sint-Anna, vóór het altaar.

Zijn onmiddellijke opvolger, Johannes, liet bij de evangeliezijde een monument oprichten, tegen de onderste muur, met het volgende grafschrift.

Grafschrift

Sta, viator.

Sta stil, reiziger.

Luister naar Petrus, die over Petrus spreekt.

Want als de mensen zwijgen, zullen de stenen spreken.

Hier rust

de hoogeerwaarde heer Petrus Melchioris Vonder Steghe,

33ste abt van het klooster Kloosterrade.

Hij heeft de oude kloostergebouwen, die door ouderdom waren ingestort, vanaf de fundamenten opnieuw opgetrokken en ze in luister, pracht en stevigheid hersteld.

Hij heeft de reguliere en kanonieke discipline, die door de rampspoed van oorlogen en het algemene verval van menselijke zaken ineen was gestort, hersteld.

En terwijl hij zich met deze dubbele opbouw bezighield, is hij van arbeid naar rust overgegaan.

In het jaar des Heren 1682, op 1 december, in het 62ste jaar van zijn leven, het 39ste jaar van zijn professie, het 38ste jaar van zijn priesterschap en het 15de jaar van zijn abbatiaat.

Moge hij rusten in vrede.

Bladzijde 191 — 1683

Johannes Bock

Vierendertigste abt

Het jaar 1683

Benoeming van de nieuwe abt

Het spreekwoord zegt dat men over de doden niets dan goeds moet zeggen. Maar Johannes, prior van het klooster, nodigde de dag na de begrafenis van de abt de overige kapittelleden uit en wees hun erop dat zij, zoals gebruikelijk, bijeen moesten komen om bij de gouverneur van België toestemming te vragen voor de verkiezing.

Deze afspraak was weliswaar openlijk door allen gemaakt, maar degenen die tegen de hervorming waren, deden heimelijk al het mogelijke om te verhinderen dat dit zou gebeuren. Zij probeerden anderen, die hun partij zouden kiezen, als commissarissen aan te stellen.

Maar zij hadden weinig succes bij de markies van Grana, gouverneur van de Spaanse Nederlanden, een man die zich voor alles wat goed was inspande en die aan de prior verplichtingen verschuldigd was.

Voor deze gelegenheid waren de bisschop van Roermond, een ijverig voorstander van de reguliere discipline, en de heer Zuyckewaert, procureur-generaal van de Raad van Brabant en secretaris van de synode, aangewezen. Zij kwamen op het feest van Driekoningen van het jaar 1683 naar het klooster om de stemmen op te nemen.

Nadat zij vervolgens allen onder ede hadden gehoord, spanden drie van de voornaamste tegenstanders van de hervorming samen om hun professie onder de ouderen te laten meetellen, hoewel zij jonger waren in leeftijd.

Zo wilde men iemand die nauwelijks zijn achtentwintigste levensjaar had bereikt, onder de ouderen rekenen, hoewel hij nooit volgens de reguliere levenswijze was gevormd of daarin ervaring had opgedaan. Hij had immers vrijwel altijd in Parijs verbleven om te studeren of thuis bij zijn ouders gewoond.

Daarna verzochten zij dat hun drie stemmen bij die van de oudere geprofeste kloosterlingen zouden worden gevoegd. In totaal waren er vier ouderen.

Zij hadden namelijk reeds vanaf 11 december van het voorgaande jaar onderling afgesproken om samen met de ouderen een eensgezinde meerderheid te vormen.

Zij deden dit met het voornemen dat geen van de andere, niet-hervormde medebroeders tot abt zou worden gekozen, en dat men na de verkiezing van een nieuwe overste niet de apostolische constituties van de congregatie, maar de oorspronkelijke statuten van het klooster zou aanvaarden.

Daarbij moesten de oorspronkelijke statuten van de afzonderlijke kloosters uit de oude tijd worden nageleefd.

De prior bleef met de jongeren trouw en standvastig, en wilde ook de onwaardige gedragingen van de bisschop van Roermond niet verbergen.

Hij wilde namelijk een bloedverwant van de overleden abt, Petrus Jansenius, tot abt bevorderen. Deze had zijn steun aanvaard en had daardoor enige moeilijkheden ondervonden.

Bladzijde 192 — 1683

Zij hadden ook de proost van Limburg, de heer Goswin van Daunsenberg, tot hun samenzwering overgehaald.

Maar voor de prior was dit geen geringe tegenslag. Hij zag immers dat het vrijwel onmogelijk zou zijn de hervorming opnieuw tot stand te brengen of haar met de hulp van zijn vrienden te voltooien. Daarbij kwam dat hij door de jongeren in de steek werd gelaten en dat alle ouderen eensgezind waren in hun voornemen de hervorming ongedaan te maken. Hij verwachtte daarom dat allen zich tegen zijn bevordering zouden verzetten.

Hij was ervaren en verstandig. Maar God, die het reeds zo gelukkig begonnen hervormingswerk had beschermd en het zelfs bijna tot zijn volledige ondergang had laten komen, wilde het door deze prior op barmhartige wijze herstellen en tot voltooiing brengen.

Tot onderrichting van de hoogeerwaarde bisschop van Roermond had Hij de zeer voortreffelijke markies van Grana, gouverneur van de Nederlanden, ingegeven dat hij, behalve zijn genegenheid voor godsvrucht en godsdienst, ook een bijzonder gunstige mening over de verdiensten van deze man zou koesteren.

Daarom stelde de markies hem aan om de zaak te bevorderen.

Op 30 januari werd Johannes, prior van het klooster Kloosterrade, tot abt benoemd, nadat de tegenstanders die voor de door hen voorgestelde kandidaat hadden gepleit, met hun talrijke verzinsels, ongegronde beschuldigingen en lasterlijke aantijgingen tegen de persoon en de leer van Johannes geen succes hadden gehad. Zij hadden daarvoor zelfs geschriften tegen hem ingediend.

De hoogeerwaarde bisschop van Roermond had met oprechte instemming vastgesteld dat niemand in het klooster waardiger was dan Johannes en dat hij, wanneer hij tot de abtswaardigheid werd verheven, de reeds ingevoerde reguliere discipline in haar geheel zou bewaren en bevestigen.

Zo gebeurde het dat Johannes, na twee dagen van stemming, tegen de verwachting van vrijwel allen tot de waardigheid werd verheven.

Als meerderen het hadden gewild, zou het niet zozeer door menselijke bescherming zijn gebeurd, maar door de vinger Gods, die in de voltooiing van dit werk van hervorming zichtbaar werd.

Toen de markies van Grana hem vroeg wanneer hij de akten van de verkiezing in ontvangst zou nemen, antwoordde Johannes dat hij niet door mensen, maar door God tot abt was aangesteld.

Op 2 februari werden de koninklijke benoemingsbrieven verzonden aan Johannes Aquigrani, de gekozen overste, een man die niet minder waardig was dan de kandidaat die de tegenpartij had voorgesteld.

Toen Johannes nog in afwachting van zijn bevordering in het klooster verbleef, probeerden enkele ouderen hem met stokslagen te bedreigen of van daaruit weg te jagen.

Bladzijde 193 — 1683

Zij deden alsof zij medelijden hadden met zijn geestelijke zwakte en riepen enkele vrienden van hem te hulp.

Maar hij verzette zich tegen hun pogingen. Toen hij hen op hun eigen bedoelingen wees, ontbrandden zij in woede. Zij wilden hem, alsof hij zijn verstand verloren had, onder het voorwendsel van een behandeling met geweld uit het klooster wegvoeren.

Hij werd echter gewaarschuwd door degenen die hun plannen hadden vernomen en liet de gewapende mannen, die op de binnenplaats klaarstonden, weten dat zij zich moesten verwijderen.

Daarna vond de verkiezing plaats, zoals hierboven beschreven. De ouderen hadden hun doel niet bereikt, hoewel zij zich met een zekere vrouw hadden ingelaten, die volgens het verhaal van Salomo een overspelige vrouw was, die eet, haar mond afveegt en zegt: ‘Ik heb niets verkeerds gedaan.’

Maar deze ontaarde kloosterling overtrof met zijn overige overtredingen, onbeschaamdheden en buitensporigheden alle anderen. Vanaf dat jaar stapelde hij, na zijn jubileum, zijn misdragingen op, totdat hij het klooster verliet en van de religieuze levensstaat afvallig werd.

De overige jongeren waren door de benoeming van de nieuwe abt zo verheugd als de ouderen die de hervorming bestreden, terneergeslagen waren.

De ouderen zagen verder af van hun voornemen zich te verzetten. Zij keerden terug tot hun vroegere houding van gehoorzaamheid, waarin zij slechts tijdelijk hadden volhard, en ontkwamen zo aan de rampen die hun slechte bedoelingen over hen hadden kunnen brengen.

De nieuwe abt wordt geïnstalleerd en de constituties worden bevestigd

Op 10 februari werd de gekozen Johannes volgens de gebruikelijke plechtigheden geïnstalleerd. Hij legde in de abdijkerk de geloofsbelijdenis af en werd op de tiende van die maand in het kathedrale kapittel te Luik door de aanwezige kanunniken bevestigd.

Op de eenentwintigste van dezelfde maand ontving hij, nadat hij bij de reguliere kanunniken van Sainte-Geneviève te Parijs de geestelijke oefeningen had gedaan, de plechtige abtszegen uit handen van de hoogeerwaarde heer Antonius Blavier, bisschop van Dionysopolis, in aanwezigheid van de abten van Val-Dieu en Beaurepart.

Na deze plechtigheden bleef hij nog tot 5 maart in Luik, om zich in afzondering en stilte, door afwisselend gebed en overweging, op zijn nieuwe taak voor te bereiden en de hulp van God af te smeken.

Want hoewel hij van nature een zachtmoedig en vredelievend man was, wist hij dat zijn standvastigheid in het klooster op de proef zou worden gesteld.

Hij zou immers geconfronteerd worden met de tegenstand van sommige kloosterlingen, die hem wilden bewegen de door de overledene ingevoerde constituties af te schaffen of ten minste bepaalde wijzigingen aan te brengen. Ook in die constituties wilden zij wijzigingen doorvoeren, en zij probeerden hem ertoe te brengen de vroegere gebruiken te herstellen.

Bladzijde 194 — 1683

Ook zouden zij allerlei dwalingen en misbruiken aanmoedigen.

Maar de abt antwoordde hun bescheiden en standvastig dat hij de constituties niet kon veranderen. Hij had immers van de Apostolische Stoel de opdracht gekregen deze te onderhouden en verwachtte dat daarover een onherroepelijk oordeel zou worden uitgesproken.

Hij verklaarde dat hij gedurende het onderzoek van de constituties niets wilde vernieuwen, zelfs wanneer hij dat zou kunnen. Wel beloofde hij bereidwillig te verbeteren wat daarin door de Heilige Stoel zou worden voorgeschreven, en alles wat deze zou goedkeuren, ongeschonden te onderhouden, voor zover dat in zijn vermogen lag.

De eensgezindheid wordt in het klooster hersteld

Toen de abt naar Luik was teruggekeerd, beval hij dat zijn medebroeders, zowel de jongeren als de ouderen, voortaan de hervorming zouden naleven, die hij reeds had aanvaard en die hij na de bevestiging van de constituties door Rome wilde handhaven.

De ouderen verzochten hem alleen dat hij zou toestaan dat de jongeren en ouderen gezamenlijk het koorgebed en de refter zouden bezoeken, zoals zij dat vroeger hadden gedaan. Voor het overige wilden zij hun vroegere gebruiken behouden, zolang deze de naleving van de reguliere discipline niet hinderden of bemoeilijkten.

Allen stemden daarmee in, behalve één oudere kloosterling die onder de ouderen werd gerekend. De abt stond ook hem toe afzonderlijk aan een eigen tafel te eten en gebruik te maken van een dienaar die hem bediende. Deze oudere maakte van die tegemoetkoming gebruik, maar na ongeveer zes weken liet hij zich ertoe bewegen weer aan de gemeenschappelijke tafel plaats te nemen.

Johannes brengt met zijn mildheid allen tot eensgezindheid

Op 8 maart begonnen de ouderen en jongeren gezamenlijk met de abt aan dezelfde tafel te eten en tegelijkertijd de goddelijke diensten te verrichten.

De abt stond de ouderen toe hun eigen gewoonten te behouden, maar de jongeren moesten de constituties nauwkeuriger naleven.

Wel werd voorlopig aan de jongeren toegestaan enkele voorschriften van minder gewicht niet strikt te onderhouden, totdat allen gezamenlijk tot een volmaakte naleving zouden zijn gekomen.

Zo herstelden de zachtmoedigheid en het inzicht van de nieuwe overste, na langdurige onenigheid, de vrede en rust in het klooster.

Bevestiging van de constituties

Op 24 augustus van hetzelfde jaar berichtte de procurator die in Rome de zaak van de hervorming behartigde aan de abt dat de constituties van het klooster door de paus plechtig waren goedgekeurd en bevestigd.

Dit was gebeurd nadat de vergadering van kardinalen de constituties tweemaal had onderzocht, eerst in een algemene en daarna in een bijzondere vergadering.

De procurator zond kort daarna de stukken aan de abt. De apostolische breve, op perkament geschreven en met een lang aanhangend zegel voorzien, was gedateerd in het vierde jaar van het pontificaat van paus Innocentius XI.

De breve was van onschatbare waarde en bracht de abt en alle goede kloosterlingen grote vreugde.

Bladzijde 195 — 1684

Inval van de Fransen

Toch was het in dit jaar niet toegestaan de constituties door middel van de pauselijke breve in het kapittel af te kondigen.

Daarvoor was bovendien het diploma van de katholieke koning vereist, zonder hetwelk volgens de bepalingen die in de Spaanse gebieden golden, pauselijke rescripten niet mochten worden gepubliceerd.

Wat echter verhinderde dat dit nog in hetzelfde jaar gebeurde, was de inval van de Fransen in het hertogdom Limburg, in de maand oktober.

De Fransen hadden het vaderland reeds lange tijd met hun troepen geteisterd. Zij voerden de abt weg om zekerheid te verkrijgen voor de bijdragen die zij eisten. Daardoor moest hij elf maanden lang buiten het klooster in Aken verblijven.

In die tijd verkeerde het klooster meer dan eens in zeer groot gevaar van verwoesting. Toch bleef het, dankzij de waakzaamheid van de provisor, gespaard, hoewel het niet zonder zware geldelijke lasten bleef.

Overigens vulde God de langdurige afwezigheid van de herder bij zijn nog jonge kudde aan door zijn tegenwoordigheid. Hij schonk immers aan alle pas aangestelde kloosterlingen een standvastige wil om de constituties te onderhouden en daarin ernstig te volharden, alsof de overste zelf aanwezig was.

Wel begon een van hen, die vroeger al een zekere neiging tot het schrijven van brieven aan de abt had gehad, met anderen te overleggen. Daarbij bleek dat hij zich met een aantal ouderen had verbonden om, samen met zijn vrienden, de abt in zijn bestuur tegen te werken.

Sommigen van hen hadden hem nu en dan in het openbaar berispt, terwijl zij in de beslotenheid van het klooster zijn brieven beluisterden. Bij anderen wekte hij gevoelens van verontwaardiging en toorn op.

Er wordt een overeenkomst met de inwoners van Kerkrade gesloten en vervolgens verbroken

Tegen het einde van dit jaar sloot abt Johannes een overeenkomst met de inwoners van Kerkrade, onder de voorwaarde dat de tienden van het klooster zouden blijven zoals zij tot dan toe waren geweest, vrij van de jaarlijkse bijdragen en andere lasten die uit de goederen van het klooster moesten worden betaald.

Maar door toedoen van de ijverige Zeloten werd deze overeenkomst niet door de Raad van Brabant bekrachtigd. Daarom werd zij twee jaar later onder andere, onbillijker voorwaarden opnieuw gesloten.

Het jaar 1684

Het jaar des Heren 1684 was niet alleen voor het klooster, maar ook voor de gehele provincie bijzonder rampspoedig, zowel door de heffingen van de Fransen, die dit land nooit zwaarder hadden getroffen, als door de droogte, die een daarmee vergelijkbare rampspoed veroorzaakte.

Bladzijde 196 — 1684

De droogte was zo uitzonderlijk dat men zich geen dergelijke toestand kon herinneren.

Vanaf april tot bijna het einde van augustus viel nauwelijks regen. De aarde werd door de aanhoudende hitte zo uitgedroogd dat de weilanden verschroeiden, de gewassen op de akkers verdorden en de vruchten van de bomen op wonderlijke wijze uitdroogden.

De abt verbleef negen volle maanden van dit jaar in Aken, onder grote zorgen en beproevingen. Hij werd niet alleen gekweld door de openbare rampen, maar ook door de vele klachten die zijn eigen kloosterlingen tegen het bestuur van het klooster in brieven aan hem richtten.

Daarbij kwamen de langdurige en onaangename zaken die zijn zonen hem bezorgden.

Ten slotte keerde hij, nadat hij met de commissarissen overeenstemming had bereikt en hun had beloofd de bijdragen te voldoen die de provincie had opgelegd, tegen het einde van september naar zijn klooster terug.

Niet lang daarna verkreeg hij, terwijl hij zich bezighield met de openbare aangelegenheden van de provincie, door de bemiddeling van Brussel eindelijk het koninklijke diploma dat de constituties van het klooster bevestigde.

De constituties van het klooster worden door de koning bevestigd

Op 19 november van hetzelfde jaar, op dezelfde dag waarop Johannes tot abt was gekozen, had het klooster twee novicen van de religieuze levensstaat opgenomen.

Arnoldus Lambertus, een zoon van het klooster, had namelijk een kanunnik van Leuven als kapittelheer aangenomen. Bij de verkiezing hadden vrijwel alle medebroeders hun stem op hem uitgebracht om tot de abtswaardigheid te worden verheven.

Maar toen hij wegens zijn zwakke gezondheid niet langer kon volharden, vertrok hij na de derde maand weer uit het klooster. Het nieuwe instituut, dat voor hem te bezwaarlijk was geweest, had hij verlaten.

De constituties worden afgekondigd

Op 1 december bracht abt Johannes in het kapittel, in aanwezigheid van alle kapittelleden, de constituties van het klooster naar voren.

Deze waren door paus Innocentius XI goedgekeurd en door middel van twee diploma's van de katholieke koning bevestigd. Hij liet ze voorlezen en maakte bekend dat zij voortaan als wet moesten worden onderhouden.

Daarbij verleende hij echter aan allen de vrijheid om, wanneer zij iets hadden op te merken, dit naar voren te brengen.

Maar niemand werd gevonden die iets wilde veranderen.

Vervolgens werden verscheidene bepalingen voorgeschreven betreffende de waardigheid en de orde van de goddelijke diensten.

Vanaf dat ogenblik werd het hervormingswerk, dat tot dan toe nog onvolledig was gebleven, met nieuwe ijver en toewijding voortgezet.

Abt Johannes gaf zelf voortdurend het voorbeeld en ging allen voor in de naleving van de constituties.

Hij had immers reeds aangegeven dat de abten van dit klooster tot dan toe gewoon waren geweest een afzonderlijke tafel te gebruiken en zich van de overige kloosterlingen te onderscheiden door hun voedsel, kleding en andere benodigdheden.

Deze gewoonte schafte hij af. Hij wilde slechts dan in het openbaar verschijnen wanneer dat noodzakelijk was, en soms deed hij dat zelfs zonder enige dienaar.

Bladzijde 197 — 1684–1685

De kapittelstatuten worden vastgesteld

Op 15 december van dezelfde maand vaardigde abt Johannes, in aanwezigheid van alle medebroeders van de hervorming, de laatste kapittelstatuten uit.

Deze werden in het kapittel afgekondigd en ter naleving voorgelegd aan degenen die daarvoor waren aangewezen.

Onder hen bevonden zich de abt, de prior, de provisor, de koster, de magister van de geprofesten, de bibliothecaris, de refectorarius en anderen die voor de vervulling van hun ambten waren aangesteld.

Zij allen legden de belofte af hun ambten volgens deze voorschriften te vervullen.

De abt voegde daaraan toe dat iedereen die in dit klooster de religieuze levensstaat zou aanvaarden, vóór zijn professie verplicht zou zijn zich door een eed aan de naleving van deze statuten te verbinden.

Deze eed werd daadwerkelijk afgelegd.

De statuten waren bovendien zodanig opgesteld dat zij zowel degenen die in het kapittel hun stem uitbrachten als allen die aan hun zorg waren toevertrouwd, verplichtten hun religieuze plichten trouw te vervullen.

Het jaar 1685

Aan het begin van dit jaar gaf een buitengewone gebeurtenis aanleiding tot openbare devotie.

Toen het volk, dat gewoonlijk omstreeks middernacht bijeenkwam, op de eerste dag van het voorafgaande jaar het Allerheiligste Sacrament in onze kerk had vereerd, ontstond het gebruik om aan het begin van het nieuwe jaar de goddelijke hulp af te smeken.

De abt had namelijk reeds vóór zijn bevordering de gewoonte aangenomen om op deze wijze, door persoonlijke devotie rond middernacht, dank te zeggen voor de weldaden van het afgelopen jaar en voor het komende jaar de hulp van de hemelse genade af te smeken.

Naar zijn voorbeeld begonnen ook anderen dit te doen, allereerst de kloosterlingen en vervolgens enkele gelovige leken, die door zijn voorbeeld geleidelijk naar de kerk werden getrokken.

Uiteindelijk werd dit gebruik ook vanaf de kansel aan het volk bekendgemaakt en aanbevolen.

Vóór middernacht werd met de grote klok een teken gegeven, waardoor de mensen werden opgeroepen om deze tijdelijke gebeurtenis met een openbare plechtigheid te vieren.

Een nachtelijke plechtigheid op het feest van de Besnijdenis des Heren

De winter van het voorafgaande jaar was voor mensen en dieren bijzonder noodlottig geweest, doordat de droogte van het voorgaande jaar een tekort aan hooi en stro had veroorzaakt.

Onrust en klachten over de leer van de abt

Abt Johannes had tot dan toe onder allen, vooral onder de kloosterlingen, een grote waardering genoten vanwege zijn geestelijke gesprekken en zijn omgang met religieuzen.

Maar aan het begin van dit jaar ontstonden er klachten over zijn leer.

De tekst wordt op de volgende bladzijde voortgezet.

Pagina 198 — 1685

... een zekere afkeer en vijandigheid tegenover zijn overste had opgevat, die hij langs allerlei wegen trachtte te ondermijnen, zonder de kloosterlijke tucht te ontzien.

Toen bij de toelating tot de professie enkele vragen over het geschil inzake de leer werden gesteld, bleek dat niet alleen binnen het klooster, maar ook onder de overige bewoners van deze streek mensen waren die door de afgunst van de jansenisten waren aangestoken en in de dwaling waren vervallen. Daarom kon hij met de apostel zeggen: ‘Ben ik dan uw vijand geworden doordat ik u de waarheid zeg?’

Op 11 februari overleed de heer Lambertus Sonius, die het voorafgaande jaar, op 19 februari, na het afleggen van de kapucijnerpij naar het klooster was teruggekeerd, opnieuw het habijt had aangenomen en het vierde jaar van zijn noviciaat had aangevangen. Hij had de hervorming aanvaard en was vervolgens tot het ambt van portier benoemd. Hij overleed in het ouderlijk huis te Faillebourg, op het vijfde jaar na dit jaar.

In hetzelfde jaar begon abt Johannes in de kloosterkerk op afzonderlijke dagen van de Heer een preek voor het volk te houden. Hij zette dit gedurende enkele jaren voort, tot zijn krachten tekortschoten, tot groot geestelijk voordeel van de toehoorders.

Hij wilde steeds dat alle pastoors en priesters vrijgesteld zouden zijn van geestelijke oefeningen gedurende de acht of tien dagen die zij jaarlijks in het klooster doorbrachten. Door zijn onderrichtingen en vermaningen trachtte hij hen ertoe te brengen zich met grotere ijver aan de zorg voor de hun toevertrouwde zielen te wijden en tot hun vroegere vurigheid terug te keren.

Verscheidene priesters kwamen om die reden naar het klooster en keerden, na hun vroegere geestdrift te hebben herwonnen, terug naar een strengere en ernstiger levenswijze.

Er was een zekere karmelietenpater uit de provincie, over wie zijn oversten een verzoekschrift hadden ingediend om hem door de abt uit zijn religieuze gemeenschap te laten verwijderen. De

abt stemde daar niet mee in, maar bracht de pater veeleer tot inkeer en verleende hem, evenals anderen, raad inzake een christelijke levenswijze.

Op 13 mei werd in de kloostermuur een opening gemaakt, waardoor men vanuit het lagere gedeelte van de kloostergang naar de boomgaard kon gaan. De abt liet dit doen opdat men na het middagmaal en het avondeten, gedurende de tijd van het gemeenschappelijke gesprek, naar buiten zou kunnen gaan om frisse lucht te scheppen. Tot dan toe was het slechts op dinsdag en donderdag na de maaltijd toegestaan buiten de omheining van het klooster te wandelen.

Pagina 199 — 1685

Op 28 mei riep de abt het kapittel bijeen en zette hij uiteen hoe noodzakelijk het was wegens de uitputting van de middelen van het klooster, de schulden van de overleden abt en de kosten van zijn eigen benoeming, de oorlogsheffingen en andere rampen, een bedrag van achthonderd rijksdaalders aan te nemen om het klooster te ondersteunen.

Omdat de schuldeisers echter een schuldbekentenis verlangden en de toestemming en ondertekening van de kapittelheren eisten, verkreeg hij die gemakkelijk. Zij waren immers niet onkundig van de zware en buitensporige heffingen van de Fransen en zagen in dat het klooster in die rampzalige omstandigheden anders nog zwaarder belast zou worden.

Abt Johannes betaalde deze achthonderd rijksdaalders, met rente, op 23 januari 1693 terug.

Op 11 september kocht abt Johannes, samen met de heren Spies uit Erenstein en Trips uit Strijthagen, in aanwezigheid van de Brusselse raadsheer baron de Herselles, de wereldlijke heerlijkheid Kerkrade terug.

Deze heerlijkheid was het klooster reeds sinds de tijd van abt Amezaga ontnomen. De vroegere rechten van de heerlijkheid waren overgegaan op de gemeenschap, die deze rechten met toestemming van de koning had verkregen, nadat zij daarvoor aanzienlijke kosten had gemaakt.

Tot deze overeenkomst werden beide partijen door een zekere noodzaak gedwongen. Het klooster zag zich immers bedreigd door een uiterst zwaar proces, omdat de inwoners van Kerkrade de betaling van de tienden en van alle lasten van het klooster verlangden, evenals een ontzaglijke som achterstallige betalingen die zij sinds de dood van de laatste heer opeisten.

De inwoners daarentegen werden zwaar gedrukt door een vreemde schuld, die dagelijks toenam, omdat zij voor het verkrijgen van de heerlijkheid geld tegen rente hadden geleend en de rente niet konden betalen zonder de gemeenschap in twee partijen te verdelen.

Daarom werd, met toestemming van de koning, de heerlijkheid aan haar vroegere heren teruggegeven voor dezelfde som van vijftienduizend Brabantse florijnen die zij oorspronkelijk van de koning hadden ontvangen. Van die som kwam vijfduizend florijnen voor rekening van abt Johannes, terwijl de overige heren elk hun aandeel betaalden.

Zo werden eindelijk de zeer kostbare en gevaarlijke rechtsgedingen beëindigd, die zowel het klooster als de gemeenschap geheel ten onder dreigden te richten.

Daartoe werden afspraken gemaakt over de terugkeer van de heerlijkheid en over de bevrijding van de gemeenschap van haar zware schulden. De overeenkomst hield onder meer het volgende in:

1. Dat de genoemde vijftienduizend florijnen aan de gemeenschap zouden worden betaald, opdat zij daarmee een deel van haar schulden zou kunnen aflossen.

2. Dat vijftig morgen gemeenschappelijke weidegrond met toestemming van de koning zouden worden verkocht en dat de opbrengst eveneens voor de aflossing van de schulden zou worden gebruikt.

Pagina 200 — 1685

3. Dat tachtig morgen gemeenschappelijke weidegrond op dezelfde wijze onder de schuldeisers zouden worden verdeeld.

4. Dat tussen het klooster en de gemeenschap een overeenkomst zou worden gesloten over de belasting van de goederen voor de tienden, volgens welke het klooster voortaan het resterende deel van de schulden van de gemeenschap zou dragen, met instemming van allen, en deze uit de gemeenschappelijke middelen zou worden afgelost.

Over de overeenkomst tussen het klooster en de gemeenschap betreffende de belasting van de goederen voor de tienden, die op 7 mei van dit jaar werd gesloten en op 9 mei 1687 werd vernieuwd, luidt de inhoud als volgt.

Het klooster was tot dusver van alle belastingen vrijgesteld geweest voor de goederen waarover het de tienden bezat. Het droeg jaarlijks slechts bij in de belasting van honderdveertig morgen grond. Maar door de verdeling van de gehele belasting over alle gronden van Kerkrade moest het klooster voortaan een belasting betalen over zijn eigen goederen, die tevoren vrijgesteld waren.

De belasting werd vastgesteld op grond van een totaal van 555 morgen belastbare grond. Omdat het klooster echter jaarlijks 640 morgen belastbare grond bezat, werd het verschil van vijfentachtig morgen bij de belastinggrondslag gevoegd.

Zo werd de totale belastbare grond van het klooster van 495 morgen op 895 morgen gebracht. Daarbij moesten echter veertig morgen die de pastorie van Kerkrade bezat, en zestig morgen die het klooster zelf aan de tienden van Kerkrade onderworpen had, in mindering worden gebracht.

De kosten werden aan beide zijden verrekend. Onder de naam van achterstallige betalingen werd aan het klooster niets voldaan, omdat reeds vanaf het jaar 1683, toen de abt in de Brabantse Senaat had verklaard dat hij bereid was uit de goederen van het klooster bij te dragen, het gebruikelijk was geworden om de belastingen van de goederen volgens dezelfde grondslag te regelen.

Tot het jaar 1687 moest het klooster voor de achterstallige belastingen tweehonderd rijksdaalders betalen.

Dit was echter een gering bedrag vergeleken met de vele duizenden rijksdaalders die de belastingplichtigen door hun heffingen hadden moeten opbrengen. Het klooster had bovendien een eigen rechtsgebied verworven.

Deze voorwaarden waren voor het klooster zwaar, maar de schade werd grotendeels gecompenseerd door de nieuwe tienden uit de gemeenschappelijke weidegronden die voor het klooster werden ontgonnen, en door de verlichting die na vierentwintig jaren van strijd ontstond doordat de inwoners van de gemeenschap, die zich als bezitters van de gemeenschappelijke gronden hadden beschouwd, voortaan aan de rechtmatige belasting van de abdijgoederen onderworpen waren.

Op 25 november werd de eerste novice door abt Johannes tot de professie toegelaten. Ook werd de gebruikelijke professieformule gewijzigd, omdat zij overbodige bepalingen bevatte en omdat

de Heilige Stoel in de benoemingsoorkonde van de abt geen verdere verplichting had opgelegd dan de canonieke verkiezing.

De stemmen van de religieuzen gaven echter de doorslag.

Pagina 201 — 1685–1686

De religieuzen waren van oordeel dat de oude professieformule gehandhaafd moest blijven als een blijvend bewijs van het recht op vrije verkiezing.

Aan de professiebelofte werd evenwel toegevoegd dat de novice niet alleen volgens de regel, maar ook volgens de constituties van dit klooster zou leven. Alle aanwezige kapittelheren stemden daarmee in, op één na.

Volgens deze toevoeging legde de novice als eerste zijn professie af. Ook alle anderen die later zijn voorbeeld volgden, deden dit op dezelfde wijze.

Zij die vóór die tijd hun professie hadden afgelegd, werden niet verplicht deze opnieuw af te leggen. De eerder bestaande gewoonte bleef voor hen gelden.

Zo werd ook hier Gods beschikking zichtbaar, waardoor de moeilijkheden en ongeregeldheden die bij de professies waren ontstaan, uiteindelijk tot een oplossing konden worden gebracht.

Tegen het einde van dit jaar verscheen op de velden een buitengewone menigte muizen. Zij vraten op grote schaal al het reeds ingezaaide gewas kaal en bespaarden de boeren daardoor grotendeels de moeite om het volgende jaar het wintergraan te maaien.

Het jaar 1686

In het begin van dit jaar werd gesproken over een ruil van het patronaatsrecht van Herzogenrath met de pastorie van Merkelbeek, die vrijkwam doordat de heer Antonius Suffraganeus, een Keulse geestelijke en scholasticus, overleden was.

Maar enkele confraters verzetten zich daartegen. Zij beweerden dat men de oude stichtingsrechten niet mocht veranderen en dat men niet van de oorspronkelijke wil en bedoeling van de stichters mocht afwijken.

De ruil kwam daarom niet tot stand. De pastorie van Herzogenrath werd wegens het ontbreken van geschikte kandidaten, na toestemming van de bisschop, aan een wereldlijk priester toevertrouwd.

Tegen het einde van januari kwam de pastorie of het vicariaat van Eupen vrij door de dood van de voorafgaande rector. Deze had meer dan zeshonderd rijksdaalders nagelaten, verborgen in een muur, en nog andere gelden die de pastoor na langdurig zoeken ontdekte.

De abt bepaalde dat driehonderd rijksdaalders daarvan moesten worden besteed aan de stichting van een school en een kapelanie in Eupen. Het overige geld zou, overeenkomstig het verlangen van de overledene, onder de arme bloedverwanten worden verdeeld.

De abt zelf wilde niet dat iemand die zoveel geld had nagelaten, in het klooster begraven werd. Ook bij andere pastoors van de abdij had hij steeds dezelfde regel gehandhaafd, omdat hij vond dat overbodige rijkdom aan de armen van de parochies behoorde te worden besteed.

De driehonderd rijksdaalders voor de stichting van de school werden echter pas in 1698 daadwerkelijk uitbetaald.

Pagina 202 — 1686

In het voorgaande jaar was ook de pastoor van Baelen overleden. Hij had echter veel meer schulden nagelaten dan de pastoor van Eupen geld had achtergelaten, aangezien deze schulden de som van duizend rijksdaalders overtroffen.

Zijn opvolgers moesten de schulden onderling verdelen, omdat alle goederen van de pastorie van Baelen en zelfs de inkomsten voor het levensonderhoud van zijn opvolger wegens die schulden in beslag waren genomen.

In dit jaar werd op aandringen van een zekere pastoor en met bevordering door abt Johannes in het hertogdom Limburg een broederschap opgericht van pastoors en priesters die maandelijks bijeenkwamen.

Zij hadden tot doel het priesterschap te bevorderen door middel van een voorgeschreven bijeenkomst van kanunniken, waarin over de waardigheid van het priesterlijk leven en het pastorale ambt gesproken werd.

Deze instelling was van groot nut voor de zielen en voor de geestelijke vorming van de religieuzen. Maar zij ondervond ook tegenstand van bepaalde bedienaren, die meenden dat de pastoors door hun oversten al voldoende onderricht kregen en dat het werk van de bijeenkomst niet nodig was.

De samenkomst werd zelfs verboden, omdat sommigen haar wilden gebruiken om pastoors en priesters bij de overheden te beschuldigen, hun gedrag en leer te onderzoeken en hen wegens persoonlijke meningsverschillen, particuliere gebruiken of beschuldigingen van ongehoorzaamheid verdacht te maken.

Niettemin werd de broederschap later opnieuw opgericht en bevestigd door twee of drie bisschoppen van Luik, of door hun vicarissen-generaal.

Tot dan toe had het klooster niet openlijk een slechte naam gehad wegens het jansenisme. Maar in dit jaar begon men die lasterlijke benaming bij deze gelegenheid te verspreiden.

Twee Leuvense lectoren, mannen die wegens hun geleerdheid en kennis van de zedenleer zeer werden geprezen, hadden in ons klooster een bijeenkomst gehouden. Zij hadden de abt en de overige religieuzen aangespoord tot een grotere ijver voor de waarheid en tot een ernstiger levenswijze.

Zij benadrukten vooral dat men de noodzakelijkheid van waar berouw moest onderwijzen en dat men niet gemakkelijk tot de biecht en de absolutie mocht worden toegelaten.

Omstreeks september brak in het gebied van Gulik en in de aangrenzende streken op vele plaatsen dysenterie uit. Daartegen kwamen de pastoors met hun parochianen naar het klooster om gezamenlijk Gods hulp af te smeken.

Velen van hen ontvingen van de abt en de andere biechtvaders de genade om hun zonden te belijden.

Toen echter de priesters merkten dat sommige mensen wegens hun ondraaglijke onwetendheid omtrent de geloofsgeheimen en wegens hun gebrek aan bekering van de absolutie werden uitgesloten, en hun daarom ook de eucharistie werd onthouden, begonnen zij zich daarover te beklagen.

Pagina 203 — 1686

Met luid geroep verspreidden zij door de hele streek, tussen de Rijn en de Maas, dat men in het klooster van Rolduc een nieuwe en buitengewone biechtpraktijk had ingevoerd.

Zij beweerden dat de religieuzen de biechtelingen misleidden en hun een nieuwe geloofsleer oplegden. Sommigen lieten zich daardoor zozeer beïnvloeden dat zij zich niet langer aan deze geestelijke leiding wilden onderwerpen.

Daarop werden tegen de abt en de overige religieuzen allerlei beschuldigingen en geruchten verspreid. Zij werden ervan beschuldigd de leer van de jansenisten te volgen, de gewone kerkelijke gebruiken te verachten en door overdreven strengheid de gelovigen van de sacramenten af te houden.

Ook werden openbare beschuldigingen verspreid, met lasterlijke verhalen en verzonnen voorvallen. Men beweerde dat de religieuzen mensen niet meer tot de biecht wilden toelaten en dat hun optreden de christelijke gemeenschap in verwarring bracht.

Niettemin bleef deze storm niet tot het volk beperkt. De beschuldigingen werden ook voor de hoven van de vorsten gebracht en bereikten zelfs Wenen en Maastricht, en bovendien de Romeinse curie, waar de monniken zich moesten verdedigen.

Dit alles belette echter niet dat vele pastoors en priesters, wier harten de Heer had geraakt, de zijde van het klooster kozen.

Zij kwamen uit Aken, uit het hertogdom Limburg en uit de aangrenzende gebieden naar het klooster, zowel om geestelijke oefeningen te houden als om de biecht af te leggen.

Op 2 augustus werd door de christenen in Hongarije Boeda, de hoofdstad van het koninkrijk, op de Turken veroverd. Om die reden werden op 16 september in deze kerk plechtige dankzeggingen aan God gehouden.

De oogst was dit jaar wegens de droogte van het voorafgaande jaar zeer schaars geweest. Toch waren de vruchten van de velden overvloedig.

In hetzelfde jaar werd de abt met zijn klooster door een zekere lector, de heer Philippus Ab Aquila, met grote eerbied behandeld. Deze man was zeer geleerd en godvruchtig en onderwees de aanwezigen in de leer van de christelijke zeden.

Hij spoorde allen die hem hoorden aan om niet alleen de constituties, waarvan zij tot dan toe vrijstelling hadden genoten, voortaan nauwgezet te onderhouden, maar ook om zich met een vuriger geest toe te leggen op de innerlijke deugden, het gebed, de versterving en de boetvaardigheid.

Daarom moet men erkennen dat deze hervorming door deze priester een bijzondere vervolmaking heeft ontvangen.

Alle senioren, op twee na, namen het hervormde habijt aan. Ook verklaarden zij gezamenlijk dat zij de nieuwe instelling wilden onderhouden. Sommigen die zich tevoren met grote vijandigheid daartegen hadden verzet, omhelsden haar nu van harte.

Zij werden vervolgens verdedigers van een strengere naleving.

Pagina 204 — 1686–1687

… en werden verdedigers van de nauwgezette naleving ervan.

Op 1 december wijdde abt Johannes, krachtens een machtiging van de apostolische nuntius, de nieuwe kerk te Heffelden, die vanaf de fundamenten was gebouwd door de heer Petrus Jansen, geprofest kanunnik van dit klooster en pastoor van die plaats.

De kosten van dit werk waren gedragen door de pastoor zelf, wiens inkomsten als pastoor gedurende enkele jaren van zijn verblijf in het klooster aan dit werk waren besteed, door de overige pastoors die uit hun kerkelijke inkomsten hadden bijgedragen, door het klooster dat niet weinig aan stenen, hout en andere zaken had geleverd, en ten slotte door de parochianen, die ieder naar vermogen iets hadden geschonken.

Vanaf dit jaar begon de abt een nauwgezetter zorg te dragen voor de huiselijke zaken van het klooster.

Hij stelde vast dat men iedere morgen, vóór het begin van de arbeid, de heilige mis moest bijwonen, behalve wanneer men wegens het winterseizoen en de korte dagen met een bepaalde noodzakelijke bezigheid belast was.

Hij liet eveneens bepalen dat men tijdens de maaltijd altijd enige geestelijke lectuur zou voorlezen, dat men in stilte zou eten, dat men op zon- en feestdagen zonder toestemming het klooster niet mocht verlaten en dat niemand zonder gegronde reden van de gemeenschappelijke levenswijze mocht afwijken.

Ook liet hij de catechismus, die hij zelf jarenlang aan de kloosterlingen en anderen had onderwezen, opnieuw gebruiken.

Bovendien bepaalde hij dat op vastgestelde tijden aan de armen die zich verzamelden, brood zou worden uitgedeeld en dat enkele religieuzen hen vóór het ontvangen van de aalmoezen zouden onderrichten in het geloof. Deze gewoonte is daarna steeds voortgezet.

Het jaar 1687

In deze tijd waren de financiële middelen van het klooster in een zo benarde toestand geraakt dat zij nauwelijks voldoende waren om in de dagelijkse behoeften te voorzien.

Dat was niet verwonderlijk. Vóór de benoeming van deze abt had het klooster immers reeds aanzienlijke schulden opgelopen, die het soms tot dertigduizend rijksdaalders en meer brachten.

Daarbij kwamen de zeer hoge kosten van de hervorming, de lasten wegens het vacant zijn van de abdijzetel, en vervolgens gedurende de eerste jaren na de benoeming van de abt de zeer zware heffingen van de Fransen, de langdurige afwezigheid van de abt en ten derde de vernieling van de kloostergoederen door muizen.

Al deze omstandigheden hadden de nood en armoede veroorzaakt. Niettemin vonden enkele senioren het passend om in datzelfde jaar, nog vóór de benoeming van abt Johannes, een nieuwe en aanzienlijke last op zich te nemen.

Pagina 205 — 1687

Zij meenden namelijk dat Johannes beter geschikt was voor het bestuur van de geestelijke zaken dan voor de tijdelijke goederen van het klooster.

Daarom kwamen sommigen van hen onderling overeen de koning te verzoeken een beheerder van de tijdelijke goederen van het klooster aan te stellen. Deze zou dan alle macht hebben om de abdijgoederen te beheren en alle economische aangelegenheden naar eigen oordeel te regelen, terwijl Johannes zich, tevreden met de titel van abt, uitsluitend met de geestelijke zaken zou bezighouden.

Maar deze samenzwering, die als eerste onder de overige plannen tot stand kwam, werd weldra ontdekt, uiteengedreven en geheel verijdeld.

Dat was des te opmerkelijker omdat deze mannen juist in dat jaar van grote nood een plan wilden uitvoeren dat het klooster nog verder in moeilijkheden zou hebben gebracht.

Immers, in ditzelfde jaar was het klooster zó arm dat men, indien men het bestuur op die wijze zou hebben verdeeld, geen middelen meer zou hebben gehad om de goederen te onderhouden.

De goddelijke voorzienigheid kwam echter te hulp. De abt slaagde erin de schulden te beperken en de financiële zaken geleidelijk te herstellen.

Deze toestand was des te opmerkelijker omdat de lasten ook in de volgende jaren bleven voortduren. Zelfs in het tweede jaar na het huidige moesten de kerkelijke goederen nog aanzienlijke bijdragen leveren, terwijl de oorlog tussen de koning van Frankrijk en andere vorsten voortduurde.

Bovendien werd abt Johannes in dit jaar nog door andere moeilijkheden getroffen, die sommige senioren gedeeltelijk hadden veroorzaakt.

Een zekere novice, de zoon van een heer uit het gebied van Neersen, was ongeveer tien maanden vóór deze gebeurtenissen door de abt uit het klooster verwijderd wegens zijn gevaarlijke aard, zijn buitengewone lichtzinnigheid en zijn onstandvastigheid.

Deze novice had zich bij de religieuzen ingedrongen en probeerde hen door gesprekken tegen de abt op te zetten. Met instemming van allen was hij wegens zijn ongeschiktheid voor de professie afgewezen en uit het klooster gezonden.

Zijn vader, een zeer verbitterde man, kwam daarop naar de abt om zich over zijn zoon te beklagen. Hij voerde aan dat een kapittelheer eerder gunstig over hem gesproken had.

Vervolgens trachtte hij redenen te vinden waarom zijn zoon toch zou moeten worden toegelaten. Hij sprak afzonderlijk met enkele senioren, onder wie iemand die wegens zijn houding tegenover de abt bekendstond als een tegenstander.

Deze verklaarde dat hij geen enkele reden kende om de novice weg te sturen en dat hij hem integendeel geschikt voor de professie achtte.

Toen de vader daarop vernam dat enkele anderen eveneens bereid waren hem te steunen, begon hij een rechtsgeding tegen het kapittel.

Pagina 206 — 1687

... omdat hij meende dat hem geen recht was gedaan, aangezien zijn zoon zonder voldoende reden was afgewezen. Maar toen allen hem de omstandigheden uiteenzetten en duidelijk maakten dat hij niet in staat was aan de verplichtingen van het religieuze leven te voldoen, verlangde hij niettemin dat men hem zou toelaten.

Hij bood zelfs een aanzienlijke geldsom aan, indien men zijn zoon maar zou opnemen. De abt weigerde dit volstrekt, omdat hij zich de vrijheid wilde voorbehouden om te handelen zoals recht en geweten het vereisten.

Daarom hield de prior zich aan dezelfde gedragslijn, die hij vanaf het begin van zijn bestuur had gevolgd: niemand wegens geld, maar alleen wegens zijn geschiktheid en deugd tot de professie toelaten.

Het oordeel van het kapittel over de afwijzing van de jongeman werd later door diens ouders aanvaard.

Op 25 mei bracht de echtgenote van de heer Vaudemont, uit de familie van de hertogen van Lotharingen, een bezoek aan dit klooster. Zij was een zeer godvruchtige vrouw en een grote vriendin van abt Johannes op geestelijk gebied.

Zij werd vergezeld door een jonge edelvrouw, een dochter van de graaf van Tournon, die gehuwd was met de zoon van een vorst die onder keizer Leopold in de oorlog tegen de Turken had gediend.

Deze edelvrouw was in het katholieke geloof onderwezen en door de abt gedoopt. Zij werd vergezeld door haar verwanten, die zich zeer verheugden over haar bekering.

Niet alleen deze vorstelijke personen, maar ook verschillende andere aanzienlijke personen vereerden abt Johannes om zijn deugd en godsvrucht. Zij zochten zijn geestelijke raad en onderhielden met hem een voortdurende briefwisseling.

In die tijd beval de abt aan alle pastoors van het klooster, evenals aan andere priesters die van hem afhankelijk waren, dat zij op zon- en feestdagen hun parochianen vanaf de kansel zouden onderrichten.

Ook moesten zij ervoor zorgen dat tijdens de kerkwijding gedurende veertig uren gebeden werden gehouden, opdat hierdoor, zoveel mogelijk, misbruiken, dronkenschap, danspartijen en andere buitensporigheden zouden worden voorkomen.

Op 12 september bezocht abt Johannes het klooster van Averbode in het hertogdom Luxemburg. De abt van dat klooster was een zeer geleerd man, die zijn gemeenschap reeds twintig jaar bestuurde volgens de regel van de heilige Benedictus.

Hij had de geest van de heilige Bernardus opnieuw tot leven gebracht, zoals die in dat klooster nog altijd in herinnering werd gehouden.

De aanleiding voor het bezoek was een rechtsgeding dat door de abt gevoerd werd, omdat het klooster van Rolduc in een bepaalde zaak zijn rechten wilde laten gelden.

Daar ontmoette hij een man die als militair in zijn gevolg was gekomen.

Pagina 207 — 1687

... of zijn oom was, maar zo onbekend dat zelfs de abt niet wist wie hij was of van wie hij afstamde, behalve dat hij bij zijn aankomst had verklaard dat hij uit een adellijke familie afkomstig was.

Nadat hij een aanbevelingsbrief van een zekere priester had ontvangen, die door de abt werd hooggeacht, en nadat hem het vooruitzicht was gegeven dat hij later tot het episcopaat zou kunnen worden bevorderd, kwam hij onbekend naar de abdij van Averbode.

Daar verzocht hij toestemming om zijn studie in het klooster te mogen voortzetten. Toen hem dat was toegestaan, vroeg hij enige tijd later aan de abt om de religieuze kleding te mogen dragen en als hulp bij het koor te mogen dienen.

Zo werd deze man wegens zijn nederigheid, geleerdheid en voortreffelijke bekwaamheid door de abt zeer gewaardeerd.

Niet lang daarna ontstond er echter een geschil tussen hem en een van de religieuzen van ons klooster, Nicolaus genaamd, een bijzonder heilige en eenvoudige man die de genegenheid van de vorst had gewonnen.

Toen deze op zekere nacht in zijn cel bij een tafel zat en de zaligheid van de uitverkorenen overwoog, hoorde hij plotseling iemand zeggen: ‘Geliefde broeder N., bid voor mij.’

Op hetzelfde ogenblik ging de deur van zijn cel open en hoorde hij een stem: ‘Een korte bevrijding.’

Daarna nam hij afscheid van de abt en de broeders, omdat hij tevoren wegens een gebrek aan boeken en geld met toestemming van de abt naar Gallië wilde vertrekken.

Hij beloofde jaarlijks een toelage te zullen zenden voor zijn levensonderhoud, en hij verklaarde dat hij, wanneer de abdij ooit weer in een betere toestand zou verkeren, naar het klooster zou terugkeren om het te helpen besturen.

Maar zijn verblijf in Parijs duurde niet lang. Hij werd door koorts getroffen en moest terugkeren.

Hij bezocht daarop zijn klooster en verbleef enige uren bij zijn oversten, waarna hij opnieuw vertrok. Uiteindelijk kwam hij in aanraking met een aanzienlijk persoon, die hem naar zijn eigen huis meenam.

Daarna trad hij in dienst bij de prins van Condé, die hem als een bijzonder geleerd man waardeerde.

Maar nog voordat hij zich in deze positie had gevestigd, overleed de heer de Pontchâteau, een kartuizer, die hem zeer genegen was geweest en die hij dikwijls had bezocht.

Na diens dood werden onmiddellijk wonderlijke gebeurtenissen gemeld. Men opende zijn graf, opdat zijn lichaam door het gelovige volk vereerd kon worden en zijn overblijfselen als relieken konden worden bewaard.

Tot dan toe had abt Johannes vrijwel alleen, zonder de hulp van anderen, zowel de geestelijke als de tijdelijke zaken van het klooster moeten verzorgen, met uitzondering van de prior en …

Pagina 208 — 1687–1688

… de subprior, terwijl hij tevens de taken van beheerder, uitdelende ambtenaar en rentmeester vervulde.

Maar tegen het einde van dit jaar begon hij de zorg voor de keuken, de huishoudelijke aangelegenheden en de registers aan een van de jongere religieuzen toe te vertrouwen, namelijk aan Nicolaas Heyendal, die zich door zijn bekwaamheid en ijver onderscheidde.

In dit jaar werd een misbruik afgeschaft dat hier krachtens een gewoonte werd onderhouden. De novicen hadden namelijk zes volledige weken lang afzonderlijk de plechtige mis bijgewoond en op bepaalde dagen de weekmis opgedragen.

Voortaan werd bepaald dat zij, wanneer zij hun eerste geloften hadden afgelegd, niet langer afzonderlijk de mis zouden vieren, maar zich naar de gewone orde van de religieuzen moesten voegen.

Verder werd dit jaar de kerk van Sint-Anna, die abt Petrus had laten bouwen, naar de nieuwe kerk van Heffelden overgebracht. Daar werd zij opgericht bij het hoofdaltaar.

Ook werden de twee zijaltaren, die in deze kerk aan weerszijden van de treden van het hoogaltaar hadden gestaan, naar de nieuwe kerk overgebracht. Het waren altaren van middelmatige afmetingen, waarvan het ene aan de noordzijde en het andere aan de zuidzijde was geplaatst.

In hetzelfde jaar namen de klachten en beschuldigingen van de boeren tegen het klooster hevig toe, wegens hun armoede en behoeftigheid. Maar tegen het einde van dit jaar hielden zij op. Pas vele jaren later zouden zij opnieuw beginnen, zoals de kroniekschrijvers op de volgende bladzijden zullen uiteenzetten.

Het jaar 1688

In het begin van dit jaar werd abt Johannes te Brussel geconfronteerd met een rechtsgeding over de aangelegenheden van de gemeenschap van Kerkrade.

Er waren met de bestuurders van die gemeenschap verscheidene geschillen ontstaan. Over alle zaken, op één na, namelijk die betreffende de goederen van het klooster te Astenet, werd overeenstemming bereikt.

Daarna behield hij voortdurend vrede met hen, voor zover dat mogelijk was.

Toen echter een zekere advocaat, die het klooster niet gunstig gezind was, zich met de zaak bemoeide, ontstonden nieuwe moeilijkheden. Hij probeerde de overeenkomst opnieuw ter discussie te stellen en de afhandeling van de resterende geschillen te verhinderen.

De abt liet zich daardoor niet afschrikken. Hij trachtte de zaken door middel van onderhandelingen tot een goed einde te brengen, hoewel sommigen liever nieuwe processen wilden beginnen.

Zo bleven de geschillen over de rechten en goederen van het klooster nog geruime tijd voortduren.

Pagina 209

1689

In dit jaar werd de plaats boven de grote visvijver geëffend. Deze was vroeger met bomen begroeid en door doornen en struiken overwoekerd. Met grote inspanning werd zij geschikt gemaakt voor beplanting, waarbij ook de medebroeders meewerkten. Nadat de struiken waren verwijderd, werd zij veranderd in een aangename wandelplaats. Na de maaltijd konden de kloosterlingen daar wandelen, in de hoop dat zij ook enige vruchten zou opleveren. Daarom werden er verscheidene vruchtbomen geplant, evenals wijnstokken langs de muur en tegen de poort.

Op 23 mei gaf de hoogeerwaarde heer Johannes, de eerste vicaris van de bisschop, bij het toedienen van het vormsel aan de wereldlijke geestelijkheid en aan ongeveer vierhonderd mensen die tot de orde van de gelovigen behoorden, ook aan enkele personen die in het klooster

waren opgenomen het sacrament van het vormsel. Hij werd daarbij door verscheidene geestelijken bijgestaan. De abt had hem daartoe vrijelijk de bevoegdheid verleend, zoals hij ook gewoon was alle abten in zijn rechtsgebied die bevoegdheid toe te kennen, hetgeen sindsdien steeds is gebeurd.

Op 25 oktober gaf abt Johannes, op uitnodiging en verzoek om enkele priesters aan te sporen en te oefenen, vooral een zekere broeder uit het klooster Kruisheren, die bij zijn hervorming was afgevaardigd, met veel ijver en bereidwilligheid gehoor aan dat verzoek. Hoewel hij op die dag zelf de preek voor het volk had moeten houden, hield hij in de kathedraal voor de middag een preek. Vervolgens vertrok hij onmiddellijk, ondanks de zware regen, langs de weg naar het klooster Septfontaines. Daar bracht hij de avond door en kwam de volgende dag in de stad Luxemburg aan. Hij sprak daar met de overste en de overige geestelijken, maar zijn inspanningen hadden weinig resultaat. Nadat hij nog enkele dagen met hen had gesproken en beraadslaagd, keerde hij terug. Toch had hij door zijn voorbeeld, zijn raadgevingen en zijn aansporingen de krachten van verscheidene mannen opgewekt en zich enige maanden met het prediken ingespannen.

Het jaar 1689

Omstreeks april 1689 werd een nieuwe oorlog tussen de Fransen en de Spanjaarden afgekondigd. Reeds in het voorgaande jaar was de oorlog begonnen tussen de koning van Frankrijk en andere vorsten. Dezelfde Franse koning, Lodewijk, was namelijk met zijn legers Hongarije binnengevallen, tegen de Turken, en had zich vervolgens naar Duitsland begeven, waar hij, nog voordat de oorlog was verklaard, verscheidene steden en gebieden had aangevallen en bezet. Daarna trok hij verder door Duitsland, waarbij hij alles met vuur en zwaard verwoestte en vele plaatsen in puinhopen veranderde.

In dezelfde tijd was ook Engeland tegen de katholieke koning Jacobus in opstand gekomen en had het Willem, prins van Oranje, tot koning uitgeroepen.

Pagina 210

Willem, prins van Oranje, werd door de Engelsen als koning aanvaard, terwijl Jacobus, de rechtmatige koning, uit Engeland verdreven werd. Jacobus vluchtte met zijn gezin naar Frankrijk en smeekte daar de allerchristelijkste koning om hulp tegen degene die zich zijn koningschap had toegeëigend.

Om deze twee redenen spanden vrijwel alle koningen en vorsten van Europa, zowel katholieke als ketterse, samen tegen de koning van Frankrijk. Zelfs de koning van Spanje, die wegens de verwantschap tussen het Oostenrijkse huis en de katholieke koning nauw met hem verbonden was, sloot zich bij hen aan. Zo begon een oorlog die ongeveer tien jaar zou voortduren, meer tot roem van de Fransen dan van hun bondgenoten.

Want in twee of drie veldslagen in de omgeving van Fleurus en elders werden de legers van de bondgenoten verslagen. Namen, Bergen, Ath, Charleroi en andere steden, behalve Luxemburg, dat reeds in de vorige oorlog was ingenomen, werden aan de katholieke koning ontrukt. Ook Hoei en Dinant werden op de prins van Luik veroverd. Leuven en Brussel werden door beschietingen in de as gelegd. In Brussel gingen vierentwintig straten, met meer dan vijfduizend huizen, alsook talrijke kerken, kloosters en paleizen in vlammen op.

Niettemin behaalden de bondgenoten onder Willem, de nieuwe koning van Engeland, eveneens enige successen. Zij verdedigden hun gebieden niet zonder bekwaamheid, heroverden Namen en verwoestten Hoei.

De oorlog tussen de Fransen en de Spanjaarden had intussen ook gevolgen voor abt Johannes. Nadat hij op de eerste dag van april naar Aquisgranum, Aken, was gereisd om een zaak betreffende de jezuïeten te regelen, en daar met hen over bijdragen een overeenkomst had gesloten, werd hij niet lang daarna door drie soldaten aangehouden. Hij werd naar het klooster teruggebracht.

In hetzelfde jaar, toen abt Johannes de inwendige hervorming vrijwel tot haar voltooiing had gebracht, begon hij ook zijn aandacht te richten op de uiterlijke gebouwen. Hij begon met het Huis Gods, dat wij de kerk noemen, en liet de vloer, die tevoren met stenen was gelegd, geheel vernieuwen. Ook liet hij de oude stenen treden vervangen door nieuwe van hardsteen, die naar het schip van de kerk afdaalden.

Toen hij echter het plaveisel liet uitbreken, gaf hij opdracht te onderzoeken of onder de aarde misschien het lichaam van hertog Walram verborgen lag, zoals zijn grafmonument in het midden van de kerk deed vermoeden. Maar op die plaats werden geen andere beenderen gevonden dan die van een aanzienlijk grote man, nog geheel intact, en daarbij de resten van twee andere lichamen, waarvan het ene van een volwassen persoon en het andere van een klein kind was.

Men meende dat deze beenderen afkomstig waren van hertogin Jutta en haar kinderen. Bij hen werden nog enige resten van kleding aangetroffen. Dit alles werd op dezelfde plaats waar het gevonden was opnieuw begraven.

De nieuwe stenen vloer werd voltooid op 14 juni.

Op de 28ste van dezelfde maand werd uit het klooster de geprofeste Egidius Braumann weggevoerd, over wie reeds in het jaar 1683 melding was gemaakt.

Pagina 211

1690

Hij begon openlijk als een man van slechte levenswandel bekend te staan. Zijn naam kwam steeds meer in opspraak door zijn voornemen het klooster te verlaten en door vele andere buitensporigheden.

Omdat hij niet in staat was volgens de gemeenschappelijke regel en de gehoorzaamheid aan zijn oversten te leven, was hij naar het bestuur van de pastorie van Eygelshoven gezonden. Daar had hij ongeveer drie jaar als pastoor gediend. Maar na zijn terugkeer had hij zich tegenover de abt zeer slecht gedragen. Onder het voorwendsel dat hij leerling was, werd hij opnieuw naar een andere plaats gestuurd.

Enige dagen later keerde hij terug en beloofde zijn leven te beteren. Maar nadat hij geweigerd had zich aan de regels te onderwerpen, wierp hij de naleving van de constituties van zich af en ging naar eigen goeddunken leven. Hij beging herhaaldelijk ongehoorzaamheid.

Door de abt op zeer milde wijze terechtgewezen, keerde hij niet alleen niet tot bezinning terug, maar beledigde hij hem zelfs op onbeschaamde wijze. Hij ging daarbij zo ver in zijn waanzin dat hij de zeer eerwaarde abt, die zich jegens hem als een vader gedroeg, met de meest

schandelijke beschuldigingen overlaadde. Hij noemde hem een huichelaar, een bedrieger en zelfs een onwettig persoon. Hij schaamde zich niet dit openlijk en in zijn gezicht te zeggen.

Toen hem werd bevolen in het kapittel te verschijnen om voor zulke uitlatingen openlijk genoegdoening te geven, wilde hij liever zelf uit het klooster vertrekken. Hij verbleef vervolgens ongeveer twee maanden bij enkele vrienden.

Door tussenkomst van ouders, verwanten en anderen die voor hem pleitten, werd hij weer door de abt aangenomen, hoewel hij daarvoor nooit zelf had gevraagd. Hij keerde op 10 oktober naar het klooster terug. Toch verzette hij zich ook tegen deze terugkeer, omdat hij vreesde dat zijn ouders hem opnieuw zouden wegsturen. Hij verklaarde dat hij altijd het tegenovergestelde zou doen van wat zij hem voorschreven.

Om zijn welzijn te bevorderen, stond de zeer goedgunstige abt hem toe bij zijn ouders te verblijven, samen met enkele andere kloosterlingen. Maar nadat hij na het vierde jaar van zijn verblijf de menselijkheid van zijn overste had vergolden met ondankbaarheid, werd de samenzwering bekend die tot het jaar 1696 zou voortduren. Daarover wordt uitvoeriger in het dagboek gesproken.

Het jaar 1690

In het begin van dit jaar begon abt Johannes te streven naar het herstel en de hervorming van het klooster van Sinnich. De gemeenschap van dit klooster bestond uit enkele geestelijke maagden, maar was in geestelijk opzicht zo vervallen dat zij, ondanks de aansporingen van de bezoekers en de bepalingen van de oversten, nauwelijks nog enige gehoorzaamheid betoonde.

De abt werd tot dit plan aangespoord door herhaalde brieven van de proost, van geestelijke en wereldlijke personen en van andere mensen die betreurden dat een gemeenschap van vrouwen zo diep was vervallen en die verlangden dat er tegen zoveel kwaad een geneesmiddel zou worden gevonden.

Pagina 212

Hij beraadslaagde ernstig over deze aangelegenheden en vooral over de vraag of de proost van die plaats, die zijn ambt had neergelegd, vervangen moest worden en een nieuwe proost benoemd moest worden.

Daarom stelde de abt tegen het einde van het voorafgaande jaar een plechtig bezoek aan dat klooster in. Na afloop daarvan overtuigde hij de overste en de overige kloosterzusters er gemakkelijk van dat, nu de toestand zo wanhopig was geworden, een middel tot herstel gezocht moest worden.

Zij stemden ermee in dat voortaan geen meisjes van niet-adellijke afkomst meer zouden worden toegelaten; dat de schulden van het klooster zouden worden afbetaald en de bezittingen van schulden zouden worden bevrijd; dat een nieuwe levensregel zou worden ingevoerd onder het gezag van de abt en van enkele vrome kloosterlingen die van elders zouden worden aangetrokken; en dat het beheer van de tijdelijke goederen bij een daartoe aan te stellen econoom zou berusten, met instemming van beide partijen.

Allen stemden hiermee in en ondertekenden een akte onder deze voorwaarden: de oudere kloosterzusters zouden niet worden verplicht zich aan de nieuwe instelling te onderwerpen, maar mochten naar keuze in het klooster blijven wonen of een jaarlijkse toelage ontvangen en elders verblijven.

Toen deze overeenkomst gesloten was, had de proost berouw over zijn instemming en zette hij de zusters aan zich tegen de overeenkomst te verzetten. Niet lang daarna stemden zij er, op zijn aandringen, mee in de zaak voor te leggen aan de heer Witchel, hun vroegere bestuurder, een ketter en een verklaarde vijand van de abt. Deze was reeds op 19 oktober van het voorafgaande jaar uit zijn ambt gezet, omdat hij de goederen van het klooster had misbruikt, en stond bij de abt diep in de schuld.

De abt vermoedde niets kwaads en gaf de oorspronkelijke akte te goeder trouw aan deze man terug, omdat hij haar wilde inzien. Vervolgens liet deze de akte tijdens een twistgesprek in aanwezigheid van de abt op brutale wijze verscheuren.

De ketter koesterde een onverzoenlijke haat tegen hem. Hij was immers wegens een misdrijf gearresteerd en naar de gevangenis van Kerkrade gebracht. Daaruit had hij zich slechts kunnen vrijkopen door een zeer grote geldsom te betalen, veel groter dan het bedrag waartoe hij, als hij voor de rechter was gebracht, veroordeeld zou zijn geweest.

Hij werd daardoor nog vermeteler. Later drong hij met een zwaard het klooster van Sinnich binnen, viel de werkzaamheden van de abt aan, terwijl deze bezig was de plaats gereed te maken voor de ontvangst van nieuwe kloosterzusters, en benaderde verschillende bestuurders van het land om hen tegen de abt op te zetten. Hij werd gevangengenomen en naar de gevangenis gebracht. Daaruit werd hij bevrijd door tussenkomst van Cornelius Brabantia, onder de voorwaarde dat hij zich persoonlijk voor de rechtbank zou verantwoorden.

De abt liet zich hierdoor niet afschrikken, maar besloot de zaak voort te zetten. Na overleg met de voornaamste raadslieden van Brabant, en nadat hij ook andere belangrijke mannen had geraadpleegd, liet hij twee zusters uit het klooster van Sint-Barbara te Luik komen, onder wie Joanna Franck, een zeer godvruchtige kloosterzuster. Samen met vijf jonge meisjes zouden zij de nieuwe gemeenschap vormen.

Pagina 213

Zij werden op 6 maart van dit jaar onder begeleiding van soldaten in het klooster van Sinnich binnengebracht. De overste verzette zich daartegen en beklaagde zich met alle middelen, samen met een enkele haar aanhangende kloosterzuster, terwijl de overige zusters instemden. Zij klaagde bovendien over de vernedering die de proost haar volgens haar had aangedaan.

De overste daagde de abt voor de Raad van Brabant, maar ondervond dat deze raad zich tegen haar keerde. Zij voerde tweemaal een procedure tegen hem, eerst voorlopig en vervolgens definitief. Daarbij probeerde zij te bewijzen dat alles wat de abt in deze zaak had gedaan of zou doen, onrechtmatig was. Zij eiste dat de bestuurstaak over de tijdelijke goederen van de overste zou worden hersteld, met vergoeding van alle proceskosten.

Intussen liet de abt de nieuwe kloosterzusters een strenge clausuur onderhouden, paste hij de gebouwen aan hun levenswijze aan en liet hij enige reparaties aan de vertrekken uitvoeren, waarvoor grote uitgaven noodzakelijk waren.

Op 4 juni gaf hij de vier meisjes die voor de hervorming bestemd waren en die samen met de twee kloosterzusters het begin van de nieuwe gemeenschap vormden, het religieuze kleed. Bij die gelegenheid werd met grote plechtigheid het goddelijk officie volgens de nieuwe orde gevierd. Ook de overige kloosterzusters werden tot het onderhouden van de clausuur aangespoord, maar zij bleven zich daartegen verzetten. Daardoor kon de hervorming nog niet volledig worden ingevoerd.

De overste had inmiddels nog meer tegen de abt ondernomen, maar zonder enig resultaat. De proost, wiens plannen door de abt waren verijdeld, en de Raad van Brabant, die tegen de wensen van de bestuurder geen uitspraak wilde doen, konden hem niet verhinderen zijn werkzaamheden voort te zetten.

Ten slotte vond de overste steun bij een kerkelijke rechter die haar zaak gunstig gezind was. Na de uitspraak tegen de abt vroeg zij aan de apostolische internuntius om tussenkomst. Deze verwees de zaak naar Gertrudis Levani, die als gevolmachtigde voor de abt verscheen. Zij bracht nieuwe argumenten naar voren, waarop de abt antwoordde. De zaak bleef aanhangig.

Terwijl dit alles gebeurde, kwam de abt opnieuw in moeilijkheden doordat hij de hervorming moest verdedigen tegen degenen die haar bestreden.

Pagina 214

Nog voordat er een definitieve beslissing genomen kon worden, waren alle zaken te Brussel in het voordeel van de abt beslist, met uitzondering van het geschil voor de Raad van Brabant. Maar de overste, die langs een andere weg was teruggekeerd, had reeds besloten de uitvoering van het rechterlijke vonnis niet langer uit te stellen.

De abt wendde zich daarom achtereenvolgens tot het hof van de landvoogd, de Geheime Raad, de raadslieden van de vorst en het aartsbisschoppelijk hof. Overal klaagde hij over de hardnekkigheid van de jansenisten en over hetgeen zij in deze zaak tegen hem ondernamen. Hij meende dat hij door zich tot God te wenden en door zijn zaak te verdedigen iets zou kunnen bereiken.

Een zekere man die tot het jansenisme behoorde en die door zijn tegenstanders van jansenistische opvattingen werd beschuldigd, bood aan met hem samen te werken. Hij probeerde de wanhopige toestand bij de bisschop van Roermond aanhangig te maken. De internuntius had deze bisschop namelijk belast met het onderzoeken van de zaak. Hij hoopte dat hij door een minnelijke schikking kon bewerken dat de nieuwe kloosterzusters hun professie zouden kunnen afleggen.

Maar toen de abt hem op 27 april van het volgende jaar in Antwerpen ontmoette, merkte hij dat deze, door de beloften en aanbevelingen van de overste van Sint-Pieter beïnvloed, zo sterk tot haar partij overhelde dat hij voorwaarden voor een overeenkomst voorstelde die voor haar nog gunstiger waren dan zij zelf had durven hopen.

Daarbij kwam een opeenstapeling van moeilijkheden die de Limburgse adel, door de leugens en laster waarmee men de abt overal bij de overste zwartmaakte, tegen hem in het leven had geroepen.

Ten slotte werden alle verwachtingen verijdeld door een samenzwering van de ouders van de novicen. Een zekere kerkelijke gezagsdrager had hun wijsgemaakt dat de jansenisten, zoals hij hen noemde, door hun aanhankelijkheid en eerzucht de jonge vrouwen zouden misleiden en de hervorming zouden dwarsbomen.

Hij overtuigde hen ervan dat zij niet moesten instemmen met de verlenging van het noviciaat van hun dochters en evenmin met de betaling van hun onderhoudskosten, maar dat zij hun dochters in juni onder een religieus voorwendsel uit het klooster moesten terughalen.

Zo gebeurde het ook. Want op 18 juni 1691 vertrokken alle novicen, vijf in getal, met twee religieuze onderwijzeressen. Zij namen afscheid van de overige kloosterzusters, die hen met veel tranen uitgeleide deden. De onderwijzeressen keerden naar hun klooster te Gnadenthal terug.

De overste vierde met haar getrouwen haar overwinning. Zij verbrak de clausuur en liet alle werkzaamheden van de abt vernietigen. Niet lang daarna verkreeg zij bovendien, zowel van de koninklijke raad als van de bisschop van Luik, dat gedurende het geschil de bisschop van Roermond het klooster onder zijn geestelijk gezag zou nemen. De abt behield alleen zijn gezag in tijdelijke aangelegenheden. Daarmee werd de hervorming, die reeds was begonnen, opnieuw tenietgedaan.

Pagina 215

Daarom kwam, om de overwinning van die vrouw volledig te maken, een gewelddadige en onstuimige man, Wiro de Chartis genaamd. Hij bracht de kloosterzusters die de abt trouw waren gebleven grote moeilijkheden en kwellingen toe.

Hij weigerde de door de abt aangestelde overste te erkennen, ontzegde haar zelfs het levensonderhoud en verdreef haar uiteindelijk uit het klooster, nadat hij haar eerst haar huisraad had ontnomen.

De prior werd daarna voortdurend buiten het klooster gehouden. De bisschop van Roermond bleef tot het jaar 1697 aan dit klooster een biechtvader of rector aanstellen. Ten slotte werd op 28 oktober 1697, toen abt Johannes zich in hetzelfde klooster bevond om de professie van een novice in ontvangst te nemen, een einde gemaakt aan de geschillen die eerst voor de bisschop van Gent en vervolgens tussen de overste en hem voor de Raad van Antwerpen waren gevoerd.

Deze geschillen hadden tot dan toe grote uitgaven veroorzaakt, maar voor onze werkzaamheden weinig resultaat opgeleverd. Enkele edellieden waren door de overste als bemiddelaars aangewezen.

De voorwaarden van de overeenkomst waren voornamelijk de volgende.

Ten eerste zouden de gemaakte kosten wederzijds worden verrekend en zou geen van beide partijen van de andere enige schadevergoeding kunnen eisen. De overste had namelijk beweerd dat de abt zijn klooster door de poging tot hervorming voor enkele duizenden rijksdaalders schade had berokkend en zij had herstel van die schade geëist. Dat was het voornaamste geschilpunt.

Ten tweede zou de abt aan het klooster van Sinnich, zoals vanouds gebruikelijk was, een prior mogen geven, aan wie het klooster een bepaald bedrag voor kleding moest verstrekken.

Opdat echter aan de wensen van de nieuwe kloosterzusters van Kloosterrade tegemoetgekomen zou worden, of liever aan die van hun overste, die naar deze ellendige plaats moest worden overgeplaatst, stond de abt tijdelijk een kloosterling af. Deze zou, zolang de abt het goedvond, de plaats van prior waarnemen.

Een ander geschilpunt dat tussen de bisschop van Antwerpen en de abt was ontstaan, betrof de hervorming van het klooster en het herstel van de tijdelijke goederen.

Er was namelijk vastgesteld dat de gebouwen en het overige kloosterbezit zo sterk verwaarloosd waren dat zij zonder aanzienlijke uitgaven niet hersteld konden worden. De abt had daarom voorgesteld dat de kloosterzusters een zekere bijdrage zouden leveren.

Maar de bisschop had zich daartegen verzet en de zaak was blijven rusten. Uiteindelijk werd overeengekomen dat, wanneer de overste van Sinnich een ander klooster onder haar bestuur zou brengen, dezelfde bepalingen moesten worden nageleefd als die welke abt Johannes had ingevoerd. Deze had zich evenwel nooit door hun tegenwerking laten afschrikken.

Ten slotte werd de zeer voortreffelijke Johannes, die als biechtvader in dit klooster was aangesteld, er geplaatst. Hoeveel inspanningen, moeilijkheden, laster, beledigingen, vervolgingen en uitgaven de abt voor dit klooster heeft moeten verduren, wie zou dat naar waarde kunnen schatten?

Pagina 216

Voor datzelfde klooster werden ook uitgaven gedaan die men wegens hun omvang nauwelijks kan schatten.

Daar waren namelijk ook kloosterzusters die een uiterst onregelmatig leven leidden. De abt trachtte hen door terechtwijzingen en goede raad tot verbetering te brengen. Maar soms moest hij hun zelfs het verblijf in het klooster ontzeggen.

Hij stelde een biechtvader aan die de novicen moest onderrichten, aansporen en troosten. Deze kreeg echter zoveel onaangenaamheden te verduren dat hij herhaaldelijk de vlucht nam. De abt probeerde hem telkens terug te brengen en in zijn ambt te handhaven.

Toen de abt eens met enkele kloosterzusters over de hervorming sprak, ontstond er een hevige ruzie. De overste liet de abt door enige vrouwen beledigen en zelfs met slagen bedreigen. Een van hen, een woedende vrouw, die een van de hardnekkigste tegenstanders was, drong met geweld op hem aan. Een andere, die zich op nog schandelijker wijze gedroeg, beledigde hem openlijk.

Dit alles werd door de abt met groot geduld, nederigheid en zachtmoedigheid verdragen. Hij ging zelfs zover dat hij zijn vijanden vergiffenis schonk en hen bleef aansporen tot een beter leven. Daarmee gaf hij een voorbeeld van christelijke verdraagzaamheid, waardoor zijn deugd nog duidelijker aan het licht kwam.

Zo had deze abt zijn opvolger een moeilijke erfenis nagelaten, die zijn voorganger Petrus hem op zijn beurt had overgedragen. Want Petrus had grote uitgaven gedaan om de vruchten van zijn plannen te verzekeren.

Johannes ondervond echter twee bijzondere moeilijkheden. De eerste was dat hij door de zware inspanningen en uitgaven zijn gezondheid grotendeels had verloren. De tweede was dat de kloosterzusters die zich tegen Petrus hadden verzet, hem eveneens zoveel tegenwerking boden dat hij ten slotte gedwongen werd de zaak aan andere bestuurders over te laten.

Wat wij hier in het kort hebben verteld, gebeurde voornamelijk in het genoemde jaar, maar strekte zich ook uit over acht volgende jaren. Wie de bijzonderheden daarvan wil kennen, kan het dagboek van die jaren raadplegen.

Nu keren wij terug tot de overige gebeurtenissen van dit jaar.

Op 26 april werd een van de hervormde kloosterlingen naar Lennemheim gezonden om de pastorie aldaar te besturen. Deze was wegens gebrek aan een pastoor in een zo slechte toestand geraakt dat er nauwelijks nog voor de godsdienstoefeningen en het levensonderhoud van de pastoor werd gezorgd.

Pagina 217

De toestand van deze pastorie was zo slecht geworden, zowel wat de zorg voor de tijdelijke goederen als die voor de geestelijke zaken betreft, dat de pastoor, die meer dan vijfhonderd rijksdaalders aan schulden had gemaakt, na nauwelijks een jaar wegens een door onmatigheid opgelopen ziekte stierf, hoewel hij tijdig alle beschikkingen van een boetvaardige had getroffen.

In dit jaar werd deze kerk gewit, nadat de pleisterlaag ervan was verwijderd. Vervolgens richtte de abt zijn aandacht op het herstellen van de gebouwen van het klooster.

Het dak van de oude slaapzaal reikte nauwelijks boven de muur van het nieuwe gebouw uit. Daardoor liep het gehele gebouw door de grote beschadiging van het dak en tot ongemak van de kloosterlingen gevaar.

Allereerst liet hij daarom het gehele dak aanzienlijk boven de muur optrekken, ondersteund door balken en versterkt met loden goten, waardoor het regenwater van het dak naar een gemeenschappelijke afvoer werd geleid.

Daarna ging hij over tot het verfraaien van de onderste verdieping of de benedenvertrekken. Deze waren overal voorzien van kleine, oude vensters zonder glas, met lelijke ijzeren tralies. De muren waren van binnen geheel vervallen en hadden overal scheuren en gaten. Zij waren voor een groot deel opgebouwd uit puin en steenbrokken, zodat de kloosterlingen er veel ongemak van ondervonden, vooral wanneer de wind erdoorheen blies en de kou in de vertrekken doordrong.

De abt liet daarom eerst houten trappen aanbrengen die naar de kerk voerden. Vervolgens liet hij het gehele onderste gedeelte met stenen bestraten, het bovenste gedeelte van een houten vloer voorzien en de oude vensters vervangen.

Alle muren en plafonds liet hij op sierlijke wijze herstellen en witten. De refter, de kledingkamer, de keuken en de overige vertrekken die voor het gemeenschappelijke kloosterleven noodzakelijk waren, werden vernieuwd.

Alle gebouwen waren voordien nauwelijks geschikt om de strenge voorschriften van de constituties te onderhouden. De abt zorgde ervoor dat aan deze ongemakken een einde werd gemaakt.

Hij vond een plaats voor de bouw van een nieuwe slaapzaal. Deze zou dienen om de kloosterlingen, die tot dan toe over verschillende gebouwen verspreid waren, bijeen te brengen. Daarom liet hij de oude slaapzaal afbreken, die aan de buitenzijde van het klooster tegen de muur was gebouwd. Ook liet hij de doorgangen en de gangen naar de kerk verbeteren.

In dit gebouw vond hij bovendien een geschikte plaats om een keuken aan te leggen. Deze werd van de overige vertrekken afgescheiden, omdat de rook van het koken anders in de slaapzaal zou binnendringen.

Naast de keuken werd een ruim vertrek ingericht voor de refter. Omdat hij eenvoud en regelmaat verlangde, liet hij nieuwe trappen maken die rechtstreeks van de keuken en de refter naar de binnenplaats voerden.

Verder liet hij, tot groter gemak van de voorraadkamers, een nieuwe doorgang aanleggen die uitkwam op de buitenplaats van het klooster, bij de grote toren van de kerk.

Ten slotte besloot hij dat er ook een bibliotheek moest komen. Hij liet daartoe vanuit de gang van het abtsgebouw een nieuwe doorgang maken, zodat men tussen de vertrekken en de bibliotheek

kon lopen. Ook de boeken, die tot dan toe verspreid waren, moesten daar worden samengebracht.

Pagina 218

Hij liet de bibliotheek inrichten zoals zij tegenwoordig is geordend. Want alle boeken die zich ergens in het klooster bevonden, werden vrijwel geheel op deze plaats bijeengebracht.

In het midden van de bibliotheek werd een klein kapelletje ingericht, op een afgezonderde plaats die van de overige vertrekken gescheiden was. Daar kon het kapittel worden gehouden.

Ten slotte liet hij ook het abtsgebouw, dat wij als het buitenste gebouw kennen, herstellen. Daarin waren verscheidene vertrekken en kamers ingericht.

Al deze werkzaamheden werden in de loop van ongeveer vier jaar voltooid, te beginnen met het begin van dit jaar. Enkele andere gebouwen werden tegen geringe kosten hersteld.

Ook liet hij de toegang tot het klooster verbeteren. Deze was door puin, oude muren en onbruikbare bouwwerken vrijwel geheel versperd. Hij liet alles opruimen, zodat de toegang voor iedereen gemakkelijker werd.

In hetzelfde jaar werd te Aken, op de plaats die der Werth wordt genoemd, een zeer groot pakhuis gebouwd door enkele kooplieden die een zekere Plenck hadden aangesteld. Deze raadpleegde noch de stadsraad noch de pastoor van die plaats, tot wiens nadeel de bouw plaatsvond. Uiteindelijk werd aan de pastoor, ter vergoeding van zijn rechten, een zekere jaarlijkse toelage toegekend.

Het jaar 1691

Omstreeks het begin van dit jaar werd begonnen met het opnieuw inrichten van de kloosterbibliotheek. De boeken waren reeds geruime tijd zo sterk in wanorde geraakt dat niemand ze nog behoorlijk kon gebruiken. Er waren meer dan duizend boeken in het klooster aanwezig, waarvan het grootste deel tot dan toe niet behoorlijk was geordend.

De afzonderlijke bibliotheken en de boeken die zich op verschillende plaatsen bevonden, werden samengebracht. Alles werd vervolgens naar onderwerp en inhoud gerangschikt, zodat men gemakkelijk kon vinden wat men zocht.

Daaraan werd gedurende verscheidene maanden gewerkt. De boeken werden in nieuwe kasten geplaatst en voorzien van aanduidingen, zodat de afzonderlijke werken naar hun onderwerp konden worden teruggevonden.

Deze werkzaamheden vergden veel inspanning, omdat men ook oude boeken en handschriften moest onderzoeken, en omdat men de verschillende verzamelingen van het klooster tot één bibliotheek wilde samenvoegen.

Op 3 maart van dit jaar, waarop de eerste sabbat van de vastentijd viel, werd krachtens voorschrift van de abt en met instemming van het convent voor het eerst het Litaniegebed van alle heiligen gehouden, omstreeks het tweede uur na de middag. Niet alleen op deze dag, maar ook op bepaalde andere dagen waarop de kerk drukker bezocht werd, zou voortaan een plechtige godsdienstoefening plaatsvinden.

Deze oefening werd echter in de daaropvolgende tijd niet steeds onderhouden, omdat bepaalde omstandigheden het werk van de kloosterlingen verhinderden.

Pagina 219

In dezelfde maand, toen men de rekeningen van de landgoederen onderzocht, bleek dat gedurende de ongeveer tien voorafgaande jaren voor zowel de oprichting van nieuwe kloostergebouwen als de herstelling van oude gebouwen in totaal dertigduizend rijksdaalders was uitgegeven.

Het grootste deel van dit jaar werd de hervorming van Sinnich verstoord door de onophoudelijke aanvallen van haar tegenstanders. De abt moest zich met de daaruit voortvloeiende werkzaamheden bezighouden. Toch herwon hij na vele jaren zijn vroegere gezondheid.

Wiro de Chartis, een vermetel en aanmatigend man, werd door de bisschop van Roermond aangesteld. Gewapend met brieven van de bisschop van Luik en van de internuntius trad hij te Sinnich op als prior en biechtvader. De abt verzette zich daartegen, maar kon niets uitrichten wegens de bescherming die deze man genoot van de Raad van Brabant. Over deze aangelegenheden is in het voorafgaande jaar uitvoeriger gesproken.

In deze zomer werd de kerk voorzien van vier vierkante hardstenen zuilen.

Op 25 augustus werd in de kerk van de minderbroeders het feest van de heilige Augustinus plechtig gevierd. Abt Johannes hield daar samen met elf of twaalf assistenten het goddelijk officie en droeg ook de plechtige mis op. Na afloop hield hij voor de verzamelde gelovigen een preek.

Het jaar 1692

In dit jaar ontstond een ernstig geschil tussen de abt en de inwoners van Baelen over het luiden van de klok. De inwoners wilden dat het klooster en de pastoor afstand deden van de gebruikelijke tienden die voor het onderhoud van de klok werden geheven.

Zij richtten zich daarom zowel tegen het klooster als tegen de pastoor. Zij beweerden namelijk dat het volgens de voorschriften van hun gewoonterecht niet geoorloofd was deze lasten aan hen op te leggen.

De pastoor kon de abt echter niet verhinderen de kerkelijke rechten te handhaven. De inwoners dreigden dat zij de klok zouden wegnemen, tenzij eerst alle vroegere verplichtingen werden kwijtgescholden. Zij verklaarden dat zij liever hun eigen kosten zouden dragen dan de bestaande regeling te blijven onderhouden.

Ook werd door de pastoor van Pommersehem een andere rechtszaak tegen de abt aangespannen. Het ging om schulden die de pastoor bij de abt had gemaakt en die hij volgens een overeenkomst op bepaalde termijnen moest aflossen.

Deze zaak kwam voor de rechtbank. De pastoor deed echter afstand van al zijn roerende goederen ten gunste van zijn schuldeisers. Daardoor werd het klooster voor de toekomst met een aanzienlijk nadeel bedreigd. De abt vreesde dat de pastoor, als hij niet tot een minnelijke schikking bereid was, het klooster in langdurige processen zou betrekken.

Op 9 januari van dit jaar werd Egidius Braumann, een kloosterling van dit klooster, ...

Pagina 220

... een slecht levende kloosterling, die de pastorie van Aquisgranum tegen de wens van zijn oversten was gaan bewonen, nadat hij reeds eerder door een vooruitgelopen toestemming was aangesteld.

Aan deze toestemming was een voorwaarde verbonden. Toen hij namelijk door de abt was aangetroffen in het huis van de pastoor te Eygelshoven, bij een zekere dochter die hij met zijn toestemming daar had laten wonen, had de abt hem bevolen noch overdag noch 's nachts in dat huis te verblijven.

Hij ontkende dat hij meer dan eens bij haar was geweest, hoewel hij door de abt was betrapt. Toen hij ook van andere zaken werd beschuldigd, die hij evenmin kon weerleggen, bekende hij ten slotte dat hij die nacht in hetzelfde bed met haar had doorgebracht.

Ik wil niet alles vermelden wat hij bij zijn bezoeken heeft gedaan. Liever zou ik, ter wille van de eerbaarheid, de bijzonderheden van zijn gedrag verzwijgen. Toch moet worden gezegd dat hij zich buitengewoon slecht gedroeg en door zijn levenswijze zeer ernstige ergernis veroorzaakte.

Onder bedreiging van gevangenzetting werd hem niet alleen verboden de pastorie te bezoeken, maar ook zonder toestemming van zijn overste in enig ander huis te verblijven.

Hij verklaarde openlijk dat hij dit bevel niet zou onderhouden. Hij beriep zich op de zwakheid van zijn geest en op zijn onvermogen om zijn hartstochten te beheersen. Als hij van tijd tot tijd zou bezwijken, zo zei hij, moest men dat niet als een verrassing beschouwen.

De abt had medelijden met zijn zwakheid en stond hem toe naar zijn vader terug te keren om daar te verblijven.

Op 30 juni kreeg abt Johannes opnieuw het domein Merkstein in bezit, dat het klooster sinds het jaar 1684 had trachten terug te verkrijgen.

Voor de terugwinning ervan hadden de inwoners van Merkstein, samen met de koninklijke belastingambtenaren, van het klooster vijfduizend gulden verlangd. Dat bedrag had abt Balduinus destijds aan de koning betaald voor de verwerving van het domein. De inwoners hadden beloofd het klooster daarvoor schadeloos te stellen.

Maar noch met brieven noch met andere bewijzen konden zij aantonen dat de betaling werkelijk had plaatsgevonden. Zij beweerden ten onrechte dat de bedoelde geldsom reeds aan vroegere abten was terugbetaald. Daarvoor hadden zij geen enkel deugdelijk bewijs, behalve enkele zwakke vermoedens. Zij konden geen kwitantie tonen en evenmin aantonen op welke wijze het geld zou zijn betaald.

Daarom moesten zij ofwel de abt zijn bezit teruggeven, ofwel hem de jaarlijkse rente betalen, ofwel het domein terugkopen.

Zij kozen voor dit laatste en vroegen de koning om toestemming. Reeds twee of drie jaar tevoren was hierover door de koning een beschikking gegeven, maar de feitelijke inbezitneming vond pas op deze dag plaats.

De reden voor de vertraging was dat de inwoners, toen de brieven eenmaal waren afgegeven, heimelijk en onder bedrieglijke voorwendsels een clausule hadden laten opnemen die strijdig was met de bedoelingen van de abt.

Daarin werd hun de mogelijkheid gegeven om hout, gras en andere opbrengsten van het domein te gebruiken zoals zij dat vroeger hadden gedaan.

De abt wilde deze zaak niet langer laten voortduren en verkreeg uiteindelijk in dit jaar het bezit van het domein.

Pagina 221

Dit bezit werd echter pas in dit jaar daadwerkelijk verkregen, nadat eerst met de inwoners een overeenkomst was gesloten. De abt had hun, overeenkomstig hun verzoek, de mogelijkheid gegeven de zaak af te kopen, op voorwaarde dat zij hem zijn volledige rechten zouden laten behouden. Indien zij dat niet deden, zou de abt zijn recht in zijn geheel vervolgen.

In dit jaar werd de keurvorst van Beieren met het bestuur van de Spaanse Nederlanden belast.

Op 18 september woedde een zeer hevige aardbeving. Daardoor werden op verschillende plaatsen kastelen en huizen verwoest, bronnen droogden op en wegen veranderden in moerassen.

Ook de kloosterkerk werd zo hevig geschokt dat het dak en de muren kraakten en het leek alsof het gehele gebouw zou instorten. De kloosterlingen en de overige aanwezigen werden door grote angst bevangen.

Op 22 november bood een jongeman, Nicolaus Dobbelstein genaamd, die brouwer en bakker was, zich met toestemming van het kapittel aan. Hij legde in handen van de abt de drie geloften af en werd als wereldlijke dienaar voor het klooster aangenomen, op gelijke wijze als een oblaat. Hij was de eerste aan wie deze gunst werd verleend, en wellicht ook de laatste.

Bladzijde 221 — Jaar 1693

Op 23 januari betaalde abt Johannes aan Herman Lambert, die hij bij het begin van zijn bestuur gedwongen was geweest een kapitaal van 650 gulden terug te betalen, diezelfde hoofdsom, vermeerderd met de opgelopen rente, ten bedrage van ongeveer 900 rijksdaalders. Zo zegende de Heer hem zelfs te midden van de moeilijkheden van de oorlog.

In deze tijd was Rolduc een verblijfplaats van de troepen van de bondgenoten. Ook waren er enkele ruiters uit de Spaanse troepenafdelingen bij ons ingekwartierd. Zij zwierven in de omgeving rond, trokken langs verschillende wegen door de voorsteden van Aken en begonnen onze vrienden en bekenden lastig te vallen om geld af te persen. De abt werd dit jaar afgevaardigd om te proberen hen door verzoeken of door een andere regeling van deze handelwijze af te brengen.

Enkele jaren eerder was de abt begonnen om, zoals bij verscheidene kloosters gebruikelijk was, enige jongemannen voor hun studie in het klooster op te nemen. Hun aantal was dit jaar zo toegenomen dat het tot tien of twaalf opliep. Maar uiteindelijk had de ervaring geleerd dat het samenleven van wereldlijke jongemannen met reguliere kloosterlingen niet weinig ongemakken meebracht, vooral omdat zich onder hen ook enkele moeilijk opvoedbare jongens bevonden, die door hun ouders juist daarom hierheen waren gestuurd. De abt kon hen niet verbeteren, terwijl zij bovendien anderen, die van betere aanleg waren, bedierven.

Daarom werd besloten allen weg te sturen en voortaan niemand meer als kostganger op te nemen, tenzij hij naar het kloosterleven streefde of van zodanige leeftijd en gedrag was dat hij het gezelschap van de abt tot genoegen kon zijn. Tot dit besluit droeg ook de onbeschaamdheid bij van …

Bladzijde 222 — Jaar 1693

... enkele van die jongemannen, zowel door hun lasterlijke en beledigende uitspraken als door hun brieven. Zij hadden namelijk de abt belasterd en ook mijzelf, die toen hun leermeester was, door brieven aan vrienden en aan vrienden van die vrienden te schrijven. Men vermoedde dat zij door sommige kloosterlingen daartoe waren aangezet, om in die brieven of door eigen toedoen verzonnen jansenistische ketterijen aan het licht te brengen, of de heer Arnoldus, die eveneens tegenstander was, daarvan te beschuldigen. Als dit werkelijk zo was, moesten zij voor een onderzoek van hun hersenen worden doorgestuurd, want daar ligt de oorsprong van dergelijke verzonnen ketterijen. Elders kan men die immers niet vinden.

Wijding van vier altaren

Op 15 oktober, het feest van de heilige Theresia, wijdde abt Johannes krachtens een opdracht van de apostolische nuntius vier altaren in deze kerk: het eerste, dat van de heilige Maagd Maria in de kapel van Septemtrio; het tweede, dat van de heilige Anna; het derde, dat van de heilige bisschop Nicolaas; en het vierde, dat van het Heilig Kruis, dat opnieuw was opgericht in het koor van de zalige Maagd Maria.

Deze altaren moesten opnieuw gewijd worden omdat de kerk, voordat er een stenen vloer was gelegd, was uitgegraven en opgehoogd. De altaren waren tot op de grond afgebroken en weer opgebouwd, behalve het altaar van de heilige Anna, dat de abt zelf had laten maken.

In het altaar van de heilige Anna werden relieken van de heilige martelaar Dionysius en van andere onbekende heiligen geplaatst; in de overige altaren relieken van de heilige Felix, martelaar, en van andere eveneens onbekende heiligen.

Er moet worden opgemerkt dat, hoewel in de opdracht van de apostolische nuntius slechts sprake was van vier altaren met de uitdrukkelijk genoemde titulaire heiligen, de abt bij de wijding aan ieder altaar nog andere heiligen toevoegde: aan de heilige Anna de heilige Catharina; aan de heilige Nicolaas de heilige Dionysius; aan de heilige Maagd Maria het Heilig Kruis; en aan de heilige Augustinus de heilige Johannes de Evangelist. Hij verklaarde daarbij dat deze heiligen in deze kerk hun eigen altaren hadden gehad, die echter door de onrust van de oorlog waren verwoest.

Het altaar van de heilige Dionysius, dat eveneens was afgebroken, bezat bepaalde inkomsten die ook het klooster toekwamen. Het ging namelijk om elf vaten rogge, waarvan anderhalf vat jaarlijks moest worden geleverd uit het land dat vanuit Rolduc in de richting van Eygelshoven lag, en om een ander deel dat uit de omgeving van Baalsbruggen kwam. Bovendien waren er tweeëntwintig marken verschuldigd uit een weiland dat de Weide van Sint-Denijs werd genoemd.

Bladzijde 222 — Jaar 1694

Op 17 januari van dit jaar overleed de eerste van de hervormde kloosterlingen, Leonardus Henricus, priester en pastoor van Rolduc. Hij was ongeveer vijfenvijftig jaar oud. Moge God hem, de Heer, bij het begin van het nieuwe werk zijn loon van de zalige eeuwigheid schenken.

Bladzijde 223 — Jaar 1694

Omstreeks het begin van dit jaar ontstond een zeer ernstig geschil tussen het klooster en een zekere Drossardus, een nieuwe inwoner van de plaats Rolduc, afkomstig uit Wandenbeek. Deze man had het gewone volk, mannen zowel als vrouwen, opgeruid om openbare koordansen te

houden. Hijzelf en zijn vrouw dansten daarbij zelfs met de geringste lieden uit het volk. Met opzet had hij hen daartoe bijeengeroepen, tot verachting van de abt en de pastoor.

Deze brutale man was reeds vele jaren bij velen zeer gehaat. Zijn schandelijke brutaliteit ergerde alle weldenkende mensen. Zowel de predikanten uit de omgeving als de pastoor van Kerkrade hadden in hun preken fel tegen hem uitgehaald. Maar zowel door zijn beledigende uitroepen als door de ongeregeldheden die hij samen met de pastoor van Kerkrade veroorzaakte, greep Drossardus iedere gelegenheid aan om de heren van Rolduc zo ernstig mogelijk te beledigen.

Bovendien gebeurde het volgende. Toen de dienaren van het klooster met toestemming van het bestuur van Rolduc stenen vervoerden om de toren van de pastoor in Kerkrade te herstellen, liet hij juist die stenen, die door de dienaren van het klooster werden aangevoerd, tegenhouden, alsof hij daarmee een onrechtmatige onderneming verhinderde.

De pastoor van Kerkrade, die destijds vrijwel alle zaken in het klooster naar zijn eigen oordeel bestuurde, spande vervolgens met Drossardus samen om bij de keurvorst van Brandenburg te bewerken dat de abt gedwongen zou worden het patronaatsrecht, dat de abdij over de kerk van Kerkrade bezat, op te geven. Zij voerden als voorwendsel aan dat de abt de kerkelijke rechten op een onrechtmatige wijze uitoefende. De eigenlijke reden van deze onderneming was dat Drossardus door toedoen van de Brandenburgers als drost wilde worden aangesteld, terwijl de pastoor, als hij eenmaal aan de macht van het klooster onttrokken was, zijn eigen zaken vrijer zou kunnen regelen.

De keurvorst nam de zaak in behandeling en gaf de man te verstaan dat hij het klooster nog grotere schade zou kunnen berokkenen. Hij pochte dat hij daardoor een groot voordeel voor de plaatselijke inwoners zou verkrijgen. Hij had immers veel vrienden onder de inwoners van Rolduc, die toen grotendeels tegen de abt waren ingenomen.

De zaak duurde verschillende maanden. Gedurende die tijd perste Drossardus meer dan vierhonderd rijksdaalders af van zijn vrienden en aanhangers, terwijl ondertussen in Brussel met grote verbittering over de zaak werd geprocedeerd. De abt hield zich met moeite staande, totdat men ten slotte tot een schikking besloot.

Toen men na langdurige onderhandelingen inzag dat het geschil niet zonder grote schade voor het klooster kon worden beëindigd, kwam uiteindelijk een overeenkomst tot stand. Tegen betaling van honderd dukaten aan Drossardus, en vergoeding van de door hem gemaakte buitengewone kosten, werd de rust hersteld.

Deze overeenkomst werd op 18 oktober van dit jaar gesloten. De abt nodigde Drossardus en zijn vrouw uit voor een maaltijd om de vriendschap te bevestigen.

Intussen, juist toen Drossardus zich aan zulke grote brutaliteiten overgaf, scheen het alsof de duivel zelf uit de hel was losgebroken en zijn krachten over de gehele wereld had uitgestort, om zowel vorsten als gewone mensen tegen de bestuurders van de zielen op te zetten. Zo werd overal uitgeroepen: laten wij hun banden verbreken …

Bladzijde 224 — Jaar 1694

… en hun juk van ons afwerpen. Allen spanden samen om het gezag van de geestelijkheid te bestrijden, oude misbruiken opnieuw in te voeren en allerlei ongeoorloofde vrijheden te verkrijgen.

Daarbij hielpen de lasterlijke beschuldigingen van de jansenisten, die vooral onder goede geestelijken grote verwarring stichtten, en de evangelische waarheden die zij verkondigden werden als verzinsels beschouwd. Op die wijze probeerden zij zich aan alle gezag te onttrekken en onder het voorwendsel van gewetensvrijheid ook aan de verplichtingen tegenover hun overheden te ontsnappen.

Om tegen een zo groot kwaad een geneesmiddel te bieden, vaardigde paus Innocentius XII nog in ditzelfde jaar een apostolisch schrijven uit. Daarin verbood hij onder zeer zware straffen dat iemand de naam van jansenist als scheldwoord gebruikte of iemand op grond van verdenking of laster als zodanig bestempelde, tenzij hij op wettige wijze van bepaalde dwalingen was overtuigd.

Toch kwam hierdoor geen einde aan de vervolging van goede mensen. Integendeel, hun tegenstanders, onder wie bisschoppen en vorsten waren, legden het apostolische schrijven zo uit dat zij juist daardoor aanleiding kregen om hun tegenstanders nog zwaarder te onderdrukken.

Een verborgen twist in het klooster

In de maand juni van ditzelfde jaar brak een verborgen twist uit die bijna in een openlijke opstand was overgegaan. Zij was gericht tegen de medebroeders en tegen twee religieuzen, maar werd indirect veroorzaakt door een van de paters die de zaken van het klooster bestuurden.

Deze religieus had zich met grote inspanning beziggehouden met de vernieuwing van de gebouwen van de abdij, het herstel van de oude archieven en monumenten, de zorg voor de inkomsten van het klooster en het terugvorderen van bezittingen die bij afwezigheid van de eigenaars verloren dreigden te gaan. Daarmee had hij de afgunst van sommigen opgewekt.

Hij werd er vooral van beschuldigd dat hij met enkele aanzienlijke heren van Rolduc en met de inwoners van Limburg de zaken van het klooster bestuurde en dat hij niet de belangen van het klooster, maar die van Limburg bevorderde.

De aanleiding was een oud geschil tussen de inwoners van Rolduc en die van Limburg. Beide partijen betwistten elkaar bepaalde rechten en voorrechten. Sommigen beschuldigden hem ervan dat hij door zijn contacten met Limburg de rechten van Rolduc had prijsgegeven.

Er waren echter ook mensen die de beide partijen tot verzoening wilden brengen. De abt probeerde het geschil te beslechten en een einde te maken aan de achterdocht. Toen hij vernam dat onder de kloosterlingen tegen de inwoners van Limburg werd gemord, besloot hij de zaak zelf te onderzoeken.

Bladzijde 225 — Jaar 1694

Omwille van de vrede, en opdat er enige verandering zou komen en die ene pater uit het klooster zou worden verwijderd, zodat het ontstane geschil geen verdere kracht zou krijgen, gaf de abt gemakkelijk toe aan de raadgevingen die men hem deed. Hij zag in dat zij uit deze bron voortkwamen en waartoe zij strekten.

Maar omdat hij zich oprecht voor de vrede beijverde, besloot hij, op herhaald verzoek, een religieus naar Eupen te zenden om daar het pastoraat waar te nemen. Hij riep daarvoor de rector van die kerk terug, die daar reeds met lofwaardige ijver de zielzorg uitoefende, en stelde hem aan om in het klooster te blijven.

Deze verandering was echter niet zozeer het gevolg van een noodzaak of van de raadgevingen van een vrome man, als wel van de aandrang van mensen die in hun eigen voordeel handelden. De gebeurtenis bracht daarom geen vrede.

Toen de nieuwe rector van de kerk van Eupen na zijn aankomst het onderricht in de catechismus, dat vroeger door de kapucijnen werd gegeven, wilde overnemen en dit zelf in de parochiekerk begon te verzorgen, ontstond een ernstig conflict. De kapucijnen, die reeds enkele jaren die taak hadden uitgeoefend, kwamen daartegen in verzet.

Zij vonden steun bij hun oversten, die zich zeer zwaar beklaagden en de zaak aan de Raad van Brabant voorlegden. De rector werd van allerlei zaken beschuldigd. Men probeerde te verhinderen dat hij het catechismusonderricht, dat zij in hun eigen kerk hadden gegeven, naar zich toe zou trekken.

De ongelukkige pastoor werd door lasterlijke beschuldigingen achtervolgd. Eerst werd hij voor de Brabantse Senaat aangeklaagd, vervolgens bij de kerkelijke raad, daarna bij de aartsdiaken, de vicaris-generaal van Luik, de rechter van Limburg, de gouverneur van België, de hertog van Beieren, de internuntius te Brussel, de nuntius te Keulen en uiteindelijk bij de prins van Luik.

Zijn tegenstanders waren zo onverzoenlijk en onvermoeibaar in hun vervolging dat hij na bijna drie jaar van tegenstand, waarin hem geen rust werd gegund, gedwongen werd zijn plaats en het pastoraat op te geven. Daarover zal in het vervolg meer worden verteld.

Maar juist degene die voor de abt de oorzaak van de verandering was geweest, nam een tegenovergesteld besluit. Hij had namelijk geprobeerd zijn medebroeder te verwijderen om vervolgens alleen het klooster te kunnen besturen. Enkele maanden later werd hij zelf van de zorg voor de kloosterzaken ontheven.

Degene die door deze verandering de Limburgse partij wilde uitschakelen, bereikte dus het tegenovergestelde van wat hij had beoogd. Hij had verwacht dat na het vertrek van zijn tegenstander de abt bij de verkiezing van een nieuwe bestuurder geheel op hem zou steunen. Maar toen hij merkte dat de abt zich niet naar zijn wensen voegde, verloor hij zijn invloed.

Zo onzeker zijn de verwachtingen van mensen.

Bladzijde 226 — Jaar 1695

De kapucijnen beginnen een rechtszaak tegen hun pastoor wegens het catechismusonderricht

Op 13 februari van dit jaar begonnen de kapucijnen van Eupen een rechtszaak tegen hun pastoor. Deze wilde immers zelf het catechismusonderricht verzorgen in zijn parochiekerk, terwijl de kapucijnen dat voordien daar hadden gegeven.

De burgemeester van Eupen en andere aanzienlijke inwoners, die de kapucijnen steunden, hadden zich met grote heftigheid tegen de pastoor gekeerd. Zij onderbraken hem luidruchtig terwijl hij de catechismus onderwees en dreigden hem met allerlei maatregelen. De pastoor werd door hun tegenstand zozeer gehinderd dat hij zijn werkzaamheden nauwelijks kon voortzetten.

De kapucijnen beweerden dat hun een onrecht werd aangedaan. Zij begonnen de inwoners tegen de pastoor op te zetten en lieten zelfs bekendmaken dat niemand hem nog mocht toestaan de catechismus in de kerk te geven.

De zaak kwam uiteindelijk voor de overheid. De kapucijnen en hun aanhangers verkregen een beschikking van de Raad van Brabant waarbij de pastoor onder bedreiging met een boete van vijftig rijksdaalders werd verboden het catechismusonderricht voort te zetten.

Maar deze overwinning kwam de kapucijnen duur te staan. Want hierdoor werden de rector en de kapucijnen zelf gehaat, niet alleen bij de pastoor, maar ook bij verscheidene parochianen die hun handelwijze hadden leren kennen.

De burgemeesters, die zich tot verdedigers van de kapucijnen hadden opgeworpen, werden bovendien beschuldigd van het overschrijden van hun bevoegdheden. Zij hadden enkele getuigen bijeengebracht en probeerden de pastoor door hun verklaringen in diskrediet te brengen.

Wie zou alle onrechtvaardigheden kunnen beschrijven die tegen deze onschuldige pastoor werden begaan? Maar het volstaat hier de aanleiding en het begin van deze vervolging uiteen te zetten.

Terugbetaling van een kapitaal in Maastricht

Op 15 maart betaalde abt Johannes het kapitaal van zesduizend rijksdaalders terug, dat het klooster verschuldigd was aan de familie Smits te Maastricht. Deze schuld was, samen met veertig rijksdaalders jaarlijkse rente, door het klooster aangegaan in de tijd van de vroegere abt Petrus, zaliger gedachtenis, en had onder de naam van de abt of van de kapittelheren op de abdij gerust.

Door deze betaling maakte de abt een einde aan een belangrijke schuld, die anders voor het klooster een zware last zou zijn gebleven.

Bladzijde 227 — Jaar 1695

In diezelfde maand bracht pater Petrus Jansen zijn pastoraat vrijwel geheel onder zijn eigen beheer. Hij was namelijk pastoor te Kerkrade en was door de abt ontheven van de zorg voor de uitwendige en inwendige zaken van het klooster.

Daardoor werd hij een zeer verbitterde tegenstander van de abt.

Wie zou het geloven? Of wie zou het, als hij het geloofde, niet betreuren? Deze man, die vroeger een trouwe vriend van de abt was geweest, diens rechterhand en diens steun, en die zich zowel voor de gehele hervorming als voor de bevordering van de abt bijzonder verdienstelijk had gemaakt, keerde zich nu tegen hem.

Eertijds had hij de abt toegestaan zoveel als deze wilde te beschikken over de goederen van het klooster: over de graanschuren, de opslagplaatsen, de stallen, de bossen, de akkers en de houtvoorraden. Hij had hem zelfs toegestaan naar eigen inzicht uitgaven te doen, zaken te regelen, goederen te verkopen of aan te kopen, en veranderingen in het beheer door te voeren.

Maar nu begon hij al deze handelingen te bekritiseren. Hij beschuldigde de abt van wanbeheer en verzette zich tegen alles wat deze ondernam.

Hij ging zelfs zover dat hij niets meer durfde te ondernemen zonder de goedkeuring van de abt, maar tegelijk alles wat de abt deed in twijfel trok. Hij vreesde en wantrouwde zijn overste, die hij vroeger zozeer had geëerbiedigd.

Deze man had jarenlang de openbare zaken van het klooster en het vaderland namens de abt behandeld. Daardoor had hij bij diens onderdanen zoveel gezag verworven dat hij meer werd gevreesd dan de abt zelf. Ook had hij bij aanzienlijke en adellijke personen zoveel bekendheid en vriendschap verkregen dat hij vaker werd uitgenodigd dan de abt.

Zo werd degene die door de gunst van de abt tot grote invloed was gekomen, nu diens tegenstander. Dit is een duidelijk voorbeeld van het gevaar dat ontstaat wanneer aan religieuzen wordt toegestaan een gezag uit te oefenen dat hun eigen positie te boven gaat.

Want zodra zij met een deel van het bestuur worden belast, willen zij soms de gehele macht in handen krijgen. Zij menen dat hun gezag wordt aangetast als hun overste hen terugroept tot hun eigenlijke taak.

Zo gebeurde het ook hier.

Deze medebroeder had door zijn veelvuldige contacten met de abt en door de vertrouwelijke omgang met hem talrijke zaken vernomen. Daarvan maakte hij nu gebruik om zijn overste te beschuldigen. Sommige beschuldigingen waren zo onwaardig dat zij eerder aan vergetelheid dan aan vermelding verdienen.

Hij schreef bovendien brieven aan de abt die vol waren van bitterheid en verwijten. Daarin ontzag hij noch de waardigheid van zijn overste noch de verplichtingen van zijn eigen staat.

Bladzijde 228 — Jaar 1695

… en door zijn beschuldigingen. Hij had namelijk de gewoonte zich met grote heftigheid te uiten, waarbij hij soms bijna buiten zichzelf raakte. Hij liet zich door zijn opwinding zozeer meeslepen dat hij dikwijls niets verstandigs of bezonnens meer bedacht.

Toch probeerde hij zijn woorden steeds voor te stellen als voortkomend uit liefde en bezorgdheid. Hij meende dat hij door zijn strengheid de waarheid verdedigde, hoewel hij later soms spijt kreeg van wat hij had gezegd en schriftelijk zijn woorden trachtte te verzachten.

Een andere grote geldsom wordt terugbetaald

Op 21 juli betaalde abt Johannes aan de heer Coeps, een voormalige raadsheer van Brabant, naast de rente een bedrag van 250 gulden terug uit een kapitaal van duizend Brabantse florijnen. Deze schuld was door de vroegere abt Winandus Lamberti in 1639 aangegaan en had sindsdien, door opeenstapeling van rente en verdere verplichtingen, zwaar op het klooster gedrukt.

Abt Winandus had de inning van dit geld destijds toevertrouwd aan een zekere Drossardus Raedermeker te Sittard, die het bedrag ook daadwerkelijk had ontvangen, maar het niet aan de heer Coeps had afgedragen.

Daarom was abt Johannes, toen deze Drossardus inmiddels overleden was, gedwongen uit eigen middelen de oude schuld af te lossen, die door de nalatigheid van een ander was blijven bestaan.

Maar God, die gaf, maakte ook deze betaling mogelijk.

Verdediging van stellingen door een medebroeder bij de augustijnen

Omstreeks dezelfde tijd verdedigde Augustinus, die in het klooster verbleef, bij de augustijnen openbare stellingen.

Hij was afkomstig uit de omgeving van de heilige Maria en had na vier jaar theologische studie een reeks stellingen opgesteld, die door enkele medebroeders ter openbare verdediging waren voorgesteld.

Daarin stonden verschillende leerstellingen die volgens sommigen naar het jansenisme en rigorisme neigden. De verdediging werd bijgewoond door een groot aantal toehoorders, onder wie geestelijken van verschillende orden.

Sommige bedelmonniken bestreden de stellingen met grote heftigheid, terwijl anderen juist hun instemming betuigden. Er ontstond zoveel rumoer dat de verdediging bijna in een openbare twist ontaardde.

Een van de tegenstanders ging zelfs zo ver dat hij dreigde de gedrukte stellingen op de openbare markt te laten verbranden.

Toch werd de verdediging voortgezet en met goed gevolg afgesloten. De verdediger kreeg lof voor zijn geleerdheid en zijn bekwaamheid in de theologie.

Bij de opdracht van de gedrukte stellingen aan God en de heilige Maagd Maria had de schrijver een lofrede op de hervorming van het klooster opgenomen. Daarin prees hij de vroegere abt Petrus Melchioris als de voornaamste bewerker van de hervorming.

Maar omdat hij aan abt Johannes eveneens een belangrijk aandeel in dat werk wilde toekennen, schreef hij dat de een het werk begonnen en de ander het voltooid had.

Die woorden gaven aanleiding tot onenigheid, omdat sommigen meenden dat daardoor de verdiensten van de vroegere abt werden verkleind.

Bladzijde 229 — Jaar 1695

… dat Petrus het werk tot voltooiing had gebracht. Maar zo moet men de woorden niet begrijpen. Het was immers Johannes die de openbare belijdenis van de hervorming had ingevoerd en als eerste had voorgeschreven dat zij plechtig moest worden onderhouden.

Daarom besloot hij, om iedere aanleiding tot misverstand weg te nemen, de zaak nader uiteen te zetten. Hij liet door een openbaar notaris een verklaring opstellen, waarin hij uiteenzette wat door de vroegere abt en wat door hemzelf tot stand was gebracht.

De kerk van Eupen wordt tot parochiekerk verheven

Op 1 september van dit jaar werd de kerk van Eupen door de bisschop van Luik tot een zelfstandige parochiekerk verheven, hetgeen zij voordien niet was geweest. Als eerste pastoor werd Nicolaas Heyendal aangesteld, nadat hij van de bisschop de gebruikelijke aanstelling en bevestiging had ontvangen.

De aanleiding daartoe was een verzoek dat de rector van Eupen had ingediend. Hij verklaarde dat de kerk door de groei van het aantal gelovigen behoefte had aan een eigen pastoor, en dat de bevolking niet langer behoorlijk kon worden bediend wanneer de kerk afhankelijk bleef van een andere parochie.

De aartsdiaken had echter bezwaren tegen deze verheffing. Hij stelde dat de inwoners van Eupen niet voldoende hadden aangetoond dat een zelfstandige parochie noodzakelijk was. Hij verlangde bovendien dat het recht van het klooster op de kerkelijke inkomsten zou worden beperkt.

Daartegen kwamen de abt en de pastoor op. Zij verklaarden dat het klooster sinds onheuglijke tijden het patronaatsrecht over de kerk bezat en dat de verheffing tot parochiekerk aan dit recht geen afbreuk mocht doen.

Ook de kapucijnen en hun aanhangers maakten bezwaar. Zij hoopten dat de abt door de oprichting van een zelfstandige parochie zijn rechten zou verliezen en dat de pastoor uit zijn ambt zou worden verwijderd.

De aartsdiaken was de pastoor bijzonder vijandig gezind, omdat deze zich tegen zijn bemoeienissen had verzet. Hij had hem reeds eerder verboden de catechismus te onderwijzen en hem met geldboeten bedreigd.

De pastoor had daarop een beroep gedaan op de Brabantse Senaat en de hulp van de overheid ingeroepen tegen de gewelddadige handelingen van zijn tegenstanders.

De zaak werd uitvoerig behandeld, waarbij ook de rechten van het klooster werden onderzocht. Uiteindelijk bleek dat de abt niet zonder zijn toestemming van het patronaatsrecht kon worden beroofd.

Bladzijde 230 — Jaar 1695

… dat het klooster voldoende inkomsten en rechten in deze plaats bezat.

Hoewel de abt dit niet verlangde en liever de aartsdiaken tevreden had gesteld, besloot hij uiteindelijk de kerk van Eupen als zelfstandige parochiekerk te laten oprichten. Hij wilde namelijk niet dat de geestelijke verzorging van de inwoners door verdere geschillen in gevaar zou komen.

Daarbij werd echter uitdrukkelijk bepaald dat dezelfde pastoor die door de abt was aangesteld, voortaan van de bisschop de officiële aanstelling en bevestiging zou ontvangen.

Dit werd ook daadwerkelijk zo aanvaard.

De burgemeesters van Eupen richtten niettemin nieuwe klachten en verzoekschriften tegen de pastoor. Zij beweerden dat hun door de oprichting van de parochiekerk onrecht was aangedaan, maar zij bereikten niets tegen degenen die zich aan de bepalingen hielden.

Voor de abt was het een zware beslissing om de kerk af te staan. Hij had immers de mogelijkheid gehad haar voor altijd aan het klooster verbonden te houden. De dienaren van de kerk waren tot dan toe aan het klooster onderworpen geweest.

Bovendien had de oprichting van de parochiekerk bijna honderd rijksdaalders gekost. De abt en de pastoor betaalden ieder de helft van dit bedrag.

Zo werd Nicolaas Heyendal, na zijn officiële aanstelling, op 5 september als eerste pastoor in de kerk van Eupen geïnstalleerd, onder toejuichingen van de welgezinden en onder dreigementen van de kwaadwilligen.

Maar daarmee was nog geen einde gekomen aan de moeilijkheden.

Terwijl deze zaken plaatsvonden, beraamden sommige leden van het klooster heimelijk een samenzwering tegen de abt. Die zou in het volgende jaar openlijk aan het licht komen.

Intussen liet de duivel, die door tweedracht het klooster trachtte te vernietigen, Johannes een nieuwe hoeve bouwen. Want in dit jaar werd de hoeve Spekholtz, die rondom door een muur was omgeven, voltooid. Daarvóór bestond zij bijna geheel uit gebouwen van vakwerk.

Bladzijde 231 — Jaar 1696

Dit jaar was rijk aan talrijke onrustige handelingen van de medebroeders, ja zelfs aan samenzweringen.

Sommigen van hen hadden aanvankelijk om uiteenlopende redenen aanstoot genomen aan de abt, omdat zij meenden dat hij hun onrecht had aangedaan. Zij hadden gehoopt dat de abt, die inmiddels ouder werd, hun meer vrijheid zou toestaan. Maar toen zij bemerkten dat hij zijn gezag bleef uitoefenen en hun geen gelegenheid gaf zich aan de regel te onttrekken, begonnen zij heimelijk tegen hem samen te spannen.

In totaal waren het vijf personen. Vier van hen hadden vóór de hervorming hun professie afgelegd. De vijfde was, wat zeer te betreuren viel, een man van middelbare leeftijd, die voor belangrijke zaken geschikt scheen, maar aan wie ervaring, bekwaamheid en het vertrouwen van zijn vrienden ontbraken.

De overige drie waren jonger en streefden slechts naar een leven zonder verplichtingen.

Bij hen sloot zich als vijfde Egidius Brauman aan, een voormalige dienaar van het klooster. Deze had de abt zijn vijandschap toegedragen omdat hij zich verongelijkt voelde. Hij was reeds vier jaar tevoren uit het klooster verwijderd, maar bleef zijn vroegere oversten beschuldigen.

Hoewel hij buiten het klooster verbleef, hield hij voortdurend contact met de ontevredenen. Hij had zelfs een dagboek opgesteld waarin hij dagelijks opschreef wat hij over de abt en de medebroeders hoorde of waarnam, en wat hij later tegen hen zou kunnen gebruiken.

Zo werd deze man de aanstichter en het werktuig van een samenzwering.

Het plan was dat de medebroeders zich onderling zouden verbinden en dat zij de abt van zijn gezag zouden beroven, of hem ten minste zouden dwingen hun eisen in te willigen.

Ook besloten zij hun ouders en vrienden bij de zaak te betrekken. Zij nodigden hen uit en ontvingen hen in het klooster, waar zij allerlei gesprekken voerden die niet pasten bij hun religieuze staat.

Zij beweerden dat zij slechts hun rechtmatige vrijheid wilden verdedigen, maar in werkelijkheid trachtten zij hun eigen belangen te bevorderen.

Daarbij probeerden zij ook anderen voor zich te winnen. Sommigen werden door beloften, anderen door verdachtmakingen tegen de abt overgehaald.

Ten slotte werd besloten de zaak voor te leggen aan de kerkelijke overheid en aan de wereldlijke machthebbers, opdat deze tegen de abt zouden optreden.

Bladzijde 232 — Jaar 1696

… tegenover een zeer voorzichtig en rechtschapen man verborgen zij al deze zaken onder het voorwendsel van kinderlijke genegenheid voor hun overste, totdat zij hun gehele plan hadden uitgevoerd en de zaak haar einde had bereikt.

Hun voornaamste aanstichter was degene die vroeger door de abt uit het klooster was verwijderd. Hij had hen ervan overtuigd dat zij recht hadden zich tegen de abt te verzetten.

De abt had echter reeds enige vermoedens gekregen. Hij kende de bedoelingen van Egidius en wist dat deze zijn vrienden tot opstand trachtte aan te zetten.

Onder hun aanhangers bevond zich ook Hubertus, aartsbisschop van Mechelen, die door hen met klachten en verzoekschriften werd benaderd. Zij beschuldigden de abt ervan dat hij de constituties en de rechten van het klooster niet behoorlijk naleefde.

Zij verlangden dat de aartsbisschop tegen hem zou optreden. Om hun zaak kracht bij te zetten, stelden zij een schriftelijke aanklacht op.

Beschuldigingen tegen de abt

Hun geschrift bevatte zeven hoofdstukken met beschuldigingen tegen de abt, deels betreffende zijn bestuur en deels zijn geloof en leer.

Het eerste hoofdstuk luidde dat de oude constituties van de reguliere kanunniken van Rolduc na de hervorming waren afgeschaft en dat de nieuwe constituties niet op wettige wijze waren ingevoerd.

Het tweede hoofdstuk betrof de verkiezing en het gezag van de abt. Zij beweerden dat hij zijn bevoegdheden te buiten ging en de rechten van de kapittelheren niet eerbiedigde.

Het derde hoofdstuk betrof de kerkelijke rechten van het klooster. Zij beschuldigden de abt ervan dat hij zonder toestemming van de kapittelheren bepaalde inkomsten en goederen had vervreemd.

Het vierde hoofdstuk betrof de kerk van Eupen, die volgens hen onrechtmatig van het klooster was losgemaakt.

Het vijfde hoofdstuk betrof de jachtrechten van het klooster. Zij voerden aan dat de abt bepaalde rechten had opgegeven die van oudsher aan de abdij toebehoorden.

Het zesde hoofdstuk betrof de vernieuwing van de kloostergebouwen. Zij verweten de abt dat hij daarvoor grote uitgaven had gedaan zonder de vereiste toestemming.

Het zevende hoofdstuk betrof de versiering en inrichting van de kerk. Zij beschuldigden hem ervan dat hij bepaalde oude gebruiken en voorwerpen had afgeschaft.

Zo was de aanklacht samengesteld uit beschuldigingen van uiteenlopende aard, waarvan sommige zelfs betrekking hadden op zaken die vele jaren tevoren waren gebeurd.

Bladzijde 233 — Jaar 1696

… en dat hij daarna verboden had erover te preken. Maar om deze beschuldiging te verbergen, had hij volgens hen een nieuw tabernakel op het hoogaltaar laten oprichten, zodat men kon zeggen dat de vroegere plaats van het beeld daar niet meer bestond.

Aan deze laatste beschuldiging voegden twee vroegere notarissen nog andere verwijten toe.

Toen de abt deze aanklachten had ontvangen, stelde hij onmiddellijk een rondzendbrief op voor alle medebroeders. Daarin behandelde hij de zeven beschuldigingen, waarbij hij de woorden gebruikte die zijn tegenstanders zelf in hun geschrift hadden neergeschreven.

Hij weerlegde ze vervolgens uitvoerig en duidelijk. Omdat deze brief met zijn uitvoerige toelichtingen zeer lang zou worden om hier op te nemen, volstaat het de voornaamste antwoorden van de abt op de afzonderlijke beschuldigingen samen te vatten.

Ten eerste. De vroegere professie was volgens hen niet wettig geweest of moest als ongeldig worden beschouwd. De abt antwoordde dat de professie van alle medebroeders die haar vóór de hervorming hadden afgelegd, geldig was en dat zij daardoor aan de kloosterlijke verplichtingen gebonden bleven.

De constituties van het klooster waren bovendien overeenkomstig de wil van paus Innocentius XI goedgekeurd en moesten onveranderlijk worden onderhouden.

Ook waren zij volgens het koninklijke gezag bekendgemaakt en door de instemming en de stemmen van de kapittelheren aanvaard.

Daarom was het onjuist te beweren dat zij zonder wettige grond waren ingevoerd.

Ten tweede. Zij beschuldigden hem ervan dat hij de wereldlijke zaken van het klooster niet naar behoren bestuurde.

De abt antwoordde dat de rechten en goederen van het klooster door zijn bestuur juist waren beschermd en vermeerderd. Gedurende vele jaren had hij de abdij trouw gediend zonder de inkomsten te genieten die hem eigenlijk toekwamen.

Hij had bovendien vele schulden afgelost en belangrijke uitgaven gedaan ten behoeve van de kerk en het klooster.

De abt verklaarde dat religieuzen gehouden waren hun overste te gehoorzamen, tenzij deze iets gebood dat in strijd was met Gods wet.

Hij voegde eraan toe dat jongere kloosterlingen die wettig waren opgenomen, niet zonder ernstige reden door oudere medebroeders mochten worden buitengesloten.

De ouderen moesten hun rechten niet misbruiken om de jongeren te onderdrukken.

Ten derde. Wat de kerk van Eupen betrof, was het volgens hem onjuist dat hij haar onrechtmatig had afgestaan.

De oprichting van de parochiekerk was immers gebeurd met toestemming van de bevoegde kerkelijke overheid, en de rechten van het klooster waren daarbij uitdrukkelijk voorbehouden.

Bladzijde 234 — Jaar 1696

… dat voor het behoud van het christelijk geloof moest worden gewaakt. De beschuldigers hadden beweerd dat de rector van Eupen, tenzij de abt tussenbeide kwam, de kerk en haar pastoor van het klooster zou losmaken.

Maar dat deel van de inkomsten waarover zij klaagden, bestond uit de jaarlijkse betaling van vijfentwintig rijksdaalders, die volgens hen sinds lange tijd aan de rector van de genoemde kerk was toegekend uit de inkomsten van de abt. Het was echter niet mogelijk dit bedrag zomaar af te schaffen, omdat het bestemd was voor het voortdurende onderhoud van een lid van het klooster.

Ten vierde. Wat de goederen te Bombaye betreft, werd de abt verweten dat hij ze had vervreemd. Men hoopte daardoor de afkeer tegen hem te vergroten.

Maar het recht van het klooster was niet vernietigd. Bovendien was er tot op dat ogenblik geen enkele wettige betwisting van dat recht geweest.

De abt antwoordde dat het om een oude verplichting ging en dat zijn tegenstanders de zaak verkeerd voorstelden. Het was volgens hem niet billijk dat zij hem beschuldigden van handelingen die door anderen waren verricht.

Ten vijfde. Zij beweerden dat de abt zonder medeweten van de kapittelheren bepaalde zaken had ondernomen. Hij zou met de medebroeders Petrus Jansen en Egidius Brauman afzonderlijk overleg hebben gevoerd.

Zij hadden zelfs verklaard dat er tussen deze personen een geheime overeenkomst was gesloten. Deze zou betrekking hebben gehad op de rechten van het klooster en op de wijze waarop bepaalde goederen moesten worden beheerd.

Ook de apostolische internuntius en de Raad van Brabant werden in deze aangelegenheid betrokken. Men probeerde de zaak voor de bevoegde overheden te brengen en de abt te dwingen zich te verantwoorden.

Daarbij werd de toestand van het klooster als zeer beklagenswaardig voorgesteld.

De abt antwoordde dat hij geen enkele onrechtmatige overeenkomst had gesloten en dat zijn tegenstanders slechts vermoedens en beschuldigingen naar voren brachten.

Ten zesde. De beschuldigers weken ver van de waarheid af toen zij beweerden dat de abt de lasten van het klooster had verzwaard door de hoeve te Schilbach te herstellen of door nalatigheid schade te veroorzaken.

Zij verklaarden dat het herstel van deze hoeve een onnodige uitgave was geweest en dat het klooster daardoor in moeilijkheden was geraakt.

De abt bracht daartegen in dat het onderhoud van de gebouwen noodzakelijk was en dat hij juist door zijn zorg had voorkomen dat de bezittingen van het klooster verder achteruitgingen.

Ook verwees hij naar de kerk van de heilige Maagd Maria, die eveneens grote kosten had gevergd. Hij achtte het onbillijk dat men hem verweet de kerk te hebben hersteld en verfraaid.

Het was volgens hem een noodzakelijke en nuttige uitgave geweest, die het klooster ten goede kwam.

Bladzijde 235 — Jaar 1696

Ten zevende. De overige beschuldigingen overtroffen de voorgaande in onbeschaamdheid.

De ene beschuldiger beweerde dat de abt zijn religieuzen had gedwongen een ongeoorloofde handeling te verrichten; de andere dat hij, door een kloosterlijk voorschrift verkeerd uit te leggen, de religieuzen tot een overtreding had aangezet.

Zij stelden dat dit geen onwetendheid of ongeduld was geweest, maar goddeloosheid.

Ook beweerden zij dat de abt de godsvrucht van zijn medebroeders had aangetast. Hij zou hun verboden hebben bepaalde devoties te beoefenen en hun verhinderd hebben de heilige Maagd Maria op de gebruikelijke wijze te vereren.

Zij verweten hem dat hij de plechtige viering van haar feesten had afgeschaft, evenals de gebruiken die het volk ter ere van haar onderhield.

Verder zou hij een nieuw altaar hebben opgericht en gewijd op een plaats waar vroeger een ander altaar had gestaan. Volgens de beschuldigers was dit in strijd met de oude constituties van het klooster.

Zij beweerden bovendien dat de abt het dagelijkse rozenkransgebed en het zingen van de litanieën van Loreto na de middagmaaltijd had afgeschaft.

Ook zou hij het beeld van de heilige Maagd van het hoogaltaar hebben verwijderd en het tabernakel hebben verplaatst.

De abt antwoordde dat de beschuldigers de feiten verkeerd voorstelden. Het beeld was niet uit minachting verwijderd, maar vanwege de verbouwing van het altaar. Evenmin waren de gebeden en godvruchtige oefeningen afgeschaft.

Sommige voorwerpen waren tijdelijk weggenomen omdat de kerk werd hersteld. Andere waren op een geschiktere plaats teruggezet.

De abt verklaarde dat hij de verering van de heilige Maagd altijd had bevorderd en dat hij nooit had bedoeld de godsvrucht van zijn medebroeders te verminderen.

Hij wees er tevens op dat zijn tegenstanders zelf dikwijls nalatig waren geweest in de naleving van de kloosterlijke voorschriften.

In dezelfde brief behandelde hij vervolgens de voornaamste oorzaken waardoor vijf medebroeders tegen hem hadden samengespannen.

De heer Petrus Jansen, die tot dan toe nooit openlijk tegen hem in opstand was gekomen, had zich uiteindelijk door zijn onstuimige karakter bij de oproermakers aangesloten.

Ook de heer Johannes ab Aken en de heer Wilhelmus Haas hadden zich tegen hem gekeerd. De een had hij wegens dronkenschap moeten berispen, de ander wegens ongeoorloofde handelingen die in het klooster niet konden worden geduld.

De abt verklaarde dat hij hen steeds met vaderlijke liefde had behandeld en dat hij hun fouten liever had willen verbeteren dan bestraffen.

De heer Johannes Meessen had hij eveneens op zijn plichten gewezen, omdat deze zich door de tegenstanders had laten meeslepen.

Bladzijde 236 — Jaar 1696

… en hij had hem ertoe gebracht zich aan de voorgeschreven orde te onderwerpen. Maar kort daarna verviel deze uit eigen beweging opnieuw in zijn vroegere handelwijze, zoals ook werkelijk gebeurde.

Ten slotte was er de heer Egidius Brauman, die zich steeds zo vreemd tegenover zijn overste en tegenover de kloosterlijke regel had gedragen dat men niets beters van hem had kunnen verwachten.

Ten slotte, nadat hij in zijn brief de handelwijze van zijn medebroeders tegenover hun geestelijke vader had betreurd, spoorde hij hen aan zich te herinneren hoe streng zij vroeger zelf waren geweest in de naleving van de regel, en hoe zij hun oversten hadden beoordeeld.

Hij bracht hun bovendien op bescheiden wijze zijn eigen levenswandel in herinnering, evenals de aanzienlijke verbeteringen die onder zijn bestuur in het klooster waren aangebracht.

Hij besloot zijn brief met een aansporing tot nederigheid, opdat allen die in zijn leven en handelen iets hadden gevonden dat verbetering verdiende, hem dit vrijmoedig zouden meedelen. Hij twijfelde er immers niet aan dat hij ook zelf fouten had begaan en dat hij dankbaar zou zijn voor een welwillende terechtwijzing.

Bladzijde 236

Nadat zij deze brief hadden ontvangen, kwamen alle medebroeders eensgezind overeen hun abt te verdedigen, zoals de eer van hun overste dat vereiste. Om dit met zekerheid te doen, namen zij hun toevlucht tot een andere brief, een verklaring waarin zij niet alleen de rechtvaardiging uiteenzetten die de brief van de abt uitvoerig had gegeven, maar ook uit eigen beweging zijn onschuld tegenover de ingebrachte beschuldigingen bevestigden.

Zij verklaarden dat zij hem als hun abt en vader met de hoogste genegenheid beminden en vereerden, hem dankbaar waren voor het goede bestuur, en met erkentelijkheid vaststelden dat hij zich persoonlijk veel moeite had getroost en grote kosten had gemaakt voor het welzijn van het klooster. Zij keurden het optreden van de vijf medebroeders krachtig af, verzetten zich tegen hun pogingen om de eer van hun overste aan te tasten en verklaarden ook de overige beschuldigingen, waaronder die betreffende het toezicht op hun geneesmiddelen en de vermindering van de pastorale inkomsten, ongegrond.

Deze verklaring en de brief van de abt werden ondertekend door vierentwintig medebroeders, dat wil zeggen door allen behalve de vijf genoemde.

De eensgezindheid van de medebroeders beteugelde de oproerigheid van de onruststokers. Maar nadat zij die eenmaal hadden aangewakkerd, meenden zij dat zij moesten doorgaan.

Daarom stelde Joannes Aegidius Braunman, die door hen naar Brussel was gezonden, onder de naam van de reguliere kanunniken van de abdij Kloosterrade een verzoekschrift op voor de Raad van Brabant, vol talrijke lasterlijke beschuldigingen en aantijgingen. Het is echter de vraag of zelfs zijn vijf medestanders dit verzoekschrift ooit hebben gezien, want hij heeft het nooit willen tonen.

Hij had namelijk vernomen dat door de tegenpartij bij de senaat een apostolisch schrijven was overgelegd, waarin werd bepaald dat degenen die zich tegen hun abt keerden, vóór alles hun beschuldigingen in een ondertekend verzoekschrift moesten indienen.

Maar deze twee medebroeders, die ten minste iets volgens de regels wilden doen, waarschuwden hem dat zij de zaak voor de bevoegde rechter zouden brengen, wat zij nauwelijks hoopten te kunnen bereiken. Daarom schijnt Joannes dit verzoekschrift niet verder te hebben gebruikt.

Bladzijde 237 — 1696

Over de oproerigheid van de Eupense edelen en hun misdrijven tegen hun pastoor.

In dezelfde tijd maakten de schepenen en bestuurders van Eupen ook hun pastoor, die hun leer en die van hun voorgangers openlijk had bestreden, het leven moeilijk. Zij hoopten dat zij hem op dezelfde wijze als de bovengenoemde medebroeders hun abt tot de orde zouden brengen.

Er deed zich een nieuwe gelegenheid voor om hun plannen ten uitvoer te brengen. Bij gelegenheid van een schrijven van de koning van Spanje, opgesteld op voorstel van de aartsbisschop van Mechelen en gericht aan de Raad van Brabant en de Universiteit van Leuven,

had de koning, uitgaande van de veronderstelling dat zich in België mensen bevonden die met een verdorven leer besmet waren, verboden iemand te bevorderen tot prebenden, leerstoelen, beneficies of ambten wanneer hij van jansenisme, rigorisme of nieuwlichterij werd verdacht.

Kwaadwillige mensen legden dit besluit echter in een verkeerde betekenis uit. Zij beweerden voortdurend dat iedereen die ook maar enigszins van zulke zaken verdacht werd, van zijn ambt moest worden verwijderd. Zij wilden naar believen deze namen zelfs aan hun vijanden geven en degenen die zij zelf met laster hadden getroffen, niet alleen van verdere bevordering uitsluiten, maar ook van de ambten en beneficies beroven die zij reeds bezaten.

Toen zij aldus dit middel hadden aangegrepen, deelden zij elkaar hun plannen mee om hun pastoor te verbitteren en hun abt af te zetten. Zij verschaften elkaar middelen, beraamden plannen en opperden beschuldigingen.

Ook de schepenen van Eupen begaven zich naar de partij van Kloosterrade. Het bleek dat de tegenstanders van de abt hun een groot aantal beschuldigingen hadden bezorgd, die zij tegen hun pastoor konden gebruiken. Dat is ook gebeurd.

Dat is niet verwonderlijk. Welke oorzaak men immers ook aanvoerde — of de abt of zijn religieuzen van jansenisme, rigorisme of nieuwlichterij werden beschuldigd — de pastoor zou het vooroordeel tegen de abt versterken, wanneer hij een leerling van het rigorisme werd genoemd, en omgekeerd zou de abt de verdenking tegen de pastoor versterken wanneer hij zelf als jansenist werd voorgesteld.

Maar nu moet uitvoeriger worden uiteengezet hoe deze vervolging van de Eupense pastoor is begonnen.

Toen de schepenen van Eupen zagen dat een Brabants edelman, een man die zeer goed met kerkelijke aangelegenheden vertrouwd was, samen met zijn verwanten grote invloed had op de inwoners van Eupen, spoorden zij hem aan zich met hen te verbinden. Zij wilden de pastoor met alle middelen vervolgen.

De eerste aanleiding daartoe was de catechismus die de pastoor in de parochiekerk van Eupen was begonnen te onderwijzen, terwijl de schepenen verlangden dat het catechismusonderricht buiten de kerk zou worden gegeven.

Zij zagen ook dat de pastoor alle middelen had gebruikt om zijn tegenstanders te bewegen hun verzet op te geven. Omdat hij echter niets anders wilde dan zijn ambt vervullen, zwoeren zij dat zij niet zouden rusten voordat zij hem verdreven hadden.

Uiteindelijk besloten zij hem van rigorisme en andere dwalingen te beschuldigen, om hem gezamenlijk, zowel door een kerkelijk als door een wereldlijk vonnis, uit zijn ambt te laten verwijderen.

Zij vervaardigden elf of twaalf uiterst leugenachtige artikelen, die zij aan de hertog van Beieren, de landvoogd van België, voorlegden. Daarmee wilden zij bewijzen dat hun pastoor een rigorist en jansenist was.

De hertog van Beieren, na het aanhoren van hun klachten, overreedde hen uiteindelijk het verzoekschrift van de tegenstanders van de pastoor in te trekken.

Bladzijde 238 — 1696

Zij droegen vervolgens hun eigen zaak op aan de Raad van Brabant. Deze liet zowel de tegenstanders als de pastoor verschijnen. Nadat hij hen had gehoord, gaf hij opdracht dat men de tegenstanders zou waarschuwen zich van verdere onrust te onthouden.

Toch meenden deze mensen dat zij zich niet aan dit bevel hoefden te houden. Het zou te lang duren alle middelen op te sommen waarvan zij gebruikmaakten om de bestuurder in hun partij te trekken en hem tegen de pastoor op te zetten. Zij begonnen zelfs opruiende bewegingen tegen de pastoor onder het volk te veroorzaken. Zij trachtten iedereen ervan te overtuigen zijn pastoor te mijden en hem uit zijn ambt te laten verwijderen.

Zij verzochten de bestuurder hun toe te staan bepaalde verklaringen tegen de pastoor op te stellen, die zij later in een rechtszaak zouden kunnen gebruiken. De bestuurder gaf hun daarvoor toestemming.

Ook misbruikten zij de opdracht van de pastoor door te eisen dat hij naar een bijeenkomst zou komen die zij zelf hadden uitgeschreven. Zij riepen een vergadering bijeen van de plaatselijke schepenen en andere vooraanstaande mannen, op de dag waarop zij gewoonlijk bijeenkwamen.

Daarin brachten zij tegen de pastoor beschuldigingen naar voren, waarvan zij beweerden dat deze betrekking hadden op zijn leven en leer. Zij besloten ook een zekere ondervraging te houden, die zij tegen de pastoor wilden gebruiken.

In dezelfde oproerige vergadering werden enkele vragen opgesteld, waarop de pastoor volgens hen verplicht was te antwoorden. Zij besloten bovendien dat hij niet naar behoren kon worden gehoord wanneer hij zich niet voor hun vergadering zou vertonen.

De pastoor verscheen echter niet. Hij had reeds verklaard dat hij niets tegen zich zou laten ondernemen wat met de rechten van zijn ambt in strijd was. Hij was bereid te antwoorden voor de wettige rechter.

De pastoor van Eupen diende daarop een openbaar geschrift tegen deze handelwijze in.

De bestuurder besloot de pastoor tot de ondervraging te dwingen en wilde zijn eigen gezag gebruiken om dit bevel te doen uitvoeren.

De pastoor antwoordde dat hij aan zijn wettige oversten gehoorzaam zou zijn, maar dat hij niet verplicht was voor een onrechtmatig samengeroepen vergadering te verschijnen.

Daarna trachtten de schepenen hem opnieuw voor de bestuurder te brengen. Toen de pastoor bleef weigeren, werd hij beschuldigd van ongehoorzaamheid.

De bestuurder stelde daarop voor de pastoor en de schepenen bijeen te brengen, zodat zij met elkaar tot overeenstemming konden komen. De pastoor wilde daaraan meewerken, mits de bijeenkomst op een behoorlijke wijze plaatsvond.

De schepenen zonden echter twee zeer vijandige afgevaardigden, die ten overstaan van de bestuurder verklaarden dat zij niet zouden ophouden voordat de pastoor uit zijn ambt was verwijderd.

De bestuurder gaf na deze zitting aan dat hij de zaak niet op deze wijze kon beslissen. Hij zond hen terug naar de bevoegde rechter.

Dit alles vertelt de pastoor zelf uitvoerig in zijn verslag, dat in het archief kan worden ingezien.

Hier hoeft alleen te worden vermeld dat de bestuurder, die door het voortdurende optreden van de tegenstanders uitgeput was geraakt, uiteindelijk gedwongen werd naar Eupen te komen om de zaak zelf te onderzoeken, samen met een zekere Norbertus, hoogleraar in de theologie aan het college van Leuven.

Daar werd een rechtbank ingesteld, waarin de tegenstanders verschenen met hun verzoekschriften.

Bladzijde 239 — 1696

Zij brachten het reeds genoemde verzoekschrift tegen de pastoor mee, maar handelden nu geheel anders. Zij hadden namelijk, nadat zij twee aanklagers hadden uitgezonden, nog drieënveertig andere beschuldigingsartikelen opgesteld. Deze waren deels ontleend aan preken van de pastoor en deels aan andere handelingen van hem en van zijn medebroeders, die zij in de slechtst mogelijke betekenis hadden verdraaid.

Op aandringen van deze mensen eisten zij dat die artikelen zouden worden toegelaten.

Hoewel volgens de rechtsorde aan hun verzoek geen gevolg had mogen worden gegeven voordat zij de eerdere beschuldigingen, die zij bij de bestuurder hadden ingediend, hadden bewezen, werden hun toch de nodige mogelijkheden geboden.

Er werden rechters aangesteld, die afzonderlijk moesten onderzoeken of de drieënveertig artikelen waar waren of niet. Toen de pastoor onder protest had geweigerd hieraan mee te werken, werden zijn tegenstanders toegelaten tot het leveren van bewijs. Zij ontkenden echter alles wat hun eigen verwijten zou kunnen aantonen.

Daarna gebruikten zij drie volle dagen om getuigen voor te brengen, maar zij konden zelfs niet één artikel bewijzen.

Het was vooral verwonderlijk dat de pastoor de Heer Christus niet voor alle gestorvenen zou hebben laten bidden. Daarover waren immers afzonderlijke lezingen gehouden. Toen de pastoor zich liet horen, werd hem opgedragen niets anders te onderwijzen dan wat de heilige algemene kerk leerde: dat Christus voor allen gestorven was, maar dat de verdienste van zijn lijden niet op allen werd toegepast.

Verder was er niets wat het persoonlijk karakter van de pastoor kon aantasten.

Wel probeerden zij nog iets anders. Zij beweerden dat de abt van Kloosterrade en zijn medebroeders de pastoor van Limburg, die zelf lid van hun klooster was, in verdenking van rigorisme hadden gebracht. Daarom zou men ook de pastoor van Eupen als verdacht moeten beschouwen.

Zij voegden daaraan toe dat de pastoor bij zijn eerste optreden in de vergadering van de pastoors had voorgesteld een gemeenschappelijk verzoekschrift op te stellen, waarmee zij de tegenstanders van de pastoors wilden bestrijden.

Deze getuigenissen konden evenwel geen grond opleveren voor een veroordeling.

Toen de rechters zich tot het horen van getuigen begaven, vonden zij niets anders dan verklaringen die op vermoedens berustten. De getuigen verklaarden niet dat zij de pastoor werkelijk iets hadden horen zeggen wat een berisping verdiende.

Onder hen waren enkele inwoners die als getuigen van de openbare reputatie waren opgeroepen, zowel geestelijken als leken. Zij verklaarden echter allen dat de pastoor zijn ambt goed vervulde en dat zijn tegenstanders hem vervolgden.

Ook onze Aegidius Braunman, die bij de schepenen van Eupen verbleef, was bereid, indien nodig, tegen de pastoor als getuige op te treden.

Maar tegen de pastoor werd niets bewezen. Uit de verklaringen en getuigenissen van de tegenstanders bleek juist zijn onschuld.

Bladzijde 240 — 1696

Toch werd, nadat de bestuurder had geoordeeld dat er voldoende gelegenheid was geweest om beschuldigingen in te dienen, aan de tegenstanders meer dan zestig getuigen toegestaan om de pastoor aan te klagen.

Door hun oproerige optreden, hun klachten, uitvluchten, uitzonderingen en tegenwerpingen werd de zaak zozeer vertraagd dat nauwelijks vier of vijf van hun getuigen konden worden gehoord. Zelfs deze getuigen bevestigden overvloedig de onschuld van de pastoor.

Daarom besloot de bestuurder uiteindelijk de onrechtmatigheid van het optreden van de tegenstanders nader te onderzoeken.

Toen de tegenstanders dit bemerkten, zagen zij in dat zij met hun bewijzen, verlangens, bekeringen, verklaringen en protesten niets hadden bereikt. Zij keerden zich daarom tegen de bestuurder zelf en eisten dat hij zou worden uitgesloten.

Zij beschuldigden hem ervan partijdig te zijn, alsof hij met de pastoor had samengespannen. Zij beweerden dat hij, wanneer hij rechtvaardig was geweest, hun verzoeken had moeten inwilligen.

De bestuurder wilde echter zijn gezag niet laten aantasten. Daarom stelde hij voor dat de tegenstanders zich met de pastoor zouden verzoenen.

Toen zij dit weigerden, verklaarde hij dat zij zich aan zijn oordeel moesten onderwerpen.

Na het afleggen van een verklaring tegenover de hertog van Beieren, waarin hij de pastoor onschuldig noemde, wees hij op de opruiing en de ongegronde beschuldigingen van diens tegenstanders.

Hij verklaarde bovendien dat hij niet had kunnen vaststellen dat de pastoor iets had onderwezen wat in strijd was met de katholieke leer.

De bestuurder was bereid hen te bestraffen, maar de Raad van Brabant had inmiddels een andere beslissing genomen.

Het volgende moet in dit verband worden toegevoegd. In dezelfde zaak had de pastoor ook een afzonderlijk geschrift opgesteld, waarin hij uiteenzette hoe hij door de schepenen en bestuurders was vervolgd. Daarin verklaarde hij dat zij zelfs hadden geprobeerd hem door middel van een hinderlaag te grijpen.

Hij schreef dat, als de bestuurders niet hadden ingegrepen, de gevolgen voor hem ernstig zouden zijn geweest.

Al deze gebeurtenissen vonden in Eupen plaats vanaf het begin van mei tot ongeveer 11 september. De abt van Kloosterrade was gedurende die tijd voortdurend met de

aangelegenheden van het klooster bezig, terwijl de pastoor van Eupen, die de hulp van zijn medebroeders had ingeroepen, op hun steun rekende.

Op 24 mei kwamen de medebroeders bijeen. Zij verklaarden opnieuw dat zij hun abt trouw bleven en dat de tegenstanders geen recht hadden namens de gemeenschap op te treden.

Zij verzochten dat de abt een helper zou krijgen die hem in het bestuur kon bijstaan, zonder dat daardoor zijn rechten werden aangetast.

Bladzijde 241 — 1696

De tegenstanders van Kloosterrade sluiten vrede.

Dit voorstel werd des te gemakkelijker aanvaard omdat de abt had verklaard dat hij, wanneer het tot een vergelijk kwam, niet zou weigeren een geschikte medewerker bij het bestuur aan te stellen.

Er werd daarom een overeenkomst opgesteld. Daarin werd bepaald dat de vrede en de openbare rust zouden worden hersteld en dat de medebroeders zich gezamenlijk aan de kloosterlijke tucht zouden onderwerpen.

De tegenstanders beloofden dat zij voortaan hun klachten niet meer buiten het klooster zouden verspreiden, maar deze volgens de vastgestelde orde aan hun oversten zouden voorleggen.

De overeenkomst werd vervolgens ter goedkeuring voorgelegd aan de bevoegde kerkelijke en wereldlijke autoriteiten, onder wie de nuntius, de Raad van Brabant en de bisschoppelijke overheid.

Op de vierde dag daarna trokken drie medebroeders hun eerdere beschuldigingen in: de heren Joannes ab Then, Joannes Meisen en Wilhelmus Haas. Zij herroepen hun aanklachten tegenover de notaris en getuigen en verklaarden dat zij niets tegen hun abt hadden.

Aegidius Braunman weigert.

Aegidius Braunman zelf weigerde echter de overeenkomst te aanvaarden. Hij had zich namelijk voorgenomen het kloosterbestuur aan te tasten en zijn abt tot aftreden te dwingen.

Toen hij vernam dat de anderen hun klachten hadden ingetrokken, werd hij nog vastbeslotener.

Hij reisde naar Rome om de zaak daar voort te zetten. Daar verbleef hij enige tijd, maar hij vond niet de steun die hij had verwacht.

Intussen werd in het klooster de vrede hersteld, en de gemeenschap hoopte dat de geschillen definitief voorbij waren.

Instelling van het generaal kapittel.

In dezelfde tijd werd ter gelegenheid van de jaarlijkse bijeenkomst van het generaal kapittel een besluit genomen dat gericht was op de versterking en bevestiging van de vereniging van de reguliere kanunniken in de kring van de liefde. Dit kapittel had die vereniging voor het eerst op plechtige wijze tot stand gebracht.

Een gebouw te Arolsfeld.

In dit jaar liet abt Joannes de villa te Arolsfeld, die vervallen en bouwvallig was, afbreken. Op een andere plaats, dichter bij de weg, liet hij uit de bouwmaterialen een nieuw gebouw optrekken.

Het werk, dat in dit jaar was begonnen en in het volgende werd voltooid, kostte, met inbegrip van hout en arbeid, meer dan drieduizend rijksdaalders.

Omdat abt Joannes ieder jaar de inkomsten van het klooster door zorgvuldig beheer had vermeerderd, kon hij deze uitgaven doen, terwijl hij tegelijkertijd de schulden verminderde en de bezittingen verbeterde.

De Eupenaren verdrijven hun pastoor.

Ondertussen konden de schepenen van Eupen, die tegen hun pastoor niets hadden kunnen bewijzen, hun voornemen niet opgeven.

Zij begonnen nieuwe middelen te zoeken om hem te verwijderen en namen daartoe hun toevlucht tot invloedrijke geestelijken en wereldlijke personen.

Bladzijde 242 — 1696–1697

Zij gingen zelfs zover dat zij zich tot de kerkelijke autoriteiten wendden en de afzetting van hun pastoor verlangden.

Toen hun dit niet gelukte, brachten zij hun zaak voor de bevoegde instanties. Hun verzoekschrift werd naar Polen gezonden, waar zij hoopten steun te verkrijgen.

De inwoners van Eupen hadden hun pastoor intussen met voortdurende beschuldigingen en aanvallen bestookt. Uit het verslag van de pastoor en de in het archief bewaarde stukken kan worden opgemaakt wat er verder is gebeurd.

In het klooster werd in dit jaar het zesde ronde torentje aangepast, dat boven het buitenste poortgebouw was geplaatst.

Het jaar 1697

Op grond van een besluit van het generaal kapittel van 7 mei van het voorafgaande jaar werd in dit jaar opnieuw een generaal kapittel gehouden. Op één uitzondering na, die door een wettige verhindering was veroorzaakt, verschenen allen. Er werd niets nieuws vastgesteld, maar de eerder aangenomen grote oorkonde van de liefde werd bekrachtigd, en men verbond zich ertoe haar bepalingen na te leven.

In het klooster werd een waterleiding aangelegd.

In dit jaar werd in het klooster een ondergrondse waterleiding aangelegd. Het water werd afgeleid van een bron nabij de bovenste visvijver en naar een reservoir op de binnenplaats geleid, waaruit het overvloedig kon worden geput, zowel voor alle noodzakelijke werkzaamheden als voor het brouwen van bier.

De waterleiding was zo diep aangelegd dat zij, wanneer zij niet door iemand werd gereinigd, nauwelijks door vorst kon worden aangetast. Zij was met stenen omgeven en met bitumen afgedicht. De kosten bedroegen bijna drieduizend rijksdaalders.

Bovendien werd met stenen een brede weg aangelegd vanaf de buitenste kloosterpoort tot aan de ingang van het abdijgebouw. Ook dit kostte een aanzienlijke som.

In de nabijheid werd tevens een toren hersteld, evenals een deel van de grotere kerk.

Ten slotte liet abt Joannes een grafsteen oprichten ter herinnering aan Lambertus, eens abt en bestuurder van dit klooster, die in de kerk begraven lag. Deze steen kostte achtenveertig rijksdaalders, omdat zijn voorganger had verzuimd die te laten vervaardigen.

De Eupenaren zetten hun pastoor uit zijn ambt.

De pastoor van Eupen, die de voorafgaande winter vrij van moeilijkheden was geweest, werd nu opnieuw aangevallen met sluwere middelen, waardoor men uiteindelijk zijn afzetting wist te bewerken.

De voornaamste aanstichter was Leodiensis, die, omdat hij een dergelijk optreden ook elders had aangemoedigd, het als zijn taak beschouwde de pastoor te bestrijden.

In dit jaar begaf zich ook een zekere Wilhelmus Lambertus naar Eupen, wiens broer een felle tegenstander van de pastoor was. Door zijn biechtvader, een jezuïet, was hij ertoe gebracht de pastoor zodanig te beschuldigen dat men hem geheel uit zijn ambt wilde verwijderen.

Bladzijde 243 — 1697

Van zijn ambt te verwijderen. De Eupense bestuurders hadden hun schepenen reeds lang beloofd dat zij dit zouden bereiken. Maar zij zochten een voorwendsel.

Op een dag overleed een man in het ziekenhuis, die volgens sommigen een vrijmetselaar was geweest. De pastoor had hem wegens de onmogelijkheid hem nog te bezoeken geen viaticum kunnen toedienen, hoewel hij hem de absolutie en het laatste oliesel had gegeven.

Kwaadwillige mensen verzonnen daarop uit louter laster dat de pastoor de zieke uit haat en kwaadwilligheid zonder sacramenten had laten sterven. Zij beweerden dat de zieke zich op zijn sterfbed tot de genoemde vorst had gewend, opdat deze hem ooit van de pastoor zou bevrijden.

De leider van deze mensen zond hun verzoekschrift, samen met valse en meineedige bevestigingen, naar de bestuurder, met het bevel de pastoor te verwijderen.

Maar de bestuurder, die de aard van deze mensen goed kende, deelde de pastoor hun geschrift mee en stelde hem een termijn om te antwoorden. De pastoor weerlegde de zo duidelijk geformuleerde laster met een zo overtuigende rechtvaardiging en een zo zorgvuldig opgestelde uiteenzetting van de feiten, dat de bestuurder de kwaadwilligheid van de aanklagers niet langer kon negeren en de pastoor een schitterend getuigenis van onschuld gaf bij de vorst.

Daarom werd de pastoor onder diens bescherming genomen.

Toch beweerden zij dat al zijn parochianen tegen hem waren, en zij bevestigden dit met een groot aantal handtekeningen. Deze hadden zij echter door duizend listen en bedrieglijke middelen verkregen, zelfs van onwetende parochianen die de beschuldigingen niet begrepen.

Zij beweerden dat de pastoor verwijderd moest worden, opdat niemand in de parochie nog een onruststoker zou kunnen zijn, en dat alle mensen hem zouden mijden.

De vorst hechtte gemakkelijk geloof aan deze leugen en liet zich overtuigen dat de pastoor moest worden teruggeroepen.

Er werd namelijk op aandringen van de jezuïeten gezegd dat zij bereid waren de pastoor terug te roepen, omdat hij door zijn tegenstanders wegens jansenisme en rigorisme werd aangevallen.

Daarom beval de vorst de bestuurder dat hij de abt van Kloosterrade moest dwingen zijn religieus terug te roepen.

De bestuurder, die niets liever wilde dan de abt helpen en niets tegen hem had, probeerde eerst het besluit te verzachten.

Hij was immers bereid in een tegensprekelijk geding te bewijzen dat de aangevoerde beschuldigingen verzonnen, bedrieglijk en door afpersing verkregen waren, en dat het grootste deel van de parochianen hun pastoor trouw bleef.

Maar al deze voorlopige bewijzen hielpen niets. De oren van de vorst waren voor alles gesloten. De pastoor moest vertrekken.

Daarom schreef de vorst aan de abt een bevel waarin hij hem opdroeg zijn religieus terug te roepen. Tegelijkertijd beval hij de bestuurder, met opheffing van alle bevoegdheden, dat hij, indien de abt niet gehoorzaamde, zelf de pastoor uit zijn ambt moest verwijderen.

Bladzijde 244 — 1697–1698

De pastoor moest uit zijn ambt worden geschorst totdat de abt een ander in zijn plaats zou aanstellen, en wel voorlopig een wereldlijk priester.

Hoewel de abt geenszins verplicht was aan een dergelijke gewelddadige handelwijze mee te werken, wilde hij liever aan de vorst, die naar vrede en eendracht verlangde, genoegdoening geven dan zijn eigen religieus in die gevaarlijke omstandigheden aan verdere moeilijkheden blootstellen.

Ook wilde hij niet dat zijn medebroeder, die een goed en vroom man was en wiens onschuld hij volkomen kende, door een bevel van de bestuurder geschorst zou worden of dat de vorst daardoor ernstig tegen hem zou worden ingenomen.

Daarom keerde de pastoor, op verzoek van zijn abt, vrijwillig en bereidwillig naar het klooster terug.

Hij had van de bestuurder een schitterend getuigenis ontvangen over zijn leven, zeden en ongeschonden leer, evenals een brief vol troost van zijn parochianen. Meer dan duizend van hen verklaarden dat zij hem zeer waardeerden, omdat hij zich onvermoeibaar voor hun zielenheil had ingezet en door zijn onderricht en aansporingen een bijna ongelooflijke verandering in hun levenswijze had teweeggebracht.

In zijn plaats werd dezelfde man aangesteld die de pastoor drie jaar eerder was opgevolgd, maar die vervolgens was ontslagen.

Nauwelijks had hij de parochie overgenomen of de pastoor moest vaststellen dat de mensen van alle kanten de kerk verlieten. De vrucht van de catechismus die de kapucijnen hem hadden nagelaten, was niet gering.

Op 25 november zegende abt Benedictus te Kirchrode twee nieuwe klokken, die samen met de oude derde klok een bijzonder harmonisch gelui vormden.

In de plaats Nieuwenhof werd een mooi en groot gebouw uit baksteen opgetrokken, waaronder zich stallen voor koeien en paarden bevonden.

Het jaar 1698

Op 22 april verliet de hooggeleerde pater magister Norbertus Delbecque, dominicaan en doctor van zijn orde, het klooster. Hij had er drie jaar lang theologie onderwezen en bovendien in de aula openbare disputaties gehouden tegen alle tegenstanders, met grote geleerdheid.

Voortaan waren er geen buitenlandse lectoren meer aangenomen. Dat was tot dan toe wel de gewoonte geweest. Maar twee medebroeders van eigen kring waren voor deze taak aangewezen, van wie de ene de Heilige Schrift en de andere de theologie moest uitleggen. Dit was voor het klooster van groot nut en voordeel.

Vanaf dat ogenblik moest men echter het onderwijs weer organiseren zoals hieronder wordt beschreven.

Derde samenzwering tegen de abt.

De taak om theologie te doceren werd opgedragen aan de religieus die het voorgaande jaar uit de Eupense pastoraatszorg was teruggeroepen.

In zijn plaats was in Eupen een andere religieus aangesteld, die onmiddellijk de zorg voor de parochie had aanvaard.

Bladzijde 245 — 1698

Maar deze had de ongunstige gewoonte een andere oudere medebroeder, die vroeger op dezelfde plaats pastoor was geweest, als zijn meerdere te beschouwen. Op diens dringend verzoek trachtte hij zich van de hem opgelegde last te bevrijden, omdat hij, na twee jaar verblijf, de abt om overplaatsing had gevraagd.

Nadat hij echter van gedachten was veranderd, verlangde hij opnieuw een vroeger toegezegde taak op zich te nemen. Toen hij die niet verkreeg, raakte hij zozeer buiten zichzelf van ongeduld dat hij het klooster verliet en zich zelfs na langdurige afwezigheid niet meer liet terugroepen.

Hij sloot vriendschap met Martinus, bijgenaamd Brice, die tot dan toe zijn grootste vijand was geweest. Samen met hem begon hij plannen te smeden tegen zijn overste.

Hieraan was ook een zekere Petrus verbonden, die in 1694 uit het klooster was verdreven omdat hij zijn taak als econoom slecht had vervuld en om die reden in Eupen was aangesteld. Ook deze begon opnieuw een twist tegen de abt.

Opnieuw begonnen kwaadwillige personen de Limburgers op te hitsen. Zij klaagden onder elkaar dat Limburgers steeds boven anderen werden gesteld, dat anderen wel tot de religieuze staat werden toegelaten en dat zijzelf achtergesteld werden.

Deze klacht was volkomen ongegrond. Geen enkele Limburger had immers deel aan het kloosterbestuur. Van de dertig medebroeders die er toen in totaal waren, waren er slechts tien Limburgers. Van de tien pastoors die vanuit het klooster werden aangesteld, waren er slechts twee Limburgers. Van de zeventien religieuzen die de abt tot dan toe had toegelaten, waren er slechts drie Limburgers.

Maar voor blinde afgunst lijkt alles dubbel zo groot.

Deze klacht werd door twee van de jongere medebroeders tegen de Limburgers aangegrepen. Zij hadden nauwelijks twee jaar professie achter de rug. Een van hen was afkomstig uit het gebied van Kloosterrade en werd vaak, ook in het openbaar, uitgelachen wanneer hij over het klooster sprak.

Door herhaaldelijke gesprekken en overreding brachten zij ten slotte ook anderen tot dezelfde opvatting.

Daarna besloten zij onder elkaar hun grieven op schrift te stellen en aan de abt voor te leggen. Het waren beschuldigingen die zij al twee jaar eerder tegen hem hadden ingebracht, maar die door de abt waren weerlegd.

Toen de abt vernam dat men opnieuw aan een samenzwering werkte, probeerde hij de zaak met vaderlijke mildheid te behandelen.

Maar zij wilden niet luisteren. Zij beraamden steeds ernstiger plannen tegen het kloosterbestuur, tegen de abt en tegen de medebroeders die zij als tegenstanders beschouwden.

Ten slotte besloten zij hun grieven schriftelijk op te stellen en onder de naam van de gemeenschap aan de abt aan te bieden.

Zij maakten meer dan honderd beschuldigingspunten tegen de overste op en legden deze aan hun medebroeders voor, die zij door bedreigingen en overreding tot ondertekening trachtten te bewegen.

Bladzijde 246 — 1698

Zij dwongen hun medebroeders ertoe, dat wil zeggen allen die zij op grond van hun bekwaamheid en geschiktheid meenden te kunnen overhalen, hun naam te verbinden aan deze geheel valse beschuldigingen. Daarbij beloofden zij hun dat zij, door deze aanklachten te ondersteunen, het kloosterbestuur zouden verbeteren.

Zij voegden er ook de zwaarste aantijgingen aan toe en beweerden dat zij vele medebroeders, en vooral de jongsten, van hun dwaalwegen wilden bevrijden.

Om hun onschuldige woorden kracht bij te zetten, haalden zij uitspraken aan die sommige medebroeders ooit in gesprekken hadden gedaan over andere medebroeders, niet-Limburgers, en over de ambtenaren van de Kloosterradense gemeenschap. Deze uitspraken werden in de slechtst mogelijke betekenis verdraaid en met geweld in het geschrift opgenomen.

Zo hoopten zij hun medebroeders te overtuigen dat de beschuldigingen waar waren en hen tot een gemeenschappelijke actie tegen de Limburgers te bewegen.

Wat konden zij echter anders bereiken dan de verachting en ontering van hun medebroeders?

De leiders van de samenzwering, zes in getal, brachten de overige medebroeders bijeen, die niet aarzelden hun ongenoegen kenbaar te maken. Sommigen werden met beloften gelokt, anderen met bedreigingen tot medewerking gedwongen.

De abt liet dit aanvankelijk gebeuren. Hij hoopte dat de jongeren hun plannen zouden opgeven wanneer zij tot bezinning kwamen.

Maar het tegendeel gebeurde. De samenzweerders gingen voort en lieten hun beschuldigingen steeds verder verspreiden.

Toen de abt uiteindelijk vernam wat er werd voorbereid, besloot hij een einde te maken aan deze onrust.

Op 5 juni liet hij zijn medebroeders bijeenroepen. Hij legde hun de noodzakelijkheid van vrede en eensgezindheid voor en verzocht hen hun geschillen te beëindigen.

Op de tiende van die maand kwamen drieëntwintig medebroeders in een generaal kapittel bijeen. Zij ondertekenden vrijwillig een openbare en gemeenschappelijke verklaring waarin zij plechtig uitspraken dat zij met de overige medebroeders in vrede wilden leven.

Zij verklaarden dat zij geenszins instemden met hetgeen de oproermakers deden en dat zij hun handelingen afkeurden.

De koninklijke commissarissen werden vervolgens ingelicht over degenen die zich tegen de abt en het kloosterbestuur verzetten.

Twee van de jongere religieuzen hadden zich echter zozeer in hun eigen samenzwering verstrikt dat het leek alsof zij niet meer tot inkeer konden komen.

Na deze gebeurtenissen werd het voor de abt duidelijk dat zijn tegenstanders niet tot rust zouden komen zolang zij hoopten het bestuur te kunnen aantasten.

Bladzijde 247 — 1698

De abt verdroeg hun optreden met zoveel geduld dat zelfs de strengste beoordelaars niets op zijn gedrag konden aanmerken, behalve misschien een zekere welwillendheid en lankmoedigheid tegenover zijn tegenstanders, die zij als een zwakheid beschouwden.

Hij werd tegenover hen niet strenger dan nodig was. Integendeel, hij hield zijn eigen gevoelens onder controle, hoewel hun optreden hem zwaar trof.

Hij was gewoon zijn ondergeschikten in hun ambten met zachtheid te behandelen. Hij wilde hen niet door angst maar door vrijwillige liefde aan zich verbinden, en trachtte hen ten minste van een grotere kwaadwilligheid af te houden.

Wanneer hij echter in geduld, zachtmoedigheid en zelfbeheersing zo ver ging dat het leek alsof hij afstand deed van zijn rechten, moest men bedenken dat juist deze deugden hem eigen waren.

Einde van de twisten en verdeeldheid.

Op 5 augustus werd door tussenkomst van de Brusselse raadsheer, de heer Kerrenbroeck, opnieuw een verzoening tot stand gebracht.

De heren abt en Petrus Jansen kwamen overeen dat men voortaan niet meer openlijk vijandschap zou bedrijven. Men zou zich houden aan de christelijke liefde en de kloosterlijke naastenliefde.

Hetzelfde werd besloten ten aanzien van de andere oudere medebroeders die bij gelegenheid tegen de abt waren opgetreden.

Daarentegen bleef dezelfde Braunman met zijn aanhangers zijn eigen plannen voortzetten. Hij maakte voortdurend bezwaren en bracht allerlei klachten tegen het klooster in om het bestuur te bemoeilijken.

Stichting van een kapelanie te Eupen.

In dit jaar werd in Eupen een toekomstige kapelanie gesticht door middel van een vrije schenking ten behoeve van de pastoor.

De oorsprong van deze stichting was de volgende. De eerwaarde abt had, zoals hierboven vermeld, de Eupenaren door zijn bemiddeling geholpen, terwijl de overleden Herman Brandt, vroeger medebroeder en pastoor te Eupen, zich daarvoor had ingezet.

De Eupenaren hadden zich bovendien verplicht om jaarlijks veertig rijksdaalders aan de gemeenschap te betalen, als ondersteuning van de pastoor.

Er werd een overeenkomst gesloten waarbij de gemeenschap zich bereid verklaarde een wereldlijk priester aan te stellen, die in de kapelanie zou wonen en daar het ambt van kapelaan zou uitoefenen.

Er werd een woning ingericht, en men zorgde ervoor dat de priester een passende bestaansmogelijkheid had.

De regeling bleef vervolgens enige jaren bestaan.

Bladzijde 248 — 1698

Gedurende enkele jaren begonnen zij, met toestemming van de pastoor, de parochianen catechismusonderricht te geven en de christelijke leer uit te leggen.

Toen echter door de grote onrechtvaardigheid van de kapelaan, die reeds het beneficie bezat dat hij van anderen had ontvangen, zijn jaarlijkse toelage verminderde en hij daardoor meende dat zijn werkzaamheden onvoldoende werden beloond, begon hij te ontkennen dat hij daartoe verplicht was. Hij voerde aan dat hij met de pastoor eenstemmig moest zijn.

De dertig rijksdaalders die de abt als ondersteuning had gegeven, behield hij eveneens. Hij beweerde dat hij volgens de door hem verkregen overeenkomst niet gehouden was daarvan iets af te staan, hoewel die verplichting in de overeenkomst was opgenomen.

De abt wilde niet dat het geld werd teruggegeven, maar zij hadden het reeds in hun bezit genomen. Daarom ontving de kapelaan in die tijd niets meer van hen. Zij waren immers van plan hem door honger tot vertrek te dwingen.

Toen dezelfde, overigens voortreffelijke kapelaan enkele zeer godvruchtige zonen had, die zelf aan de kerk verbonden waren en hem zijn jaarlijkse toelage beloofden, konden zij hem evenmin van zijn plaats verdrijven.

In hetzelfde jaar besloot men, op aandringen van de pastoor, dat de kapelaan ieder jaar afzonderlijk, naar vermogen en overeenkomstig zijn bevoegdheden, iets zou bijdragen aan de ondersteuning van de kerk.

Zo werd in totaal een jaarlijkse som van zestig rijksdaalders vastgesteld, waarvan dertig reeds eerder waren toegezegd en nog eens dertig werden toegevoegd. Ook werd een bedrag van honderd rijksdaalders uit een andere bron beschikbaar gesteld.

Daarmee was een som van duizend rijksdaalders bijeengebracht, die in dit jaar aan de stichting van een blijvende kapelanie werd besteed.

In de stichtingsakte werd bepaald dat de kapelaan, die zich vrijwillig tot dit werk verbond, niet gehouden zou zijn nog andere bijdragen te leveren, maar dat hij voor het onderhoud van de pastoor zou zorgen.

De verplichtingen van de kapelaan werden in het stichtingsdocument nauwkeurig uiteengezet. Zij kwamen hierop neer dat hij de pastoor in alle pastorale werkzaamheden zou bijstaan en bovendien het onderwijs in de scholen op zich zou nemen.

Het kapitaal van de stichting wordt teruggevorderd.

Op 21 mei betaalde de abt aan de deken van de Sint-Pieterskerk, de heer Franciscus Bonhomme, een kapitaal van vijfduizend Brabantse florijnen terug, dat hij drie jaar eerder van hem had geleend om het landgoed Kirchroden terug te verwerven.

Dit bracht zijn kwaadwillige tegenstanders in verwarring.

Op 4 juli werd het vonnis uitgesproken tegen Randerode in Baesweiler, waarover hieronder meer.

Tegen het einde van dit jaar werd in Holland, in het kasteel van Rijswijk bij Den Haag, na een bloedige oorlog van ongeveer tien jaar tussen bijna alle christelijke vorsten een vaste vrede gesloten. Ook werd in het daaropvolgende jaar vrede gesloten tussen de christenen en de Turken.

In dit en het volgende jaar overleden enkele lutheranen uit de familie van de heer Tunderfelt, vroeger burgemeester van Brandenburg, onder wie een zekere Hermanus Lambertus, die in dit klooster tot het katholieke geloof was bekeerd.

Bladzijde 249 — 1698

Een van hen was de oom van de genoemde Tunderfelt, vroeger een man die een zekere geestelijke functie bekleedde. Hij was met de echtgenote van de heer Lambertus, die veel tot de bekering van deze mensen had bijgedragen, overleden.

Hij had voortdurend bevestigd dat hij een man van gezond verstand en goede bedoelingen was. Hij was van zodanige aard en overtuiging dat hij niet gemakkelijk voor illusies vatbaar werd geacht.

Toch verklaarde hij meermalen dat hij de geest van diezelfde vrouw had gezien, die met hem sprak en hem om hulp vroeg. Zij had hem zelfs, voordat zij gestorven was, de omstandigheden van haar dood meegedeeld.

Hij vertelde ook dat hij, toen hij zich had voorgenomen haar ziel uit het vagevuur te bevrijden, op raad van een theologisch lector een bedevaart naar de Aachenerberg had ondernomen. Na terugkeer had hij haar geest opnieuw gezien, ditmaal tijdens de mis in de kerk op de berg.

Daarna zou zij verdwenen zijn en zou hij sindsdien nooit meer door een dergelijk visioen zijn lastiggevallen.

Wat moet men hierover denken?

Over de teruggevorderde en verhoogde cijns te Baesweiler.

In dit jaar werd, zoals hierboven reeds enigszins is aangeduid, door een vonnis van de hoogste rechtbank te Düsseldorf aan het klooster een jaarlijkse rente toegewezen, die de familie Van Randerode uit Baesweiler verschuldigd was.

Deze rente was al bijna dertig jaar niet betaald. De schuldenaar ontkende dat hij het klooster nog iets verschuldigd was en beweerde dat de abten hun aanspraken hadden laten verjaren.

Daarom moest er gedurende meer dan dertig jaar worden geprocedeerd, totdat de senaat eindelijk in dit jaar een nieuw vonnis uitsprak, waarin het eerdere vonnis in dezelfde zaak werd bevestigd.

Aan de abt werd niet alleen de achterstallige rente toegewezen, maar ook de proceskosten en de rente daarop, die samen bijna tweeduizend rijksdaalders bedroegen.

Omdat de schuldenaar echter niet in staat was zo'n grote som ineens te betalen, sloot de abt in december van dit jaar met hem een overeenkomst.

Daarbij droeg Randerode aan het klooster een jaarlijkse erfelijke rente van tien malder rogge over, die tot dan toe van alle lasten vrij was geweest. Volgens erfrecht zou deze rente voortaan door de abt worden bezeten.

De schuldenaar leverde bovendien alle oorspronkelijke eigendoms- en rentebewijzen aan de abt over. Dat is ook daadwerkelijk gebeurd.

Daarom werd overeengekomen dat alles wat de schuldenaar jaarlijks uit zijn bezittingen in Baesweiler aan het klooster verschuldigd was, voortaan samen met deze nieuwe rente zou worden ontvangen, totdat de gehele schuld was voldaan.

Deze verwerving was zeer opmerkelijk. Het klooster had vroeger voor zijn rechten nauwelijks andere bewijsstukken gehad dan een eenvoudige bezitsverklaring met een zekere hypotheek. Nu bezat het voor de tien malder rogge zeer betrouwbare documenten en behoorlijk vastgelegde hypotheken.

Bladzijde 250 — Jaar 1699

Moge de strijd naar buiten wijken, moge de vrede naar Rode terugkeren, moge de orde bloeien en moge het illustere Rode heersen.

Op 26 januari werd onze zeer eerwaarde heer Clemens tot bisschop van Roermond gekozen, met grote welwillendheid en algemene vreugde.

In ons klooster Mariavallei werd een ruim gebouw voltooid. Dit werd in de daaropvolgende jaren voortgezet, zodat het klooster, nadat het slotklooster was ingericht, voortaan niets meer belette om onze zusters in het bisdom Keulen tot de professie toe te laten.

In de nabijheid van datzelfde klooster gebeurde dit jaar iets dat op een wonder leek. Ik heb gemeend het hier ter vermaak te moeten vermelden.

In de zevende maand van het jaar, na de oogst, gebeurde iets wonderlijks, maar niettemin waars. Terwijl het kruis naar het hoogste punt werd teruggebracht, gebeurde er iets dat het vermelden waard is.

Judas, een dief die van heiligschennis werd beschuldigd, had zich voorgenomen een kerk te beroven die aan de Maagd was gewijd. Hij ging naar Rode om de deuren te forceren en de heilige voorwerpen te roven. In het bijzonder wilde hij de kostbare kruisbeelden en de heilige vaten bemachtigen.

Toen de duisternis viel, begaf hij zich haastig naar de kerk. Omdat hij vreesde door voorbijgangers te worden gezien, zocht hij een geschikte gelegenheid om binnen te dringen.

Op een bepaalde plaats werden naast het heilige kruis de kostbare voorwerpen bewaard. Hij vond een opening en stak er een stuk hout doorheen, waarmee hij meende het kruis naar zich toe te kunnen halen.

Hij kreeg het kruis in handen, maar de kelken niet. Het kruis woog, naar men zegt, ongeveer tien pond.

Toen de paters de volgende ochtend bemerkten wat er gebeurd was, beschuldigden zij Judas van de diefstal. Hij ontkende echter dat hij het kruis had kunnen wegnemen en verklaarde dat hij door verscheidene mannen werd tegengehouden.

Bladzijde 251 — Jaar 1699

Was het dan onmogelijk het kruis en de kelken weg te dragen? Nee. Maar ziehier hoe de zaak zich werkelijk heeft toegedragen.

Wat de dief had gegrepen, was zijn buit geworden. Toen zich echter onverwachts een schrikwekkende gebeurtenis voordeed, liet hij zijn buit achter.

Hij had namelijk de heilige voorwerpen naar beneden willen halen. Maar terwijl hij bezig was met het wegnemen van het kruis, brak een gedeelte van het hout af.

De dief schrok hevig. Hij meende dat iemand hem had ontdekt en vluchtte weg, terwijl hij zijn buit achterliet.

Later keerde hij terug om de plaats opnieuw te onderzoeken, maar hij vond niet meer wat hij zocht.

De heilige voorwerpen waren inmiddels veiliggesteld. De dief, die niets meer kon bemachtigen, moest zich tevredenstellen met wat hij reeds had weggenomen.

Hij dwaalde vervolgens enige tijd rond. Tegen de ochtend bevond hij zich opnieuw in de nabijheid van het klooster. Door de dichte mist kon hij nauwelijks iets onderscheiden.

Hij probeerde zich te verbergen, maar zijn poging mislukte. Hij werd door de mensen opgemerkt en moest vluchten.

Daarbij verloor hij een gedeelte van zijn buit. Wat hij nog bij zich had, trachtte hij te verbergen.

Uiteindelijk werd duidelijk wat hij had gedaan. De dief had zich niet alleen aan de goederen van de kerk vergrepen, maar ook het heilige kruis willen stelen.

Hij had zich daarmee aan een ernstige heiligschennis schuldig gemaakt.

Bladzijde 252 — Jaar 1699

De dief had het heilige kruis willen wegnemen, maar zijn vreugde veranderde in grote angst.

Toen hij het kruis probeerde weg te dragen, bemerkte hij dat zijn krachten tekortschoten. Het volk hoorde wat er gebeurd was en kwam toegesneld.

De dief werd door zijn geweten gekweld. Hij wierp zich ter aarde en riep uit dat hij hulp nodig had. Het kruis, waarvan hij het gewicht eerst gering had geacht, scheen hem nu ondraaglijk zwaar.

De Heer had hem echter een nog grotere genade bereid. Hij schonk hem de gelegenheid tot berouw en boetvaardigheid.

De dief begon zijn misdaden te betreuren. Hij erkende de waarheid van het geloof, dat hij tevoren had veracht, en verlangde naar het heilige doopsel.

Onder tranen en met berouw over zijn zonden ontving hij het doopsel, terwijl hij de namen van Jezus en Maria aanriep.

Zo werd de plaats die het toneel van zijn heiligschennis had moeten worden, de plaats van zijn bekering.

Hij die als dief was gekomen, ging als gelovige heen. Het kruis, dat hij had willen roven, was voor hem het middel tot redding geworden.

Bladzijde 253 — Jaar 1700

Onder het einde van dit jaar heeft de herder van de kerk van Baelen zijn intrek genomen en is hij als medebroeder opgenomen. Hij deelt met ons de gemeenschappelijke tafel en de overige lasten, en heeft een overeenkomst gesloten voor veertien jaar, overeenkomstig het gebruik dat destijds werd gevolgd. De eucharistie wordt hem verschaft; zijn levensonderhoud komt uit zijn eigen middelen, opdat hij, ook wanneer een van ons niet aanwezig zou zijn, buiten de strikte observantie kan leven. Er zijn nu drie van zulke medebroeders.

Jaar 1700

In de stad, in de villa van de Gutzelsfeld, werd vanaf de fundamenten een gebouw opgetrokken, gedeeltelijk uit goed gebakken baksteen en gedeeltelijk uit natuursteen, met de voorzijde naar het zuiden gericht. Daarin bevinden zich een stal voor paarden en runderen en daarnaast een muur die een deel van de tuin omsluit.

In het klooster werd midden op de binnenplaats van de kloostergebouwen de vervallen keuken tot een nieuw gebouw omgevormd. De afzonderlijke kleine vertrekken werden samengevoegd tot één ruimte. Ook werden nieuwe ramen aangebracht, zodat de keuken voortaan geen gebrek meer aan licht had.

Aan het einde van september, op de 28ste als ik mij niet vergis, overleed paus Innocentius XII, die de Kerk van God op zeer prijzenswaardige wijze had bestuurd.

Op 9 oktober overleed plotseling de zeer eerwaarde heer Hermannus Lamberts, pastoor van de parochie, die tot executeur van zijn testament de heer abt Joannes had aangesteld. In dat testament had hij onder andere een kapelaansbeneficie gesticht in de parochiekerk van Sint-Foillanus te Aken. De inkomsten daarvan zouden bestaan uit het rentevermogen van een kapitaal van achthonderd rijksdaalders.

In hetzelfde testament liet hij aan abt Joannes vijftig rijksdaalders na, te besteden aan de uitvoering van het testament. Zijn erfgenamen voegden daar nog dertig aan toe. Met dat geld werden voor de openbare bibliotheek van Rolduc de achttien delen van de Concilies aangeschaft.

Op 1 november overleed Karel II, koning van Spanje en België. Bij zijn testament had hij als erfgenaam van zijn koninkrijken aangewezen Filips van Anjou, hertog en tweede zoon van de dauphin van Frankrijk, uit diens huwelijk met Maria Anna van Beieren.

Deze aanwijzing viel bij vrijwel alle Spaanse standen in goede aarde, vooral omdat men meende dat daardoor de monarchie, die in haar delen verdeeld was geraakt, ongeschonden zou blijven. Er ontstond echter onenigheid met de Hollanders, die nog altijd vasthielden aan het verdelingsverdrag dat zij eerder met koning Karel hadden gesloten en die een deel van het Spaanse rijk voor zichzelf wilden behouden.

Bladzijde 254 — Jaar 1700

Op 23 november werd uit zevenenvijftig kardinalen tot paus gekozen kardinaal Albani, een man van grote vroomheid en geleerdheid. Hij nam de naam Clemens XI aan, omdat hij op de feestdag van de heilige paus Clemens gekozen was.

Hoewel hij allen die stemrecht hadden dringend had verzocht van zijn verkiezing af te zien, en hoewel hij na zijn verkiezing herhaaldelijk gebeden en beraadslagingen had gehouden met mannen die uitmuntten in vroomheid en wetenschap, liet hij zich uiteindelijk overhalen het pausschap te aanvaarden.

Moge God geven dat hij even heilig en onberispelijk regeert als hij met tegenzin het ambt heeft aanvaard.

De brouwer Vanden Heu, die bij zijn aankomst in zijn ambt in het klooster de overste met grote hoogmoed had beledigd en zoveel moeilijkheden had veroorzaakt, werd uiteindelijk, nadat hij zijn gehele vermogen had verteerd en door armoede gedwongen was zijn bedrijf te verkopen, tegen het einde van dit jaar opgevolgd door een ander.

Nu wij aan het einde van dit jaar en tevens van de zeventiende eeuw zijn gekomen, zal het voor het nageslacht nuttig zijn hier kort uiteen te zetten in welke toestand de zaken van dit klooster zich aan het einde van de eeuw bevonden, voordat wij overgaan tot het begin van de achttiende eeuw.

Wij zullen eerst spreken over de discipline en de regelmatige observantie van het klooster, vervolgens over zijn gebouwen, daarna over de tijdelijke goederen, vervolgens over de wijze van bestuur, daarna over de huiselijke aangelegenheden en ten slotte over de pastoraten van het klooster.

Over de naleving van de constituties

De constituties van dit klooster worden door alle medebroeders die ze hebben geprofest tot op de kleinste bijzonderheden onderhouden, behalve waar daarin enkele kleine, onvolmaakte of overbodige bepalingen voorkomen die niet overeenkomen met de plaats en de tijd. Deze zijn ofwel inmiddels verbeterd, ofwel uitgelegd, ofwel volgens een goedgekeurde gewoonte buiten gebruik geraakt. Zij worden op de volgende wijze nageleefd.

I. De kleine getijden van het goddelijk officie, die in de alleroudste tijden werden gebeden, worden niet gezongen, zoals het eerste hoofdstuk van de constituties voorschrijft, maar stil gelezen. De eerste lauden, de terts, de sext en de completen worden vóór de conventsmis in de kerk gebeden, behalve op zon- en feestdagen, waarop het officie na de conventsmis wordt gevierd.

Hoewel er ook op die dagen slechts één mis wordt gezongen, wordt, wanneer voor de overledenen een officie moet worden gehouden, de conventsmis als requiemmis gevierd.

De reden voor deze verandering is dat men op grond van de studie en het theologisch onderwijs de tijd anders heeft moeten indelen.

II. Zowel in de winter als in de zomer wordt de middagmeditatie midden in de sext gehouden, in plaats van vóór datzelfde uurgebed.

Bladzijde 255 — Jaar 1700

III. Wanneer het officie van de overledenen moet worden gebeden, hetzij voor de maandelijkse gedachtenis, hetzij voor een jaargetijde, wordt het de voorafgaande dag gereciteerd in plaats van de meditatie. Verwijzing: hoofdstuk 2, nr. 14.

IV. De maandelijkse recollectie wordt niet op een afzonderlijke dag door ieder persoonlijk gehouden, zoals de constituties voorschrijven, maar door allen gezamenlijk op één en dezelfde dag, waarop men vrijgesteld wordt van de studie en het theologisch onderwijs. Dit is om verschillende redenen veel geschikter. Verwijzing: hoofdstuk 3, nr. 6.

V. De religieuze geloften worden niet driemaal, maar slechts eenmaal per jaar hernieuwd. Ook wordt niet de voorgeschreven recollectie van zes dagen plechtig gehouden, opdat deze zeer godvruchtige plechtigheid door al te veel herhaling niet in waarde vermindert. Verwijzing: hoofdstuk 4, nr. 1.

VI. De regel van de heilige Augustinus wordt weliswaar gewoonlijk op woensdag gelezen, maar als die woensdag op een feestdag of zaterdag valt, wordt de lezing liever op die feestdag achterwege gelaten en de volgende dag voortgezet.

VII. Het gehele hoofdstuk over de armoede wordt zo volmaakt nageleefd dat ook degenen die geen deel uitmaken van de hervorming en die volgens de gemeenschappelijke kledingvoorschriften leven, alle goederen die zij bezitten, ter beschikking van de gemeenschap stellen. Daarom worden aan ieder afzonderlijk, met grote liefde en bereidwilligheid, de noodzakelijke en zelfs meer dan de noodzakelijke dingen verstrekt, zodat niemand reden heeft iets bijzonders voor zichzelf te verlangen. Verwijzing: hoofdstuk 5.

VIII. Gedurende de gehele advent wordt volgens de constituties gevast, maar van de maaltijden wordt zo beschikt dat de broeders aan de studie en het onderwijs kunnen deelnemen, met dien verstande dat de refter slechts eenmaal wordt gebruikt. Verwijzing: hoofdstuk 9, nr. 10.

IX. De latere mortificaties, zoals het dragen van een kruis, het geselen van de grond en dergelijke, worden nooit in de refter uitgevoerd in aanwezigheid van de oudere medebroeders of vreemdelingen, tenzij iemand een ernstiger vergrijp heeft begaan. In het kapittel worden deze oefeningen echter wekelijks gehouden. Verwijzing: aldaar, nr. 12.

X. Omdat de uitspraak over de onbevlekte ontvangenis van de allerheiligste Maagd Maria nog niet als geloofsdogma is vastgesteld, en de ontkenning daarvan door de Heilige Stoel nog wordt toegestaan, is het niet passend iemand die daarover een andere mening heeft, als ongehoorzaam te beschouwen. Toch wordt de lofprijzing van de onbevlekte ontvangenis gezongen. Verwijzing: hoofdstuk 10, nr. 7.

XI. Op alle dagen wordt de stilte in acht genomen, behalve op de feestdagen van Kerstmis, Pasen, Pinksteren, Maria-Boodschap, Sint-Augustinus en de kerkwijding. In de Goede Week wordt op woensdag- en donderdagavond de stilte gehouden; op vrijdag de gehele dag en op zaterdag tot de avond. Verwijzing: hoofdstuk 12, nr. 7.

XII. Het wandelen op dinsdag en donderdag na het middagmaal wordt toegestaan. De constituties beperkten dit tot donderdag vóór de completen, vanwege de gewoonte op woensdag te vasten. Maar omdat tegenwoordig de gewone middagmaaltijd vroeger wordt gehouden dan vroeger, is deze beperking vervallen. Verwijzing: hoofdstuk 12, nr. 8.

XIII. Slechts eenmaal per jaar, en ook dan niet regelmatig, wordt buiten de gebruikelijke plaats van ontspanning aan de medebroeders toegestaan een maaltijd te gebruiken in een van de buitenhuizen van het klooster of zelfs in het klooster zelf, buiten de refter, zoals bijvoorbeeld in de tuin, op voorwaarde dat zij daarna niet opnieuw aan tafel gaan.

XIV. De afzonderlijke recreaties van de oversten worden in de refter gehouden en duren nooit langer dan een half uur, opdat de zieken niet te zeer worden vermoeid. Verwijzing: hoofdstuk 13, nr. 9.

Bladzijde 256 — Jaar 1700

XV. In de refter wordt een onschendbare stilte in acht genomen en wordt nooit gedispenseerd, zelfs niet wegens het aantal gasten of om welke andere reden dan ook.

In de vastentijd wordt bij het ontbijt en bij de andere maaltijden, met uitzondering van het avondmaal, eveneens stilte gehouden, ook op zon- en feestdagen. Zelfs de begroetingen die gewoonlijk tussen leken en nieuwelingen worden uitgewisseld, zijn verboden.

Buiten de refter gebruiken alle medebroeders slechts eenmaal per jaar gezamenlijk de maaltijd, namelijk tijdens het generaal kapittel, wanneer in de zaal onder het gesprek wordt gegeten. Verwijzing: hoofdstuk 15, nrs. 1 en 11.

XVI. Het zevende artikel van hoofdstuk 17 wordt zelden toegepast, omdat het slechts weinig gebeurt dat een medebroeder naar buiten gaat. Indien echter aan iemand wegens het bezoek aan zijn ouders of om een andere reden door de overste toestemming wordt gegeven om uit te gaan, mag hij niet iemand anders met zich meenemen. Verwijzing: hoofdstuk 17, nr. 7.

XVII. Wat in het laatste hoofdstuk over het afscheren van de baard wordt voorgeschreven, namelijk dat dit niet om de andere dag hoeft te gebeuren, stemt niet overeen met onze gebruiken. Het zou misschien overeenkomen met de gebruiken van degenen die de constituties van de reguliere kanunniken van Sint-Geneviève oorspronkelijk hebben opgesteld.

Al het overige dat in de constituties is vervat, wordt nauwgezet en letterlijk nageleefd.

Over de overige zaken die tot de regelmatige discipline behoren

I. Vóór de hervorming van dit klooster was het aantal leerlingen, zowel interne als externe, op geen enkele wijze beperkt. Nu echter worden gewoonlijk slechts drie of vier jongeren tot het klooster toegelaten, terwijl er vroeger zes, zeven of zelfs acht tegelijk werden onderwezen.

II. Drie oudere heren verblijven buiten het klooster, omdat zij de hervorming niet hebben aanvaard. Vier anderen wonen in het klooster. Zij leven echter eerbaar, rustig en bescheiden volgens hun vroegere gebruiken, gebruiken samen met de overige religieuzen de gemeenschappelijke kleding en de refter, en bezoeken naar vermogen geregeld de goddelijke diensten.

III. Allen die de hervorming hebben geprofest, zijn liefhebbers van de discipline en leggen zich met bijzondere ijver toe op de studie en beoefening van de theologie.

IV. Onder hen allen blinkt de overste uit door zijn voorbeeld. Hij gebruikt dezelfde gemeenschappelijke tafel als de anderen, draagt dezelfde kleding en neemt alles uit de gemeenschappelijke garderobe. Hij bezit geen eigen geld, behalve wat hij voor de ondersteuning van de armen ontvangt van de econoom.

Hij leeft eenvoudig, eet eenvoudig, wordt door alle religieuzen steeds gemakkelijk benaderd en toont zich een vader voor hen. Wie zou onder zo'n bestuurder onwetend of traag willen blijven?

V. Jegens allen, zowel religieuzen als huisgenoten, betrachten zij grote liefde en naastenliefde. Zij trachten steeds de vrede en broederlijke eendracht te bewaren en brengen nooit tweedracht teweeg.

Bladzijde 257 — Jaar 1700

Zij bewijzen allen vriendschap en welwillendheid, laten zich nooit in de partijschappen van anderen betrekken, houden zich verre van twisten en geschillen en trachten degenen die onderling verdeeld zijn, voor zover het in hun vermogen ligt, met elkaar te verzoenen. Zij tonen zich tegenover iedereen vriendelijk en welwillend en verbinden zich niet aan een bepaalde partij. Dit zijn de blijvende instellingen van deze abdij.

VI. Van degenen die in dit klooster willen intreden, wordt in het geheel niets geëist, zelfs geen bijdrage voor het noviciaat, ook niet wanneer zij van aanzienlijk vermogen zijn. Alleen hun bereidwilligheid en geschiktheid worden onderzocht.

Bij het aannemen van het kloosterhabijt, bij de professie en bij de eerste mis wordt geen enkele tussenkomst van bloedverwanten of vrienden toegestaan. Al deze plechtigheden worden uitsluitend in de kerk gevierd.

Vastenavondfeesten, koningsfeesten, bacchanalen en andere dergelijke culinaire feestelijkheden zijn bij ons zelfs niet bij naam bekend.

VII. Vanwege de verdenking van het gewone volk ten aanzien van de zuiverheid van de moraalleer, die in dit klooster wordt onderwezen, zijn alle leerstellingen die door de tegenstanders als casuïstische spitsvondigheden werden beschouwd en die in strijd zouden zijn met de strengheid van de evangelische wet, uit onze lessen verwijderd.

In plaats daarvan worden de uitspraken van de heilige kerkvaders, en onder hen vooral van de heilige Augustinus en de heilige Thomas, aangehaald. Van de laatste wordt de leer door de leraren van de Rooms-Katholieke Kerk als bijzonder gezaghebbend beschouwd, omdat zij zich onderscheidt door helderheid van uiteenzetting en heilige werkwijze.

VIII. De lessen in de theologie werden vanaf het begin van de hervorming overgedragen aan de paters die met de leiding belast waren. Dat was zeker een zeer grote last, maar een last die zij, met het oog op het welzijn van het klooster en de bevordering van het algemeen nut, vrijwillig op zich namen.

Want sommige medebroeders waren nog niet voldoende geoefend in het naleven van de tijden voor gebed en studie, terwijl anderen de theologische stof niet zo behandelden dat deze voldoende overeenkwam met onze roeping en instelling.

Ook de omgang met externe docenten en het huisvesten van religieuzen van andere instituten was minder geschikt en zou de medebroeders te veel vrijheid hebben gegeven.

Thans onderwijzen twee van de medebroeders zelf de theologie aan de jongeren, tot groot tijdelijk voordeel van het klooster en zonder dat dit, om niet te veel te zeggen, ten koste gaat van de geestelijke vorming.

Over de tijdelijke toestand van dit klooster

Toen ik het bestuur van deze abdijkerk en van het bijbehorende klooster op mij nam, bevonden zij zich in de toestand die op de eerder vermelde bladzijde van deze kroniek is beschreven.

Geen enkel gebouw was geschikt voor het reguliere leven. Alle kloostervertrekken stonden tot aan het dak open voor regen en wind. De gangen en wandelplaatsen waren met ruw puin bedekt en dienden om afval op te hopen, zodat men er nauwelijks zonder gevaar kon lopen.

Alle bijgebouwen waren bouwvallig en vervallen. De registers van de kloosterrenten bevonden zich in een onontwarbare verwarring.

Bladzijde 258 — Jaar 1700

De registers veroorzaakten een onontwarbare verwarring. De renten en cijnzen werden van dag tot dag steeds verder in die verwarring meegesleept.

Het klooster bezat twee pachthoeven, die van Kirchrode en die van Herzogenrath, welke vroeger particulier bezit waren geweest. Daarenboven drukten er twee kapitale schulden op: de ene van tweeduizendvijfhonderd, de andere van drieduizend rijksdaalders. Daardoor bleven de kanunniken vijf of zes jaar lang zonder betaling.

Bovendien stond het klooster onder grote schulden aan de gekozen functionarissen, voortvloeiend uit vroegere handmatige overeenkomsten. Ten slotte werd het bestookt met zeer zware processen, die zijn vermogen verteerden.

Nu echter is de toestand in alle opzichten veel voorspoediger. De kerk en de kloostergebouwen zijn hersteld. Welke gebouwen en herstellingen zijn uitgevoerd, wordt op andere plaatsen in deze kroniek beschreven.

Voor de openbare bibliotheek is een ruime en voortreffelijke plaats ingericht, voorzien van ongeveer vijftienhonderd boeken en ten minste evenveel ingebonden gedrukte werken. Alle kloostervertrekken zijn op passende en sierlijke wijze ingericht en versierd, en bevrijd van alle belemmeringen door vocht en vuil.

Op de hoeven zijn aanzienlijke gebouwen opgericht. De vervallen gebouwen van Crombach zijn geheel opnieuw opgebouwd, met uitzondering van een hoek van de graanschuur. De hoeve van Speckholz is deels met nieuwe gebouwen en deels met nieuwe bakstenen muren omgeven.

De hoeve van Anstel is vanaf de fundamenten aan alle vier de zijden opnieuw opgetrokken, met uitzondering van de plaats waar vroeger de woning stond; daar is een gebouw van ongeveer drie rijksdaalders [onzekere lezing] opgericht.

Op de hoeve van Gutzelsfeld zijn alle stallen vanaf de fundamenten gebouwd, en rondom de graanschuren is een nieuwe muur aangebracht. In Nieuwenhagen is een groot en zeer stevig gebouw opgericht. Ook te Schelscheid en te Strijtholt zijn belangrijke herstellingen uitgevoerd, en in al deze hoeven zijn bovendien andere nuttige gebouwen opgetrokken.

De cijnsregisters zijn opnieuw opgemaakt en van alle fouten gezuiverd. De cijnzen, die tevoren nauwelijks werden geïnd, zijn opnieuw vastgesteld. De twee pachthoeven zijn teruggewonnen en het geld dat men daarvoor moest betalen, is uit de gewone inkomsten voldaan.

Van de twee oude kapitale schulden is er één geheel afgelost. Ook alle handmatige schulden zijn tot op enkele duizenden verminderd.

Alle processen zijn beëindigd, hetzij door een uitspraak, hetzij door een schikking. Er is bovendien een nieuwe, noodzakelijke uitzondering gemaakt, die echter al vele jaren hangende was.

Het resterende kapitaal van tweeduizendvierhonderd rijksdaalders, dat nog moet worden terugbetaald, is reeds door het klooster op een andere wijze geregeld.

Wie dus de tegenwoordige tijdelijke toestand van het klooster beschouwt en deze vergelijkt met die van vroeger, zal ontdekken dat onder deze abt in één jaar bijna evenveel duizenden rijksdaalders aan verbeteringen zijn aangebracht als het klooster vroeger in vele jaren ontving.

Dit alles is niet te danken aan een gierige achterhouding van geld, maar veeleer aan een bijzondere zegen van God over de aalmoezen die deze abt zeer vrijgevig onder de armen heeft uitgedeeld.

Want gedurende verscheidene jaren, waarin de graanprijzen hoog waren, heeft hij meer dan honderd malder graan aan de armen uitgedeeld. Bovendien heeft hij hun jaarlijks een tiende van alle geldelijke inkomsten van het klooster geschonken, naast andere aalmoezen.

Bladzijde 259 — Jaar 1700

Deze aalmoezen heeft hij steeds met grote nauwgezetheid en op godvruchtige wijze verstrekt.

Over het tegenwoordige bestuur van het klooster

De tegenwoordige abt heeft een gedeelte van de tijdelijke aangelegenheden aan de pachthoeven en aan de kloosterbeambten overgelaten. Hij besteedt zijn overige tijd aan geestelijke zaken.

Hij neemt deel aan het gemeenschappelijke gebed, stelt de teksten van de getijden op en schrijft geestelijke brieven aan personen van aanzien, onder wie ook vorsten van het Heilige Roomse Rijk.

Hij onderricht de pastoors en priesters die voor geestelijke oefeningen naar het klooster komen en troost en onderwijst de religieuzen die hem om raad of vermaning bezoeken.

Geen enkel deel van zijn tijd brengt hij in ledigheid door.

Het beheer van de tijdelijke goederen heeft hij aan een van de medebroeders toevertrouwd, samen met enkele betrouwbare leken die onder leiding van deze medebroeder de werkzaamheden uitvoeren.

Zelf ontvangt hij niets en geeft hij niets uit, behalve aan aalmoezen. Toch bepaalt hij hoeveel de econoom iedere maand aan twee of drie medebroeders moet afdragen voor de gewone uitgaven.

Met zijn econoom en drie andere medebroeders overlegt hij iedere maand over de geestelijke en tijdelijke toestand van het klooster. Hij beslist niets van enig belang zonder eerst met hen overleg te hebben gepleegd.

De medebroeder aan wie de tijdelijke zorg is toevertrouwd, behandelt alles wat tot het klooster behoort, zowel de economie van het klooster als de landbouwbedrijven, de pachthoeven en de overige werkzaamheden.

Hij besluit echter niets uit eigen beweging zonder eerst zijn overste te raadplegen, die de zaken van de orde en de pachthoeven zelf behartigt.

Onder de medebroeders wordt niemand prior, subprior, provisior of econoom genoemd. Er zijn geen afzonderlijke oversten of ondergeschikte functionarissen. De abt is voor allen de enige overste.

Wat wellicht enig ongemak met zich zou kunnen brengen, wordt door de abt met zoveel zachtheid, vrede en rust behandeld, waarbij hij onrust en gemopper voorkomt, dat niemand merkt dat er onder de medebroeders ouderen en jongeren zijn die verschillende taken vervullen.

Bladzijde 260 — Jaar 1700

Over de huiselijke aangelegenheden van het klooster

I. Aan de mannelijke bedienden wordt geen omgang met de dienstmeisjes toegestaan. De bedienden verblijven in de vertrekken van de mannen en worden onderwezen in hun goede zeden. De dienstmeisjes komen bijeen in het dienstbodenhuis onder toezicht van de huishoudster en sluiten zich daar 's nachts op.

II. Wanneer iemand die bij het middagmaal aanwezig moet zijn, zich met een dienstmeisje afzonderlijk onderhoudt, en blijkt dat zij zonder noodzaak met elkaar spreken, wordt hij onmiddellijk weggestuurd.

III. Niemand mag onzedelijke woorden spreken, op straffe van wegzending.

IV. Niemand mag op zon- en feestdagen vóór de middag of op catechismusdagen na de middag de herberg bezoeken. Ook op andere dagen is het de bedienden van het klooster verboden herbergen binnen te gaan zonder toestemming, op straffe van ontslag indien iemand daarop wordt betrapt.

V. Iedere ochtend en avond worden door de religieuzen in de kerk op de daarvoor vastgestelde tijden de ochtend- en avondgebeden voorgelezen. Daarop volgen de heilige mis, die na het ochtendgebed op het vijfde uur wordt gehouden, en het gewetensonderzoek, dat 's avonds samen met een korte aansporing wordt verricht. Allen moeten daarbij aanwezig zijn.

VI. Gedurende het gehele jaar wordt op zon- en feestdagen, behalve op zaterdagen, in de aula op het achtste uur van de avond het avondgebed gehouden, waaraan alle huisgenoten deelnemen.

VII. De tafelzegen en de dankzegging vóór en na de maaltijd worden verricht. Tijdens het middagmaal wordt een geestelijke lezing gehouden, waarbij allen aanwezig zijn, behalve degene die de anderen bedient.

VIII. Na het middagmaal wordt hun een geestelijk boek voorgelezen. Die lezing wordt gewoonlijk voortgezet tot de avondmaaltijd. Niemand mag gedurende die tijd spreken.

IX. Het is ook gebruikelijk dat iemand van de medebroeders hun biecht hoort en hen ijverig onderricht in de geloofsleer en de godsvrucht.

Al deze huisgenoten zijn doorgaans bescheiden in hun gedrag, onderwezen in de christelijke zeden en toegewijd aan de godsvrucht. Sommigen van hen hebben daarin zelfs grote vooruitgang geboekt.

Zij worden niet met geschreeuw en harde woorden tot hun plichten gedwongen, maar met liefde geleid. Zij dienen niet om voor het oog van de mensen te werken, als mensen die slechts hun meesters willen behagen, maar als mensen die God vrezen.

Over de tegenwoordige toestand van de pastoraten van het klooster

De pastoraten van dit klooster bevinden zich thans in een veel betere toestand dan veertien jaar geleden, zoals uit het volgende zal blijken.

Over de proosdij of het pastoraat van Limburg

De proosdij van Limburg heeft een opbrengst en inkomsten voor drie of ten minste twee medebroeders.

Deze is vanaf het begin van zijn bestuur door de zeer eerwaarde heer Joannes Dautzenberg, een man van grote verdiensten en een ervaren proost, met grote zorg behartigd.

Bladzijde 261 — Jaar 1700

Zowel in zijn eigen pastoraat als in de overige kerken van het Spaanse Condroz heeft hij bijna alle zaken tot een betere toestand gebracht.

Want hij is gewoon rechter van de kerkelijke zaken in het district, en aartsdiaken van Condroz.

Zijn eigen kerk, waarvan het gewelf door een aardbeving bijna was ingestort, heeft hij, nadat Limburg door het stof van het bombardement was bedekt, met grote zorg hersteld. Hij liet een fraai gewelf aanbrengen en versierde het op passende wijze.

Hij heeft geen enkele medebroeder als helper bij zich.

De twee parochiekerken van Gulken en Belkein worden geheel verzorgd door twee priesters die daarvoor een bezoldiging ontvangen. Zij hebben, in ruil voor het salaris dat zij ontvangen, de zorg voor de zielen van de gelovigen op zich genomen.

Moge de Heer uw vertrek zegenen.

Bladzijde 261 — Jaar 1700

Over het pastoraat van Baelen

Dit pastoraat wordt reeds vijftien jaar bestuurd door de heer Joannes Becker, die naar professie de oudste is van alle medebroeders die de hervorming hebben geprofest.

Hij trof het pastoraat aan met een zeer zware schuld, die zijn voorganger had aangegaan. Wegens deze schuld moest hij de inkomsten van het eerste jaar missen. Bovendien was de pastorie, die van alle noodzakelijke voorzieningen beroofd was, geheel leeg, terwijl de parochie in geestelijk opzicht nog veel meer verwaarloosd was.

Nu echter is hijzelf zo ijverig in zijn pastorale ambt en zo zorgvuldig in het beheer van de tijdelijke goederen, dat de toestand zowel op geestelijk als op tijdelijk gebied is hersteld.

Hij heeft twee medebroeders bij zich. Want hij heeft de inkomsten en goederen van het pastoraat zodanig vermeerderd, dat zij nu voldoende zijn om drie personen behoorlijk te onderhouden, terwijl zij onder zijn voorganger zelfs voor één persoon niet toereikend waren.

De drie medebroeders werken eensgezind en onvermoeibaar samen, met grote winst voor de zielen. De onwetendheid is uit de parochie verdreven.

Wel worden zij tegengewerkt door de naburige kapucijnen, tot wie de rijkere mensen zich liever wenden om hun zonden te belijden en de lasten van hun geweten af te leggen. Dit vormt een belemmering, waardoor zij minder door hen worden onderhouden en bemind dan hun verdiensten rechtvaardigen.

Over het pastoraat van Capellen

Deze parochie is hierin bijzonder gelukkig, dat zij gedurende bijna een gehele eeuw zeer ijverige en nauwgezette pastoors heeft gehad, van wie zij niet afwijkt.

De heer Petrus Maes is er reeds eenentwintig jaar pastoor, een zeer verstandig man, die in zijn gehele pastorale ambt nauwgezet is. Naar professie behoort hij tot de oudere heren. Hij verdient echter onder de jongeren van de hervormde discipline te worden gerekend, vanwege zijn levenswandel en zijn ijver.

Onder zijn bestuur verlopen alle zaken voorspoedig. Bijna alle mensen zijn onderwezen en gehoorzamen aan wat hun wordt voorgehouden. Het aantal goede mensen is groter, en degenen die de deugd niet liefhebben, gedragen zich ten minste eerbaar.

De tegenwoordige pastoor heeft, naast de vele goede dingen die hij samen met zijn medebroeder, een uitstekende en zeer ijverige wereldlijke priester uit Baelen, heeft verricht, ook het ochtend- en avondgebed ingevoerd. Daartoe komen de parochianen dagelijks in de kerk bijeen.

De inkomsten van het pastoraat …

Bladzijde 262 — Jaar 1700

… zijn voor het onderhoud van één medebroeder ternauwernood voldoende, en niet voor meerderen.

Niettemin heeft de pastoor in zijn ijver voor de zielen en voor de welvaart van de kerk het vermogen dat hij vroeger bij zijn parochianen bezat, geheel besteed aan de plaatselijke broederschap van de heilige Foillanus, die met hem samenwerkte.

Deze pastoor heeft vanaf de fundamenten een middelmatig groot pastoriegebouw opgetrokken en een andere bouwvallige woning hersteld.

Over het pastoraat van Eupen

Waar vroeger slechts één priester de pastorale taken vervulde, zijn nu sinds ongeveer twaalf jaar drie personen met de zielzorg belast. Twee van hen zijn medebroeders; de derde is een wereldlijk priester, een apostolisch man.

Op zon- en feestdagen worden zij gewoonlijk vanaf vier uur 's morgens tot acht uur 's avonds onafgebroken beziggehouden met pastorale werkzaamheden.

Zo is het ook tijdens de biechttijden, wanneer zij gedurende de vastgestelde dagen bezig zijn met het horen van biechten, het bezoeken van zieken, het onderrichten van onwetenden en het geven van openbaar onderricht. Gedurende vrijwel de gehele tijd hebben zij hun handen vol werk.

Toch worden deze ijverige en onvermoeibare mannen, die zich in deze drukbevolkte parochie met zoveel moeite inspannen, door de parochianen niet voldoende beloond. Voor hun arbeid ontvangen zij geen noemenswaardige jaarlijkse inkomsten, maar worden zij slechts met afgunst en vervolging overladen.

Zij moeten namelijk strijden met de kapucijnen van de plaats, die zich daar reeds drie jaar vóór de komst van de pastoor hadden gevestigd en de pastorale taken naar zich toe hadden getrokken.

De tegenwoordige pastoor, Casparus Henrico, is een medebroeder van onze instelling, een voortreffelijk religieus, een zeer ijverig priester en iemand die in de vervulling van zijn ambt zelfs tot een heldhaftige plichtsbetrachting bereid is.

Het pastoraat wordt door twee medebroeders bijgestaan. De arbeid is ontzaglijk groot en de ondankbaarheid van de parochianen tegenover hun weldoeners is nauwelijks uit te drukken.

Deze kerk wordt echter door vervolgingen beproefd. Want in het pastoraat is een kapel opgericht die vroeger slechts een gewone kapel was. Zowel de abt van het klooster als de baron van de plaats hebben zich daartegen verzet, ter verdediging van de vrijheid van de parochianen.

De kapel is echter, in het voorgaande jaar, tegen de wil van de overste tot een zelfstandige stichting verheven, met een kapitaal van duizend rijksdaalders.

Over het pastoraat van Kirchrode

Dit pastoraat wordt sinds negentien jaar bestuurd door de heer Melchior Frumper, een van de oudere medebroeders. Hij is er zijn eigen pastoor, en alle aangelegenheden van deze parochie hangen van hem af.

Hij heeft een medebroeder als helper, die sinds zeven jaar bij hem werkzaam is. Deze is onvermoeibaar in het onderrichten van onwetenden, het bezoeken van zieken en het toedienen van de sacramenten. Hij leert de mensen christelijk te leven en heeft hen daardoor onder zijn leiding gebracht.

Overigens ontbreekt het deze parochie aan veel. Door de ijver van de medebroeder die als helper optreedt, is de kerk enigszins in een betere toestand gebracht dan vroeger, maar nog altijd laat zij veel te wensen over.

De pastorie dreigt wegens haar ouderdom in te storten.

De grote onwetendheid die vroeger heerste, is door de voortdurende catechismuslessen weggenomen. De zeden zijn echter nog altijd bedorven, vooral onder de jongeren.

Bladzijde 263 — Jaar 1700

Over het pastoraat van Heffelen

Dit pastoraat heeft overwegend eenvoudige parochianen, landbouwers en mensen met geringe middelen.

Het heeft zeer bescheiden inkomsten, die nauwelijks voldoende zijn om één priester te onderhouden.

Als pastoor heeft het de heer Petrus Jansen, die de hervorming met grote ijver heeft bevorderd, een bijzonder bekwaam en voortreffelijk man. Aan hem is veel toegestaan in deze parochie.

Hij heeft namelijk vanaf de fundamenten een nieuwe kerk gebouwd, en bovendien de pastorie en de bijbehorende gebouwen geheel vernieuwd en uitgebreid.

Vlak bij zijn woning heeft hij een ruime en geschikte tuin aangelegd, die hij met grote inspanningen, met eigen arbeid en met de hulp van anderen, met een bakstenen muur heeft omgeven.

Over het pastoraat van Op-Rode

Deze kerk wordt bestuurd door de heer Paulus Fabricius, een jongere medebroeder, die de taak van het pastoraat op uitstekende wijze vervult.

Hij heeft zijn eigen middelen voor zijn levensonderhoud willen afstaan. Toch heeft hij, door woord en voorbeeld, de parochie in hoge mate weten te verbeteren.

In de pastorie heeft hij veel hersteld. Hij heeft de ruimte tussen de pastorie en de tuin met een muur afgesloten, een poort en een toegang aangebracht, en verscheidene plaatsen opnieuw ingericht en voor weinig geld verbeterd.

Over het pastoraat van Doveren

In Doveren was het pastoraat wegens het overlijden van de wereldlijke pastoor reeds lang vacant. Vervolgens werd het door de abt aan Duhweiler toevertrouwd.

Onder deze pastoor waren de pastorie en alle tijdelijke goederen van het pastoraat, evenals de geestelijke aangelegenheden van de parochianen, verwaarloosd geraakt.

Vóór ongeveer acht jaar volgde de heer Daniel Daniels hem op, een van de oudere heren. Hij heeft de vervallen pastorie hersteld, de akkers die jarenlang onbebouwd waren gebleven opnieuw in cultuur gebracht en zich met grote ijver toegelegd op het innen van achterstallige inkomsten.

Hij heeft de goederen van de kerk, die eveneens verwaarloosd waren, hersteld, en door het terugwinnen van rechten en bezittingen veel moeilijkheden en uitgaven vermeden.

Deze man was echter niet van de hervormde instelling. Daarom is hem als helper een medebroeder uit de jongeren toegevoegd, die hem bij de pastorale zorg bijstaat en zeer veel goeds verricht.

Het pastoraat verkeert daardoor thans in een zodanige toestand dat het, wat de geestelijke zaken betreft, onder de beste mag worden gerekend. Wat de tijdelijke goederen betreft, is de toestand echter nog verre van gunstig, want het is belast met een aanzienlijke schuld aan derden.

Bladzijde 264 — Jaar 1700

Deze schuld heeft de tegenwoordige pastoor moeten aangaan om de econoom te kunnen voldoen. Hij heeft alle zaken tot nu toe met grote nauwgezetheid geregeld en in goede orde gebracht.

Moge de Heer, de goede herder, hem zodanig leiden dat hij vóór zijn overlijden zijn werk geheel kan voltooien.

Over het pastoraat van Lommersheim

De parochianen van Lommersheim waren vroeger, ten tijde van de vorige pastoors, niet alleen zeer nalatig in het voldoen van de inkomsten die het klooster uit die plaats jaarlijks ontving, maar ook in hun godsdienstige verplichtingen.

Sinds ongeveer elf jaar wordt deze parochie echter bestuurd door de heer Dominicus Quodbach. Na vijf jaar werd hij opgevolgd door de heer Abrahamus a Campo, beiden professoren van de hervormde discipline.

Door hun onvermoeibare arbeid is het zover gekomen dat zowel de geestelijke zaken, die vroeger geheel verwaarloosd waren, als de wereldlijke aangelegenheden, die in een nog ellendiger toestand verkeerden dan hier beschreven kan worden, thans in een prijzenswaardige toestand verkeren.

De inkomsten van de parochie, die vroeger nutteloos werden verteerd, worden nu trouw gebruikt voor het herstel van het altaar, voor kerkelijke versieringen en voor het bouwen van een gewelf in de kerk, dat vroeger ontbrak.

Over het pastoraat van Hersel

Het pastoraat van Hersel was gedurende enige tijd vacant, omdat niemand gevonden werd die het wilde aanvaarden wegens de geringe inkomsten.

Ten slotte werd het toevertrouwd aan de heer Joannes Borits, een wereldlijk priester, die de zielzorg op prijzenswaardige wijze heeft uitgeoefend en de tijdelijke goederen niet minder zorgvuldig beheerde dan wanneer zij de onze waren geweest.

Hij heeft namelijk een nieuw torentje gebouwd, samen met een gebouw dat als sacristie dient, geheel vanaf de fundamenten en op eigen kosten.

In het jaar 1706 heeft hij bovendien een pastorie gebouwd.

Met uitzondering van dit pastoraat, dat nog niet geheel is hersteld, verkeren alle andere pastoraten, nadat de discipline is hersteld, door Gods genade in een voortreffelijke toestand.

Over de kloosters Mariavallei en Sinnich

Het klooster Mariavallei verkeert zowel in geestelijk als in tijdelijk opzicht in een voortreffelijke toestand. Het heeft als overste de eerwaarde moeder Matthaea Moreau, een leerlinge van de hervorming, die zeer ervaren is in het beheer van de tijdelijke goederen van haar klooster.

Er zijn twee vleugels van het klooster gebouwd, en men werkt ijverig voort om de clausuur te kunnen invoeren zodra het nieuwe gebouw gereed is.

Alle heilige koorgebeden worden gezongen. De abt wordt als hun vader vereerd en zij onderwerpen zich volkomen aan hem. Het inwendig gebed wordt onderhouden, evenals de overige oefeningen van het gemeenschappelijke leven.

In Sinnich daarentegen is alles betreurenswaardig. De geestelijke zaken zijn vrijwel verdwenen en de tijdelijke goederen zijn uitgeput.

De plaag die dit klooster treft, schijnt ongeneeslijk. Er is niemand in het klooster die zich daarvan rekenschap geeft, behalve de onderdanige monialen zelf.

Nb zie 1706 bij pastoraat van Hersel dus einde geschreven na 1706.